

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติ
ญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 6
ภาษาและวรรณคดี

**เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 6
ภาษาและวรรณคดี**

บรรณาธิการ รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจิตธรรม
รองศาสตราจารย์ผกาทิพย์ สกุลครุ

พิมพ์ครั้งที่ 1 กันยายน 2556

จำนวน 500 เล่ม

สงวนลิขสิทธิ์

ปราณี จงสุจิตธรรม.

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 6
ภาษาและวรรณคดี.-- กรุงเทพฯ : สมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย, 2556.

226 หน้า.

1. วรรณคดีไทย--ประวัติและวิจารณ์. I. ผกาทิพย์ สกุลครุ, ผู้แต่งร่วม. I. ชื่อเรื่อง.

895.9109

ISBN 978-616-91865-1-9

เจ้าของ : สมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย

(Japanese Studies Association in Thailand)

ชั้น 6 ห้อง 608 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ / โทรสาร : 0 2221 2422

สนับสนุนโดย : เจแปนฟาวน์เดชั่น กรุงเทพฯ

ชั้น 10 อาคารเสริมมิตร 159 สุขุมวิท 21 กรุงเทพฯ 10110

โทรศัพท์ : (662) 260 8560-4, โทรสาร : (662) 260 8565

หัวหน้าพิสูจน์อักษรและจัดรูปแบบตัวอักษร : รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจิตธรรม

พิสูจน์อักษรและจัดรูปแบบตัวอักษร : อ้นธิกา แก้วมูลกิจ

ออกแบบและบริหารการพิมพ์โดย : บริษัท จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด

219 ซอย 102/2 เพชรเกษม แขวงบางแคเหนือ

เขตบางแค กทม. 10160

คำนำ

เอกสารหลังการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ฉบับภาษาและวรรณคดีเล่มนี้ เป็นการรวมบทความของผู้เสนอบทความในการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ ๖ จัดขึ้นที่อาคารจุฬารัตน์พาศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๑-๑๒ ตุลาคม ๒๕๕๕ จำนวนทั้งสิ้น ๑๑ บทความ แบ่งเป็น บทความทางด้านภาษา จำนวน ๔ เรื่อง และด้านวรรณคดี จำนวน ๗ เรื่อง นอกจากนี้ยังได้รวบรวมเนื้อหาของผู้ดำเนินรายการ และผู้เสวนาในหัวข้อ “ไทย-ญี่ปุ่นในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน” ซึ่งชี้ให้เห็นประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของมหาอำนาจในการแข่งขันและสร้างอิทธิพลอำนาจในภูมิภาคอาเซียน บทบาทของญี่ปุ่นและอาเซียนในการรับมือกับประเทศมหาอำนาจทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคี รวมถึงผลกระทบต่างๆ ต่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย

ในส่วนของบริษัทเสวนา บรรณาธิการได้ถอดถ้อยคำของผู้ดำเนินรายการและผู้อภิปรายเรียบเรียงให้อยู่ในรูปของภาษาเขียนมากขึ้น ในส่วนบทความของผู้นำเสนอ บรรณาธิการได้ให้ข้อเสนอแนะในการเพิ่มเติมหรือตัดทอนเนื้อหา การเขียนบทคัดย่อ การเรียงลำดับ การแปลข้อความ การเรียบเรียงข้อความใหม่ การเขียนบรรณานุกรม การแก้ไขที่ผิด เช่น การสะกดคำ การเว้นวรรคตอน การย่อหน้า เป็นต้น สำหรับการสะกดคำภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทยนั้น จะคงตามที่คุณเสนอบทความเขียนส่งมา

บทความทางด้านภาษา เป็นการศึกษากลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ การวิเคราะห์ความหมายของคำกริยา การกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้ง และปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนชาวไทย สำหรับบทความทางด้านวรรณคดี เป็นการศึกษาวรรณกรรมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ศึกษาเจาะลึกถึงตัวละคร มีทั้งที่ศึกษาตัวละครหญิง ตัวละครชายหนุ่ม ตัวละครผู้สูงอายุ ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา และทัศนคติของนักเขียนวรรณกรรม

จากบทความที่นำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาครั้งที่ ๖ นี้ แสดงให้เห็นพัฒนาการในเชิงลึกมากยิ่งขึ้นของการศึกษาด้านภาษาและวรรณคดีญี่ปุ่น โดยเฉพาะการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ และการวิเคราะห์การเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นและวรรณคดีญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นผลสำเร็จจากความมุ่งมั่นในการผลิตผลงานวิชาการของนักวิชาการญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย การประชุมวิชาการเป็นเวทีสำคัญที่เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดมุมมองและการรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ของสังคมโลก โดยเฉพาะสังคมของภูมิภาคอาเซียนที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณเจแปนฟาวน์เดชัน กรุงเทพฯ โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรรมการสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย และผู้เข้าร่วมทุกท่าน ที่สนับสนุนให้การประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาครั้งที่ ๖ สำเร็จลุล่วงโดยดี จนเกิดผลงานที่มีคุณค่าเล่มนี้

ปราณี จงสุจิตรธรรม

รายนามคณะกรรมการบริหารสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ปี 2012 – 2015

ศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู	ที่ปรึกษา
<i>คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>	
ศาสตราจารย์สุวิชัย หวันแก้ว	ที่ปรึกษา
<i>คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ	ที่ปรึกษา
<i>คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>	
รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	ที่ปรึกษา
<i>สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์</i>	
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร วัชรวัลคุ	นายกสมาคม
<i>คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์</i>	
รองศาสตราจารย์ ดร.วรวุฒิ สุวรรณระดา	อุปนายกสมาคม
<i>คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	อุปนายกสมาคม
<i>คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น</i>	
รองศาสตราจารย์ปราณี จงสุจริตธรรม	เหรัญญิก
<i>คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์</i>	
นายเอกสิทธิ์ หนูหนักดี	เลขานุการ
<i>ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทยญี่ปุ่น</i>	
รองศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา จันทน์บรรจง	กรรมการ
<i>คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์</i>	
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	กรรมการ
<i>คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>	
รองศาสตราจารย์ ดร.สุนีย์รัตน์ เนียรเจริญสุข	กรรมการ
<i>คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์</i>	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ประเสริฐสุข	กรรมการ
<i>คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์</i>	
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วไลยพร กาญจนการุณ	กรรมการ
<i>คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</i>	
อาจารย์ทรายแก้ว ทิพากร	กรรมการ
<i>สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</i>	
อาจารย์สรัญญา คงจิตต์	กรรมการ
<i>ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่</i>	
อาจารย์นิศากร ทองนอก	กรรมการ
<i>คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์</i>	

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความตีพิมพ์ในเอกสารหลังการประชุม

เล่มสังคมศาสตร์และการศึกษา

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
สังคมศาสตร์	ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
การศึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เล่มภาษาและวรรณคดี

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
ภาษา	รองศาสตราจารย์ณกัทิพย์ สกุลคธู	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
วรรณคดี	รองศาสตราจารย์ปราวณี จงสุจริตธรรม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิวิพากษ์บทความ

เล่มสังคมศาสตร์

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
วัฒนธรรม	รองศาสตราจารย์วรินทร์ ววงค์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกรโหิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สังคมศาสตร์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ประเสริฐสุข	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
	อาจารย์ทรายแก้ว ทิพากร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การศึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
	รองศาสตราจารย์ ดร.ฉันทนา จันทน์บรรจง	มหาวิทยาลัยนเรศวร

เล่มภาษาและวรรณคดี

สาขา	ผู้ทรงคุณวุฒิ	สถาบัน
ภาษา	อาจารย์ ดร.ยุพกา พุกขิม่า	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ผกาทิพย์ สกุลครู	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ เมธาพิสิฐ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
	รองศาสตราจารย์ ดร.สร้อยสุดา ณ ระนอง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วรรณคดี	รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรถยา สุวรรณระดา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันท์ชญา มหาพันธ์	มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาพบรรยากาศ

การประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ ๖

“ไทย-ญี่ปุ่นในบริบทสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน”

กล่าวต้อนรับโดย
รศ.วุฒิชัย กปิลกาญจน์
อธิการบดี
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปาฐกถาพิเศษ โดย
ศาสตราจารย์ Takashi Shiraishi
ประธานสถาบันพัฒนาเศรษฐกิจ
และองค์การส่งเสริมการค้า
ต่างประเทศของญี่ปุ่น

การประชุมวิชาการระดับชาติญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ครั้งที่ 6

“ไทย-ญี่ปุ่นในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน”

Thailand-Japan in the ASEAN Socio-Cultural Context

วันที่ 11 - 12 ตุลาคม 2555

ณ อาคารจุฬารณีนพพิศาลศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

โดย : ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศาสตราจารย์ สุวิชัย ขวัญแก้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนกวรรณ มะโนรมย์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ คำชู จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ผู้ดำเนินรายการ)

ขอต้อนรับเข้าสู่การเสวนาในหัวข้อ “ไทย-ญี่ปุ่นในบริบทสังคมและวัฒนธรรมของอาเซียน” เป็นที่ทราบกันดีว่าใน 2-3 ปีข้างหน้า เรากำลังจะก้าวเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน และหนึ่งในเสาหลักของการเป็นประชาคมอาเซียนก็คือ เสาหลักด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งประชาคมอาเซียนนั้น ประกอบด้วย 3 เสาหลัก คือ 1 เสาหลักด้านการเมืองและความมั่นคง ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสันติภาพในภูมิภาค เสาหลักที่ 2 คือ เสาหลักทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อความมั่งคั่งของภูมิภาค และในเสาหลักที่ 3 ก็คือ เสาหลักด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อทำให้ภูมิภาคอาเซียนที่จะเป็นประชาคมนั้น มีความยั่งยืน และมีความเป็นปึกแผ่น ทั้งสามเสาหลักนี้ต่างมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน แต่ที่พูดถึงกันน้อยและได้รับความสนใจน้อยมากก็คือ เสาหลักด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยตามแผนแม่บทของอาเซียนในปี 2015 นี้ อาเซียนจะเน้นเรื่องสำคัญอยู่ 5 เรื่อง ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สวัสดิการทางสังคม สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และการสร้างอัตลักษณ์ทางอาเซียน ญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคอาเซียนนับตั้งแต่อาเซียนได้เริ่มก่อตั้ง และในขณะเดียวกันอาเซียนก็มีความสำคัญกับญี่ปุ่น จนมีนักการเมืองญี่ปุ่นบางท่านเรียกภูมิภาคนี้ว่าเป็นเสมือนเขตเลือกตั้งของญี่ปุ่น ซึ่งหมายความว่า จะต้องดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี เหมือนนักการเมืองที่ต้องดูแลฐานเสียงของตนเอง ดังนั้นญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับอาเซียนในลำดับต้นๆ ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ สำหรับเรื่องที่เราจะสนทนากันในวันนี้ เราได้รับความกรุณาจากวิทยากรทั้ง 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสนใจและมีประสบการณ์อย่างดี ในเรื่องสังคมและวัฒนธรรม ที่ไม่ใช่เฉพาะในภูมิภาคอาเซียน แต่รวมถึงสังคมและวัฒนธรรมทั่วไป โดยที่มุมมองของ

วิทยากรทั้ง 3 ท่านนี้ คิดว่าจะช่วยให้เราได้รับความรู้ความเข้าใจว่ามีความสำคัญอย่างไร ไทยกับญี่ปุ่นควรจะมียุทธศาสตร์อย่างไรในมิติของสังคมวัฒนธรรม เมื่อเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งเราจะให้ ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ ได้พูดถึงสังคมและวัฒนธรรมของภูมิภาคของเราว่ามีประเด็นใดที่เราควรทบทวน แนวโน้มเป็นอย่างไร และทั้งสองประเทศควรมียุทธศาสตร์ที่จะส่งเสริมสนับสนุนด้านพุทธธรรมในภูมิภาคอย่างไร

ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ

หัวข้อที่ผมจะพูดนั้น ผมพยายามมองออกไปจากกรอบของไทยญี่ปุ่น และพูดถึงมายาคติซึ่งเราใช้กันมากในช่วงที่ผ่านมา เราพูดถึงศตวรรษหน้าว่าเป็นศตวรรษของโลกตะวันออก ผมมีคำถามอยู่ 3 ข้อ คือ 1 ศตวรรษที่ 21 คือศตวรรษแห่งเอเชียจริงหรือไม่ 2 ถ้าใช่อาเซียนจะได้อะไร และ 3 ญี่ปุ่นควรจะมียุทธศาสตร์อย่างไรในอาเซียนเพื่อช่วยขับเคลื่อนกระบวนการเป็นภูมิภาคของอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการรักษาสมดุลเชิงหัวหน้า ผมเองไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในด้านญี่ปุ่นศึกษา หรือผู้เชี่ยวชาญในด้านเอเชียตะวันออก แต่พอมีความรู้เกี่ยวกับในแทบลุ่มแม่น้ำโขง ประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว เขมร พม่า จึงขอเสนอจากมุมมองที่อาเซียนมองไปที่ญี่ปุ่นเป็นส่วนใหญ่

ในช่วงที่ผ่านมามีทฤษฎีที่เรียกว่า Assembled sealing ซึ่งมองว่าโลกคืออนาธิปไตย รุนแรง เป็นแผ่นดินที่ไม่มีองค์อนาธิปไตยจริงๆ เช่น อเมริกาที่เคยเกือบจะได้เป็นอนาธิปไตยจริงๆ แต่ก็ได้สูญเสียไป เพื่อการแสดงความเข้มแข็งบางครั้ง ไม่ใช่การสร้างศัตรู แต่เป็นการแสดงความเข้มแข็งเพื่อสร้างพันธมิตร และการสร้างพันธมิตรก็นำไปสู่การสร้างความสมบูรณ์เชิงอำนาจ หากเราดูในบริบทของภูมิภาคอาเซียนเราจะเห็นได้ว่า ในช่วงที่ผ่านมาแม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะมีอำนาจสูงสุดทางเศรษฐกิจและการตลาดในโลก แต่สหรัฐฯ ก็เริ่มขาดความชอบธรรม สหรัฐฯ บีบเงินออกมาเดือยละลายหนี้ล้านในการประคับประคองเศรษฐกิจของตนเองให้อยู่รอด โดยไม่คำนึงว่าการบีบเงินออกมามากมายนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการเงินและการคลังของโลก เพราะฉะนั้นบริบทที่เรากำลังเห็นว่าสหรัฐฯ เริ่มสูญเสียความชอบธรรม และสหรัฐฯ ไม่ได้สนใจอาเซียนเท่าไรนัก อาเซียนเปรียบเสมือนลูกกำพร้าทำให้ประเทศจีนฉกฉวยโอกาสเข้ามาสร้างอิทธิพล

จีนกับสหรัฐฯ กำลังช่วงชิงความได้เปรียบ เวทีการเมืองระดับภูมิภาค หรือภาษาของ IR เรียกว่า การหา Strange position แต่สหรัฐฯ กับจีนต่างกัน คือ สหรัฐฯ อ้างประชาธิปไตย อ้างเสรีนิยมใหม่ หรือ reregulation (การควบคุม) ซึ่งทำให้เกิด financial practice (การปฏิบัติ

ทางการเงิน) แต่อำนาจนิยมเหมือนกัน ที่เป็นนโยบายที่ได้ผลในการสร้างเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็วในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา หากมองในแง่ของภูมิภาค โดยเฉพาะเรื่องการค้าขายจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก ข้อแตกต่างระหว่างจีนและสหรัฐฯ ก็คือ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เราเรียกว่า unipolar world คือ โลกที่มีขั้วเดียว คือการเป็นลูกน้องสหรัฐฯ กับการสร้างโลกที่มีศูนย์กลางของอำนาจหลายแห่ง นี่คือนโยบายที่จีนเสนอ

ความต้องการของสหรัฐฯ ก็คือว่า ทำอย่างไรจะหยุดจีนได้ เศรษฐกิจของจีนไม่ยอมหยุดร้อนแรง ในขณะที่สหรัฐฯ กลับอ่อนแอลงเรื่อย ๆ และในขณะเดียวกันหากเรามองในภูมิภาค ญี่ปุ่นก็เป็นคล้ายๆ กับตัวแทนของสหรัฐฯ ในการเป็นตัวแทนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

สัญญาณก็ยังคงมีผลอยู่จนถึงทุกวันนี้ นอกเหนือนี้ คล้ายๆ กับที่อิสลามถูกสร้างภาพขัดดัม สูดเซน เป็นผู้ก่อการร้าย อิรักมีสถานะเป็นภัยคุกคามโลก ต้องยึดประเทศนี้ เช่นเดียวกันเกาหลีเหนือถูกมองว่าเป็นผู้ก่อการร้ายเพราะมีหัวรบนิวเคลียร์ ซึ่งก็ไม่มีใครพิสูจน์ได้ว่าเกาหลีเหนือมีจริงหรือไม่ ซึ่งชาวล่าสุดก็ออกมาว่า เกาหลีเหนือได้ยิงอาวุธไปถึงสหรัฐฯ แล้ว

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกาหลีใต้ ซึ่งเคยทำสงครามกับเกาหลีเหนือมาก่อน การสร้างภาพของเกาหลีเหนือในฐานะที่เป็นผู้รุกราน หรือพร้อมที่จะเป็นผู้สร้างความไม่สงบในภูมิภาคนี้เป็นอะไรที่เกาหลีใต้ใช้มาโดยตลอดในนโยบายต่างประเทศ ญี่ปุ่นมีความกลัวน้อยกว่าเกาหลีใต้เล็กน้อย แต่จากความหวั่นไหวที่เห็นมีจรวดมาตั้งตามจุดต่างๆ ทำให้เกิดภาพว่าจรวดจะมาตั้งที่ญี่ปุ่นเช่นกัน

นี่คือความน่ากลัวของจีน และคือสิ่งที่ผมพยายามทำความเข้าใจในงานวิจัยในเวลานี้ จีนกำลังไปทั่วทุกมุมโลกด้วยระบบทุนนิยมที่เรียกว่าเป็นทุนนิยมพันธุ์ผสม แต่เมื่อพูดถึงจีนนั้นไม่ได้หมายถึงเพียงแค่จีนแผ่นดินใหญ่ ฮองกง หรือมาเก๊า แต่จีนใช้คำว่า Greater China ซึ่งหมายถึงแผ่นดินจีน รวมไปถึงแผ่นดินซึ่งมีคนจีนอยู่ทั่วโลก ซึ่งก็คือชนชาติจีนในตอนนี้เป็นชุมชนจีนตนการใหม่ ซึ่งไม่ได้สร้างเฉพาะดินแดน แต่เป็นการสร้างชุมชนจีนตนการบนพื้นฐานของเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนจีนในแผ่นดินใหญ่กับคนจีนโพ้นทะเล และคนจีนอพยพรุ่นใหม่ๆ จีนในแต่ละปีมีคนอพยพออกนอกประเทศ 5-6 ล้านคนต่อปี ทุกปี อพยพออกไปแล้วแต่ยังเป็นคนจีนอยู่ ยังมีความสัมพันธ์กับบ้านเกิดเมืองนอน รวมทั้งยังไปสร้างความสัมพันธ์กับจีนโพ้นทะเลซึ่งอยู่ทั่วโลก สิ่งที่เราเห็นในปี ค.ศ.1988 ที่จีนเกิดเทียนอันเหมิน ทางตะวันตกเลิกลงทุนบอยคอตจีน เราจะเห็นได้ว่าทุนของจีนโพ้นทะเลไหลเข้าไป เพื่อทดแทน แล้วทำให้เกิดสิ่งที่ลีเกินยู พูดว่า เป็นบราเดอร์วูสอพอไซนิสฟิเคิล ซึ่งเป็นวิธีคิดที่จีนลึงคโปรกียอมรับ เพราะฉะนั้นความเป็นชาตินิยมของจีน มีลักษณะที่ไปทั่วโลก และอัตลักษณ์ของจีนกลายเป็นสิ่งที่ถูกสร้างให้

ดูเหมือนว่ามีลักษณะสากล ซึ่งไม่ใช่จีนในไทยจีนในอินโดฯ จีนในมาเลเซียฯ เป็นจีนคนละแบบกัน แต่ในขณะเดียวกันจีนก็พยายามสร้างให้ดูเหมือนกับว่า มันคือกลุ่มคนเดียวกัน อันนี้คือลักษณะความเป็นชาตินิยม ซึ่งจีนเริ่มก้าวหน้าไปกว่าเกาหลีและญี่ปุ่น

หากกลับมาดูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การที่จีนโตเร็วในทางเศรษฐกิจ โตเร็วในแง่ นโยบายชาตินิยม ความเข้มแข็งของเครือข่ายของการค้า การลงทุนทำให้จีนเริ่มพูดถึงนโยบายหลักของการเข้าสู่การเป็นคู่แข่งสำคัญของอเมริกา U.S.-China co-management คือ เป้าหมายหลักของนโยบายต่างประเทศของจีน การเข้าไปอยู่ในสถานะที่สหภาพโซเวียตอยู่ ก่อนที่สหภาพโซเวียตจะล่ม จีนต้องการไปถึงจุดนั้น ในขณะเดียวกัน สหรัฐฯ ก็ปิดกั้นทุกวิถีทางที่จะไม่ให้จีนเข้าไปอยู่ในจุดนั้น สิ่งที่สหรัฐฯ พบว่าจะสามารถปิดกั้นจีนได้ ก็คือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเกิดสภาพการทะเลาะเบาะแว้ง เรื่องดินแดน เกาะต่างๆ ซึ่งเราเห็นว่าไม่น่าจะทะเลาะกันเลย เพราะเป็นเกาะเล็กๆ เรียกชื่อกันคนละชื่อ น้ำมันก็ยังไม่เจอแต่คิดว่ามันทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างจีน ญี่ปุ่น เกาหลี รวมถึงประเทศเล็กๆ เช่น ไต้หวัน เวียดนาม ฟิลิปปินส์ ก็กระโดดเข้าไปในวัฏจักรความขัดแย้งนี้ด้วย แต่การทะเลาะเบาะแว้งนี้ มันทำให้สหรัฐฯ ได้อยู่ในสถานะที่สามารถช่วงชิงความได้เปรียบกลับคืนมาบ้าง ในอุซาคเนย์ และมีแนวโน้มที่จะกลับคืนเข้าสู่อำนาจและอิทธิพลในภูมิภาคนี้ได้อีกครั้ง เพราะฉะนั้น ประเด็นที่ผมคิดว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ คือ ศตวรรษที่เป็นของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะยังคงเป็นไปได้อย่างในอนาคตอันใกล้ อาจจะเป็นความฝันของคนเอเชียว่า เอเชียแปซิฟิกจะกลับมาเป็นผู้นำของโลก เพราะว่าหากดูนโยบายของสหรัฐฯ ในช่วงที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่า สหรัฐมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะกลับมา ซึ่งสิ่งนี้จะส่งผลกระทบต่อความทะเยอทะยานของอาเซียนในการสร้างสมดุลเชิงอำนาจในภูมิภาค ทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี

ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนในช่วงเวลานี้ เช่น พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา พยายามใช้โอกาสที่สหรัฐฯ พยายามที่จะเข้ามาเพื่อต่อรองกับจีนเช่น ลาวปฏิเสธการสร้างทางรถไฟจากโรงน้ำชามาสู่หนองคาย เพื่อต่อรองกับจีน พม่าระงับการสร้างเขื่อน เวียดนามเริ่มต่อรองกับจีนในเรื่องการค้าชายแดน การลงทุนของจีน และโครงการใหญ่ที่จีนจะไปลงทุนในสภาวะแบบนี้ ไทยทำอะไรหากเทียบกับประเทศต่างๆ ในอาเซียน ประเทศไทยไม่ได้ทำอะไรเลย นอกจากปล่อยให้กาลเวลาเป็นเครื่องชี้ชะตากรรมของตัวเอง ไทยไม่มีนโยบายเลยว่าจะทำอะไรบ้าง ในอีกสามปีข้างหน้าจะทำอะไรบ้าง จะออกกฎหมายอะไร จะต้องเตรียมตัว ทำอะไรบ้าง ในงานวิจัยต่างๆ เน้นนโยบายกันมากมาย แต่กลับไม่มีประโยชน์อะไร เพราะว่าประเทศไทยมีนโยบายเอาไว้สำหรับการเลือกตั้ง เมื่อเลือกตั้งได้แล้ว ก็ไม่สนใจนโยบายอีก ไม่มีประเทศใด

ในโลกที่ได้รางวัล ที่นี้เป็นแห่งแรกแห่งเดียวในโลกที่คนใช้รถใช้ถนน ได้รางวัล ที่อื่นมีแต่เก็บภาษีเพิ่ม สำหรับคนใช้รถ เพื่อเอาไปสร้างรถโดยสาร รถไฟ สยามประเทศแห่งเดียวในโลกที่คืนภาษีให้ ชนชั้นกลาง และคนรวยซึ่งจะไปหาใครที่ไหนมาสวมชื่อก็ได้ เพื่อไปขอภาษีคืน เพราะฉะนั้นวิบากกรรมนี้ทำให้ถนนหนทาง รถติดกันเพิ่มขึ้น

แล้วญี่ปุ่นอยู่ตรงไหน บทบาทของญี่ปุ่นจะเป็นอย่างไร ผมคิดว่าญี่ปุ่นกำลังอยู่ในทางเลือกที่ยังไม่ได้ตัดสินใจ การที่ยังไม่ได้ตัดสินใจนี้ ก็อาจจะสะท้อนความชาญฉลาดทางนโยบายก็ได้ ไม่ได้หมายความว่า การตัดสินใจหมายถึงความอ่อนแอได้เสมอไป และผมคิดว่าญี่ปุ่นมีอยู่ 2 ทางเลือกคือ ทางเลือกแรกคือการให้สหรัฐเป็นพระเอกต่อไป ให้สหรัฐยังคงยืนอยู่ข้างหลังญี่ปุ่น และก็ทำตามที่ภารกิจที่เสนอคือ เพิ่มงบประมาณ เพิ่มการลงทุนด้านความปลอดภัย ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้ความบาดหมางในภูมิภาคยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งถ้าหากเชื่อตามหลักทฤษฎีที่ผมได้กล่าวไปในตอนต้น ก็อาจจะทำให้เกิดการแบ่งพันธมิตรและการต่อรองได้อีกระดับหนึ่ง อีกทางเลือกหนึ่ง คือการเข้ามาสกัดจั้นในภูมิภาคอาเซียน ด้วยการเพิ่มบทบาททางเศรษฐกิจและการพัฒนาอาเซียนเพื่อให้อาเซียนสามารถสร้างสภาวะความสมดุลเชิงอำนาจในภูมิภาคได้ คงจะต้องฝากต่อให้ผู้เชี่ยวชาญด้านญี่ปุ่นศึกษา พิจารณากันต่อไป แนวโน้มของญี่ปุ่นว่าจะไปทางไหนนั้น

ศาสตราจารย์สุวิชัย ขวัญแก้ว

เวลาพูดถึงอาเซียน เราจะต้องคิดว่ามีนโยบายอะไรบ้าง ทั้งเรื่องการเมือง การชักจูงความได้เปรียบ ซึ่งก็เป็นภาษาของอำนาจ เราปฏิเสธไม่ได้ว่าเราอยู่ในโลกที่มีการแข่งขันและการมองกัน แต่เรื่องการแข่งขันชิงการได้เปรียบ ซึ่งล่าสุดมีนิติตกกล่าวไว้ว่าอาการฮิสทีเรีย ระหว่างญี่ปุ่นและจีนนั้น พ้องถึงปัญหาที่น่าสมเพชเวทนาของทั้งสองประเทศนั้นและของโลก คือไม่ใช่เพียงแค่บ้ำคัลลิ่งเท่านั้น หรือบ้ำคัลลิ่ง รักชาติจนควบคุมตัวเองไม่ได้ อาการฮิสทีเรียนี้มันทำให้เราต้องพินิจพิจารณากับโจทย์เรื่องประเทศที่เราควบคุมตนเองไม่ได้ตรงชายแดนก็ดี มีการเผาผลาญและเรื่องอื่นๆ อีกมากมายเหล่านี้ชวนให้เห็นว่า ท่ามกลางพลวัตของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปคือ อาจจะเป็นอนาคตวิวัฒนาการ ซึ่งผมมีความสงสัยว่าบูรพาภินันท์ จะคิดในโจทย์สวดยหรู โจทย์เล็งผลเลิศ โจทย์ชวนให้เราเพื่อเจ้า สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เราเห็นตัวเองว่าควรจะต้องตั้งสติ อยู่ในความประมาท

ผมว่าโจทย์ระหว่างไทยญี่ปุ่นศึกษา จึงมีมากกว่าการจะถกกันว่าจะสอนภาษาอย่างไร หรือจะสอนว่าการเมืองญี่ปุ่นวันนี้เป็นอย่างไร พูดเช่นนี้เพื่อบอกว่า ผมเองรู้สึกถึงเวลา

ที่เราจะหันมาดูแลภัยพิบัติจากธรรมชาติ ยิ่งทำให้เราค้นพบว่าความสัมพันธ์กับโลกนี้มันซับซ้อนมาก เช่น สึนามิ ที่เกิดที่ญี่ปุ่น ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ภัยพิบัติที่เกิดกับตึกสามชั้นระเบิดโรงงานนิวเคลียร์ และปัญหาที่ติดตามมาอีกหลายเรื่องที่ญี่ปุ่น

สิ่งที่เราถกเถียงกันเรื่องญี่ปุ่น ไทย อาเซียน ที่มีการแข่งขันเพื่อไปสู่สังคมเศรษฐกิจ ผมว่ายังไม่หนักหนาเท่ากับความเสี่ยงต่อภัยพิบัติที่กำลังก่อตัวในหลายลักษณะที่เราไม่พร้อมจะรับมือ ญี่ปุ่นศึกษาจะช่วยให้เราเพิ่มความไม่ประมาทและช่วยให้เรามีสติมากขึ้นรู้ว่าเรากำลังอยู่ในโลกนิเวศวิทยา ข้อจำกัดที่เราไม่ค่อยบันยะบันยังกับสภาพแวดล้อม ข้อจำกัดทางการเมือง การเมืองก็เล่นในการเมือง ประชาชนนิยมเฉพาะหน้า ซึ่งไม่เอาใจหยึดความเสี่ยงระยะยาวของสังคมมาช่วยกันคิด คงไม่ต้องยกตัวอย่างเรื่องการจำนำข้าว หรือเรื่องการแก้ปัญหาอะไรยังไงต่อไป ด้านนี้ก็ไม่ใช่ว่าประเทศไทยผูกขาด ประเทศญี่ปุ่นก็มีสิทธิ์ได้เหมือนกัน และเขาก็ทำอยู่แล้ว อเมริกาก็เช่นกัน เพราะฉะนั้นโจทย์ที่ผมพูดถึงอยู่ว่าโจทย์ที่วิ่งแข่งกันทางเศรษฐกิจที่จะไปสู่ยุคเอเซียคงเป็นการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่น่าสนใจ ไม่ปฏิเสธว่ามีการแข่งขันจริงๆ แต่ในขณะเดียวกันโจทย์ของความยั่งยืนอันตราย หากเราเพ่งโจทย์ไปแต่เศรษฐกิจ ความจริงหัวข้อในวันนี้คือหัวข้อที่เราตั้งหลักที่ว่าสังคมและวัฒนธรรม แต่เสาหลักนี้ก็มีเสาประกอบ คือ เสาเรื่องของโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน

ญี่ปุ่นกับไทยและโลกที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ในด้านหนึ่งมีปัญหาก็ผมได้กล่าวไปตอนแรก แต่วันนี้เรามาทักกันเรื่องที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนความทุกข์ความสุข แบ่งกันมากขึ้นหรือไม่ในโลกปัจจุบัน ผมเห็นด้วยกับอาจารย์ศ ในแง่ที่ว่าโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงอำนาจ มีการเปลี่ยนแปลงในระดับชั่วคราว และเอเซียก็ดูเหมือนจะปรากฏตัวโดดเด่นไม่ได้พูดถึงอินเดียหรือประเทศใหญ่ๆ ที่มีบทบาทและกระบวนการในการตัดสินใจนโยบายระดับโลก เช่น บราซิลหรือแอฟริกาใต้ไม่ได้หมายความว่าความทรงแบบเหมานี้แสดงว่าประชาชนในประเทศจีนมีความสุข ประเทศอินเดียสบายมากแล้ว อเมริกาด้วย ตรงกันข้ามกับประเทศเราที่มีปัญหาภายในอย่างมหึมา เพราะฉะนั้นผมคิดว่าเราจะต้องเปลี่ยน เราจะต้องตระหนักกับโลกใหม่นี้ให้ได้ ปวการที่จะมาเถียงว่าเอเซียจะแทนที่ยุโรปหรืออเมริกาหรือไม่ เพราะในแง่มันก็เติบโตจริงๆ คนที่อยู่ชายแดนจะรู้ว่า ที่ดินของอาเซียนราคาสูงขึ้นมากเพียงไร เช่น ในแถบเชียงราย หรือแถวอุดร แต่สิ่งที่ควรตระหนักเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ คือ การมุ่งไปสู่ตลาดเดียวของอาเซียนนั้น ไม่ได้นำมาซึ่งผลด้านเดียว ถ้าเราไม่เข้าใจโอกาสหรือความเสี่ยงที่ติดตามมา ก็จะกลายเป็นเพียงปัญหา ความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำต่ำสูงมากขึ้น เพราะฉะนั้นโจทย์ในวันนี้คือในความหมายที่ว่า ความเสี่ยงของโลกที่

เปลี่ยนแปลงไปนี้ ส่วนหนึ่งอยู่ในวิธีการคิดของเรา วิธีการมองของเราด้วย ถ้าเรามองมิติทางสังคมวัฒนธรรมแค่ให้เป็นมิติ เป็นส่วนประกอบในเรื่องการขยายตัวของตลาด เป็นตลาดเดี่ยว แทนที่จะเข้าใจในความหมายของมิติสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นความหมายกว้าง เป็นสายสัมพันธ์ในเรื่องการยึดเหนี่ยวความสัมพันธ์ในระดับกว้างในยามที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในขณะนี้ เราก็จะสูญเสียเนื้อหาความหมาย เนื้อหาสาระของภูมิภาคนี้ไป คงไม่ต้องยกตัวอย่างถึงความสัมพันธ์ข้ามแดนระหว่างแม่น้ำโขง คงไม่ต้องปรารภไปถึงความสัมพันธ์ทางภาคใต้ ความสัมพันธ์ทางชายแดน คนไทย คนเชื้อสายประเทศไทยในมลายูตอนต้น กระแสการเปลี่ยนแปลงทำให้เราต้องเรียนรู้ร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น และใจพ้องร่วมกันในเรื่องอาเซียนเพื่อรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงนี้ได้หรือไม่

การศึกษาเรื่องญี่ปุ่นศึกษาทำให้เรากลับมาสนใจในสังคมตนเองมากขึ้นอย่างไรบ้าง ญี่ปุ่นศึกษาในตอนหลังผมแทบจะไม่ได้ทำ ผมมีความรู้สึกที่ว่าญี่ปุ่นมีความทุกข์ยากมาก ตั้งแต่แรงงานข้ามชาติ ตอนที่ผมไปสอนหนังสืออยู่ที่นั่น หนังสือพิมพ์ลงว่ามีผู้ขายคนหนึ่งกระโดดให้รถไฟที่วิ่งๆอยู่ชนตาย เขามีบันทึกส่วนตัว เขียนจดหมายถึงแม่ บอกที่อยู่ ขอโทษแม่ที่ไม่ได้บอชให้แม่ ความทุกข์ที่เขาเจอมันทุกข์เกินกว่าจะบอกให้ใครทราบได้ นั้งที่ท้องเรือไป แล้วไปโผล่ที่ญี่ปุ่น ไปทำงานทำ มีคนหลายคนที่ไม่ทำงานที่ญี่ปุ่นแล้วไม่ประสบความสำเร็จ จากจุดนี้ทำให้เราตระหนักในหลายเรื่องว่า คนไทยที่อยู่ในญี่ปุ่น สมัยที่ผมไปสอนหนังสือตอนนั้น พ.ศ.2540 ชาวนั้นได้ลงชัดเจน เพราะว่าไม่ใช่แค่ไม่ได้เป็นคนญี่ปุ่น จึงจะมีสิทธิ์ได้รับการรักษา พอผมได้กลับมายังประเทศไทยในปี พ.ศ. 2547 ประเทศไทยก็มีเรื่องแรงงานพม่า แรงงานข้ามชาติ คือไม่ใช่คนไทยรักษาไม่ได้ เพราะไม่มีเงินจ่าย ตอนแรกเข้าใจว่า เป็นเพราะว่าญี่ปุ่นใจแคบ แต่ก็มีคนในญี่ปุ่นหลายๆ คนพยายามรักษามาก ทั้งๆ ที่ระเบียบไม่อนุญาตจนกระทั่งกลายเป็นกลุ่มหมอ กลุ่มพยาบาลที่รักษาคนข้ามชาติ ประเทศไทยก็มีหมอ โรงพยาบาลชายแดนในแต่ละภาค เช่น ตาม อ.อุ้มผาง อ.ปางมะค่า จ.ตาก จ.แม่ฮ่องสอน เป็นต้น ต่อมาก็กลายเป็นชมรมแพทย์ชายแดนซึ่งมีหนี้มหาศาล เพราะว่าเขาเหล่านี้ต้องใช้เงินทองในการรักษามาก ประชากรก็เยอะ ที่ผมพูดนี้เป็นตัวอย่างรูปธรรมของกรณีที่ผมศึกษา ที่คิดว่าเราควรที่จะสนใจเรื่องความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นในประเทศเราท่ามกลางความเร่งรัดไปสู่ยุคศตวรรษใหม่ของอาเซียนที่เรากำลังจะเดินไปอีก 2 ปี

หากจะมองเรื่องไทยญี่ปุ่น อาจารย์ชัยวัฒน์ ชวนให้เราคิดถึงบริบทของไทยและญี่ปุ่นจริงๆ แล้วไทยและญี่ปุ่นนั้นอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ ยุคปัจจุบันก็มักจะพูดถึงโลกาภิวัตน์ ยุคเมื่อ 10-30 ปี แต่จริงๆ แล้วยุคที่มีก่อนโลกาภิวัตน์ก็คือยุคที่มีการ

ติดต่อด้านความสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นกระแสพุทธศาสนาข้ามทวีป ข้ามแดน หรือการค้าขายข้ามในระยะไกล เส้นทางสายไหม ที่พูดก็เพื่อจะพยายามแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างดินแดนที่เรียกว่าสยามหรือไทยตอนนี้ กับญี่ปุ่นนั้น ถ้ามองในบริบทที่ยาวมากขึ้น อาจารย์ศกัศชนให้เรามองว่าจีนก็มี ซึ่งก็จะเห็นว่าบริบทแบบนี้มันมีความสัมพันธ์ที่ยาวนาน และก็น่าจะมีการแสดงให้เห็นความซับซ้อนที่มากขึ้นมากกว่าเพียงช่วงที่เรามองว่ามีหลายประเทศที่ตั้งขึ้นมาเป็นประเทศประมาณ 40 ปีที่แล้ว แล้วก็กลับมาเป็นประเด็นเรื่องดินแดน ในจุดเหมือนจุดต่างแน่นอนว่าจุดต่างของญี่ปุ่นและไทยที่เราจะพูดกันก็คือ จุดต่างในเรื่องอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่ต่างกัน แต่ทุกวันนี้เราก็ตระหนักกันมากขึ้นว่า ปัจจุบันนี้เราอยู่ในโลกเดียวกันที่จำกัดหรือสัมพันธ์กันด้านนิเวศ มีนิคมอุตสาหกรรมที่ประเทศไทย ที่มาตาพูด ปฏิเสธไม่ได้ว่าเราได้เรียนรู้จากการก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมที่ญี่ปุ่น และก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นเดียวกันว่า ความเป็นจริงจากความล้มเหลวในช่วงประมาณ 10 ปีแรกของแผนนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกซึ่งไม่มีเงินลงทุน เป็นไปได้ เพราะว่ามีการลงทุนขนาดใหญ่จากประเทศญี่ปุ่นในประเทศไทยนี้ โดยเฉพาะ และก็ปฏิเสธได้ยากเหมือนกันว่า การเคลื่อนย้ายโรงงานที่เราตั้งในภาคตะวันออกนั้น หลายส่วนก็เป็นการย้ายโรงงานมาจากประเทศที่มีระเบียบ กฎ กติกา ระเบียบมากขึ้น เช่น ไต้หวัน พูดอีกนัยหนึ่งก็คือว่า ประโยชน์หรือช่องว่างจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่ผ่านนี้ ทำให้มีพลวัตของการเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมในประเทศไทย และมีการได้ประโยชน์เสรีระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพที่มีสิ่งแวดล้อม จดรวมระหว่างประเทศหรือระหว่างทั้งสองสังคมก็คือว่า ปัจจุบันเราอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ข้ามแดน ผมคงจะใช้คำว่าข้ามแดน เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า เราคิดเรื่องการเมืองระหว่างประเทศมากเกินไป วิชาการเมืองระหว่างประเทศคับแคบเกินไปกว่าที่จะเข้าใจโลกปัจจุบัน สังคมวิทยาต้องปรับตัวใหม่ให้เข้ากับปัจจุบันด้วยว่า ความสัมพันธ์ข้ามแดนปัจจุบัน จะมองเพียงระดับเมืองหลวงต่อเมืองหลวงไม่ได้อีกแล้ว ต้องมองตรงชายแดนด้วย ต้องมองมิติอื่นนอกจากความสัมพันธ์การเมืองและอำนาจ ต้องมองความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่กำลังแข่งขันอยู่ด้วย ซึ่งก็คือความสัมพันธ์ระหว่างคน ความสัมพันธ์ที่ทำให้รู้จักคิดวิซิง ความสัมพันธ์ที่ทำให้รู้จักโดเรมอน ผมว่าหลายคนในห้องนี้คงจะจำกันได้บ้างว่า อาหารไทยในประเทศไทยนี้ไม่ได้เป็นที่นิยม แต่ไม่นานก็ได้กลายเป็นความต้องการอาหารไทยในญี่ปุ่นหรืออาหารญี่ปุ่นในไทยที่ตอนนี้ผมคิดว่ามีวัฒนธรรมข้ามแดนหลายอย่างที่เป็นพลวัตที่น่าสนใจ น่าตื่นเต้น

ผมมีลูกศิษย์ญี่ปุ่นคนหนึ่ง ทำวิจัยเรื่องกบเคโระ ที่ญี่ปุ่นเรียกว่าเคโระ แต่คนไทยเรียกว่ากบเคโระนั้นเป็นปรากฏการณ์ของวัฒนธรรมข้ามแดนหลายอย่าง กระแสปัจจุบัน

เราจะพูดถึงกระแสทางด้านนโยบายหลายอย่างที่เกิดขึ้น การที่รัฐบาลท้องถิ่นปราบปรามในเรื่องนโยบายต่อคนต่างชาติ แรงงานข้ามชาติ รัฐบาลท้องถิ่นต้องอยู่ ต้องดูแลกับสถานการณ์ที่มีคนมีแรงงานซึ่งญี่ปุ่นไม่มี ต้องอาศัยแรงงานข้ามชาติหลายชาติ ทำให้รัฐบาลท้องถิ่นจะต้องยืดหยุ่นกับการปฏิบัติต่อคน ซึ่งไม่ได้ขึ้นชื่อว่าเป็นคนญี่ปุ่น การปฏิรูประบบสุขภาพที่เกิดขึ้นในญี่ปุ่นเริ่มมาจากท้องถิ่นมากกว่าจากรัฐบาลกลาง ปรากฏการณ์นี้ก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน คือ ปรากฏการณ์ที่ สปสช. ในประเทศไทย คือ สำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติ ไม่อาจปฏิเสธถึงความรับผิดชอบของหมอต่อคนไข้ที่ไม่ใช่คนไทย กล่าวคือไม่ใช่คนไทยไม่รักษา แต่ปัจจุบันก็พูดกันไปอีกว่า คนไทยไม่ได้ทบทวนความล้มเหลวของกลไกทั้งระบบของการบริหารราชการแผ่นดินว่า ไม่สอดคล้องเลยกับสถานการณ์ที่ประเทศไทยต้องบริหารจัดการกับกระแสการเมืองและวัฒนธรรม บางกระทรวงก้าวหน้า บางกระทรวงล้าหลัง สำนักงานบางสำนักงาน เช่น สำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ จะถือว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของคนข้ามชาติ เป็นเรื่องของความมั่นคงแห่งชาติ เพราะฉะนั้น จะไปยอมไม่ได้ ก็เป็นข้อถกเถียง ซึ่งแสดงถึงสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเหมือนกัน ประเด็นเดียวกันนี้ก็เกิดขึ้นที่ญี่ปุ่น เป็นข้อถกเถียงกันระหว่างกระทรวงทางกฎหมายกับกระทรวงมหาดไทยในญี่ปุ่น แต่สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ มันมีกระแสซ้อนของปฏิสัมพันธ์ที่ผมพูดไปเมื่อสักครู่นี้ มีเรื่องไทยในญี่ปุ่นหรือญี่ปุ่นในไทย ซึ่งผมสังเกตเห็นเรื่องคนเฒ่าคนแก่ คือความซับซ้อนของความสัมพันธ์ที่มีหลายระดับ ไม่ใช่สัมพันธ์เฉพาะเมืองหลวงกับเมืองหลวง อยู่เมืองหลวงอาจจะบอดสีไปเลยก็ได้ ว่าไม่รู้อะไรเกี่ยวกับเชียงราย เกิดอะไรขึ้นที่ภูเก็ต ถ้าอยู่ภูเก็ตกับเชียงราย อาจจะเห็นความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านได้ สลับซับซ้อนมากกว่า ไม่เห็นจะต้องไปส่งเสริมเรียนภาษาอังกฤษ เพราะจะคบกับประเทศอาเซียนด้วยกัน หากเราตระหนักว่าเรามีทุนทางวัฒนธรรมร่วมกัน คือ ภาษา พูดข้ามแดนกันได้ เราก็จะตระหนักไม่ไปดูถูกทุนทางวัฒนธรรมที่เรา มี น่าจะเชื่อมโยงกับอนาคตได้ดีกว่านี้

นโยบายที่เราเน้นให้เราสื่อสารภาษาอังกฤษกับคนลาว คนเขมร แสดงถึงความบกพร่อง ความไม่สมประกอบของการทบทวนสถานะของประเทศไทยในการเข้าสู่อาเซียน การพูดถึงเสาหรือมิติทางสังคมและวัฒนธรรมเพียงแค่ว่าเป็นส่วนประกอบ เป็นทางเครื่องให้กับเศรษฐกิจตลาดเดียว ผมคิดว่าควรที่ชวนให้ทบทวนถึงพื้นฐาน ถึงเวลาหรือยังที่มิติทางสังคมและวัฒนธรรมที่จะช่วยให้เราพิจารณาโจทย์ร่วมกันระหว่างประเทศในแถบนี้ได้มากขึ้น เราจะให้ไทยและญี่ปุ่นได้มีส่วนร่วมในการทำงานในภูมิภาคนี้ได้มากขึ้นดังเช่นที่เรา มีกิจกรรมหลายอย่างต่อเนื่องกันมา ปัจจุบันเราพูดถึง 3 เสาอาเซียนก็ต้องพูดถึง เสาการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม แต่ว่า การลงทุนในด้านเศรษฐกิจการค้านี้เป็นการลงทุนขนาดใหญ่และก็กระทรวง

ด้านเศรษฐกิจการค้าเหล่านี้ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของด้านนโยบาย เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตอย่างมีอัตราเพิ่มขึ้น การขยายตัวด้านเศรษฐกิจการเงินนี้ ทำให้ลาวต้องมีตลาดสต็อก ในปีหน้าจะออกกฎหมายตลาดหุ้น เข้าไม่ได้ เพราะความเร่งความเร็วทางเศรษฐกิจนี้ แต่ที่น่าสังเกตก็คือความล่าช้าทางด้านการกำกับสังคม ความล่าช้าของการกำกับกติกากฎ ที่จะดูว่าผลกระทบต่อมิติเป็นอย่างไร คือ เร่งเศรษฐกิจ ต้องสร้างประชาคมตลาดเดียว ซึ่งเป็นสถานการณ์ในปัจจุบัน ผมนึกไม่ออกว่าเราจะทำได้อย่างไร หากเราไม่เน้นการเรียนรู้ข้ามแดนระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน กระแสเศรษฐกิจเร่งรัดไม่ได้มาเฉพาะที่การตลาด อย่างเช่นที่อเมริกาส่งออก กระแสเงินก็เป็นตัวเร่งสำคัญมาก เพราะเศรษฐกิจที่เร่งรัดขนาดนี้

การถกกันเรื่องรถไฟความเร็วสูง คนลาวดูเหมือนก็ดีใจที่รัฐบาลเราขอยุติคิดพิจารณาเรื่องนี้ ผู้นำทางลาว นายกษ และผู้นำของจีนได้เซ็นเรื่องการพัฒนาในลุ่มน้ำโขง ประเทศลาวปัจจุบันมีความเข้มแข็งและเผชิญหน้ากับอำนาจได้มาก เพราะฉะนั้นเราต้องถามอีกครั้งว่า มิติหรือบริบททางวัฒนธรรมของเรา วัฒนธรรมหรือสังคมและมนุษย์ที่เราพูดถึงนี้ จะมีส่วนร่วมอย่างไรในการช่วยให้เรามีสติมากขึ้นในโลกที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมใหม่ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วแบบมีข้ออ้างที่จะไม่ใส่ใจกับมิติของสังคม ไม่สนใจในมิติที่มีผลกระทบทางวัฒนธรรม ความเร็วกลายเป็นความดีในตนเอง

โจทย์ใหญ่คือคุณค่าในตนเอง ไม่ใช่เป็นแค่การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ไม่ใช่แค่เสาไหน เสาสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมือง การที่เราจะไปข้างหน้าสู่การเป็นอาเซียน คุณค่าอะไรที่จะช่วยให้ประชาคมอาเซียนดำเนินไปข้างหน้าด้วยความรู้สึกที่ร่วมมือ คุณค่าทางเศรษฐกิจหรือเม็ดเงินอย่างเดียวจะช่วยให้บางส่วนเท่านั้น เราจึงต้องการการตื่นรู้ ต้องการการจัดสมดุลในชีวิตใหม่ในทุกระดับที่เป็นไปได้ ปัจจุบันหลายท่านที่ไปญี่ปุ่นคงจะเห็นว่า การจัดการปัญหาด้านพลังงานในญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างให้เห็นว่า ญี่ปุ่นเองประสบความสำเร็จมากเมื่อระบบสังคมกลายเป็นระบบพึ่งพาพลังงานนิวเคลียร์ รัฐบาลประกาศว่า ภายในปี 2030 จะยกเลิกโรงงาน ก็ไม่มีใครแน่ใจว่ารัฐบาลจะทำได้ แต่ถ้าไม่สัญญาาก็กลัวว่าจะไม่ได้ คะแนนเสียง ส่วนที่สัญญาาก็ไม่รู้ว่าจะได้หรือเปล่า ความกระอักกระอ่วนทางวัฒนธรรม ความกระอักกระอ่วนทางการเมือง ความไม่ลงตัวของความคิดเห็นในสังคมนี้ สะท้อนถึงความหวั่นไหวอย่างมากภายในสังคมชีวิตจริง สังคมไทยก็ไม่ใช่ว่าเราไม่หวั่นไหว เราก็เผชิญกับโจทย์ของการขยายตัว โจทย์ของการเปลี่ยนแปลงในหลายๆ อย่าง เพียงแต่ว่าเรามักจะพูดถึงการชวนเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พูดเรื่องหลักเศรษฐกิจอำนาจ จนเราไม่ได้สังเกตเรื่องการขยายตัวของความแตกแยกบางอย่างในสังคมของเรา เราประสบกับความขัดแย้งหลายลักษณะ ที่มีคน

แผ่นดินเดียวกันแต่เหมือนอยู่กันคนละโลก ประเทศเดียวกันแต่เหมือนอยู่คนละสังคม อยู่ประเทศเดียวกันแต่ต่างชาติพันธุ์ ก็ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม เราเองก็เผชิญอยู่ในสภาวะโลกที่ไม่สมดุล เพราะฉะนั้นเราต้องสนใจว่า ญีปุ่นศึกษานี้จะเป็นช่องทางใหม่ การศึกษาใหม่ในเรื่องการคิดช่องทางในอนาคตได้อย่างไร เราจำเป็นต้องยอมรับว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น และเราไม่อาจจะหยุดยั้งการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ แต่การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันนี้มีความไม่แน่นอน ความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วในปัจจุบันมีความเสี่ยงแฝงอยู่ด้วย ความเสี่ยงที่จะชวนให้เราบอกว่าไม่มีเวลาจะพูดในด้านความคิดด้านอื่น ให้พูดเรื่องเศรษฐกิจหรืออำนาจไว้ก่อน ผมจึงขอสรุปว่า สังคมมนุษย์ของคนไทย ของญีปุ่น ของตัวเราเอง คือเราเป็นมนุษย์ด้วยกันหรือไม่ เราเป็นคนด้วยกันหรือไม่ ที่ผมพูดอย่างนี้เพราะเผชิญกับโจทย์ที่ว่า ฮิสทีเรียระหว่างประเทศ มันเกิดขึ้นง่ายเหลือเกิน ฮิสทีเรียก็คือ กลุ่มที่คิดแตกต่างกันก็เกิดขึ้นได้ง่ายเหลือเกิน เป็นภาวะที่ไม่มีใครสอนใครได้แล้ว ปรากฏการณ์เช่นนี้ชวนให้พิจารณาว่า ท่ามกลางไทยกับญีปุ่นกับท่ามกลางที่ไทยกำลังจะก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีการสำนักอิสระจากเศรษฐกิจเข้ามาหรือไม่ คือเป็นการสำนักอิสระของประชาชน การจัดการเรื่องการเรียนรู้ การรับมือภัยพิบัติเป็นนิทรรศการที่เอ็มโพเรียม ไม่ได้ทำให้เรากลายเป็นผู้นำในโลกาภิวัตน์ที่มียุคเศรษฐกิจแห่งเอเชียแต่ทำให้เราเห็นในด้านที่คนมักจะมองข้ามก็คือ เราอยู่ในโลกที่มีอากาศเปลี่ยนแปลงอย่างคาดไม่ถึง เราอยู่ในโลกเศรษฐกิจที่ไปเร็วแต่อยู่ท่ามกลางความไม่แน่นอนทางนิเวศวิทยาอย่างมากมาย

ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องตั้งคำถามจากการจัดนิทรรศการที่เอ็มโพเรียม ในเอกสารข่าวที่ญีปุ่นแจก ก็น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า ถึงเราจะอยู่ต่างประเทศอยู่ต่างถิ่น เราก็อยู่ร่วมสมัยเดียวกันที่มีความสุข การทูตที่ปล่อยให้รัฐบาลเป็นผู้ดำเนินการ แต่จริงๆ การทูตต้องให้กระทรวงการต่างประเทศเป็นผู้ดูแลสำคัญ ปรับบ้างหรือไม่ปรับบ้างก็ว่ากันไป แต่การทูตที่เป็นส่วนหนึ่งในสังคมในท้องถิ่น เช่น หม่อมทองดี การทูตที่นำโดยคนธรรมดา เป็นการสะท้อนในสังคมของคนที่มีความซับซ้อน การแต่งงานไทยญีปุ่น คนไทยในญีปุ่นต่างมีเรื่องมากมาย ซึ่งในตอนนี้ก็อยากจะชวนให้เห็นบทบาทของญีปุ่น ให้ญีปุ่นศึกษาเป็นสะพานไปสู่การเรียนรู้กันมากขึ้น เช่น กรณีของมียามาตะ ก็เช่นเดียวกัน

สุดท้ายนี้ขอสรุปไว้ว่า ถ้าจะไปสู่ศตวรรษแห่งเอเชีย ซึ่งมีความไร้สมดุลอย่างมากในโลกปัจจุบัน เราจะต้องสนใจมากขึ้นถึงกลไกของงานที่อยู่ในสิ่งที่เราทำ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้เราปรับสมดุลของความรู้ความเข้าใจข้ามแดนข้ามวัฒนธรรมมากขึ้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนกวรรณ มะโนรมย์

ขออนุญาตพูดจากมุมมองของคนที่อยู่ชายแดน คนที่อยู่ชายขอบ เพราะจังหวัดอุบล อยู่ภาคอีสาน ถ้ามองจากกรุงเทพฯ อีสานก็คือพื้นที่ชายขอบ ถ้ามองจากญีปุ่น อีสานก็เป็น ภูมิภาคเล็กๆ อันหนึ่ง แต่ถ้ามองในฐานะที่เป็นภูมิภาคแม่โขงเป็นศูนย์กลาง กรุงเทพฯ ก็เป็น พื้นที่ชายขอบของอีสาน มองหลายมุม ประเด็นที่จะพูดมีสองประเด็น คือ ประเด็นที่หนึ่ง ทำไม จะต้องมาพูดเรื่องนี้ต้องสารภาพว่าไม่เคยศึกษาญีปุ่น แต่พอจะรู้เรื่องญีปุ่นบ้างผ่านเพื่อน ผ่าน โครงการอะไรบางอย่างที่ญีปุ่นเข้าไปสนับสนุนในภูมิภาคแม่โขงและภูมิภาคอีสาน รู้จักญีปุ่น ตอนที่เห็นเด็กในหนังเรื่องคู่กรรม คู่กรรมทำให้เราเห็นว่าญีปุ่นมีบทบาทสูงมากในบ้านเรา ประเด็นที่สองคือ คนอีสานรู้จักญีปุ่นผ่านเมียญีปุ่น เมียชาวญีปุ่น บังเอิญข้างบ้านมีบ้านหลัง ใหญ่อยู่ ปรากฏว่าเป็นภรรยาชาวญีปุ่น เขาบอกว่าสามีชาวญีปุ่นเป็นคนน่ารัก แต่ว่าเราเป็นได้ แค่แม่บ้าน

ชื่นชมคนญีปุ่นและอยากให้คนญีปุ่นไปเที่ยว แต่พอลม ททท. ว่าทำไมไม่โปรโมทให้ คนญีปุ่นไปเที่ยวภาคอีสาน ททท.บอกว่าโปรโมทยาากมาก เพราะว่าภาคอีสานแล้ง และ สถานที่ที่ไกลในแต่ละจุด คนญีปุ่นไม่ชอบความแล้งและอาหารเผ็ด สิ่งนี้คือข้อมูลที่ได้รับจาก ฝ่าย ททท. แต่ที่จะพูดในวันนี้คือ ญีปุ่นเกี่ยวข้องกับอะไรกับคนในภูมิภาคอีสาน คนอีสานหรือ สังคมในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะประเทศลาวที่มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกับไทย เป็นสังคม ที่มีความหลากหลายของกลุ่มคนมาก คนญีปุ่นได้เข้าไปแทรกซึม ในฐานะที่เป็นสามีชาวญีปุ่น ข้างชาวญีปุ่น และก็มีโรงงานของชาวญีปุ่น โรงงานโตโยต้า โรงงานรถญีปุ่นก็เต็มไปด้วยคนใน ภาคอีสาน อีสานเป็นสังคมที่มีความหลากหลาย และเปิดรับวัฒนธรรมของญีปุ่นค่อนข้างมาก อาหารญีปุ่นขายดีมากที่ภัตตาคารฟูจิที่อุบลฯ ต่อมาอาหารยาโยอิ ถึงขนาดที่ ซูชิก็วางขาย ข้างถนนขึ้นละ 3 บาท เด็กนักเรียนเลิกเรียนมากินซูชิ 3 ชิ้น 10 บาท สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่แทรกซึม เข้าไปในชีวิตประจำวันของคนในภาคอีสาน ไม่ใช่แค่คนกรุงเทพฯ ที่เห่อวัฒนธรรมญีปุ่น คนอีสานก็เช่นเดียวกัน ในเรื่องหลักสูตรมหาวิทยาลัยเกือบทุกแห่งในภาคอีสานมีหลักสูตร ภาษาญีปุ่น และมีการจัดงานวันญีปุ่น แม้กระทั่งโรงเรียนระดับมัธยมก็เปิดสอนภาษาญีปุ่นคู่ กับภาษาจีน มีแข่งขันกันในเรื่องของภาษา วันนั้นเป็นวันจีน วันถัดมาเป็นวันญีปุ่น มีการชิงพื้นที่ ทางวัฒนธรรมกันในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยก็ประกวดวันระดับมหาวิทยาลัย ก็เช่นกัน นักเรียนก็จะมาเรียนภาษาญีปุ่นที่มหาวิทยาลัย

อีกประเด็นคือความหลากหลายของวัฒนธรรมและการยอมรับวัฒนธรรมของญีปุ่นใน พื้นที่ของภาคอีสาน ในพื้นที่ของคนที่อยู่ในภูมิภาค ประเด็นที่หนึ่ง ส่วนในประเด็นที่สอง

ภาคอีสาน ภาคอีสานคือภาคที่มีประชาสังคมที่เข้มแข็งมาก เช่น สมัชชาคนจน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น เพราะว่าสมัชชาคนจนตามเรื่องเขื่อนปากมูล ซึ่งเป็นเขื่อนหนึ่งที่ญี่ปุ่นสนับสนุนผ่านธนาคารโลก การศึกษาของแมงฆวอจ ซึ่งเป็น NGO ที่สำคัญของญี่ปุ่น ได้ศึกษาว่าญี่ปุ่นสนับสนุนธนาคารโลก เพื่อที่จะให้งบประมาณสนับสนุนในการสร้างเขื่อนในภาคอีสานอย่างน้อย 2 เขื่อน คือ เขื่อนปากมูลและเขื่อนไฟฟ้าพลังงานสูบกกลับ ที่ลำตะคลอง โคราซ ซึ่งนี่คือประเด็นที่ว่า ภาคประชาสังคมของคนในภูมิภาคติดตามบทบาทของรัฐบาลญี่ปุ่น ร่วมกับ NGO ที่ญี่ปุ่นในการติดตามกำกับและดูแลว่าผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากความช่วยเหลือจากคนญี่ปุ่นที่มีต่อภูมิภาค คืออะไร ซึ่งจะมีผลพวงตามมา

ประเด็นที่สองคือ คนในภูมิภาคไม่ได้เป็นฝ่ายรับ แต่เป็นคนที่มีภาวะ ที่พร้อมที่จะร่วมมือกับคนในชาติเดียวกันกับผู้ให้ทุน ตรวจสอบ กำกับ ดูแล เสนอแนวทางที่เหมาะสมต่อการจัดการกับทรัพยากร หรือแนวทางการพัฒนาโครงสร้างขนาดใหญ่ของประเทศ

ประเด็นที่สาม แรงงานของคนอีสานที่มาอยู่ในโรงงานญี่ปุ่นที่น้ำท่วมปีที่แล้ว ปรากฏว่าช่วงที่น้ำท่วมกรุงเทพฯ อยุธยา ปทุมธานี แรงงานอีสานกลับบ้าน เพราะในโรงงานเหล่านั้นมีแต่คนอีสานเข้ามาทำงานทั้งนั้น ผลกระทบจากมหันตภัยที่รุนแรงที่สุดในรอบ 50 ปีนี้ ทำให้ญี่ปุ่นได้รับความเสียหายมาก ในอีกแง่หนึ่ง แรงงานก็ได้ประโยชน์จากการเข้ามาขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่นผ่านการค้าเสรี สิ่งเหล่านี้คือความคาบเกี่ยวกันระหว่างคนอีสานกับคนญี่ปุ่น เคยคุยกับแรงงานคนไทยที่ทำงานอยู่ที่บริษัทญี่ปุ่น ถามว่า เปรียบเทียบได้หรือไม่ว่าระหว่างทำงานกับบริษัทญี่ปุ่น เกาหลี และจีน ต่างกันอย่างไร เขาบอกว่าทำงานกับชาวญี่ปุ่นสบายใจกว่า และมีโอกาสก้าวหน้า ได้ไปญี่ปุ่น แต่กับบริษัทจีน เกาหลีนั้นค่อนข้างขี้เหนียว แต่ปัจจุบันสามี่ฝรั่งกลับแข่งหน้าสามี่ญี่ปุ่น จึงเกิดข้อสงสัยว่าทำไมสามี่ญี่ปุ่นจึงตกอันดับในภาคอีสาน ชาวอีสานบอกว่า ชาวญี่ปุ่นให้ใส่อะไรที่มีดขีดเกินไป เรียบร้อย แต่สามี่ฝรั่งให้ใส่อะไรก็ได้ ให้เสรีภาพ จึงเลือกที่จะทำอะไรที่เสรีภาพ

ทั้งสามประเด็นนี้ เรามองอีสานอย่างไร ประเด็นที่ 1 สังคมของภาคอีสานเป็นสังคมพหุนิยม คือมีความหลากหลายในการต้อนรับสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น โดยไม่ได้รู้สึกว่ามันเป็นสิ่งแปลกแยก มันเป็นเรื่องที่ใกล้เคียงกันและเป็นสิ่งที่ซึมซับเข้าไปในชีวิตประจำวัน เช่น เรื่องอาหาร หลักสูตรการเรียน ประเด็นที่สอง เรื่องภาคประชาสังคมของภาคอีสานมีความเข้มแข็ง มีการตรวจสอบจากโครงการทางญี่ปุ่น เช่น เขื่อนปากมูล เขื่อนลำตะคลอง ประเด็นที่สาม เรื่องแรงงาน ซึ่งนี่คือสาเหตุว่าทำไมจึงต้องคุยหัวข้อนี้ในประเด็นที่หนึ่ง

หัวข้อที่สอง สำคัญว่า แล้วมุมของญี่ปุ่นที่อยู่ในภาคอีสานและลาว ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับการเชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ชายแดนกับพื้นที่ส่วนกลาง รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามเชื่อมภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงเข้าด้วยกัน เชื่อมอีสานเข้ากับลาวโดยการสนับสนุนสะพานมิตรภาพแห่งที่สอง ซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่ามุกดาหารสุวรรณเขต ซึ่งเสร็จไปแล้ว หลังจากที่มีสะพานแห่งนี้เกิดขึ้น การค้า การลงทุน เฟื่องฟูมาก ทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว โดยเฉพาะฝั่งลาวจะมีสวรรค์เวกัส ซึ่งเป็นคาสิโนที่ใหญ่และหรูหรามากที่ตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับเมืองมุกดาหาร คือ ลูกค้าส่วนใหญ่ 90 % ก็คือคนไทย เล่นการพนันที่สวรรค์เวกัส และมีโปรโมชั่นทุกอย่าง ทุกประเภท ก็คือกินฟรี อยู่ฟรี ไปฟรี สิ่งก็ตามมาก็คือการค้า การเคลื่อนย้ายของคน คือสิ่งเหล่านี้รัฐบาลญี่ปุ่นพยายามสร้างให้พื้นที่ทางอีสานกับพื้นที่ลาว ซึ่งเป็นภูมิภาคไปมาหาสู่กันลำบากในเชิงกายภาพ ในเชิงการค้านี้ อุปสรรคลดลงอย่างเห็นได้ชัด สะพานหรือความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่นกลายเป็นทำให้พื้นที่ที่เป็นชายขอบสุวรรณเขตเป็นพื้นที่ชายขอบของรัฐบาลลาว พื้นที่อีสานก็เป็นพื้นที่ชายขอบของประเทศไทย กลายเป็นว่า บทบาทของรัฐบาลญี่ปุ่นทำให้พื้นที่ชายขอบกลายเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของการค้า การลงทุน พื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีความหมายทางการค้าและการลงทุนผ่านความช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่น เช่น การสร้างสะพานหรือการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังงานจากน้ำ ในประเทศลาวหรือในประเทศไทย นี่คือนี่สิ่งที่เห็นในประเด็นที่หนึ่งที่ว่าญี่ปุ่นมีความสำคัญอย่างไรในพื้นที่ชายแดน พื้นที่ชายขอบของภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง

ประเด็นที่สอง เมื่อประมาณสองปีเจแปนฟาวน์เดชันได้ท่านศาสตราจารย์คุมุระ เอจิ จากมหาวิทยาลัยเคโอ มาที่ ม.อุบลฯ สิ่งหนึ่งที่ท่านพูด และทำให้เรานึกตามก็คือว่า ท่านบอกว่า รัฐบาลญี่ปุ่นออกแบบการพัฒนาประเทศ โดยการทำอย่างไรจะให้พื้นที่ชายขอบ ที่อยู่ในทางภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของญี่ปุ่น คือ ฟูกูชิม่า ที่เกิดสึนามิไปเมื่อปีที่แล้วนั้น รัฐบาลญี่ปุ่นก็ได้หาเสียงในพื้นที่ตรงนั้นด้วย คือทำอย่างไรให้พื้นที่ชายแดนชายขอบตรงนั้นได้รับการพัฒนา ก็โดยการไปสร้างโรงงานต่างๆ ให้มากขึ้น ในพื้นที่ชายขอบ ในพื้นที่ที่ล้าหลังของประเทศ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและพื้นที่ริมทะเล โรงงานอุตสาหกรรม โรงงานขนาดใหญ่ขนาดย่อม หรือโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ก็ไปตั้ง ณ จุดนั้น สึนามิทำให้ญี่ปุ่นเกิดการตั้งคำถามกับสังคมตนเองว่า ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ชุกช่อนอยู่ได้ตอนนี้ เผยออกมาอย่างชัดเจน การเกิดสึนามิในตรงนั้น ทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำทางสังคมของญี่ปุ่นสูงมาก สำหรับคนที่อยู่บริเวณนั้น เช่น แรงงานผู้หญิงที่ไม่สามารถยืนอยู่ได้ ในพื้นที่ตรงนั้น พื้นที่อาหาร พื้นที่ทางการเกษตรก็หายไปหมด การออกแบบการพัฒนาประเทศเหล่านี้ รัฐบาลญี่ปุ่นเหมือนกับ

พกพานมาด้วย มีอิทธิพลในการนำมาใช้พัฒนากับประเทศอื่นๆ เช่น การพัฒนาในภูมิภาค
ลุ่มน้ำโขง การพัฒนาในประเทศไทย สังเกตว่า การพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นโดยการสร้าง
โครงสร้างพื้นฐานนี้ มักจะไปลงพื้นที่ที่อยู่ริมทะเลและชายขอบของประเทศ เช่น เขื่อนปากมูล
เขื่อนลำตะคอง ในภาคอีสาน โรงไฟฟ้าถ่านหินที่ประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งรัฐบาลญี่ปุ่นก็ให้ความ
สนับสนุนผ่านเงินกู้ธนาคารโลก คือการออกแบบการพัฒนาของญี่ปุ่น อยู่ที่ญี่ปุ่น ถูกนำมาใช้
ในการพัฒนาประเทศอื่นในระบบเดียวกัน ในระบบที่คล้ายกันในภาคอีสาน อาจารย์कुมะตั้ง
คำถามว่า การออกแบบการพัฒนาประเทศ โดยการตั้งโรงงานในพื้นที่ชายขอบ และอัด
อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ลงไปในพื้นที่ลุ่มน้ำนั้นเป็นคำตอบที่ถูกต้องหรือเปล่า แล้วคนในพื้นที่
เขาอยู่อย่างไร คนตัวเล็กตัวน้อยอยู่กันอย่างไร ถ้าภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง หรือไม่สามารรถ
ตรวจสอบกำกับระบบการตรวจสอบพัฒนาที่ถูกตลาดกำกับได้แล้ว เราจะอยู่ร่วมกันอย่างไม่มี
ความสุข ถ้ารัฐบาลญี่ปุ่นไม่ปรับตัว ตอนนี้มีข่าวดีจากมอนิเตอร์ของแม่โขงวอจ ซึ่งเป็น NGO
ที่มาสอดส่องดูแลว่า โครงการที่รัฐบาลตัวเองที่ให้ประเทศอื่นๆ นั้น ส่งผลกระทบให้ประเทศ
อื่นๆ ยังไง ล่าสุดออกมาว่ารัฐบาลญี่ปุ่นปรับตัว ในการคิดถึงคำนึงถึงปัญหาที่เกิดจากการ
พัฒนาที่ตกกระทบถึงประเทศอื่น เช่น ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพลังงานไฟฟ้า ผลกระทบทาง
สังคม ผลกระทบทางวัฒนธรรม ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ตอนนี้รัฐบาลญี่ปุ่น ได้ปรับตัว
สร้างแนวทางที่เข้มแข็งขึ้น ในการกำหนดให้ทุนขนาดใหญ่กับประเทศเหล่านี้ ในการพัฒนา
เขื่อนขนาดใหญ่ในลาว รัฐบาลญี่ปุ่นต้องปรับตัว ต้องฟังเสียงประชาชนในภูมิภาคที่ตนเองเข้าไป
มีส่วนร่วมในการพัฒนา สร้างออกแบบ เปลี่ยน ปรับภูมิทัศน์ ของการพัฒนา ซึ่งเงื่อนไขของการ
ปรับตัวนี้ ถือว่าเป็นเงื่อนไขที่สามารถให้อยู่ร่วมกันได้ การเป็นอาเซียนในอนาคต การพัฒนาใด
ก็ตามที่เกิดผลกระทบดังที่เห็นนี้ คนตัวเล็กตัวน้อยแทบจะไม่มีที่ยืน สิ่งเหล่านี้ภาคประชาสังคม
ของญี่ปุ่นจะต้องช่วยกัน ตรวจสอบและกำกับ ไม่ให้ปล่อยให้กลไกของตลาดมีบทบาทเสียจน
ควบคุมไม่ได้ เราต้องอาศัยความร่วมมือกับ โดเคอร์ ต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐบาล เพราะ
ภาคประชาสังคมไม่มีแรงพอ

สารบัญ

	หน้า
การศึกษาภาพชายหนุ่มในผลงานเรื่อง “โนะวาจิ” (『野分』) ของนักสี่เมะ โซเซคิ (夏目漱石) ปิยะนุช วิริเยะวัตร	1
การจบเรื่องของเรื่องเล่าในวรรณกรรมชุดที่ซุทซุมิซึนงะโนะโนะวะตะริ : เรื่องฮะนะซะกะระโอะรุซุโจ วิมลวรรณ สุนทรญาณกิจ	17
ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายเรื่อง ฮิโตะยะกะนะ เค็มโฌ ของโอะงะวะะ โยโกะ บุญญดา ดาศรี	35
ความสัมพันธ์ระหว่างสามภรรยาในวรรณกรรม เรื่อง “โคจิเมบุทซุโนะฟูฟู” ธมกร ศรีกิจกุล	51
ทัศนคติของผู้ประพันธ์ต่อตัวละครหญิงในบทละครโน ปริญญ์ ธีวานนท์	69
การศึกษากลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ศุภลักษณ์ กฤษณานนท์	82
ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบ (Yo-on) ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ธัญญารัตน์ สงวนศรี	97
การกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้งในภาษาญี่ปุ่นโดยผู้เรียนชาวไทย ภรณ์ีย์ พินันโสดิกุล	115
การศึกษาภาพไทยในวรรณกรรมเรื่อง "โอะโกะกุเฮะโนะมิชิ-ยะมะตะะ นะงะมะซะ" ทนพร ตริรัตน์สกุลชัย	134
การต่อสู้ของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กชาวญี่ปุ่นระหว่างสงคราม ภัทรော် พิพัฒน์กุล	147

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

การวิเคราะห์ความหมายของคำกริยาและสำนวนเกี่ยวกับ«การฟัง»

166

เปรียบเทียบภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น

สุนทรี คันธรวมพันธ์

การศึกษาภาพชายหนุ่มในผลงานเรื่อง “โนะวาจิ” (『野分』) ของนักเขียน โซเซกิ (夏目漱石)

The study of young men characters in *The Autumn Wind* by Natsume Soseki

ปิยะนุช วิริยะเนวัฒน์¹

1. บทคัดย่อ

นักเขียน โซเซกิ (夏目漱石) (1867-1916) นักเขียนที่มีชื่อเสียงในสมัยเมจิ ผลงานของเขาได้รับการอ่านอย่างแพร่หลายรวมทั้งได้รับความสนใจจากนักวิจัยทางด้านวรรณคดีเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เรื่องที่ถูกหยิบยกขึ้นมาศึกษามากที่สุดคือเรื่อง “โคะโคะโระ” (『心』) (1914) ผลงานเรื่องนี้ถูกจัดรวมอยู่ในกลุ่มผลงานช่วงหลังสามเล่ม (後期三部作) ของโซเซกิ พร้อมกับเรื่อง “อิกังซังมาเดะ” (『彼岸過迄』) (1912) และเรื่อง “โคจิโน” (『行人』) (1912-1913) เนื่องจากมีลักษณะร่วมกันหลายประการ เช่นเนื้อเรื่องส่วนใหญ่กล่าวถึงตัวละครชายสองคน ตัวละครหลักมีลักษณะจมอยู่ในความทุกข์ นอกจากนี้เนื้อเรื่องครึ่งหลังของทั้งสามเรื่องใช้รูปแบบการสารภาพของตัวละครหลัก จากสาเหตุข้างต้นจึงเป็นที่มาของลักษณะเด่นของผลงานช่วงหลังของโซเซกิ แต่ทว่าเมื่อลองศึกษาผลงานช่วงแรกของโซเซกิแล้ว พบว่ามีผลงานอีกเรื่องหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับวรรณกรรมทั้งสามเรื่องข้างต้น นั่นคือเรื่อง “โนะวาจิ” (『野分』) (1907) โดยเฉพาะในแง่โครงสร้างเนื้อเรื่องที่กล่าวถึงตัวละครชายที่แตกต่างกันสองคน บรรยายภาพถึงความทุกข์ใจของตัวละคร ซึ่งมักไม่ค่อยพบในผลงานช่วงแรกของโซเซกิ ที่มักจะมีเนื้อหาขบขันปนเสียดสีมากกว่า เหล่านี้จึงเป็นที่มาของการนำผลงานเรื่องนี้ขึ้นมาศึกษาอีกครั้ง เพื่อนำเสนอการอ่านผลงานของโซเซกิในมุมมองใหม่ โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาภาพชายหนุ่มสองคนในเรื่องได้แก่ ทาคายานางิ ชูสะคุ (高柳周作) และ นาคาโนะ คิอิจิ (中野輝一) ค้นหาว่าเหตุใดผู้เขียนจึงสร้างตัวละครชายหนุ่มทั้งสองให้มีลักษณะตรงข้ามกัน ภาพชายหนุ่มลักษณะเช่นนี้มีผลต่อแก่นเรื่องทั้งหมดอย่างไร รวมทั้งค้นหาว่าผลงานเรื่องนี้มีความเชื่อมโยงอย่างไรกับผลงานช่วงหลังทั้งสามเรื่องของโซเซกิ

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก Japan Foundation ปี พ.ศ.2555)

2. บทนำ

นักสี่มะ โซเซคิ มีชื่อเสียงปรากฏในวงการวรรณกรรมจากผลงานเรื่อง “I am a cat” (『吾輩は猫である』) (1905) ที่ตีพิมพ์ลงในวารสารโฮโตโดจิสึ (『ホトトギス』) เรื่องนี้สะท้อนให้เห็นอารมณ์ขัน ปนแนวเสียดสีสภาพสังคมกับกลุ่มปัญญาชนในสมัยนั้น ดังจะเห็นได้จากบทสนทนาของอาจารย์คุซะมิ (苦沙弥) กับบรรดาลูกศิษย์ของเขา หรือความขบขันของพฤติกรรมมนุษย์ที่มองจากสายตาของแมวที่เป็นตัวดำเนินเรื่อง ลักษณะแนวการเขียนเชิงเสียดสีปนขบขันยังพบได้อีกในเรื่อง “โบ๊ทจัง” (『坊っちゃん』) (1906) ที่กล่าวถึงชายหนุ่มจากโตเกียวเดินทางไปเป็นครูที่เกาะชิโกกุ เขาได้ทำในสิ่งที่แตกต่างไปจากชาวบ้านในเมืองที่เขาไปทำงาน จนถูกนักเรียนที่ตนเองสอนหยอกล้อและเห็นเขาเป็นตัวตลกอยู่บ่อยครั้ง นอกจากงานเขียนประเภทนี้แล้วเรายังพบแนวการเขียนประเภทแฟนตาซีในผลงานช่วงแรกด้วยเช่นกัน เช่นผลงานรวมเรื่องสั้น “โยเคียะซุ” (『漾虚集』) (1906) ซึ่งเรื่องสั้นบางเรื่องอิงมาจากประสบการณ์จริงของตัวผู้เขียนครั้งศึกษาอยู่ที่ลอนดอน หรือเรื่องสั้นบางเรื่องซึ่งบรรยายถึงสิ่งลึกลับ เป็นต้น เมื่อมองภาพรวมผลงานช่วงแรกของโซเซคิแล้วพบว่าเรื่อง “โนะวาจิ” (『野分』) (1907) จะมีแนวเรื่องที่แตกต่างไปจากเรื่องอื่นในช่วงเดียวกัน อุจิเดะ มิจิโอะกล่าวว่า “เรื่อง “โนะวาจิ” มีความสำคัญในฐานะเป็นกรณีตัวอย่างศึกษาในแง่พล็อตเรื่องของนิยายขนาดยาวช่วงต่อมาของโซเซคิ” (内田道雄 1969: 530) จากคำกล่าวข้างต้นอุจิเดะเล็งเห็นว่าพล็อตเรื่องของ “โนะวาจิ” มีส่วนเชื่อมโยงกับผลงานช่วงหลังของโซเซคิ แต่ปรากฏว่าเมื่อศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับผลงานเรื่องนี้แล้วพบว่า ยังมีผู้ให้ความสนใจน้อยมาก นอกจากนี้ยังมีผู้วิจารณ์ว่าเรื่อง “โนะวาจิ” ถือเป็นผลงานที่ล้มเหลวของโซเซคิ² อีกด้วย

เนื้อเรื่อง “โนะวาจิ” กล่าวถึงตัวละครหลักๆ 3 คนได้แก่ ชิรีย โดยะ (白井道也) นักวิชาการด้านวรรณคดี (文学者) เขาเคยเป็นครูสอนโรงเรียนมัธยมต้นต่างจังหวัดอยู่หลายแห่ง แต่มีปัญหาอยู่บ่อยครั้งสุดท้ายจึงลาออกและกลับมาอยู่กับภรรยาที่โตเกียว โดยะมีฐานะไม่ค่อยดี ทาคายานางิ ชูสะคุ (高柳周作) ชายหนุ่ม ที่มุ่งมั่นอยากจะเป็นนักเขียน เคยเป็นลูกศิษย์ของโดยะ และเคยร่วมมือกับเพื่อนสมัยอยู่ชั้นมัธยมกลั่นแกล้งโดยะจนโดยะต้องลาออก

² ตัวอย่างเช่น 玉井敬之、『野分』成立の側面、日本文学、・11 หรือ ทาคาฮาชิ ฮิเดฮารุ (高橋秀晴、『野分』再考—その二面性をめぐって—、国語研究、1993・2) กล่าวว่าเรื่อง “โนะวาจิ” มีโครงเรื่องที่ไม่สมบูรณ์เมื่อเทียบกับเรื่อง “โบ๊ทจัง” (『坊っちゃん』) (1906) หรือเรื่อง “คุสะมาคุระ” (『草枕』) (1906) ที่ตีพิมพ์ในเวลาใกล้เคียงกัน เป็นต้น

เขามีฐานะไม่ดีเช่นกันและสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง นาคาโนะ คิอิจิ (中野輝一) เพื่อนของ ทาคายานางิเป็นตัวละครชายหนุ่มที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับชูสะคุในหลายๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นฐานะทางการเงิน มองโลกในแง่ดีมากกว่า เรื่องเริ่มขึ้นเมื่อชูสะคุ ได้มาพบกับโดยะอีกครั้งที่โตเกียว จากการแนะนำของนาคาโนะ จากการที่ชูสะคุได้อ่านบทความและได้ฟังปาฐกถาของโดยะ ทำให้เกิดความเลื่อมใสในตัวโดยะแม้ว่าโดยะจะดูเหมือนเป็นผู้มีความรู้ น่านับถือแต่เขาก็มีปัญหาด้านการเงินจนมีปากเสียงกับภรรยาอยู่บ่อยครั้งท้ายที่สุดโดยะได้รับเงินช่วยเหลือจากทาคายานางิ ซึ่งเงินจำนวนนี้ทาคายานางิได้รับมาจากนาคาโนะ เพื่อเป็นค่าเดินทางไปพักฟื้นร่างกายและเขียนผลงาน

นักวิจารณ์ส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาประเด็นเนื้อหาของคำสอนที่สอดแทรกอยู่ในบทความและปาฐกถาของโดยะ เนื่องจากมีเนื้อหาตรงกับจดหมายที่ไซเซคิเขียนลงวันที่ 16 เดือนตุลาคม ปี1906ถึงเพื่อนชื่อทาคาฮามะ เคียะชิ (高浜虚子) (1874-1959) กล่าวว่า “อยากจะเขียนนิยายหรือบทความที่แสดงความคิดเห็นเรื่อง “แถลงการณ์ถึงชายหนุ่มในปัจจุบัน”(「現代青年に告ぐ」)³ ซึ่งชื่อหัวข้อนี้ตรงกับชื่อหัวข้อปาฐกถาของโดยะในเรื่องบทที่11ด้วย นอกจากนี้แนวความคิดที่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องอำนาจเงินตราและยุศฐาบรรดาศักดิ์ของโดยะก็เหมือนกับแนวความคิดวิพากษ์วิจารณ์ที่ปรากฏในบันทึกส่วนตัวของไซเซคิช่วงปี1906⁴เองด้วยเช่นกัน

เหล่านี้จึงเป็นที่มาของข้อสรุปว่าตัวละครโดยะเป็นภาพสะท้อนของตัวผู้เขียนไซเซคิ⁵เอง ที่ให้ความสนใจต่อกลุ่มชายหนุ่มในสมัยนั้น ส่วนเนื้อหาของบทความหรือปาฐกถาของ

³ เนื้อความภาษาญี่ปุ่นมีใจความดังต่อไปนี้ 「近々「現代青年に告ぐ」と云ふ文章をかくか又は其主意を小説にしたい」

⁴ เช่นเรื่องที่โดยะวิจารณ์เรื่องความขัดแย้งระหว่างเงินตรากับการศึกษาในบทที่ 11 ดังข้อความที่ว่า 「一般の世人は労力と金の関係に就て大なる誤謬を有してゐる。彼等は相応の学問をすれば相応の金がとれる見込のあるものだと思う。そんな条理は成立する訳がない。学問は金に遠ざかる器械である。」ซึ่งเมื่อเทียบกับข้อความในบันทึกของไซเซคิที่ว่า 「一般ノ世人ハ労力ト金ノ関係ニ於テ大ナル誤謬ヲシテ居ル。彼等ハ相応ノ学問ヲスレバ相応ノ金が取レル見込ノアル者ダト考ヘテ居ル。ソナコトハドウ考ヘタツテ成立スル訳ガナイ。学問ハ金ニ遠ザカル器械デアル。」พบว่ามีความตรงกัน

⁵ 酒井英行、『『野分』論』、浅田隆、木股知史『漱石作品論集成【第三卷】虞美人草・野分・坑夫』、桜楓社、1991・7

โดยะนั้นก็เปรียบเสมือนคติสอนใจของโซเซคิที่ต้องการให้กำลังใจแก่ชายหนุ่มในสมัยนั้นที่มักมีลักษณะวิตกกังวล มีความกตัญญูใจ ให้กลับมามีพลังในการดำเนินชีวิตอีกครั้งหนึ่ง⁶ อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงสายตาของโซเซคิที่วิพากษ์วิจารณ์สังคม⁷ ในสมัยนั้นอีกด้วย

แต่เมื่อพิจารณาเนื้อเรื่องอย่างถี่ถ้วนแล้ว พบว่าบทความหรือปาฐกถาของโดยะที่ฟังดูมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือสร้างความประทับใจต่อทาคายานางินั้น สุดท้ายแล้วก็ไม่สามารถช่วยตัวโดยะหรือทาคายานางิได้เลย เนื้อเรื่องจบตรงที่ว่าโดยะยังคงต้องเผชิญปัญหาเรื่องการเงินต่อไป ส่วนทาคายานางิก็ป่วยด้วยวัณโรค เมื่อดูการจบเรื่องลักษณะนี้แล้ว กล่าวได้ยากว่าเรื่อง “โนะวาจิ” จะเป็นเรื่องที่นำเสนอคติสอนใจหรือให้กำลังใจชายหนุ่มแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้จากงานวิจัยที่ผ่านมาแม้จะกล่าวไปในทำนองเดียวกันว่า เรื่องนี้เสนอให้เห็นชัดว่าโซเซคิมีความสนใจต่อชายหนุ่มในยุคนั้น แต่เป็นที่สังเกตว่ามีงานวิจัยจำนวนไม่มากที่ศึกษาประเด็นภาพชายหนุ่มในผลงานเรื่องนี้⁸ โดยเฉพาะตัวละครนาคาโนะ ที่ยังมีผู้ให้ความสนใจน้อยมาก ทั้งๆที่ตัวละครนาคาโนะปรากฏออกมาในหลายบท และภาพของนาคาโนะที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับทาคายานางิอย่างชัดเจนน่าจะมีความหมายสำคัญแฝงอยู่ เหล่านี้จึงเป็นที่มาของการศึกษาภาพชายหนุ่มในผลงานเรื่องนี้อีกครั้ง เพื่อดูว่าท้ายสุดแล้วภาพชายหนุ่มทั้งสองมีผลต่อแก่นเรื่องทั้งหมดอย่างไร รวมทั้งค้นหาว่าผลงานเรื่องนี้มีอิทธิพลหรือมีความเชื่อมโยงอย่างไรกับผลงานช่วงหลังทั้งสามเรื่องของโซเซคิ เพื่อนำเสนอรูปแบบการอ่านในมุมมองใหม่ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน อนึ่งข้อความภาษาญี่ปุ่นจากเรื่อง “โนะวาจิ” ที่อ้างอิงในบทความนี้จากหนังสือรวมผลงานโซเซคิ (『漱石全集』) เล่มที่ 3 ของสำนักพิมพ์อิวานามิ (岩波書店) ตีพิมพ์เมื่อปีค.ศ. 1994

⁶ 内田道雄(1969)「補注」、『日本近代文学大系 第25巻 夏目漱石集Ⅱ』角川書店 (หน้า530)

⁷ บทวิเคราะห์ที่มีความเห็นข้างต้นได้แก่ 内田道雄、「漱石と社会問題—『野分』の成立—」、国文学、1965・8、池内輝雄、「『野分』考—意図と表現の間—」、浅田隆、木股知史『漱石作品論集成【第三巻】虞美人草・野分・坑夫』、桜楓社、1991・7、矢田純子、「夏目漱石『野分』の位置——人称から三人称への階梯」、国語と国文学、2008・9 เป็นต้น

⁸ การศึกษาภาพชายหนุ่มในเรื่องนี้ ส่วนใหญ่มุ่งเน้นศึกษาตัวละครทาคายานางิเป็นหลัก โดยตัวละครซุสะคุได้รับความสนใจจากนักวิจารณ์ตั้งแต่ช่วงปี 1965 เป็นต้นมา (高橋秀晴、再考『野分』—その二面性をめぐって—、国語研究、1993・2) ส่วนมากตีความว่าทาคายานางิเองก็เป็นภาพสะท้อนของตัวโซเซคิเช่นกัน

3. ภาพตัวละครทาคายานางิและนาคาโนะ

3.1 ภาพชายหนุ่มที่ปรากฏในงานเขียนช่วงปี 1907

ทาคายานางิและนาคาโนะเพิ่งสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย โดยตั้งความหวังไว้ว่าอยากจะเป็นนักประพันธ์นาคาโนะมีฐานะร่ำรวย มองโลกในแง่ดี ส่วนทาคายานางิมีฐานะยากจน มารดาอาศัยอยู่ตามลำพังในชนบท สาเหตุนี้เลยเป็นแรงกดดันให้ทาคายานางิอยากผลิตงานเขียนที่มีชื่อเสียงออกมาให้เร็วที่สุด เพื่อให้มารดาของตนมีชีวิตที่สุขสบายมากขึ้น เขาได้เงินเดือนจากการคัดลอกงานเดือนละ 20 เยน ถึงจะมีความมุ่งมั่นเพียงใด อุปสรรคในการทำงานของทาคายานางิ คือเขาป่วยเป็นวัณโรค ภาพชายหนุ่มที่มีความมุ่งมั่นแต่มีฐานะยากจน มีความทุกข์ในใจหรือมีอาการป่วยนั้นไม่ได้ปรากฏอยู่เฉพาะในผลงานเรื่องนี้เท่านั้น แต่เมื่อลองเปรียบเทียบกับภาพชายหนุ่มที่ปรากฏในผลงานของนักเขียนอื่นๆ ในช่วงปีใกล้เคียงกันแล้ว พบว่ามีลักษณะร่วมกัน ช่วงปี 1907 (ตรงกับช่วงปีเมจิที่ 40) นักเขียนหลายคนให้ความสนใจและเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับชายหนุ่มออกมามากมายภาพชายหนุ่มที่มีความทุกข์อย่างทาคายานางินั้น ปรากฏเห็นเด่นชัดในหลายเรื่อง โดยได้อิทธิพลมาจากภาพชายหนุ่มจริงในยุคนั้น การที่ชายหนุ่มในยุคนั้นมีลักษณะข้างต้น อาจกล่าวได้ว่ามีสาเหตุมาจากสองเหตุการณ์สำคัญคือ การทำอัตวินิบาตกรรม⁹ ของฟูจิโมะ มาซาโอะและผลพวงของสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น¹⁰ (日露戦争)

ฟูจิโมะ มาซาโอะ (藤村操) (1886-1903) ได้ทำอัตวินิบาตกรรมในปี 1903 โดยได้ทิ้งจดหมายลาตาย ปรากฏข้อความส่วนหนึ่งว่า「我この恨を懷いて煩悶、終に死を決するに至る」(คำแปล “ตัดสินใจของจบชีวิตตัวเอง เพื่อยุติความขมขื่นที่คั่งค้างอยู่ในใจ”) การเสียชีวิต

⁹ ฟูจิโมะ มาซาโอะ นักเรียนโรงเรียนมัธยมปลายได้กระโดดหน้าผาที่น้ำตกเคะโกน (華厳の滝) เมืองนิกโก้ เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ส่งอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียนและตัวเขาเองซึ่งเป็นครูสอนภาษาอังกฤษของเขาด้วย

¹⁰ สงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น (日露戦争) (Russo-Japanese War) (1904-1905) เป็นสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย เพื่อแย่งชิงอำนาจการปกครองเหนือดินแดนทางตอนใต้ของแมนจูเรียและคาบสมุทรเกาหลี สงครามสิ้นสุดลงโดยฝ่ายญี่ปุ่นเป็นผู้ชนะ ทำให้ญี่ปุ่นขึ้นมามีบทบาทบนเวทีโลกในฐานะประเทศมหาอำนาจ

ของนักเรียนที่มีสติปัญญาดี แต่มีความทุกข์ใจในชีวิตครั้งนี้ ส่งผลกระทบทางจิตใจต่อสังคม โดยเฉพาะกลุ่มชายหนุ่มในสมัยนั้น ทำให้มีชายหนุ่มเลียนแบบการกระทำของฟูจิโมะ มาซาโอะต่อมาก็คือเป็นจำนวนมาก คำสำคัญในข้อความจดหมายของเขาคือคำว่า “煩悶” ซึ่งแปลว่า “ความทุกข์ใจ” นั้นต่อมาได้เป็นคำจำกัดความลักษณะชายหนุ่มในช่วงนั้นและใช้กันอย่างแพร่หลาย อีกเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้คนญี่ปุ่นรวมทั้งชายหนุ่มมีสภาพเหนื่อยหน่าย และท้อแท้ลงไปอีกก็คือผลพวงจากสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น¹¹ จนเกิดคำศัพท์ขึ้นอีกคำคือคำว่า “厭世” (พวกเบื่อโลก) และกลายเป็นคำที่ใช้บรรยายลักษณะชายหนุ่มในสมัยนั้นเช่นกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าในเรื่อง “โนะวาคิ” นี้ก็มีการใช้คำว่า “煩悶” และ “厭世” บรรยายชายหนุ่มด้วยเช่นกัน¹²

ผลงานของนักเขียนท่านอื่นที่ตีพิมพ์ในเวลาใกล้เคียงกันและบรรยายภาพของชายหนุ่มที่มีความทุกข์ใจนั้นเห็นได้ในเรื่อง “เซซุน” (『青春』) เรื่อง “เซซุน” เป็นผลงานของโองุริ ฟูโย (小栗風葉) (1875-1926) ตีพิมพ์ก่อนเรื่อง “โนะวาคิ” เพียงหนึ่งปี ตั้งแต่เดือนมีนาคมปี 1905 ถึงเดือนตุลาคมปี 1906 ลงในหนังสือพิมพ์โยมิอุริ (読売新聞) มีทั้งหมด 3 เล่ม กล่าวถึงเรื่องราวความรักของชายหนุ่มชื่อ เซคิ คินยะ (関欽哉) กับ โอโนะ ชิเงรุ (小野繁) เป็นหลัก ตัวละครชายหนุ่มเซคิเป็นนักศึกษาสายอักษรศาสตร์ (文科) มีความสามารถในการแต่งกลอนแต่มีอาการป่วยเช่นกัน โดยคินยะป่วยเป็นโรคประสาท (神経衰弱) ในเรื่อง “เซซุน” มีตอนหนึ่งที่คินยะได้กล่าวถึง “ความทุกข์ใจของชายหนุ่มในปัจจุบัน” (現代青年の煩悶)¹³ ไว้ว่า

欽哉は現代青年の煩悶と云ふ事を説いて居たのである。…何しろ時代は此通り無趣味、無理想の悪

¹¹ โชเซคิได้เขียนถึงความไม่พอใจของคนญี่ปุ่นต่อสนธิสัญญาพอร์ตสมัธ (Treaty of Portsmouth) จนกลายเป็นเหตุการณ์จลาจลสวนสาธารณะฮิปปย่า (日比谷焼打事件) ที่มีการเผาทำลายป้อมตำรวจรวมทั้งสถานที่ราชการหลายแห่ง ไว้ในเรื่อง 『吾輩は猫である』 บทที่ 8

¹² ตัวอย่างการใช้คำว่า “煩悶” 「一番始めには現代青年の煩悶に対する諸家の解決とある。高柳君は急に読んで見る気になつた。…第三は読書もせず、世間も知らぬ青年が煩悶する法がないと論じてゐる。」 (บทที่ 5 หน้า 330-331) ส่วนตัวอย่างการใช้คำว่า “厭世” 「高柳君は口数をきかぬ、人交りをせぬ、厭世家の皮肉屋と云はれた男である。」 (บทที่ 2 หน้า 279)

¹³ 今西順吉、出原隆俊 (注釈)、『漱石全集・第三巻 草枕、二百十日、野分』岩波書店

時代であるし、自意識以外には、信仰も感化も慰藉も何にも無い全くの孤立で…
能く何うも、生 きているのが寧ろ悲惨です！生活意志其物の深い深い懷疑と煩悶、
煩悶の極が失望！厭世！厭世 に次いで… あゝ、次いで来る運命は察せられるぢ
や有りませんか！（บทที่ 3 หน้า 45-46）

คินยะกำลังอธิบายถึงเรื่องความทุกข์ใจของชายหนุ่มในปัจจุบัน จะว่าไปแล้วช่วงเป็นยุค
สมัยที่ไร้ซึ่งความหมาย เป็นยุคสมัยอันร้ายกาจปราศจากซึ่งอุดมคติ นอกจากพินิจคิดถึงแต่
เรื่องตัวเองแล้ว ช่วงเป็นความรู้สึกโดดเดี่ยวเสียเหลือเกิน ปราศจากแรงศรัทธา การ
เปลี่ยนแปลงหรือการปลดปล่อยใด ๆ เพียงแค่การมีชีวิตอยู่ก็ถือว่าเป็นเรื่องน่าสมเพช
สิ้นดี มีแต่ความสิ้นหวัง และความทุกข์แสนสาหัส ทุกข์ใจและมีข้อกังขาอย่างลึกซึ้งต่อ
การใช้ชีวิตของคนเรา ช่วงน่าเบื่อ น่าสงสัยเสียเหลือเกินว่าโชคชะตาที่ตามมาจาก
ความเหนื่อยหน่ายจะเป็นเช่นไร

ข้อความดังกล่าวได้สะท้อนการวิพากษ์วิจารณ์ชายหนุ่มในสมัยนั้น ความทุกข์ที่
เกิดขึ้นในใจชายหนุ่มนั้นได้รวมเอาตัวคินยะเข้าไปด้วย นอกจากภาพชายหนุ่มที่จมปลักอยู่ใน
ความทุกข์ดังที่พบในงานเขียนข้างต้นแล้วเรายังพบภาพชายหนุ่มด้านอื่นอีกในบทความของคุ
นิคิตะ โดบโปะ(国木田独步)¹⁴ (1871-1908) ชื่อว่า「当代の青年は何故に精神的方面
に於て繊弱乎」(คำแปล :เหตุใดชายหนุ่มสมัยนี้จึงมีจิตใจที่อ่อนแอ)ตีพิมพ์เดือนธันวาคม ปี
1906 บทความนี้โดบโปะได้กล่าวขึ้นชมก่อนว่า ชายหนุ่มในปัจจุบันมีร่างกายแข็งแรงบึกบึน
มากกว่าชายหนุ่มในรุ่นของตัวเอง แต่ด้านจิตใจมีความอ่อนแอ อ่อนไหวไปตามสิ่งยั่วยุรอบ
กายอย่างง่ายดาย

今日の青年が私共の時代と比較して如何にも浮薄なることは、彼等が寄ると触は
ると、直ぐに恋愛談で持ち切るのを見ても分る。(หน้า 492)

ชายหนุ่มสมัยนี้เมื่อเทียบกับสมัยของพวกเราช่วงเป็นคนจับจด เมื่อได้ลองเข้าไปสัมผัสดู
แล้วจะพบได้ในทันทีว่าพวกเขาหมกมุ่นอยู่แต่กับเรื่องของความรัก

¹⁴ กวีและนักเขียน ผลงานที่มีชื่อเสียงคือเรื่อง “มุซาชิโนะ” (『武蔵野』)

จากงานเขียนของโอรุอิ ฟุโย และ คุนิคิดะ โดโปะ สามารถสรุปได้ว่าชายหนุ่มในสมัยนั้น มีสภาพจิตใจที่อ่อนแออย่าแยะ มีความทุกข์ใจสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ต่างๆ รู้สึกโดดเดี่ยว และยังเห็นภาพชายหนุ่มที่ยึดติดในโลกความคิดของตัวเอง จับจดทำอะไรไม่จริงจัง จากการที่นักเขียนหลายท่านในช่วงนั้นได้เขียนงานเกี่ยวกับชายหนุ่มไว้มากมาย อาจกล่าวได้ว่าประเด็นเรื่องชายหนุ่มในสมัยนั้นเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจและรูปแบบของชายหนุ่มที่เปลี่ยนไป ได้ก่อให้เกิดความกังวลต่อสังคมญี่ปุ่นโดยรวมด้วย ซึ่งโซเซกิเองได้สังเกตเห็นปัญหานี้และได้นำเอาภาพชายหนุ่มในสมัยนั้นมาเขียนในผลงานของตนเช่นกัน

3.2 ทาคายานางิและนาคาโนะ

3.2.1 ภายใต้อาณัติของชายหนุ่มทั้งสอง

เรื่อง “โนะวาคิ” เริ่มเรื่องโดยบอกเล่าเรื่องของโดยะที่ลาออกจากอาชีพครูแล้วกลับมาที่โตเกียวอีกครั้งหลังจากถูกเพื่อนร่วมงานและนักเรียนขับไล่ เมื่อดูเนื้อเรื่องทั้งหมดอาจแบ่งได้เป็นเรื่องราวของโดยะ ที่ส่วนใหญ่จะบรรยายให้เห็นถึงปัญหาทางการเงินที่เขาประสบอยู่ การมีปากเสียงกับภรรยา และการนำเสนอแนวความคิดผ่านทั้งการเขียนและการแสดงสุนทรพจน์ของเขาแต่ในอีกด้านหนึ่งเขายังพบเรื่องราวของชายหนุ่มสองคนในเรื่องนี้คือ ทาคายานางิกับนาคาโนะ ทั้งสองคนปรากฏตัวครั้งแรกในบทที่ 2 โดยมีการแนะนำตัวละครดังนี้

高柳君は口数をきかぬ、人交りをせぬ、**厭世家**の皮肉屋と云はれた男である。中野君は鷹揚な、円満な、趣味に富んだ秀才である。此兩人が卒然と交を訂してから、傍目にも不審と思はれる位昵懇な間柄となつた。(บทที่ 2 หน้า 279)

ทาคายานางิเป็นชายเงียบขรึม ไม่คบค้าสมาคมกับผู้อื่น เป็นพวกชอบเหน็บแนมและเหนียวหนำกับการมีชีวิตอยู่ ส่วนนาคาโนะเป็นชายหนุ่มมากด้วยพรสวรรค์ต่างๆ เข้ากับคนได้ง่าย และโอบอ้อมอารี หลังจากที่ทั้งสองคนนี้มาคบกันโดยบังเอิญ พวกเขาก็มีความสัมพันธ์อันสนิทสนมจนคนรอบข้างเฝ้ามองดูด้วยความฉงนสนเท่ห์

ทาคายานางิมีลักษณะนิสัยแตกต่างกับนาคาโนะอย่างสิ้นเชิง นอกจากนี้ยังมีฐานะแตกต่างกันอีกด้วย ทาคายานางิมีฐานะยากจน ประทับชีวิตโดยการคัดลอกงานไปวันๆ ส่วนนาคาโนะมาจากครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย พ่อของเขาเป็นพ่อค้านับเป็นเรื่องแปลกที่ทาคายานางิมาคบค้ากับนาคาโนะ ในบทที่ 6 โดยะเคยถามถึงความสัมพันธ์ของทาคายานางิกับนาคา

โนะ ว่าเขาสนิทสนมกับนาคาโนะเพียงใด ทาคายานางิตอบว่า「えゝ、もとは極親密でした。然しどうもいけません。近頃は——何だか——未来の細君が何か出来たんで、あんまり交際してくれないのです」(หน้า348) (คำแปล: ครั้น เดิมทีสนิทกันมาก แต่จะพูดอย่างไรดี ช่วงนี้ เผลอญ เขาพบคนที่จะมาเป็นภรรยาในอนาคต เลยไม่ค่อยมาเจอกับผมซักเท่าไร) เมื่อใดจะตอบว่าสิ่งนั้นเป็นเรื่องที่ดี ทาคายานางิเองจะได้ไม่ต้องมีปัญหามาตามภายหลัง ทาคายานางิจึงตอบว่า「何だか然し、かう、一人坊っちの様な気がして淋しくつていけません」(หน้า 348) (คำแปล: แต่ทว่า ลองเป็นแบบแล้วนี้ผมกลับรู้สึกอ้างว้างเหลือเกินราวกับว่าอยู่ตัวคนเดียว) การมีเพื่อนอย่างนาคาโนะที่มีนิสัยและฐานะทางการเงินแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงเป็นเรื่องแปลก แต่การที่ความสัมพันธ์เริ่มห่างเหินก็ทำให้ทาคายานางิรู้สึกโดดเดี่ยว อ้างว้างเช่นกัน นอกจากลักษณะนิสัยและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันแล้ว ถึงแม้ว่าทั้งคู่จะเรียนจบมาจากที่เดียวกัน และมุ่งมั่นว่าจะจะเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงเหมือนกัน แต่แนวความคิดของทั้งสองก็แตกต่างกันไปตามลักษณะนิสัยรวมทั้งการมองโลกด้วย นาคาโนะที่มองโลกในแง่ดี อยากเขียนงานประเภท 「空想的で神秘的で、それで遠い昔しが何だかなつかしい様な気持のするものが書きたい。」(บทที่ 2 หน้า 290) (คำแปล: “ผมอยากเขียนงานประเภทลึกลับเพื่อฝัน เรื่องที่ให้อารมณ์หวานรำลึกถึงเรื่องราวในอดีตอันไกลโพ้น ”) ส่วนทาคายานางิที่มองโลกในแง่ร้าย และรู้สึกโดดเดี่ยวนั้น มีมุมมองที่ต่างออกไป ดังต่อไปนี้

「僕のは書けば、そんな夢見た様なものぢやないんだからな。奇麗でなくつても、痛くつても、苦しくつても、僕の内面の消息にどこか、触れて居れば夫で満足するんだ。.....自分で自分の身体を切つて見て、成程痛いなと云ふ所を充分書いて、人に知らせで遣りたい、.....おやさうか、おれは、まさか、こんなものとは思つて居なかつたが、云はれて見ると成程一言もない、恐れ入つたと頭を下げさせるのが僕の願なんだ。君とは大分方角が違ふ」(บทที่ 2 หน้า 290-291)

“ถ้าผมต้องเขียน คงไม่เขียนเรื่องเพื่อฝันพรค์นั้นหรอก แม้จะน่าเกลียด เจ็บปวดรวดร้าว ทุกข์ตรมขนาดไหน ถ้าเพียงแต่ได้สัมผัสความเป็นตัวตนข้างในของผมก็เพียงพอแล้ว... ผมจะลองกรีดร่างกายตัวเอง แล้วเขียนออกมาให้ผู้คนที่ได้รับรู้ถึงความเจ็บปวด ...ความตั้งใจของผมคือทำให้ทุกคนปฏิเสธไม่ได้ ต้องก้มหัวด้วยความทึ่ง ด้วยความรู้สึกที่ว่า.. อะไรวะ..เป็นอย่างนั้นหรือ ไม่น่าเชื่อ ไม่คิดเลยว่าจะเป็นเรื่องเช่นนี้ วิถีของผมแตกต่างจากคุณอย่างสิ้นเชิง”

จะเห็นได้ว่ามุมมองรวมทั้งแนวทางของงานเขียนก็มีความแตกต่างกัน และยังสะท้อนให้เห็นภาพชายหนุ่มที่ยึดติดในอุดมคติของตัวเองอีกด้วย เมื่อมองดูเนื้อเรื่องโดยรวมแล้วจะพบว่า บทบรรยายเกี่ยวกับทาคายานางิมักจะพูดถึงความกลัดกลุ้มใจในฐานะของตนเอง ความรู้สึกแปลกแยกโดดเดี่ยว รวมทั้งอาการป่วย ทาคายานางิจะรู้สึกดีขึ้นเมื่อได้พบกับโดยะ แต่สิ่งนั้นก็ก็เป็นเพียงความรู้สึกเพียงชั่วคราว ส่วนบทบรรยายของนาคาโอะมักจะพูดถึงเรื่องราวอันแสดงถึงอารมณ์สุนทรีย์ของเขา รวมทั้งเรื่องความรัก ดังในบทที่ 3 ที่นาคาโอะย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของ “ความรัก” หรือในบทที่ 7 ที่กล่าวถึงนาคาโอะและคุ่มัน ตลอดถึงบทที่ 9 ที่เป็นงานแต่งงานของนาคาโอะ อุจิโอะ มิจิโอะ กล่าวว่า “ในผลงานเรื่องนี้ ประเด็นหลักอยู่ตรงการที่ทาคายานางิเข้าคบหากับโดยะ แน่แน่นอนว่าเนื้อเรื่องรองบรรยายถึงบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสุขสำราญของนาคาโอะ บทที่กล่าวถึงนาคาโอะได้แก่บทที่ 2,3,4,7,9 ถ้าดูการปรากฏตัวของนาคาโอะที่ส่วนใหญ่ออกมาชนิคมบทแล้ว เราอาจมองได้ว่าสิ่งนี้เป็นความตั้งใจของผู้เขียนในการเพิ่มสีสันให้กับผลงานเรื่องนี้” (内田道雄 1969: 531) คำกล่าวของ อุจิโอะ มิจิโอะเป็นเพียงส่วนหนึ่งถ้าพิจารณาเฉพาะบทบรรยายส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวของนาคาโอะ แต่การปรากฏตัวของนาคาโอะนั้น ไม่ใช่แค่เพื่อสร้างความแตกต่างกับทาคายานางิให้เห็นเด่นชัดขึ้น หรือเพื่อทำให้บรรยากาศของเนื้อเรื่องมีสีสันไม่ตึงเครียดเกินไปเท่านั้น เพราะถ้าหากลองศึกษาส่วนที่บรรยายการคบหากันระหว่างนาคาโอะกับทาคายานางิ เราจะพบความสำคัญของตัวละครนาคาโอะที่ต่างออกไป

ในบทที่ 2 บรรยายฉากพบกันระหว่างทาคายานางิกับนาคาโอะ ระหว่างนั้นทาคายานางิกำลังหาม้านั่งไม่เสียเงินในสวนสาธารณะฮิบิยะ เมื่อได้ไต่ถามสารทุกข์สุกดิบแล้ว นาคาโอะได้กล่าวว่า

「ハハ、遠慮か。まあ来給へ」と青年は否応なしに高柳君を公園の真中の西洋料理屋へ引つ張り込んで、眺望のいい二階へ陣を取る。(บทที่ 2 หน้า 274-275)

“ฮ่าๆๆ เกงใจรี มาด้วยกันเถอะ” ชายหนุ่มกล่าวพร้อมกับฉุดลากทาคายานางิเข้าไปในร้านอาหารตะวันตกโดยไม่ถามความสมัครใจ ทั้งคู่ได้ที่นั่งบนชั้นสองที่เห็นทิวทัศน์ชัดเจน

เมื่อสังเกตบทบรรยายของนาคาโอะและทาคายานางิ จะพบว่าเมื่ออยู่หลายบทที่มักจะบรรยายสถานการณ์ว่านาคาโอะได้มาพบกับทาคายานางิโดยบังเอิญ และมักจะชักชวนทาคา

ยานางิให้ไปทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันอยู่เสมอ ซึ่งการกระทำลักษณะดังกล่าวของนาคาโนะ ยังพบได้ในบทที่ 4 และบทที่ 9 อีกด้วย ดังข้อความต่อไปนี้

「今日はそこに慈善音楽会があるんで、切符を二枚買はされたんだが、外に誰も行き手がないから、丁度いゝ。君行き給へ」(บทที่ 4 หน้า 314)

“วันนี้ที่นั่นมีคอนเสิร์ตการกุศล ผมถูกบังคับให้ซื้อตั๋วมาสองใบ ไม่มีคนไปด้วย พอดีเลยไปด้วยกันเถอะ”

ในบทที่ 4 นี้ นาคาโนะเห็นว่าทาคายานางิมีสีหน้าไม่สู้ดี จึงชักชวนด้วยความหวังดี นาคาโนะนั้นรู้สึกเสียเพื่อนเป็นอย่างดีว่าทาคายานางิเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ไม่ชอบเข้าสังคม และไม่ค่อยคบค้าสมาคมกับใคร ด้วยความเป็นห่วงว่าทาคายานางิจะอยู่อย่างโดดเดี่ยว (一人坊っち) เขาจึงพยายามชักชวนทาคายานางิเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อาจกล่าวได้ว่านาคาโนะพยายามให้ทาคายานางิเข้าสังคมให้เปลี่ยนมุมมองความคิดเพื่อที่จะได้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขมากขึ้น ในบทที่ 9 เอง นาคาโนะได้ชวนทาคายานางิมาร่วมงานแต่งงานของตนเอง แต่เมื่อพิธีเริ่มไปได้ซักพัก ทาคายานางิยังไม่มา ทั้งนาคาโนะและเจ้าสาวเกิดความกังวลว่าทาคายานางิจะมาหรือไม่ นาคาโนะได้กล่าวกับเจ้าสาวของเขาว่า

「来るよ、わざわざ行つて頼んだんだから、いやでも来ると約束すると来ずにみられない男だから屹度くるよ」(บทที่ 9 หน้า 392)

“มาแน่นอน อุตส่าห์ไปขอร้องถึงขั้นนั้น ปกติเขาเป็นคนที่ลงได้ตลกปากสัจญ์อยู่แล้วจึงไม่อยากมา ยังไงเขาก็ต้องมา เขามาแน่นอน”

จากตัวอย่างข้างต้นอาจสรุปได้ว่านาคาโนะมีบทบาทในการพยายามดึงเอาทาคายานางิเข้าสู่สังคม เพราะนาคาโนะรู้ว่าทาคายานางิเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย และไม่ได้แสดงที่ทำว่าอยากจะทำมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การปลื้มใจของทาคายานางิก็ไม่ได้ทำให้เจ้าตัวมีความสุขดังที่นาคาโนะพูดว่า「不愉快なら出てくればいゝのに猶なお引き込んで仕舞ふ。気の毒な男だ」(คำแปล: ถ้ารู้สึกไม่สบายใจก็ควรจะออกมา แต่นี่ยังกลับหลบเข้าไปอีก ช่างเป็นชายที่น่าสงสารเสียจริง”)แม้กระนั้นทาคายานางิก็ไม่ได้รู้สึกดีหรือขอบคุณต่อความหวังดีของนาคาโนะ ตรงกันข้ามเขากลับรู้สึกไม่สบายใจทุกครั้ง เวลาที่ถูกนาคาโนะชวนเข้าร่วม

สังคม หรือไปอยู่ในกลุ่มคนหมู่มาก อย่างเช่นเมื่ออยู่ในงานคอนเสิร์ต ทาคายานาจิรู้สึกที่ว่า 「自分は矢張り異種類の動物のなかに一人坊っちで居つたのである。」 (บทที่ 4 หน้า 320) (คำแปล: เขาอยู่อย่างโดดเดี่ยวท่ามกลางสัตว์ต่างชนิดพันธุ์อย่างแท้จริง) ทาคายานาจิรู้สึกแปลกแยก ไม่สามารถมีอารมณ์ร่วมกับผู้ฟังดนตรีคนอื่นได้ นอกจากนี้เขายังรู้สึกอึดอัด และเหมือนถูก “โอบล้อม” ดังตอนที่ว่า 「無人の境に居つた一人坊っちが急に、霰の如き拍手のなかに包囲された一人坊っちとなる。包囲は中々已まぬ。」 (บทที่ 4 หน้า 320) (คำแปล: “คนโดดเดี่ยวผู้อยู่ในดินแดนไร้ผู้คน กลายเป็นคนโดดเดี่ยวที่ถูกโอบล้อมด้วยเสียงปรบมือราวกับถูกหีบขึ้นมากในทันที การโอบล้อมนั้นไม่สิ้นสุดเสียที”) หรือแม้กระทั่งเมื่อทาคายานาจิถูกเชิญมาในงานแต่งงานของนาคาโนะก็ตาม เขาก็ยังรู้สึกว่าเหมือนเข้าไปในดินแดนของศัตรู (敵地) การที่นาคาโนะพยายามดึงเอาทาคายานาจิเข้าสู่สังคม แต่ทาคายานาจิกลับรู้สึกอึดอัด และรู้สึกโดดเดี่ยวมากขึ้นไปอีกนั้น เพราะว่าสังคมที่นาคาโนะพยายามดึงทาคายานาจิเข้าไปนั้น เป็นสังคมของคนรวย พ่อค้า นักธุรกิจ ซึ่งทาคายานาจิที่เป็นนักวิชาการ ดูหมิ่นดูแคลน และรู้สึกต่อต้านมาโดยตลอด อาจกล่าวได้ว่านอกจากนาคาโนะจะถูกบรรยายให้มี ความแตกต่างทางด้านนิสัย รวมทั้งมุมมองความคิดแล้ว ยังกล่าวได้นานาคาโนะยัง เป็นตัวแทนของกลุ่มชนชั้นคนรวยได้อีกด้วย เพราะฉะนั้นเวลาที่ทาคายานาจิอยู่กับนาคาโนะ เรา จะเห็นว่าทาคายานาจิจะรู้สึกอึดอัด โดดเดี่ยว และยังรู้สึกอิจฉานาคาโนะรวมทั้งสังคมของ นาคาโนะที่ผู้คนไม่ต้องดิ้นรนในการดำรงชีวิต สามารถทำในสิ่งที่ตัวเองต้องการได้ใน ขณะเดียวกันทาคายานาจิกลับรู้สึกตรงกันข้าม เมื่อได้เจอหรือได้ฟังปาฐกถาของโดยะ เขาจะ รู้สึกปลดปล่อยราวกับถูกดึงออกมาสู่โลกกว้าง (何だか急に広い世界へ引き出された様な 感じがする。) เพราะว่าโดยะมีฐานะไม่แตกต่างจากตัวเอง อาศัยอยู่ในบ้านชอมซอ (こんな 見すばらしい家に住んで) และแต่งตัวปอนๆ (きたらしい着物をきて居る) และสิ่งที่ สำคัญที่สุดคือโดยะแสดงให้เห็นถึงภาพของนักวิชาการที่ต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ แม้ว่าจะมีฐานะยากจนขัดสนเพียงไร ทาคายานาจิจะรู้สึกว่าตัวเองเป็นกลุ่มเดียวกับโดยะ ซึ่ง ไม่เหมือนกับความรู้สึกเมื่ออยู่กับนาคาโนะ ที่มีแต่ความพรั่งพร้อม มั่งคั่งสมบูรณ์ ซึ่งทาคายา นาจิรู้สึกว่าตนเป็นคนละโลกกับของเขา

3.2.2 สภาพความเป็นจริงและความสำคัญของ “เงินตรา”

เมื่อภานาคาโนะถูกสร้างมาเพื่อเป็นตัวแทนของชายหนุ่มที่พรั่งพร้อม อยู่ในโลกของความงาม และเป็นตัวแทนของกลุ่มคนรวย แล้วนาคาโนะมีความสำคัญอย่างไรต่อทาคายานางิ รวมทั้งมีความหมายอย่างไรต่อเนื้อเรื่อง เมื่อลองดูตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เราจะเห็นได้ว่าเรื่องเริ่มจากโดยะผู้มีแนวคิด อุดมคติอันแรงกล้าในการต่อต้าน วิจารณ์โจมตีกลุ่มคนรวยเกือบตลอดทั้งเรื่อง ในบทที่ 1 โดยะได้แสดงปาฐกถาหลายครั้งที่โจมตีกลุ่มชนชั้นผู้มีอำนาจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนรวย จนท้ายที่สุดต้องกลับมาที่โตเกียวและแม่อยู่โตเกียว เขาเองก็ยังไม่หยุดยั้งการกระทำเช่นนี้ จนพี่ชายของโดยะที่ทำงานในบริษัทของบิดานาคาโนะได้ถูกกล่าวตักเตือนถึงการกระทำของน้องชายตัวเองอย่างรุนแรง (ปรากฏในบทที่ 10) ส่วนทาคายานางิเองก็มีอคติกับพวกคนรวย เช่นในบทที่ 2 ที่ทาคายานางิเผลอขว้างก้อนบุหรืตกลงไปบนหมวกของพ่อค้าคนหนึ่ง แม้นาคาโนะจะกล่าวเตือนแต่ทาคายานางิจกลับพูดว่า 「なに過ちだ。——ありや、さつきの実業家だ。構ふもんか抛つて置け」 (บทที่ 2 หน้า 284) (คำแปล: ผมไม่ได้ตั้งใจ หมอนั่น ก็พ่อค้าคนเมื่อสักครู่นี้ละ ไปสนใจทำไมปล่อยทิ้งไว้อย่างนั้นแหละ) เขากลับแสดงที่ทำไมเย้ยหยันต่อการกระทำของเขา แต่สำหรับความรู้สึกต่อตัวนาคาโนะแล้วถึงแม้ว่าในบางครั้งทาคายานางิจะอดรู้สึกอิจฉาเพื่อนไม่ได้ แต่เขาก็ไม่เคยแสดงความเกลียดชังต่อนาคาโนะ สาเหตุไม่ได้มาจากแค่ความเป็นเพื่อนที่มีต่อกันมานานเท่านั้น แต่แท้ที่จริงเป็นเพราะว่านาคาโนะเป็นผู้ช่วยเหลือและคอยอุปถัมภ์ทาคายานางิอยู่เสมอนั่นเอง

เรื่อง “โนะวาคิ” นั้น ดูผิวเผินเหมือนจะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อต้านพวกพ่อค้า และให้ความสำคัญกับกลุ่มนักวิชาการรวมทั้งอุดมการณ์อันสูงส่ง ดังที่เห็นจากจากคำพูดและการกระทำของทั้งโดยะและทาคายานางิที่มักจะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มพ่อค้าและคนรวยมาโดยตลอด เช่นโดยะได้กล่าวข้อความหนึ่งในปาฐกถาของเขาว่า 「それを金があるからと云ふて無暗にえらがるのは間違つてゐる。学者と喧嘩する資格があると思つてゐるのも間違つてゐる。気品のある人々に頭を下げさせる積であるのも間違つてゐる。」 (บทที่ 11 หน้า 440) (คำแปล: เพียงแค่มีเงินแล้วอวดตัวไปเรี่ยไรนั้นเป็นสิ่งที่ผิดหากคิดว่ามีคุณสมบัติพอที่จะมาได้เถียงกับพวกนักวิชาการก็ถือเป็นความคิดที่ผิดเช่นกัน แล้วถ้ายังคิดจะให้คนมีเกียรติก้มหัวให้แล้วก็ถือว่าผิดมากขึ้นไปอีก) แต่สุดท้ายแล้วทั้งโดยะและทาคายานางิก็ปฏิเสธความช่วยเหลือทางด้านเงินจากนาคาโนะ ผู้ที่ถือเป็นตัวแทนกลุ่มคนรวยไม่ได้อยู่ดี เพราะแม้ว่าจะมีอุดมคติสูงส่ง หรือต่อต้านเงินตราอย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดในสังคมของความเป็นจริงทั้งโดยะและทาคายานางิก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากเงินตรา สิ่งนี้จะเห็นได้ชัด

ในบทสุดท้ายของเรื่อง ที่เปรียบเสมือนเป็นบทที่แสดงการเสียสละแนวความคิดต่อต้านกลุ่มคน รวยที่มีมาตลอดทั้งเรื่อง

ในบทสุดท้ายนาคาโนะได้ไปเยี่ยมทาคายานางิซึ่งป่วยอยู่และได้เสนอเงินจำนวนร้อยละ เยนให้ทาคายานางินำไปใช้เป็นค่าเดินทางไปพักฟื้นร่างกายและเขียนผลงานให้นาคาโนะ ใน ตอนแรกทาคายานางิกระอักกระอ่วนแต่จำต้องรับเงินจำนวนนั้นในที่สุด เขาตัดสินใจไปแจ้ง ข่าวการเดินทางไปต่างจังหวัดให้โดยะทราบ เมื่อไปถึงก็พบว่าโดยะกำลังตกที่นั่งลำบากเพราะ เจ้าหนี้มาทวงเงินคืนในบทนี้จะเห็นภาพนักวิชาการทั้งโดยะและทาคายานางิต่างตกที่นั่ง ลำบากในเรื่องเงิน ท้ายที่สุดทาคายานางิจึงยื่นข้อเสนอขอขบถความ “ทฤษฎีว่าด้วยลักษณะ ของคน” (「人格論」) ของโดยะด้วยเงินที่นาคาโนะให้มาและตั้งใจว่าจะนำไปให้นาคาโนะ แต่ เมื่อพิจารณาบทสนทนาระหว่างพี่ชายและภรรยาของโดยะในบทที่ 10 ที่พี่ชายโดยะถูกบริษัท ของบิดานาคาโนะต่อว่าเรื่องที่โดยะชอบใจกลุ่มคนรายนั้น เราอาจคาดการณ์เนื้อเรื่องต่อไป ได้ว่า เมื่อทาคายานางิทำงานเขียนของโดยะไปเสนอต่อนาคาโนะ งานเขียนนั้นอาจไม่ได้รับ การตีพิมพ์ ซึ่งเท่ากับว่างานเขียนที่โดยะทุ่มเทมาตลอดนั้น สุดท้ายแล้วก็ปราศจากความหมาย ใดๆทั้งสิ้น จากบทส่งท้ายเช่นนี้อาจสรุปได้ว่า ท้ายที่สุดแล้วนักวิชาการอย่างโดยะและทาคายา นากิก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงโลกของความเป็นจริงที่ “เงินตรา” มีอำนาจได้ และยังคงต้องพึ่งพิง เงินจากกลุ่มคนรวยที่ตัวเองดูหมิ่นดูแคลนมาตลอดอยู่ดี

4. บทสรุป

ภาพตัวละครชายหนุ่มในเรื่อง “โนะวาจิ” นั้น ในมุมหนึ่งสะท้อนให้ผู้อ่านได้เห็นภาพ ชายหนุ่มในสมัยนั้นที่มีจิตใจอ่อนแอ ยึดติดกับความคิดของตัวเอง มีความกลัวกลุ่มทุกขีใจดัง จะเห็นได้จากตัวละครทาคายานางิ ในอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนภาพชายหนุ่มที่ยึดติดกับความรัก ความงามและสุนทรียะดังที่เห็นผ่านตัวละครนาคาโนะ แต่เมื่อได้ลงศึกษาลึกลงไปแล้ว ตัวละครทาคายานางิและนาคาโนะยังถูกใช้ในความหมายเชิงสัญลักษณ์ กล่าวคือ ทาคายา นากิเป็นตัวแทนของกลุ่มนักวิชาการนักเขียนที่ยึดในอุดมคติของตัวเอง มองว่าตัวเองเป็นผู้มี การศึกษาและมีศักดิ์ศรีเหนือกลุ่มของคนรวย ส่วนนาคาโนะนั้นเป็นตัวแทนของกลุ่มคนรวย มีเงินตรา อำนาจมีหน้ามีตาในสังคม การที่นำเอาตัวละครที่มีความแตกต่างสุดโต่งให้มา เป็น เพื่อนกัน นอกจากจะชี้ให้เห็นภาพที่แตกต่างระหว่างกลุ่มคนรวยและกลุ่มนักวิชาการแล้ว ยังอาจตีความต่อไปได้ว่าในความเป็นจริงนั้นภายใต้ความแตกต่างที่ดูเหมือนทั้งสองกลุ่มจะ เป็นคนละพวกกัน แต่แท้ที่จริงแล้วนักวิชาการที่ยึดติดแต่อุดมคติและความสูงส่งของตนไม่

สามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่พึ่งเงินตราแนวทางการอ่านงานเขียนเรื่องนี้ที่มีมาแต่เดิมที่มักกล่าวว่าเรื่อง “โนะวาคิ” ได้สอดแทรกแนวความคิดและการให้กำลังใจของโชเซคิตอกกลุ่มชายหนุ่มนั้น จึงไม่อาจสรุปเนื้อเรื่องได้ทั้งหมด แต่จากการวิเคราะห์ตัวละครชายหนุ่มทั้งสองอาจกล่าวได้ว่าเรื่อง “โนะวาคิ” ต้องการนำเสนอความคิดเกี่ยวกับนักวิชาการหรือนักเขียนที่สวดท้ายแล้วก็ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงหนีความเป็นจริงในสังคมได้ จำต้องก้มหัวให้กับเงินตราเฉกเช่นกับคนทั่วไป การบรรยายภาพความสัมพันธ์ของชายสองคนในลักษณะที่ว่าชายคนหนึ่งซึ่งมักจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางการเงินที่ดีเป็นผู้มีความทุกข์ใจ¹⁵ ส่วนชายอีกคนหนึ่งจะถูกสร้างมาเพื่อเป็นผู้รับฟังเรื่องราวของชายคนแรกนั้น นับว่าเป็นลักษณะเด่นในผลงานช่วงหลังของโชเซคิ (漱石後期三部作) แต่เมื่อศึกษาเรื่อง “โนะวาคิ” แล้วพบว่าการสร้างตัวละครผู้ชายสองคนที่มีลักษณะเกื้อหนุนกัน มีปรากฏอยู่ในผลงานช่วงแรกของโชเซคิด้วยเช่นกัน เพียงแต่การวางตัวละครจะมีความแตกต่างออกไป กล่าวคือให้ชายผู้มีความทุกข์ใจมีฐานะยากจนแทน การศึกษาภาพชายหนุ่มในผลงานเรื่องนี้อาจกล่าวได้ว่า การสร้างตัวละครชายหนุ่มสองคนที่มีความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อหนุนกันมิได้ปรากฏแต่ในเฉพาะผลงานช่วงหลังของโชเซคิเท่านั้น แต่โชเซคิยังได้ใช้โครงสร้างเช่นนี้ในผลงานช่วงต้นด้วย การศึกษาภาพชายหนุ่มในผลงานเรื่องนี้จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นอันจะนำไปสู่การตีความภาพตัวละครชายหนุ่มใหม่อีกครั้งในงานเขียนของโชเซคิต่อไป

¹⁵ ตัวละครผู้มีความทุกข์ใจคือ 須永 (เรื่อง『彼岸過ぎ迄』), 一郎 (เรื่อง『行人』) และ 先生 (เรื่อง『心』) ล้วนแล้วแต่มีฐานะดีทั้งสิ้น

5. บรรณานุกรม

ภาษาญี่ปุ่น

- 浅田隆、木股知史(1991)『漱石作品論集成【第三卷】虞美人草・野分・坑夫』桜楓社
- 内田道雄(1969)(注釈者)『日本近代文学大系・第 25 卷 夏目漱石全集Ⅱ』
角川書店
- 小栗風葉(1994)『青春(上)』岩波書店
- 片山慶隆(2009)『日露戦争と新聞』講談社
- 国木田独歩(1969)『国木田独歩全集 第一卷』学習研究社
- 平岡敏夫(1985)『日露戦後文学の研究・上』有精堂
- 夏目金之助(1994)『漱石全集・第三卷 草枕、二百十日、野分』岩波書店
- 夏目金之助(1995)『漱石全集・第十四卷 文学論』岩波書店
- 夏目金之助(2003)『漱石全集 第十九卷 日記・断片(上)』岩波書店
- 夏目金之助(1996)『漱石全集・第二十二卷 書簡(上)』岩波書店
- 夏目漱石(1993)『二百十日・野分』新潮社

การจบเรื่องของเรื่องเล่าในวรรณกรรมชุดทศุทัตุมิฐุนะงนโมะโนะงะตะริ :เรื่องฮะนะซะกุระโอะรุชูโจ

วิมลวรรณ สุนทรญาณกิจ¹

บทคัดย่อ

วรรณกรรมชุดทศุทัตุมิฐุนะงนโมะโนะงะตะริคือหนังสือรวมเรื่องเล่าซึ่งรวบรวมขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 12 ถึงช่วงต้นศตวรรษที่ 13 ไม่ทราบผู้แต่งแน่ชัด ภายในเล่มประกอบด้วยเรื่องเล่าจำนวน 10 เรื่อง โดยแต่ละเรื่องมีเนื้อหาแตกต่างกันออกไป มีน้ำเสียงการเล่าเรื่องที่สนุกสนานสะท้อนให้เห็นภาพสังคมสมัยเฮอันในอีกมุมมองหนึ่ง

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่องเล่าในวรรณกรรมชุดทศุทัตุมิฐุนะงนโมะโนะงะตะริพบว่าสามารถแบ่งเรื่องเล่าตามรูปแบบการจบได้ 2 แบบ คือ การจบแบบผิดคาด และการจบแบบไม่มีข้อสรุป โดยเรื่องเล่าในแต่ละกลุ่มมีลักษณะร่วมบางประการที่ส่งผลต่อเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกันตามกลุ่มการจบ บทความนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์การจบเรื่องของเรื่องฮะนะซะกุระโอะรุชูโจ ซึ่งมีรูปแบบการจบแบบผิดคาด จากการศึกษาพบว่าผู้เขียนใช้กลวิธีหลายอย่างที่ยังผลให้ผู้ผู้อ่านรู้สึกผิดคาดในตอนจบ เช่น การตั้งชื่อเรื่อง และการบรรยายลักษณะตัวละคร เป็นต้น การจบแบบผิดคาดเช่นนี้ทำให้เรื่องราวตลกขบขัน และยังเป็นการเสียดสีล้อเลียนตัวละครเอกชายซึ่งเป็นเสมือนตัวแทนของหนุ่มนักรักในสมัยเฮอันด้วย

1. บทนำ

ทศุทัตุมิฐุนะงนโมะโนะงะตะริ『堤中納言物語』คือหนังสือรวมเรื่องเล่าที่ไม่พบหลักฐานการรวบรวมและการแต่ง ทั้งชื่อผู้แต่ง และปีที่แต่ง แต่กล่าวกันว่ารวบรวมขึ้นในช่วงปลายสมัยเฮอัน ทั้งนี้เรื่องเล่าในทศุทัตุมิฐุนะงนโมะโนะงะตะริล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องเล่าเบาสมองเกี่ยวกับชนชั้นสูงในสมัยนั้น ภายในเล่มประกอบด้วยเรื่องเล่า 10 เรื่อง ได้แก่เรื่องฮะนะซะกุระโอะรุชูโจ เรื่องโคะโนะทชิอุโตะ เรื่องมุเมะเมะสุริอิเมะงิมิ เรื่องโฮะโคะโฮะโคะโนะเกะโซ เรื่องอะอุซะกะโกะเอะงุนชูะงน เรื่องคะอิอะวะซะ เรื่องโฮะโมะวะนุกะตะนิโตะมะริฟูโรโตะ เรื่องฮะนะตะโนะเนียวโงะ เรื่องฮะอิสุมิ เรื่องโยะฉินะฉินะโตะ

¹ นิสิตปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำหรับเรื่อง “ฮะนะซะกุระโอะรุคุโจ” นั้นเป็นเรื่องเล่าที่ไม่พบหลักฐานการแต่ง ทั้งชื่อผู้แต่ง และปีที่แต่งอย่างไรก็ตามมีผู้สันนิษฐานว่าเรื่องเล่าดังกล่าวรวบรวมขึ้นก่อนการรวบรวมหนังสือรวมบทประพันธ์ “ฟูโยวะกะฌู” 『風葉和歌集』² ทั้งนี้เนื่องจากพบว่ามิตบทประพันธ์ที่ใช้ชื่อ “ฮะนะซะกุระโอะรุคุโจ” 「花さくらを中將」รวมอยู่ในหนังสือ จึงกล่าวกันว่าเรื่องเล่าดังกล่าวน่าจะแต่งขึ้นก่อน จากนั้นจึงมีการรวบรวมบทประพันธ์วะกะลงในหนังสือ “ฟูโยวะกะฌู” นอกจากปีที่รวบรวมซึ่งยังไม่พบหลักฐานแน่ชัดแล้วทางด้านผู้แต่งเองก็ยังไม่พบหลักฐานแน่ชัดเช่นกัน อย่างไรก็ตามพบว่ามีการจัดตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับผู้แต่งไว้มากมายทั้งนี้ผู้วิจัยได้ยกสมมติฐานไว้ ดังต่อไปนี้ ข้อแรกโทกะทะเกะฮะรุ 「土岐武治」สันนิษฐานไว้ว่าเรื่องเล่านี้น่าจะเป็นผลงานของโคะฉิกิบุโนะนะอิชิ³ แต่ไม่พบหลักฐานยืนยันใดๆจึงไม่สามารถสรุปได้ว่าเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นผลงานของโคะฉิกิบุ นอกจากนั้นยังมีผู้ให้ข้อคิดเห็นว่าเรื่องเล่าดังกล่าวน่าจะมีความเกี่ยวข้องกับ ฟุจิวะระโนะมิชิโนะ⁴ ทั้งนี้เนื่องจากพบบทความที่บันทึกไว้ในอะคะโสะเมะเอะมอน 『赤染衛門集』⁵ ว่ามีการแต่งเรื่องเล่าชื่อ “ฮะนะซะกุระ” 「はなさくら」มอบให้แก่มิชิโนะซึ่งอาจจะเป็นเรื่องเดียวกับเรื่อง “ฮะนะซะกุระโอะรุโฌโมะ” 「花桜折る少将」⁶ แต่การพิจารณาจากเพียงชื่อเรื่องไม่สามารถให้ข้อยืนยันที่แน่ชัดได้ ข้อสมมติฐานนี้จึงยังไม่ได้รับการยอมรับ ข้อสันนิษฐานสุดท้ายคือเทะระโมะโตะนะโอะอิโกะ 「寺本直彦」คิดว่าฟุจิวะระโนะซะดะอิเอะ⁷ น่าจะเป็นผู้แต่งเรื่องเล่าดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากพบตัวละครที่ชื่อ มิทซุโตะโอะ 「みつとを」 ชูเอะ มิทซุ 「すゑみつ」 และ มิทซุชูเอะ 「みつすゑ」 ในเรื่องฮะนะซะกุระโอะรุคุโจ และหากนำชื่อทั้ง 3 เหล่านั้นมาเทียบกับตัวอักษรคันจิ จะได้คันจิ 2 ตัวต่อไปนี้คือ 光季 และ 季光 ซึ่งชื่อที่เขียนขึ้นด้วยคันจิทั้ง 2 ชื่อดังกล่าวเป็นชื่อที่ ซะดะอิเอะ มักใช้เป็น

² รวมบทกลอนประเภทเรื่องเล่า 「物語和歌」ที่สร้างขึ้นในปีค.ศ.1271 มีจำนวนทั้งสิ้น 20 ม้วน

³ 「小式部内侍」(ค.ศ.999-1025)กวีหญิงผู้ขับบทกวีโบราณ นุตรสาวของทะชิเบะโนะมิชิซะดะ 「橘道貞」และอิชิมิฉิกิบุ 「和泉式部」

⁴ 「藤原道長」(ค.ศ. 966-1027) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนของจักรพรรดิโกะอิชิโจ

⁵ ผลงานรวมกลอนของ “อะคะโสะเมะเอะมอน” ซึ่งเป็นนางกำนัลในสมัยเฮอัน

⁶ นอกจากชื่อเรื่องที่ใช้ในการวิจัยแล้วพบว่าเรื่องเล่าดังกล่าวยังเป็นที่รู้จักกันภายใต้ชื่อเรื่องอื่นดังต่อไปนี้ ฮะนะซะกุระโอะรุโตะโมะ 「花さくらを大將」、ฮะนะซะกุระ 「花サクラ」、ฮะนะซะกุระโอะโอะระโมะโมะ 「はなさくらををる少將」、ฮะนะซะกุระโอะรุโฌโมะ 「花桜折る少將」、ฮะนะซะกุระโอะรุโฌโมะ 「はなををる少將」、ฮะนะซะกุระโอะรุคุโจ 「花さくらを中將」 ทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอใช้ชื่อ “ฮะนะซะกุระโอะรุคุโจ” เป็นหลัก

⁷ 「藤原定家」(ค.ศ.1162-1241) ขุนนางและกวีในสมัยคะมะคุระ

นามแฝงในการแต่งบทประพันธ์ นอกจากชื่อของตัวละครในเรื่องที่ตรงกับนามแฝงของชะตะอิเอะ แล้ว ยังพบว่ามิกลอนบางบทที่ปรากฏในเรื่องฮะนะชะกะระโอะรุชูโจรวบรวมอยู่ในหนังสือ โมะะกะกุเฮะกุณู 「初学百首」⁸ ซึ่งเป็นผลงานของชะตะอิเอะ จึงเป็นไปได้ว่าผลงานชิ้นนี้น่าจะเป็นของเขาแต่เนื่องจากไม่พบหลักฐานยืนยันแน่ชัด จึงยังไม่อาจสรุปได้ว่า ผู้แต่งเรื่องเล่าเรื่องดังกล่าวคือใคร เพราะฉะนั้นจึงยังไม่พบผลงานวิจัยที่สามารถยืนยันเกี่ยวกับปีที่สร้างและผู้สร้างเรื่องฮะนะชะกะระโอะรุชูโจได้

เนื้อเรื่องย่อของเรื่องฮะนะชะกะระโอะรุโฌโมะมีดังต่อไปนี้ ในคืนฤดูใบไม้ผลิที่แสงจันทร์ส่องสว่าง แสงสว่างนั้นลงให้ชูโจเข้าใจว่าเป็นยามเช้าแล้ว เขาจึงเร่งเดินทางจากหญิงคนรักมา เมื่อเดินทางออกมาได้ชั่วครู่เขาจึงรู้ว่าแสงสว่างนั้นเป็นแสงจันทร์ แต่กระนั้นเขาก็ตัดสินใจเดินทางกลับที่พำนักแทนการกลับไปหาหญิงคนรัก ชูโจเดินไปตามทางที่ประดับประดาด้วยดอกชะกะระงาม จนได้พบกับปราสาทแห่งหนึ่ง ที่นั่นเขาได้พบธิดาผู้เลอโฉม นางเป็นหญิงสาวร่างเล็กน่าทะนุถนอม เขาหลงใหลในตัวนางมากจนเก็บเอาเรื่องที่ได้พบกับนางมาเล่าให้มิทซุซุเอะฟัง จากนั้นทั้งสองจึงวางแผนลักพาตัวนางมาก่อนที่ลุงของนางจะถวายนางให้แก่องค์จักรพรรดิ การลักพาตัวสำเร็จตามแผนที่ชูโจและมิทซุซุเอะวางไว้ เพียงแต่ผู้หญิงที่ชูโจได้ตัวมาไม่ใช่หญิงสาว แต่เป็นหญิงชรา

จากเนื้อเรื่องจะเห็นได้ว่าเรื่องนี้มีรูปแบบการจบแบบผิดคาดคือ แทนที่จะได้ตัวสาวงามกลับได้ตัวหญิงชรามาแทนจึงเป็นประเด็นที่น่าขบคิดว่าผู้เขียนมีจุดประสงค์อย่างไรจึงจบเรื่องเช่นนี้ และผู้เขียนใช้กลวิธีอย่างไรบ้างที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกผิดคาดในตอนจบ

2. บทวิเคราะห์

เรื่องฮะนะชะกะระโอะรุชูโจ เป็นเรื่องเล่าที่จบแบบผิดคาด โดยผู้อ่านไม่สามารถคาดเดาบทสรุปที่แน่นอนได้หากไม่อ่านจนจบเรื่อง ทั้งนี้เรื่องเล่าดังกล่าวประพันธ์ด้วยกลวิธีที่สร้างความสนใจผู้อ่านได้ตลอดเรื่อง ทำให้ผู้อ่านติดตามอ่านเรื่องราวด้วยความสนุกสนาน กลวิธีการสร้างเรื่องเล่าฮะนะชะกะระโอะรุชูโจที่มีส่วนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกผิดคาดในตอนจบได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง การบรรยายลักษณะของตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิง และกลวิธีการเล่าเรื่อง

⁸ หนังสือรวมกลอนผลงานยุคแรกๆของชะตะอิเอะที่สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1181

2.1. ชื่อเรื่อง

อะนะซะกุระโอะรุซุจิ『花桜折る中将』เป็นวลีที่มีนักวิจัยตีความไว้มากมาย ทั้งการตีความจากคำแต่ละคำ ทั้งการตีความหมายของวลีดังกล่าวที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องอื่น ทั้งนี้พบว่าการตีความเหล่านั้นมีทิศทางที่คล้ายคลึงกันโดยอะซะกุระซึมิโกะสรุปไว้ว่า “อะนะซะกุระโอะรุ” หมายถึง ได้ครอบครองหญิงงาม นอกจากนั้น ยังหมายถึงรูปร่างหน้าตาอันงดงามด้วย จากความหมายดังกล่าวผู้อ่านอาจจินตนาการว่าเป็น “เรื่องเล่าเกี่ยวกับหนุ่มรูปงามผู้สูงศักดิ์ได้ครอบครองหญิงงาม”⁹ จากการคาดเดาดังกล่าวเรื่องราวจึงควรจบลงโดยที่ผู้ชายได้สมรักกับหญิงสาวดังต้องการ แต่เนื้อเรื่องจริงกลับไม่เป็นเช่นนั้น โดยตัวละครเอกชายลักพาตัวมิดได้ตัวหญิงชรามาแทน จึงทำให้ผู้อ่านรู้สึกผิดคาดในตอนจบ

2.2. ตัวละคร

จากชื่อเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครสำคัญสองตัว ได้แก่ หนุ่มรูปงาม และหญิงงาม ซึ่งน่าจะได้ครองคู่กันในตอนท้ายเรื่อง เพราะฉะนั้นลักษณะของตัวละครทั้งสองจึงมีส่วนสำคัญต่อการคาดเดาของผู้อ่านเช่นเดียวกัน

2.2.1. ตัวละครเอกชาย

ซุจิตัวละครเอกชายเป็นหนุ่มรูปงามตามที่ชื่อเรื่องกล่าวไว้ อีกทั้งยังเป็นชายหนุ่มผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติอีกหลายประการตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง

ประการแรก เขาเป็นชายหนุ่มที่มีชั้นเชิงมดใจหญิงสาว เข้าวันรุ่งขึ้นหลังจากซุจิตื่นนอนแล้วเขาจึงเขียนกลอนส่งให้แก่คนรักปัจจุบัน¹⁰ ซึ่งเป็นธรรมเนียมของคนรักในสมัยเอโดะที่ฝ่ายชายจะต้องเขียนกลอนส่งให้หญิงคนรักในเช้าวันรุ่งขึ้นหลังจากแวะเวียนไปหานาง หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่ากลอนคินุจินุ 「後朝」“บทกลอนคินุจินุจะส่งไปอย่างรวดเร็ว จุดประสงค์เพื่อบอกเล่าความรู้สึกที่ร้อนแรง ความปลาบปลื้มที่ได้ผูกสัมพันธ์ ความสุขสมหวังในรัก ให้เร็วที่สุด”¹¹ การส่งกลอนดังกล่าวเป็นการแสดงถึงความรักที่ชายหนุ่มมีต่อหญิงสาว หากฝ่ายชายส่งจดหมายถึงหญิงคนรักของตนเร็วเท่าไหร่นั้นหมายถึงความรักที่เขามีให้นางนั้นร้อนแรงมากเท่านั้น ตัวซุจิเองเมื่อกลับถึงที่พักแล้วก็ควรจะส่งกลอนให้หญิงคนรักทันที แต่เขากลับไม่ทำเช่นนั้น

⁹ P.17-18 坂口由美子 (2009) 『花桜折る中将』『堤中納言物語』。

¹⁰ ในเนื้อเรื่องปรากฏหญิงสาวที่เป็นคนรักของซุจิ 3 คนซึ่งเรียกแทนว่า คนรักปัจจุบัน คนรักเก่า และคนรักใหม่

¹¹ P.120 川村裕子 (2005) 『古典のなかの女性たち—王朝生活の基礎知識』。

日さしあがるほどに起きたまひて、昨夜の所に文書きたまふ。青き薄様に柳につけて、

เขาคืนขึ้นหลังอาทิตย์ฉายแสง จากนั้นจึงเขียนกลอนให้นางที่ได้อยู่เคียงหมอนเมื่อคืนก่อน ... จากนั้นจึงแนบกิ่งหลิวไปพร้อมกับกระดาษสีฟ้า

ดังจะเห็นว่าชูโจไม่ได้ส่งกลอนให้คนรักทันทีที่ถึงที่พัก แต่ส่งกลอนให้นางหลังจากตื่นนอนแล้ว ซึ่งการกระทำดังกล่าวย่อมทำให้หญิงคนรักของเขาไม่พอใจ อย่างไรก็ตามชะงะงุชิให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการประดับตกแต่งจดหมายไว้ว่า “หากได้รับจดหมายที่ประดับตกแต่งสวยงามเช่นนี้จากคนรัก ก็ยอมอดภัยให้ทุกอย่าง”¹² ทั้งนี้เนื่องจากการเลือกสีกระดาษที่เขียนกลอนหรือจดหมาย และการเลือกประดับด้วยกิ่งไม้ดอกไม้ประดับอย่างเหมาะสมเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้เขียนจดหมายเป็นคนมีความรู้ มีสุนทรียะ และมีคารมคมคาย เหล่านี้เป็นสิ่งที่หญิงสาวในสมัยนั้นหลงใหล ฉะนั้นเมื่อคนรักของชูโจได้รับจดหมายแล้วจึงคลายความไม่พอใจลง การกระทำดังกล่าวจึงแสดงให้เห็นว่า ชูโจเป็นคนมีชั้นเชิงในการมัดใจหญิงสาว

คุณสมบัติประการต่อมาของชูโจคือ มีความสามารถ สำหรับชูโจ มีความสามารถโดดเด่นทางด้านดนตรี ทั้งนี้ผู้ที่มีความสามารถทางด้านดนตรีในสมัยเอโดะมักเป็นเหล่าขุนนางชั้นสูง เพราะพวกเขาต้องเข้าร่วมบรรเลงดนตรีในการชุมนุมบรรเลงมหรสพในราชวัง ดังนั้นเหล่าขุนนางชั้นสูงจึงต้องมีความสามารถทางด้านดนตรีอย่างน้อยคนละหนึ่งประเภท สำหรับเรื่องฮะนะชะกะระโอะรุชูโจมีการกล่าวถึงความสามารถทางด้านดนตรีของชูโจในฉากที่เขากำลังอ่านจดหมายตอบรับจากหญิงคนรักปัจจุบัน เพื่อนของชูโจได้แก่ เก็นชูโจ「源中将」และเฮียวอะโนะชูเกะ「兵衛の佐」วะมาเยียมเยื่อนและได้ถามว่าเมื่อคืนเขาไปไหน

『昨夜はいづくに隠れたまへりぞ。内裏に御遊びありて召しかども、見つけたてまつらでこそ』

“เมื่อคืนนี้ท่านไปซ่อนตัวที่แห่งใด มีการเล่นดนตรี ขับกลอนกันในช่วง องค์จักรพรรดิเรียกหาท่าน แต่เมื่อมาหากก็ไม่พบ”

¹² P.27 坂口由美子 (2009) 「花桜折る中将」『堤中納言物語』。

จากประโยคดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชูโจไม่เพียงมีความสามารถทางด้านดนตรี แต่ความสามารถนั้นยังโดดเด่น เป็นที่พอพระทัยขององค์จักรพรรดิอีกด้วย

ประการสุดท้าย คือใบหน้าอันงดงาม ความงามของชูโจที่ปรากฏตามคำบอกเล่าของผู้เล่าในฉากที่ชูโจบรรเลงเครื่องดนตรีในยามเย็น

「ながめ出でたまへる御かたち、いはむかたなく光りみちて、花のほひも、むげにけおさる心地ぞする。」

“ใบหน้าที่เหม่อมองออกไป ส่องประกายสว่าง งดงามเหนือคำบรรยาย ช่างจับใจเหนือกลิ่นดอกไม้ เหนือกว่าสิ่งใดๆ ทั้งปวง”

ยามอาทิตย์อัสดงแสงแดดสาดส่องใบหน้าที่ชูโจจับให้ใบหน้านั้นงดงามจนแม้แต่ผู้เล่ายังไม่สามารถอธิบายออกมาเป็นคำพูดได้ จากนั้นผู้เล่ายังบรรยายท่วงท่าอันงดงามของชูโจขณะบรรเลงเพลงด้วยบิระว่า

いとのだやかに、ををしく弾きたまふ。御手つきなど、「かぎりなき女も、かくはえあらじ」と見ゆ。

“ท่วงท่าการบรรเลงนั้น สงบนิ่งสมชาย มองดู ปลายนิ้วที่ขยับไหว “แม้หญิงงามก็ไม่อาจเทียบเทียม””

ทั้งนี้การเปรียบเทียบความงามของตัวละครเอกชายกับความงามของหญิงสาวในสมัยเฮอัน เป็นการแสดงให้เห็นว่าชูโจงดงามมาก ดังที่ชะกะงุซึกิกล่าวไว้ว่า “ชายหนุ่มชนชั้นสูง ที่งดงามแบบสตรีเพศกำลังเป็นที่ต้องการในยุคสมัยนี้”¹³ นอกจากชูโจจากเรื่องฮะนะซะกุระโอะรุชูโจแล้ว ยังพบว่ามีตัวละครเอกชายจากวรรณกรรมเรื่องอื่นในสมัยเฮอันที่มีความงดงามเช่นหญิงสาว เช่น ฮิคะรุเกนจิ จากเรื่องเกนจิโมะโนะนะงะตะริ เป็นต้น

ตัวละครเอกชายของเรื่องเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นจากลักษณะต่างๆอันได้แก่ เป็นผู้มีชั้นเชิงมดใจหญิงสาว มีความสามารถทางด้านดนตรีโดดเด่น เป็นคนชนชั้นสูง มีรูปร่างหน้าตางดงามตามสมัยนิยม จากลักษณะข้างต้นที่รวมขึ้นเป็นตัวละครเอกชายแสดงให้เห็นว่าตัวละครดังกล่าวเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติต่างๆ ควรคู่กับหญิงสาวสูงศักดิ์ผู้งดงาม

¹³ P.31 坂口由美子 (2009) 「花桜折る中将」『堤中納言物語』。

2.2.2. ตัวละครเอกหญิง

นอกจากลักษณะของตัวละครชายที่แสดงให้เห็นความเพียบพร้อมในด้านต่างๆ แล้ว ตัวละครหญิงก็ประกอบด้วยคุณสมบัติที่น่าพึงพอใจต่างๆ เช่นกัน

ประการแรก นางเป็นหญิงสาวที่มีรูปร่างหน้าตางดงาม จากคำบอกเล่าของตัวละครเอกชายที่ได้พบหญิงสาวในฉากแรก กล่าวไว้ว่า

「衣ぬぎかけたるやうだいさやかかに、いみじう見めいたり。もの言ひたるも、
らうたきものの、ゆゑゆゑしく聞ゆ。『うれしくも見つるかな』と思ふに、...」

“รูปร่างที่ห่มคลุมด้วยผ้าดูเล็ก มองดูเหมือนเด็กเสียจริง ทั้งการพูดจาที่น่ารักน่า
เอ็นดู ถึงกระนั้นก็ยังฟังดูน่าเกรงขาม “ช่างน่ายินดีที่ได้มาพบเจอ” เขาคิด...”

สิ่งที่เขาเห็นคือหญิงสาวร่างเล็กบอบบาง น่ารักน่าเอ็นดู โดยชะกะงุซึกกล่าวไว้ว่า “เงื่อนไขของหญิงงามในสมัยนั้นคือการมีรูปร่างเล็กเหมือนเด็ก”¹⁴ เพราะฉะนั้นแล้วตัวละครเอกหญิงจึงมีรูปร่างลักษณะงดงามตามสมัยนิยมเช่นเดียวกับตัวละครเอกชายของเรื่อง นอกจากนี้ ชูโจยังกล่าวถึงน้ำเสียงของหญิงสาวไว้อีกว่า “ฟังดูน่าเกรงขาม” แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้หญิงสาวจะมีรูปร่างบอบบางน่าปกป้อง แต่น้ำเสียงที่แผ่อำนาจน่าเกรงขามก็เป็นอีกจุดหนึ่งที่ทำให้ชายหนุ่มสนใจในตัวนาง

ประการต่อมาคือ นางเป็นหญิงสาวสูงค่า ชูโจเล่าเรื่องราวที่เขาได้พบกับปราสาทแห่งหนึ่งให้มีที่ซุกซอะฟัง ปรากฏว่ามีที่ซุกซอะรู้จักสถานที่แห่งนั้นดีเนื่องจากเขามีความสัมพันธ์กับหญิงรับใช้ของปราสาทแห่งนั้นอยู่ เขาจึงเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับหญิงสาวที่ชูโจได้พบไว้ว่า

『故源中納言のむすめになむ。まことにをかしげにぞはべるなる。かの御をち
の大將なむ、『迎へて、内裏にたてまつらむ』と申す なる』

“นางเป็นบุตรของเงินฐนงะนที่สิ้นไป ได้ยินมาว่างดงามมาก ดะอิโผซึ่งเป็นลูกของ
นางลั่นวาจาไว้ว่าจะ “ส่งตัวนางเข้าวัง”

¹⁴ P.24 坂口由美子 (2009) 「花桜折る中将」『堤中納言物語』。

ตามปกติแล้วหญิงสาวในสมัยเฮอันจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของบิดา หรือสามี หากบิดาของนางเสียชีวิตในขณะที่นางยังไม่ได้แต่งงาน หรือหากสามีของนางเสียชีวิต สถานะทางสังคมของนางก็จะตกลงไปด้วยเนื่องจากขาดผู้ปกป้องคุ้มครอง เพราะฉะนั้นโดยส่วนใหญ่หญิงสาวเหล่านี้จึงมักออกบวช หรือมีชีวิตอยู่อย่างลำบาก แต่ตัวละครเอกหญิงของเรื่องกลับได้รับการเลี้ยงดูจากลุงซึ่งเป็นข้าราชการชั้นสูง นางจึงไม่สามารถโต้แย้งได้หากลุงของนางจะกำหนดส่งตัวนางให้แก่องค์จักรพรรดิ อย่างไรก็ตามข้อความเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า นอกจากหญิงสาวจะเป็นคนงามแล้ว ยังเป็นหญิงสาวสูงค่าที่มีผู้หมายจะมอบให้แก่จักรพรรดิ

ประการสุดท้ายคือ นางได้รับการปกป้องอย่างเข้มงวด เนื่องจากนางเป็นหญิงงามและลุงของนางกำลังจะส่งตัวนางเข้าวังจึงมีการป้องกันไม่ให้ชายอื่นเข้าใกล้นางอย่างเข้มงวด เมื่อชูโจตกลงใจที่จะลักพาตัวหญิงสาวมาเป็นของตนแล้ว มิทซุทซุเอะจึงเดินทางไปที่บ้านของหญิงสาวแล้วเข้าไปพูดคุยกับหญิงรับใช้ที่ตนคบหาอยู่ จากการพูดคุยกับหญิงรับใช้นั้นทำให้รู้ว่า ลุงและยายของหญิงสาวปกป้องดูแลหญิงสาวอย่างดี

「大将殿の、つねにわづらはしく聞えたまへば、人の御文伝ふる ことだに、
太上いみじくのたまふものを」
“ท่านคะอิโมะมักคอยพูดจาจู้จู้จวนวาย หากมีจดหมายจากหนุ่มคนไหนส่งมา ยาย
ของนางก็จะคอยจู้จี้ด้วยเช่นกัน”

จากประโยคที่ยกมาแสดงให้เห็นว่าผู้คนรอบข้างของหญิงสาวที่ชูโจหมายปองคอยระแวดระวังไม่ให้ชายหนุ่มคนไหนเข้าใกล้ตัวนางได้ ทั้งนี้เนื่องจากลุงของนางมุ่งส่งตัวนางให้แก่องค์จักรพรรดิอยู่

ดังนั้นตัวละครเอกหญิงของเรื่องจึงประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการอันได้แก่ รูปร่างหน้าตางดงาม เป็นหญิงสาวสูงค่า และได้รับการปกป้องอย่างเข้มงวด ทั้งนี้ความงามเป็นคุณสมบัติที่ทำให้ชายหนุ่มเกิดความปรารถนาในตัวหญิงสาว หากพิจารณาพร้อมกับชื่อเรื่องจะทำให้ผู้อ่านอนุมานว่า ชายหนุ่มรูปงามควรคู่กับหญิงสาวที่งดงามด้วยเช่นกัน ส่วนความสูงค่า และการได้รับการปกป้องอย่างเข้มงวด เป็นสิ่งท้าทายให้ชายหนุ่มที่มั่นใจในตัวเองได้ทดลองช่วงชิงนางมาเป็นของตน

จากการบรรยายลักษณะตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงเช่นนี้ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกว่าทั้งสองน่าจะเป็นคู่ที่เหมาะสมกัน และน่าจะลงเอยกัน ดังนั้นเมื่อเรื่องพลิกผันในตอนท้ายจึงยังผลให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกผิดคาด

2.3. กลวิธีการเล่าเรื่อง

โดยทั่วไปเรื่องเล่ามักจะดำเนินเรื่องผ่านมุมมองของผู้เล่าหรือผ่านบุคคลที่สาม ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้เล่ามีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เรื่องเล่ามักจะประกอบด้วยการเปิดเรื่อง ที่ผู้เล่ามักจะเปิดเรื่องโดยกล่าวถึงจุดประสงค์ของการเล่าเรื่อง เนื้อเรื่องที่ผู้เล่ามักจะสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนลงไป และการปิดเรื่อง ที่ผู้เล่ามักจะสรุปเรื่องราวผ่านมุมมองของตน หรือการสอดแทรกความคิดเห็นของตน จากองค์ประกอบที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าผู้เล่าเรื่องมีอิทธิพลต่อผู้อ่านเป็นอย่างมาก ทั้งในการแทรกแซงความคิดของผู้อ่าน และในการชี้นำความคาดหวังของผู้อ่าน

สำหรับเรื่องฮะนะชะกะระโอะรุชูจิ อิโนะอุเอะฉินโกะ วิเคราะห์เกี่ยวกับการใช้ไวยากรณ์ท้ายเรื่องกับมุมมองของผู้เล่าที่เปลี่ยนแปลงไป ไว้ว่า ในช่วงต้นเรื่องมีความเปลี่ยนแปลงเป็น 3 ขั้นตอน ขั้นแรก พบว่ามีการใช้ไวยากรณ์「めり」และ「なり」ในตอนท้ายประโยค การใช้ไวยากรณ์ดังกล่าวมีส่วน “ทำให้ผู้อ่านจินตนาการว่ากำลังยืนอยู่ในจุดเดียวกับตัวละครเอกชาย และได้เห็นสิ่งที่ตัวละครเอกชายเห็น”¹⁵ เพราะฉะนั้นความสนใจของผู้อ่านจะรวมกันอยู่ที่ตัวละครเอกชาย และทำให้ผู้อ่านซึมซับเรื่องราวผ่านสายตาของตัวละครเอก ขั้นต่อมาผู้เล่าเริ่มใช้「聞こえ」¹⁶ และ「のとまふ」¹⁷ ซึ่งเป็นคำยกย่องที่ใช้ต่อท้ายประโยค ความสนใจของผู้อ่านจึงเริ่มถอยห่างจากตัวละครเอกชายไปสู่ผู้เล่า ขั้นสุดท้ายในช่วงต้นเรื่องคือการใช้「にやあらむ」¹⁸ และ「べし」¹⁹ ซึ่งเป็นไวยากรณ์ที่ผู้เล่าใช้เพื่อแสดงความคิดเห็นส่วนตัวของ

¹⁵ P.18 井上新子(1995)『『花桜折る少将』の語りと引用—物語にみる(幻想)—』『国文学攷』147号 』。

¹⁶ 「聞こえ」รูป 連用形 ของ「聞こゆ」เป็นคำแสดงการถ่อมตน มีความหมายว่า “พูด” “ให้” แก่ผู้ที่มีสถานะสูงกว่า

¹⁷ 「のとまふ」คำแสดงการยกย่องหมายถึง “พูด”

¹⁸ 「にやあらむ」...เป็นเช่นนั้นหรือ

¹⁹ 「べし」ใช้เพื่อแสดง 1.การคาดคะเนด้วยความมั่นใจ 2.สิ่งที่น่าจะเกิดขึ้น 3.สิ่งที่สมควร เหมาะสมจะกระทำ 4.สิ่งที่ เป็นหน้าที่ที่ต้องกระทำ 5.ความตั้งใจ 6.ความสามารถ ความเป็นไปได้

ผู้เล่า ช่วงกลางเป็นช่วงที่แสดงการใช้ชีวิตประจำวันของตัวละครเอกชายผ่านการถ่ายทอดของผู้เล่า และช่วงจบซึ่งเป็นช่วงที่ปมปัญหาคลี่คลาย สังเกตว่าไวยากรณ์ท้ายประโยคที่พบในเนื้อเรื่องทั้ง 2 ส่วน ดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นคำยกย่อง

นอกจากนี้ในงานสัมมนาเกี่ยวกับวรรณกรรมชุดที่ชุดมิชุนะงนโมะโนะงะตะริประจำปี 2003²⁰ ได้มีงานวิจัยที่นำเนื้อเรื่องในฉากจบมาเรียบเรียงเป็นบทสนทนาระหว่างผู้เล่าและผู้ฟังไว้ดังนี้

語り手 「車寄するほどに、～とのたまふ」

聞き手 A 「その後いかが」

聞き手 B 「をこがましうこそ」

語り手 「御かたちはかぎりなかりけれど」

ผู้เล่า “ขณะที่(นำตัวนาง)ขึ้นรถเทียมม้า (นาง)พุดขึ้น(ด้วยเสียงที่แผ่วราวว่า “อุ้ยตาย นี่ใครนะ”)

ผู้ฟัง ก “แล้วต่อนั้นเป็นเช่นไร”

ผู้ฟัง ข “ช่างน่าหวัรอเสียจริง”

ผู้เล่า “ทั้งๆที่รูปร่างของนางนั้นเหนือกาลเวลาเชียวนะ”

งานวิจัยดังกล่าววิเคราะห์ไว้ว่า “เกี่ยวกับส่วนบทสรุปในตอนท้ายเรื่อง หากมองว่าเป็นการสรุปด้วยบทสนทนาของตัวละครที่พูดได้ตอบกับผู้เล่า แทนที่จะมองว่าเป็นการเล่าเรื่องของผู้เล่าเพียงฝ่ายเดียวก็จะรู้สึกได้ว่าเป็นการแสดงออกที่มีชีวิตชีวา”²¹

จากงานวิจัยข้างต้นและงานวิจัยของอิโนะอุเอะฉินโกะ จึงสรุปได้ว่า เรื่องฮะนะซะกุระโอะรุชูโจดำเนินเรื่องโดยเริ่มจากการเล่าเรื่องผ่านตัวละครเอก จากนั้นผู้เล่าจึงเป็นผู้เปิดเผยปมปัญหาของเรื่อง จนกระทั่งปมของเรื่องขมวดแน่นขึ้น จากนั้นปมของเรื่องจึงคลี่คลายลง แล้วเรื่องจึงจบลงผ่านการเล่าเรื่องแบบบทสนทนา

ในการอธิบายกลวิธีการเล่าเรื่อง เพื่อให้ง่ายแก่การอธิบาย ผู้วิจัยขอแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็น 4 ฉาก ได้แก่

²⁰ 二〇〇四年度『堤中納言物語』ゼミ

²¹ P.34 二〇〇四年度『堤中納言物語』ゼミ(2006)「『花さくら折る少将』を読む」『国文学』『青山語文』。

1. ฉากเปิดเรื่อง ประกอบด้วยเหตุการณ์ดังต่อไปนี้ ชูโจถูกแสงจันทร์ลวง – ไฟรักระหว่างชูโจกับหญิงคนปัจจุบันกำลังมอดลง – ชูโจรำลึกถึงคนรักเก่า – ชูโจได้พบรักครั้งใหม่
2. ฉากชีวิตประจำวัน ประกอบด้วยเหตุการณ์ดังต่อไปนี้ เริ่มต้นเช้าวันใหม่ – ชูโจส่งจดหมายโต้ตอบกับคนรักปัจจุบัน – บทสนทนาเกี่ยวกับดอกซากุระที่กำลังร่วงโรยระหว่างชูโจกับเพื่อนชายสองคน – การบรรยายภาพความงดงามของชูโจที่กำลังเล่นดนตรีในยามเย็น
3. ฉากบรรยายกระบวนการลักพาตัว ประกอบด้วยเหตุการณ์ต่างๆ ได้แก่ ชูโจและมีท์ชูชูอะเริ่มต้นวางแผน – เตรียมการ – ลงมือลักพาตัว
4. ฉากเฉลย ผู้เล่าเฉลยว่าตัวหญิงสาวที่ชูโจลักพามานั้นเป็นใคร เหตุใดจึงเข้ามาอยู่ในสถานที่นั้นๆ

ฉากเปิดเรื่อง หากพิจารณาจากไวยากรณ์ท้ายประโยคที่ปรากฏในฉากเปิดเรื่องจะไม่พบการใช้คำสุภาพ (敬語) และคำช่วยกริยา (助動詞)「なり」²² 「なむ」²³ ซึ่งประโยคที่ลงท้ายด้วยไวยากรณ์ดังกล่าวมักเป็นประโยคที่เล่าโดยบุรุษที่ 3 ซึ่งเป็นกลวิธีที่มักพบในการประพันธ์เรื่องเล่า แต่กลับพบว่ามีการใช้ 「めり」²⁴ และ「なり」²⁵ ลงท้ายประโยค ซึ่งเป็นไวยากรณ์ที่ผู้พูดใช้เพื่อบอกเล่าประสบการณ์ตรงของตนเอง ด้วยการเล่าเรื่องแบบผู้เล่าบุรุษที่ 1 ในเหตุการณ์ที่ตัวละครเอกชายจากหญิงคนรักมาเพราะแสงจันทร์ลวงให้เขาคิดว่าเป็นเวลาเช้า จากนั้นเขาจึงชมดอกซากุระที่บ้านสะพรั่งอยู่ตามทางจนพบกับซากปรักหักพังของปราสาทแห่งหนึ่ง ซึ่งเขาจำได้ว่าเป็นที่อยู่ของหญิงสาวที่เขาเคยมีความสัมพันธ์ด้วย จากนั้นจึงเริ่มมีการใช้คำยกย่องเพื่อเล่าการกระทำของตัวละครเอกชายซึ่งเป็นการเล่าเรื่องแบบบุรุษที่ 3 เพื่อเล่าเหตุการณ์ที่ชูโจแอบดูหญิงสาวคนหนึ่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการเปิดเรื่องด้วยกลวิธีดังกล่าว ทำให้ผู้อ่านสัมผัสบรรยากาศอันงดงามที่รายล้อมรอบตัวละครเอกชายขณะพบรัก

²² “ใช้แสดงความเป็นอดีตในการเล่าเรื่องเกี่ยวกับผู้อื่น (過去の助動詞＝過)” เป็นไวยากรณ์ที่มักพบในเรื่องเล่าซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องราวเล่าโดยบุรุษที่ 3

²³ “เมื่อ なむ อยู่ท้ายประโยค จะเท่ากับเป็นการละ ある”

²⁴ ใช้เพื่อแสดงความคิดเห็นของผู้พูด โดย “แสดงการคาดคะเนเกี่ยวกับสิ่งที่เห็นอยู่ตรงหน้า ในความหมายว่า “ดูเหมือนว่า ดูท่าทาง” (推量・推定の助動詞)”

²⁵ “ใช้ในความหมาย “เป็น” “คือ” (断定の助動詞)”

ครั้งใหม่แล้วรู้สึกเคลิบเคลิ้มไปกับการบรรยายในเรื่องที่เหมือนรายล้อมอยู่รอบตัวจริงๆทำให้ผู้อ่านลุ้นระทึกไปกับความรักครั้งใหม่นี้ด้วย

ฉากชีวิตประจำวันประกอบด้วยเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของชูโจโดยผู้เล่า ใช้คำสุภาพในกลุ่มคำยกย่อง (尊敬語) เช่น「のたまふ」และ「たまふ」กับการกระทำของตัวละครเอกชายตลอดทั้งฉาก ทั้งนี้คำยกย่องมักปรากฏในวรรณกรรมโบราณเพื่อ “แสดงการกระทำหรือสภาพของบุรุษที่2และ3 ที่มีส่วนสัมพันธ์กับบุคคลที่อยู่ในสถานะต่ำกว่า โดยที่ผู้พูดหรือผู้เขียน (บุรุษที่1) แสดงความยกย่องประธานผู้กระทำกริยา หรืออยู่ในสภาพนั้นๆ” ดังนั้นการใช้คำยกย่องจึงแสดงให้เห็นว่าผู้เล่ากำลังพูดถึงบุคคลที่มีสถานะทางสังคมสูงกว่าตน อีกทั้งยังเป็นการบ่งบอกความรู้สึกเคารพยกย่องของผู้พูดต่อบุคคลนั้นๆ เหตุการณ์ในฉากนี้เริ่มขึ้นในเช้าวันรุ่งขึ้นหลังจากที่ชูโจพบรักครั้งใหม่ เหตุการณ์ต่างๆแสดงให้เห็นภาพการใช้ชีวิตประจำวันของคนชั้นสูง เช่น ธรรมเนียมการส่งจดหมาย (後朝の文) การขับกลอนโต้ตอบกัน การเล่นดนตรี นอกจากนี้แล้วการพูดคุยระหว่างชูโจและเพื่อนฝูงยังแสดงให้เห็นมุมมองของผู้คนรอบข้างที่ยอมรับความสามารถทางด้านกวีกลอนและดนตรีของชูโจ และสุดท้ายการบรรยายความงามของชูโจผ่านคำบอกเล่า ผู้เล่าแสดงให้เห็นว่าผู้เล่ามองชูโจเป็นหนุ่มรูปงามเปี่ยมเสน่ห์ จากวิถีชีวิตดังกล่าว รวมถึงการเล่าด้วยคำยกย่องแล้วทำให้ภาพของชูโจในฉากเปิดเรื่องกับฉากชีวิตประจำวันแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้เนื่องจากในฉากเปิดเรื่องใช้วิธีการเล่าแบบบุรุษที่1 ผู้เล่าไม่ได้ระบุว่าตัวละครเอกเป็นใคร มีฐานะอย่างไร เพียงแต่บรรยายภาพต่างๆ ตามที่เห็นอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งสภาพแวดล้อมที่เขาบรรยายนั้นเป็นบริเวณนอกเมือง ทำให้จินตนาการว่า ผู้เล่าเป็นเพียงเด็กหนุ่มธรรมดาที่ไปหลงรักสาวงามเข้า แต่ในฉากชีวิตประจำวันที่ผู้เล่าใช้คำยกย่องกับการกระทำต่างๆของตัวละครเอกชาย และมีการบรรยายกิจวัตรประจำวันของตัวละครเอกชายซึ่งล้วนเป็นกิจวัตรของชนชั้นสูง ทำให้ตัวละครเอกชายเป็นชายหนุ่มผู้เพียบพร้อมควรได้ครองคู่กับสาวงามดังที่ใจเขาต้องการ

ฉากบรรยายกระบวนการลักพาตัว เป็นฉากที่เล่าโดยบุรุษที่ 3 เช่นเดียวกับฉากในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วยเหตุการณ์ที่ชูโจนำเรื่องผู้หญิงที่เขาได้พบไปเล่าให้มิทซุซุอะซัง ทั้งคู่จึงเริ่มวางแผน และจัดแจงเตรียมการต่างๆ การบรรยายฉากดังกล่าวของผู้เล่าทำให้เห็นว่าทั้งสองดำเนินขั้นตอนต่างๆ อย่างละเอียด ได้แก่ การขอคำปรึกษาเกี่ยวกับระบบการป้องกันของฝ่ายหญิงสาว การนัดแนะวันเวลาที่เหมาะสม การพูดคุยเตรียมการกับหญิงรับใช้ของฝ่ายหญิง การเตรียมรถ ความทรงจำของชูโจเกี่ยวกับหญิงที่ตนหมายปอง การบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ อย่างละเอียดทำให้ผู้อ่านอนุมานว่าชูโจน่าจะลักพาตัวสำเร็จ จากนั้นผู้เล่ายังบรรยาย

เหตุการณ์ที่ชูใจเข้าลักพาตัวหญิงสาวอย่างละเอียด ทั้งบรรยายภาคโดยรอบที่มีดสลับทำให้ชายหนุ่มมองเห็นได้เพียงกลางเลือน เขาจึงคว้าเอาตัวหญิงสาวร่างเล็กออกจากที่นอนในห้องของนาง

ฉากเฉลย ฉากเฉลยเป็นฉากที่ผู้เล่าเฉลยให้รู้ว่าหญิงสาวที่ชูใจลักพามาเป็นใคร เพราะอะไรนางจึงมาอยู่ที่นั่น จากนั้นเรื่องเล่าดังกล่าวจึงจบลง ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับงานวิจัยจาก “งานสัมมนาเรื่องที่ชูที่ชูมิทูนะงนโมะโนะะตะริปะประจำปี 2004” เกี่ยวกับการจบเรื่องด้วยบทสนทนา โดยผู้วิจัยคิดว่าทั่วไปการเล่าเรื่องย่อมต้องมีผู้เล่าและผู้ฟังในขณะเดียวกัน การอ่านย่อมต้องมีผู้เขียนและผู้อ่าน แต่การที่ผู้เล่าหรือผู้บันทึกเรื่องเล่าดังกล่าวแสดงบทบาทของผู้ฟังขึ้นในตอนท้ายเรื่อง แสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่าดังกล่าวประกอบขึ้นด้วยเรื่องเล่า ผู้เล่า และผู้ฟังครบถ้วนในเนื้อเรื่อง เรื่องเล่าเรื่องดังกล่าวจึงควรจบลงตั้งแต่ตอนที่ชูใจลักพาตัวหญิงสาวมา แต่เพื่อเพิ่มความกระจ่างให้ผู้ฟังที่ปรากฏในเรื่องผู้เล่าจึงเล่าความเป็นมาของผู้หญิงที่ชูใจลักพาตัวไปว่า

「中將の乳母、聞きたまひて、祖母上のうしろめたがりたまひて、臥したまへるになむ。もとより小さくおはしけるを、老いたまひて、法師にさへなりたまへば、かしら寒くて、御衣を引きかづきて臥したまへるなむ、それとおぼえけるもことわりなり。」

“ได้ฟังจากแม่นมของชูใจท่านยายจึงรู้สึกกังวลแล้วเข้านอน ณ ที่ดังกล่าวแต่เดิมเป็นหญิงชราร่างเล็กที่ออกบวช เมื่อศรัทธาเย็นจึงใช้ผ้าคลุมแล้วนอนไปด้วยเหตุนี้จึงเข้าใจว่านางเป็นท่านหญิง”

จากนั้นจึงเป็นการแสดงความคิดเห็นระหว่างผู้เล่าและผู้ฟังเกี่ยวกับเรื่องราวที่ผู้เล่าจบไป ดังนั้นกลวิธีการเล่าเรื่องฮะนะชะกะระโอะรุชูใจในแต่ละฉากจึงส่งผลให้ผู้อ่านคาดเดาว่าเรื่องราวควรจบลงโดยที่ตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิงของเรื่องได้ครองรักกัน โดยฉากเปิดเรื่องผู้เล่าใช้กลวิธีการบรรยายเรื่องราวให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้เข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ร่วมกับชูใจ ทำให้ผู้อ่านเคลิบเคลิ้มไปกับภาพฉากที่ตนได้ฟัง แล้วลุ้นระทึกถึงความสัมพันธ์ของชายหนุ่มหญิงสาวที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ต่อมาในฉากชีวิตประจำวันผู้เล่าบรรยายเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในวันหนึ่งด้วยการเล่าที่เปลี่ยนจากบุรุษที่ 1 เป็นบุรุษที่ 3 ทำให้ผู้อ่านแยกจากการรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับตัวละคร มาจดจ่อกับรายละเอียดที่ผู้เล่าบรรยายในฉากนี้เอง ทำให้ผู้อ่านได้รู้ความเป็นมาของตัวละครเอกชายและตัวละครเอกหญิง จากนั้นในฉากบรรยายกระบวนการลักพาตัว ผู้อ่านยังคงให้ความสำคัญกับการบรรยายของผู้เล่าซึ่งบรรยายเกี่ยวกับ

ขั้นตอนการลักพาตัวที่ตัวละครเอกชายและผู้ช่วยของเขาร่วมมือกันรวมถึงผลการลักพาตัวที่ผิดคาดเพราะชายหนุ่มและหญิงสาวไม่ได้ครองรักกันตามที่ผู้อ่านคาดเดาไว้ แต่ชายหนุ่มกลับลักพาตัวหญิงชรามาแทน สุดท้ายผู้เล่าจึงเฉลยสาเหตุที่ทำให้แผนการของชายหนุ่มผิดพลาดในตอนจบด้วยบทสนทนาระหว่างผู้เล่าและผู้ฟัง (ในเรื่อง) รวมถึงความคิดเห็นของผู้เล่าและผู้ฟัง(ในเรื่อง)ต่อเนื้อเรื่อง ซึ่งสร้างความตลกขบขันให้แก่ผู้อ่าน

2.4. การเสียดสีล้อเลียนตัวละครชายในเรื่องสะนะชะกะระโอะรุซุโจ

หลังจากที่ชูโจลักพาตัวหญิงสาวที่ตนหมายปองได้สำเร็จ ผู้เล่าใช้กลวิธีเล่าเรื่องแบบบทสนทนา เพื่อเล่าที่มาของหญิงสาวที่ชูโจลักพาตัวมา จากคำบอกเล่ากล่าวไว้ว่าหญิงสาวที่ชูโจลักพาตัวมาไม่ใช่หญิงสาวเยาว์วัยดังที่ชูโจหมายปองไว้แต่แรก หากแต่เป็นหญิงชราซึ่งเป็นแม่ของนาง จากคำบอกเล่ายังกล่าวอีกว่าแม่ของหญิงสาวรู้สึกเป็นห่วงหญิงสาว ยายของหญิงสาวจึงให้เข้าไปนอนในห้องแทนตัวหญิงสาว ชูโจจึงได้ตัวหญิงชรามาแทนหญิงสาว ความผิดพลาดในตอนท้ายเรื่องของตัวละครชายผู้เพียบพร้อมสร้างความตลกขบขันให้กับผู้อ่านที่ไม่ได้คาดเดาผลลัพธ์ดังกล่าว

ความผิดพลาดของชายหนุ่มผู้เพียบพร้อมเปี่ยมเสน่ห์ เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่าผู้แต่งล้อเลียนภาพของหนุ่มน่ารัก (色好み) ทั้งนี้กอบกุล อิงคุทานนท์ ให้คำจำกัดความ “การเสียดสีล้อเลียน” (Satire) ไว้ว่าเป็น “ศิลปะทางวรรณศิลป์ชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้กลวิธีลดทอนคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยการทำให้ดูน่าหัวร่อ เพื่อปลุกความบันเทิงผสมผสานไปกับการดูถูกเยาะหยัน เสียดสี...การเสียดสียั่วล้อสิ่งที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่นอกเหนือไปจากงานด้วยสิ่งที่เกี่ยวข้องนั้น อาจเป็นเอกัตบุคคล (ในกรณีเสียดสีบุคคลคนเดียว) หรือกลุ่มบุคคล ชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง ชาติใดชาติหนึ่งหรือแม้แต่ชาติพันธุ์ของมนุษย์เอง”²⁶ ดังนั้นการเสียดสีล้อเลียนจึงเป็นการนำสิ่งมีค่าตามความคิดเห็นของผู้คนในสังคม มาลดทอนคุณค่าลงโดยมีเป้าหมายเพื่อความบันเทิง แต่ก็แฝงไว้ด้วยน้ำเสียงดูถูก เสียดสี ทั้งนี้การเสียดสีล้อเลียนไม่เฉพาะแต่เสียดสีล้อเลียนสิ่งที่ปรากฏในผลงานนั้นๆ เสมอไป แต่เป็นการเสียดสีล้อเลียนบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเป็นการเสียดสีล้อเลียนกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง สำหรับเรื่องสะนะชะกะระโอะรุซุโจ ผู้เล่า เสียดสีล้อเลียน

²⁶ กอบกุล อิงคุทานนท์. ศัพท์วรรณกรรม : สำนักพิมพ์รักอักษร. หน้า 116.

กลุ่มชายหนุ่มที่ได้ชื่อว่าเป็นหนุ่มนักรักทางอ้อม²⁷ ผ่านชุดตัวละครเอกของเรื่อง

ทั้งนี้ ชูสุกิ อิตะโกะให้ความหมายเกี่ยวกับหนุ่มนักรัก(色好み)ในสมัยเอโดะไว้ว่า “เป็นคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับ “ชอบ” เช่นกัน โดยใช้ในความหมายว่า เข้าใจความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม หลงใหลในความรัก”²⁸ ตามความหมายดั้งเดิมของ “หนุ่มนักรัก” มีพื้นเพเดิมมาจากคำว่า “ชอบ” ซึ่งสามารถสรุปเกี่ยวกับความหมายที่ใช้ในสมัยเอโดะได้คร่าวๆว่า บุคคลที่จะเป็นนักรักได้ ต้องเข้าใจความรู้สึกของฝ่ายตรงข้าม(เพศตรงข้าม) หรืออาจกล่าวในอีกนัยหนึ่งว่า เป็นผู้มีความซึ้งลึกในการมัดใจเพศตรงข้าม และหลงใหลในความรัก หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นคนที่ต้องการความรักมาหล่อเลี้ยงจิตใจอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ชูกะซังยังกล่าวถึงลักษณะของหนุ่มนักรักในสมัยเอโดะไว้อีกว่า “ในขณะเดียวกัน “รักสนุก” “นักรัก” หรือที่เรียกว่าเพลย์บอย นั้นจะเป็นคำชมเสียมากกว่า เพราะแม้จะเป็นหนุ่มรูปงามเพียงใด มีความสามารถโดดเด่นแค่ไหน แต่หากจริงจังมากเกินไปจะถูกมองว่าเป็นตำหนิบนอญมณี เพราะแก่นแท้ของความสง่างามในวัฒนธรรมราชวงศ์ คือความรัก”²⁹ ดังนั้นชนชั้นสูงในสมัยเอโดะจึงนิยมบุคคลที่มีเสน่ห์เป็น “เพลย์บอย” มากกว่าชายหนุ่มผู้เพียบพร้อมด้วยหน้าตาความสามารถแต่เป็นคนจริงจังไม่มีเสน่ห์ โดยใช้คำเปรียบเทียบกับบุคคลที่มีบุคลิก “จริงจัง” ว่า อญมณีที่มีตำหนิ ทั้งนี้หนุ่มนักรักยังเป็นชายหนุ่มที่ประกอบด้วยลักษณะต่างๆอันได้แก่ หลงใหลในความรัก คือต้องการความรักเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ เข้าใจความรู้สึกของเพศตรงข้าม กล่าวคือมีซึ้งลึกมัดใจเพศตรงข้าม มีความสามารถทางด้านกายภาพกลอน คารมคมคาย หน้าตาดี และเป็นคนที่มีความกล้าหาญ โดยบุคลิกดังกล่าวพบได้ในตัวละครเอกจากวรรณคดีชื่อดัง เช่นเรื่อง เกนจิโมะโนะนะงะตะริ และเรื่อง อิเซะโมะโนะนะงะตะริ

ทั้งนี้ลักษณะของตัวละครเอกชาย ชูโจ อันได้แก่ รูปร่างหน้าตาดี มีความสามารถทางด้านกายภาพกลอน และดนตรี เป็นบุตรชายของข้าราชการชั้นสูง เหล่านี้เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์โดยทั่วไป ส่วนคุณสมบัติสำคัญประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นหนุ่มนักรักคือ ต้องการความรักมาหล่อเลี้ยงจิตใจอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้มีการกล่าวถึงคนรัก 3 คนของตัวละครเอก

²⁷ Indirect Satire เป็นการเสียดสีที่อยู่ในเค้าโครงเรื่อง (plot) ซึ่งตัวละครทำตัวให้ดูน่าหัวร่อ เย้ยหยันด้วยความคิดคำพูด หรือการกระทำ และบางทีก็เพิ่มการเสียดสีโดยการบรรยายของผู้แต่ง บางครั้งก็สอดแทรกการวิพากษ์ส่วนตนเข้าไปด้วย

²⁸ P.41 鈴木日出男(1991)「〈人物造型〉色好みの成立 実例『伊勢物語』」『国文学36-10号』。

²⁹ P.16 坂口由美子(2009)『堤中納言物語』 角川文庫。

ในช่วงต้นเรื่อง ได้แก่ คนรักปัจจุบัน คนรักเก่า และคนรักใหม่ โดยผู้เล่าแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชู้ใจกับคนรักปัจจุบันไว้ในคืนฤดูใบไม้ผลิที่แสงจันทร์ส่องสว่างจนชู้ใจเข้าใจผิดคิดว่าแสงนั้นคือแสงอาทิตย์ยามเช้า เขาจึงจากคนรักมาในทันที

「月にはかられて、夜ふかく起きにけるも、思ふらむところいとほしけれど、
たち帰らむ遠きほどなれば、(中略)」

“จันทร์ที่ลวงหลอก ให้ข้าตื่นขึ้นในกลางดึก นางคงจะเป็นกังวล เจ็บปวดอยู่ในใจ “

ต่อเมื่อเขารู้ว่าแสงสว่างที่เห็นไม่ใช่สัญญาณบอกเวลาเช้า แต่เป็นแสงจันทร์ที่ลวงหลอก เขาจึงรู้สึกเป็นห่วงคนรักปัจจุบันเพราะเขาจากนางมาก่อนเวลาอันควรซึ่งอาจทำให้นางเสียใจ ทั้งนี้ธรรมเนียมของคนรักหรือสามีภรรยาในสมัยเฮอัน สามีสามารถมีภรรยาได้หลายคน โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายแวะเวียนไปหาหญิงคนรักของตนในเวลากลางคืน แล้วฝ่ายชายจะออกจากที่พำนักของฝ่ายหญิงในเวลาเช้า หากฝ่ายชายจากหญิงสาวคนรักมาก่อนเวลาจะทำให้ฝ่ายหญิงเข้าใจว่าความรักของฝ่ายชายที่มีต่อตนเริ่มจืดจางลง แต่ถึงอย่างนั้นชู้ใจกลับเดินชมดอกไม้ที่กำลังบานสะพรั่งต่อไป

เส้นทางที่ชู้ใจเดินชมดอกซากุระเป็นเส้นทางที่ผ่านบริเวณซากปรักหักพังแห่งหนึ่ง สถานที่นั้นเดิมเคยเป็นที่อยู่อาศัยของคนรักเก่าของเขา

「はやく、ここにも言ひし人あり」

“เมื่อนานมาแล้ว ข้าเคยผูกสัมพันธ์กับสตรีที่นี่”

แสดงว่าชู้ใจเคยมีคนรักคนหนึ่ง แต่เมื่อทั้งสองเลิกรากันก็ไม่เคยได้ติดต่อกันอีก จึงทำให้เขาไม่ทราบข่าวคราวของหญิงสาวคนนั้น จนเพิ่งมารู้ว่านางบวชเป็นชี³⁰แล้ว

จากนั้นเขาจึงออกเดินทางต่อจนพบกับปราสาทอีกแห่งหนึ่ง ที่นั่นเขาได้พบกับธิดาของปราสาทแห่งนั้น เนื้อเรื่องบรรยายภาพของหญิงสาวผู้นั้นไว้ว่า

「衣ぬぎかけたるやうだいさやか^{きこ}に、いみじう見めいたり。もの言ひたるも、
らうたきものの、ゆゑゆゑしく聞ゆ。『うれしくも見つるかな』と思ふに、…」

³⁰ หญิงสาวสูงศักดิ์ในสมัยเฮอันมักจะออกบวชในกรณีที่ บิดามารดา หรือสามีเสียชีวิตทำให้ไม่มีผู้ดูแลคุ้มครองนาง

“รูปร่างที่ห่มคลุมด้วยผ้าดูเล็ก มองดูเหมือนเด็กเสียจริง ทั้งการพูดจาที่น่ารักน่าเอ็นดู ถึงกระนั้นก็ยังฟังดูน่าเกรงขาม “ช่างน่ายินดีที่ได้มาพบเจอ” เขาคิด...”

จากประโยคที่ยกมาแสดงให้เห็นว่า ชูโจมีสีกุ๊ประทับใจในตัวหญิงสาวตั้งแต่วินาทีแรก

จากเนื้อเรื่องจึงแสดงให้เห็นว่า ชูโจมีคนรัก 3 คน ได้แก่ คนรักปัจจุบัน คนรักเก่า และคนรักใหม่ โดยคนรักปัจจุบันคือหญิงสาวที่ชูโจกำลังมีความสัมพันธ์ด้วย แต่ความรักที่เขามีให้หญิงคนนี้ก็กำลังจืดจางลง คนรักในอดีตคือหญิงสาวที่เขาเคยมีความสัมพันธ์ด้วยแต่ไม่ได้ติดต่อกันมานานแล้ว ส่วนคนรักใหม่คือหญิงสาวที่ชูโจเพิ่งได้พบและตกหลุมรัก การเปลี่ยนหญิงคนรักไปตามกาลเวลาเช่นนี้ เป็นลักษณะของหนุ่มนักรักซึ่งไม่ค่อยปรากฏในวรรณกรรมสมัยเฮอัน

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าชูโจมีลักษณะต่างๆตรงตามลักษณะของหนุ่มนักรักในสมัยเฮอัน ดังนั้นความผิดพลาดที่เกิดขึ้นกับชูโจจึงน่าจะเป็นการเสียดสีล้อเลียนหนุ่มนักรักในสมัยเฮอันโดยลดทอนคุณค่าของ “หนุ่มนักรัก” โดยการทำให้เป็นเรื่องตลกขบขันผ่านตัวละครชูโจนี้

3. สรุป

เรื่องฮะนะซะกุระโอะชูโจเป็นเรื่องที่จบลงอย่างมีความหมาย คือแทนที่ชายหนุ่มจะได้ตัวหญิงสาวมาครองคู่ แต่กลับได้ตัวหญิงเก่ามาแทน ทั้งนี้ผู้เขียนใช้กลวิธีหลายอย่างซึ่งยังผลให้ผู้อ่านรู้สึกผิดคาดในตอนจบ เช่น การตั้งชื่อเรื่อง การบรรยายลักษณะตัวละคร รวมทั้งการใช้กลวิธีการเล่นเรื่องที่น่าสนใจโดยการเปลี่ยนมุมมองผู้เล่าตลอดทั้งเรื่อง โดยเริ่มจากการเปิดเรื่องด้วยการเล่าแบบบุรุษที่ 1 แล้วจึงเปลี่ยนเป็นการเล่าแบบบุคคลที่ 3 และจบเรื่องด้วยบทสนทนา ซึ่งทำให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างสนุกสนาน น่าติดตาม การจบแบบผิดคาดเช่นนี้ทำให้เรื่องราวตลกขบขัน อีกทั้งยังเป็นการเสียดสีล้อเลียนตัวละครเอกชายซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของหนุ่มนักรักในสมัยเฮอันด้วย

บรรณานุกรม

กอบกุล อิงคุทานนท์. **ศัพท์วรรณกรรม** : สำนักพิมพ์รักอักษร.

เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล(2551). ตำรารายวิชา 2223617 ภาษาญี่ปุ่นในวรรณคดี

คลาสสิก ภาคหนึ่ง ภาษาญี่ปุ่นโบราณ.

二〇〇四年度『堤中納言物語』ゼミ(2006)「『花桜折る少将』を読む」『青山語文』。

井上新子(1995)「『花桜折る少将』の語りと引用—物語にみる〈幻想〉—」『国文学攷 147 号 』。

川村裕子(2005)『古典のなかの女性たち—王朝生活の基礎知識』、角川選書。

北川真理(1995)「物語の文末についての—考察—『有明の別れ』の「べし」文末を中心として—」『物語 〈女と男〉』、有精堂出版株式会社。

坂口由美子(2009)「花桜折る中将」『堤中納言物語』、角川文庫。

鈴木日出男(1991)「〈人物造型〉色好みの成立 実例『伊勢物語』」『国文学 36-10 号』。

日向一雅(1991)「作り物語における「語り」の構造」『解釈と鑑賞 56-10 号』。

三角洋一(2011)「花桜折る中将」『堤中納言物語』29、株式会社講談社。

鷺山茂雄(1980)「『花桜折る少将』新見」『物語・日記文学とその周辺』。

ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายเรื่อง *ฮิโสะยะกะนะ เค็มโม* ของโอะงะวะ โยโกะ

Elderly Character in Ogawa Yoko's *Hisoyakana Kesshou*

บุญญดา ดาศรี¹

1. บทคัดย่อ

ประเทศญี่ปุ่นมีประชากรที่มีอายุเฉลี่ยสูงที่สุดในโลก การที่ประเทศญี่ปุ่นกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุ ส่งผลกระทบอย่างมากต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประเทศญี่ปุ่นต้องตื่นตัวต่อปัญหาประชากรผู้สูงอายุ และเริ่มมีมาตรการต่างๆ รวมทั้งกฎหมายออกมารองรับปัญหาในอนาคต

ในประเทศญี่ปุ่นช่วงก่อนสงครามนั้น ผู้สูงอายุจะถูกจำกัดความอยู่แค่ผู้สูงอายุชาย ซึ่งเป็นเพศที่มีบทบาททางสังคมเท่านั้น ในเวลานั้น ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ชายล้วนเกี่ยวข้องกับสงครามและการสู้รบ อย่างไรก็ตาม หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองจบลง วิถีชีวิตของชาวญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไป ยังผลให้ความรู้ที่เป็นที่ต้องการของตลาดจึงเปลี่ยนจากความรู้ด้านการสงคราม มาเป็นความรู้ในด้านเศรษฐกิจ แต่ประชากรชายซึ่งเติบโตมาในช่วงก่อนหน้านั้นล้วนเป็นทหาร ซึ่งนอกจากจะไม่มีความรู้ด้านเศรษฐกิจแล้ว ประชากรกลุ่มนี้ยังเคยพบเจอความโหดร้ายของสงครามมาก่อน ด้วยเหตุนี้ เมื่อเวลาผ่านไปและประชากรในกลุ่มดังกล่าวเริ่มมีอายุมากขึ้น ผู้สูงอายุก็ถูกมองว่า “อ่อนแอ” ในคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ ผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุในช่วงหลังสงครามกลายเป็น “ผู้อ่อนแอ” “ที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม” ซึ่งนับว่าไร้ประสิทธิภาพในระบบเศรษฐกิจ²

นอกจากนี้ โครงสร้างครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ยังส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนมากต้องอาศัยอยู่ลำพังโดยปราศจากลูกหลาน เมื่อผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ปัญหาผู้สูงอายุจึงกลายเป็นปัญหาสำคัญของประเทศญี่ปุ่นนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 90 เป็นต้นมา ประเด็นเรื่องผู้สูงอายุจึงปรากฏอยู่ในผลงานของนักเขียนหลายคน รวมทั้งในนวนิยายของโอะงะวะ โยโกะ (1962-ปัจจุบัน)

¹ นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิตชั้นปีที่ 3 คณะอักษรศาสตร์ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² 久保田 治助 (2004) 早稲田大学大学院教育学研究紀要 別冊 11 号-2 『第二次世界大戦後の高齢者像の変容についての考察』, P. 139-149

โองะวะ โยโกะ รู้สึกชื่นชมผู้สูงอายุเป็นการส่วนตัว ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผลงานของโองะวะ โยโกะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสั้นหรือนวนิยาย ล้วนมีตัวละครผู้สูงอายุปรากฏอยู่ทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าตัวละครผู้สูงอายุเป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งในผลงานของโองะวะ โยโกะ โดยตัวละครผู้สูงอายุในผลงานแต่ละเรื่องล้วนแต่ต้องเผชิญความสูญเสียต่างๆ ในอดีต แต่ทว่าตัวละครเหล่านั้นก็ได้มีได้ประโยชน์ ต่างก็มีส่วนช่วยเหลือตัวละครอื่นในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่ตนเชี่ยวชาญ ให้คำชี้แนะ หรือมีความสำคัญทางจิตใจต่อตัวละครอื่น

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของตัวละครผู้สูงอายุ ในนวนิยายเรื่อง *ฮิโซยะกะนะ เค็มโอมิ* ซึ่งเป็นเรื่องของเกาะแห่งหนึ่ง ที่ซึ่งสิ่งของบนเกาะจะค่อยๆ หายไปจากความทรงจำของผู้ที่อาศัยอยู่ที่ละอย่าง ทำให้ผู้ที่ไม่สูญเสียความทรงจำต้องหลบซ่อน เพื่อไม่ให้ตำรวจจับตัวไปทดลอง ตัวละครผู้สูงอายุ “คุณตา” ได้ให้ความช่วยเหลือ “ฉัน” ในการสร้างห้องลับเพื่อให้ “คุณ R” มาซ่อนตัวอยู่ ความสามารถและไหวพริบของคุณตา ทำให้ตัวละครอื่นในเรื่องสามารถบรรลุจุดประสงค์ต่างๆ ได้ การศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครผู้สูงอายุ ในนวนิยายเรื่องนี้ จะช่วยให้เข้าใจวรรณคดีของโองะวะ โยโกะ ที่มีต่อผู้สูงอายุ อันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจผลงานของผู้เขียนในเรื่องอื่นต่อไป

2. บทนำ

โองะวะ โยโกะ แต่งผลงานเรื่อง *Hisoyakana Kesshou* ขึ้นในปี ค.ศ. 1994

ผลงานนี้เป็นหนึ่งในผลงานเรื่องยาวที่ตัวละครผู้สูงอายุมีบทบาทเด่นในเรื่อง ถึงแม้ว่าบทบาทของผู้สูงอายุซึ่งก็คือคุณตาจะไม่ใช่ว่าตัวละครที่เด่นที่สุด แต่คุณตาก็เป็นผู้ที่ทำให้ตัวละครอื่นบรรลุวัตถุประสงค์ต่างๆ โดยอาศัยไหวพริบ ประสพการณ์ และความชำนาญในงานช่าง อาจกล่าวได้ว่า หากปราศจากคุณตาแล้ว “ฉัน” ก็คงไม่สามารถสร้างห้องลับขึ้นมาได้ และคุณ R ก็จะไม่ได้รับความช่วยเหลือใดๆ ทั้งสิ้น นอกจากนี้ การเสียชีวิตของคุณตาก็เป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าโลกของ “ฉัน” ที่ไม่มีคุณตาคอยช่วยเหลือนั้นเป็นอย่างไร และถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญในการดำเนินเรื่อง ที่แสดงให้เห็นว่าทุกอย่างกำลังเดินมาถึงจุดสิ้นสุด

2.1 ตัวละคร

ฉัน – ผู้เล่าเรื่อง เป็นหญิงสาวตัวคนเดียวไม่มีญาติพี่น้องที่ไหน มีอาชีพนักเขียน

คุณตา – เชี่ยวชาญงานช่างทุกชนิด อาศัยอยู่บนเรือข้ามฟาก เคยทำงานให้

ครอบครัวของ “ฉัน”

คุณ R – บรรณาธิการของ “ฉัน” เป็นหนึ่งในผู้ที่ไม่สูญเสียความทรงจำ ต่างจากคนส่วนใหญ่บนเกาะ

2.2 เรื่องย่อ

“ฉัน” อาศัยอยู่บนเกาะแห่งหนึ่ง ซึ่งจะมีบางอย่างหายไปจากความทรงจำของผู้ที่อาศัยอยู่บนเกาะเป็นระยะ เมื่อคนบนเกาะสัมผัสได้ว่ามีสิ่งใดหายไปในตอนเช้า ก็จะช่วยกันทำลายของนั้นรวมทั้งสิ่งของที่เกี่ยวข้อง และใช้ชีวิตโดยปราศจากของที่หายไปนั้น แต่ก็มีคนกลุ่มหนึ่งที่ยังคงจำทุกอย่างได้ ซึ่งคนเหล่านี้จะถูกตำรวจล่าตามล่าและจับตัวไป หนึ่งในนั้นก็คือแม่ของ “ฉัน” ซึ่งถูกจับตัวไปเมื่อ 15 ปีก่อน

“ฉัน” ไม่มีญาติพี่น้อง หลังจากที่พักซึ่งเป็นนักบวชชีวิตเสียชีวิตไปเมื่อหลายปีก่อน คนที่สำคัญสำหรับ “ฉัน” ก็มีเพียงคุณตาซึ่งเคยทำงานให้ครอบครัวของ “ฉัน” และอาศัยอยู่ในเรือข้ามฟากที่จอดอยู่ริมทะเล และคุณ R ซึ่งเป็นบรรณาธิการที่ช่วยอ่านนวนิยายของ “ฉัน”

การทำงานของตำรวจลับรุนแรงขึ้นทุกวันจนผู้คนต่างหวาดกลัว เมื่อ “ฉัน” รู้ว่าคุณ R ไม่สูญเสียความทรงจำดังเช่นคนทั่วไป จึงสร้างห้องลับขึ้นบนชั้นลอยของบ้านโดยความช่วยเหลือของคุณตา ซึ่งคอยดูแล “ฉัน” มาตั้งแต่เด็ก จากนั้น “ฉัน” จึงไปขอให้คุณ R มาซ่อนตัวที่ห้องลับในบ้านที่ “ฉัน” เตรียมไว้ให้ นับแต่นั้นคุณ R ก็ไม่ได้ออกไปข้างนอกอีกเลย

ของบนเกาะค่อยๆ หายไปอย่างแล้วอย่างเล่า หลังจากที่พักหินหายไปช่วงกลางฤดูหนาว หิมะก็ตกลงมาไม่หยุด อาหารการกินเริ่มขาดแคลนในขณะที่ฤดูใบไม้ผลิจะไม่มีวันมาถึง จนมาวันหนึ่ง นวนิยายก็หายไป “ฉัน” ได้งานใหม่เป็นพนักงานพิมพ์ดีด แต่คุณ R ก็ไม่ยอมให้ “ฉัน” หยุดเขียนนวนิยาย และให้ “ฉัน” แอบเก็บต้นฉบับที่เขียนค้างอยู่ไว้ในห้องลับ

วันหนึ่ง เกิดแผ่นดินไหวขณะที่ “ฉัน” และคุณตากำลังคุยกันอยู่บนเรือ คุณตาโดนของหล่นทับจนได้รับบาดเจ็บ แต่ฉันก็สามารถพาให้ทั้งคู่หนีรอดจากสึนามิมาได้ ส่วนเรือข้ามฟากของคุณตาถูกซัดจมหายไปไหนทะเล หลังจากนั้นไม่นานคุณตาก็เสียชีวิตเพราะมีเลือดคั่งในสมอง เนื่องมาจากศีรษะได้รับบาดเจ็บตอนแผ่นดินไหว

ต่อมาไม่นานส่วนต่างๆ ของร่างกายก็เริ่มหายไปจากความทรงจำ “ฉัน” พยายามเขียนนวนิยายจนจบตามที่คุณ R ต้องการ นวนิยายของฉันจบลงโดยที่ตัวเอกนั้นหายไป ในที่สุด ความทรงจำเกี่ยวกับร่างกายทั้งหมดก็หายไป คงเหลือแต่เพียงเสียงเท่านั้น ตำรวจลับจึงไม่สามารถตามล่าใครได้อีก “ฉัน” บอกคุณ R ว่าทุกคนที่ซ่อนตัวอยู่ต่างเป็นอิสระแล้ว จากนั้นจึงบอกให้คุณ R ก่อนที่แม้แต่เสียงก็จะหายไปเช่นกัน

3. ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายเรื่อง *ฮิโตะยะกะนะ เค็มโณ* ของโอะงะวะ โยโกะ

3.1 ภูมิหลังของผู้สูงอายุ: คุณตา

3.1.1 ใช้ชีวิตอยู่คนเดียวบนเรือข้ามฟาก

คุณตาทำงานให้กับครอบครัวของ "ฉัน" นับตั้งแต่ "ฉัน" เกิด คุณตาเป็นช่างผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถ เดิมเคยทำงานเป็นคนขับเรือข้ามฟาก จึงมีความรู้ด้านเครื่องยนต์ด้วย แต่นับจากที่เรือข้ามฟากหายไปจากความทรงจำของผู้คนบนเกาะ จึงเปลี่ยนอาชีพมาเป็นช่างแท่น และอาศัยอยู่ตัวคนเดียวในเรือลำเดิม ไม่เคยแต่งงาน และไม่มีญาติพี่น้องหรือลูกหลาน

3.2.2 มีความเชี่ยวชาญงานช่างทุกชนิด

แม้ว่าอายุจะมากแล้ว แต่คุณตาก็ยังคล่องแคล่ว ไม่เพียงสามารถดูแลตัวเองและอยู่คนเดียวบนเรือได้เท่านั้น แต่ยังสามารถทำงานได้อย่างรวดเร็วและรอบคอบอีกด้วย "ฉัน" จึงไว้วางใจในความสามารถของคุณตามาก เมื่อรู้ว่าคุณตาเต็มใจจะสร้างห้องลับเพื่อให้คุณ R หลบซ่อนตัวราวกลับ "ฉัน" จึงสามารถดำเนินแผนการได้อย่างไร้กังวล หลังจากทบทวนรายการสิ่งที่ต้องทำแล้วก็ลงมืออย่างรอบคอบ

大げさにならない程度でなおかつ最大限のものを運び込むために、おじさんはいろいろな工夫をした。セーターの背中にパイプと角材を突っ込み、釘や蝶番やねじを詰めた袋を腰に巻き、すべてのポケットに工具をしのばせた。

คุณตาพยายามทุกวิถีทาง เพื่อที่จะขนของให้ได้มากที่สุดโดยไม่ให้เป็นที่สังเกต เขาเสียบท่อน้ำและไม้หน้าสามที่ด้านหลังของเสื้อเวดเตอร์ พับถุงที่ใส่ตะปู น็อต บานพับ และของอื่นๆ ไว้ที่เอว แล้วก็ซุกเครื่องมือใส่ลงในกระเป๋าทุกใบ (หน้า 100)

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคุณตารู้จักวางแผน คุณตาระลึกเป็นอย่างดีว่าการสร้างห้องลับนั้น ความปลอดภัยเป็นสิ่งสำคัญมาก จึงคอยระวังไม่ให้ใครสังเกตได้ว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ แม้จะเป็นเรื่องเล็กน้อยเช่นการขนน็อตหรือตะปูมาที่บ้านก็ปกปิดเป็นอย่างดี ในระหว่างที่ทำงานก็เปิดเพลงคลอไปด้วย และตอกตะปูพอดีจังหวะที่เสียงเพลงดังเท่านั้น

ไม่เฉพาะแต่วิธีการทำงานเท่านั้น ฝีมือในการทำงานของคุณตาก็เรียกว่าสมบูรณ์แบบเช่นกัน

彼の仕事ぶりは素晴らしかった。的確で丁寧で我慢強く、そのうえ素早かった。(略)わたしは邪魔にならないように気をつけながら、できるだけの手伝いをした。

ความสามารถในการทำงานของคุณตานั่นยอดเยี่ยม เขาทำงานได้อย่างแม่นยำ เรียบร้อย มีความอดทนสูง ที่สำคัญคือเร็วมาก (ย่อ) ฉันพยายามช่วยงานอย่างเต็มที่ โดยระวังไม่ให้เป็นที่เกะกะของคุณตา (หน้า 101)

ความเป็นเลิศในงานช่างของคุณตานั่นหาได้จำกัดอยู่ที่งานช่างแขนงใดแขนงหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ หลังจากที่สร้างห้องลับเสร็จเรียบร้อยพร้อมให้คุณ R มาซ่อนตัว “ฉัน” จึงบรรยายความสามารถของคุณตาให้คุณ R ฟังว่า

「これから不都合なことも起きてくると思いますが、おじいさんがついていてくれる限り安心です。おじいさんの手から作り出せない品物なんて、一つもないんだから」

“หลังจากนี้ฉันคิดว่าอาจมีความไม่สะดวกหลายอย่าง แต่ว่าตราบดีที่มีคุณตาอยู่ด้วยก็รู้สึกวางใจค่ะ เพราะว่าไม่มีสิ่งใดที่สมองมือของคุณตาจะสร้างขึ้นไม่ได้” (หน้า 111)

จึงอาจกล่าวได้ว่า คุณตานั่นเป็นช่างที่มีความสามารถรอบด้าน จนแทบจะเนรมิตทุกอย่างได้ตามที่ “ฉัน” ต้องการ และยังมีความเชี่ยวชาญในงานนั้นๆ ทำงานอย่างรอบคอบ ฝีมือประณีตเรียบร้อย และยังทำงานได้อย่างรวดเร็วอีกด้วย

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณตาและตัวละครอื่น

3.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณตาและ “ฉัน”

หลังจากที่พ่อ แม่ และคุณยายซึ่งเคยช่วยเลี้ยง “ฉัน” มาตั้งแต่เด็กเสียชีวิตลง คุณตาก็เป็นบุคคลใกล้ชิดเพียงคนเดียวของฉัน ด้วยเหตุนี้ ไม่ว่า “ฉัน” จะทำอะไรจึงนึกถึงคุณตาเสมอ ทุกครั้งที่แต่งหนังสือเล่มใหม่เสร็จ “ฉัน” ก็จะมีมอบหนังสือเล่มใหม่นั้นให้เป็นของขวัญแก่คุณตา เมื่ออากาศเริ่มเย็นลง “ฉัน” ก็ใช้เวลาว่างถักเสื้อกันหนาวเตรียมไว้ให้คุณตา

「いつも手伝ってもらって、助かるわ。冬が来る前は、一人きりだと何となく不安な気分になるから。そうだ、この間ね、セーターを編んだの。もしよかったら着てみて」

“ได้คุณตาคอยช่วยเหลือมาตลอด เลยค่อยยังชั่วหน่อย เพราะก่อนจะถึงฤดูหนาว รู้สึกกังวลใจอย่างบอกไม่ถูกถ้าจะต้องอยู่ตัวคนเดียว จริงสิ เมื่อไม่นานมานี้ ฉันถักเสื้อกันหนาวไว้ด้วย ลองใส่ดูหน่อยสิคะ” (หน้า 40)

“ฉัน” มอบเสื้อกันหนาวให้คุณตาในวันที่คุณตามาช่วยงานจิปาตะในบ้าน แม้ว่างานที่คุณตาช่วยจะไม่ได้ยากเย็นอะไร แต่บทพูดดังกล่าวก็แสดงให้เห็นว่า การที่มีคุณตาคอยช่วยเหลืองานจิปาตะ ทำให้ “ฉัน” ที่อาศัยอยู่คนเดียว รู้สึกสบายใจขึ้น จึงตอบแทนคุณตาด้วยการถักเสื้อให้

ครั้งแรกที่ “ฉัน” แนะนำคุณ R ให้รู้จักกับคุณตา “ฉัน” ก็ให้เกียรติในฐานะคนที่ใกล้ชิดกับครอบครัวมานาน มิได้ถือตนว่าเป็นเจ้านายกับลูกน้อง

「こちらはわたしが生まれるずっと昔から、家族ぐるみでお世話になっている方なんです。わたしの唯一の協力者です」

“นี่คือคุณตาที่อยู่ดูแลครอบครัวของฉันมาตลอดตั้งแต่ก่อนฉันเกิด เป็นผู้ช่วยเหลือเพียงคนเดียวของฉันค่ะ” (หน้า 110)

การปฏิบัติตนของ “ฉัน” ต่อคุณตา การใช้คำพูดกับคุณตา ตลอดจนวิธีที่ “ฉัน” แนะนำคุณตาต่อบุคคลอื่น ล้วนแสดงว่าสำหรับ “ฉัน” แล้ว คุณตาเป็นเสมือนญาติผู้ใหญ่ เป็นสมาชิกในครอบครัวที่ “ฉัน” ให้ความรัก ความสนิทสนม และความนับถือ

ในทางกลับกัน คุณตาจะเรียก “ฉัน” ว่า “คุณหนู” และใช้ภาษาสุภาพกับ “ฉัน” เสมอ และรู้สึกปลาบปลื้มใจทุกครั้ง ที่ “ฉัน” ทำอะไรให้ แม้ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม คุณตาก็จะรู้สึกว่าสิ่งที่ตนทำนั้นเป็นแค่เรื่องเล็กน้อยเมื่อเทียบกับสิ่งที่ “ฉัน” มอบให้ ดังเช่นคราวที่ “ฉัน” ชื่อของขวัญวันเกิดให้คุณตา

おじいさんはわたしから何かプレゼントされる時のいつもの癖で、神棚へ供えるように両手で挙げ持った。

คุณตายกมือทั้งสองข้างรับของขวัญจากฉันเหมือนที่ทำเป็นประจำ รวากับว่ากำลังถวายของแด่เทพเจ้า

(หน้า 208)

ไม่ว่า "ฉัน" จะมอบหนังสือ เลี้ยงกันหนาว หรือของขวัญให้ คุณตาก็จะใช้สองมือรับของ เช่นนี้เสมอ และเอ่ยกล่าวคำขอบคุณซ้ำแล้วซ้ำเล่า ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การที่คุณตาจับของในลักษณะเช่นนี้ เป็นเพราะรู้สึกว่าการช่วยเหลืองานต่างๆ นั้นเป็นหน้าที่ของคุณตา ดังนั้นสิ่งที่ "ฉัน" ทำให้ทั้งที่ไม่จำเป็นนั้นจึงถือเป็นบุญคุณต่อตน คุณตาทือว่า "ฉัน" เป็นเจ้านาย จึงรักและเป็นห่วง "ฉัน" ด้วยใจจริง มิใช่เพียงทำตามหน้าที่เท่านั้น จะเห็นได้จากการที่คุณตายืนส่ง "ฉัน" กลับบ้านหลังจากที่คุยกันในตอนค่ำ

「お気をつけて、お帰り下さいまし」

「ええ。また明日」

姿が見えなくなるまで、じっとおじいさんはわたしを見送ってくれる。

“กลับบ้านดีๆ นะครับ ระวังตัวด้วย”

“ค่ะ เจอกันพรุ่งนี้”

คุณตายืนนิ่งส่งฉันจนลับสายตา

(หน้า 28-29)

แม้ว่าการยืนส่งแขกจะเป็นมารยาททั่วไปของชาวญี่ปุ่น แต่การที่คุณตายืนนิ่งไม่ไหวติงจนกระทั่งอีกฝ่ายหายไปจากสายตานั้น แสดงถึงความเป็นห่วงและความใส่ใจอย่างแท้จริง หาใช่เพียงทำไปตามมารยาทเท่านั้น

เนื่องจากคุณตาทำงานให้ครอบครัวของ "ฉัน" มาตั้งแต่ "ฉัน" เกิด ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่คุณตาจะรักและเอ็นดู "ฉัน" และมองว่า "ฉัน" เป็นเด็กที่คุณตาต้องคอยดูแลอยู่เสมอ แม้ว่า "ฉัน" จะเติบโตขึ้นจนทำงานแล้ว ภาพในสมัยที่ "ฉัน" ยังเป็นเด็กก็ไม่เลือนหายไปจากใจ ดังตัวอย่างที่เห็นได้จากการที่ทั้งคู่นั่งกินเค้กด้วยกัน

おじいさんは大きい方のケーキをわたしのお皿にのせてくれた。
彼はまだわたしのことを成長期の娘だと思い込んでいて、何でもたくさん食べるようにすすめるのだ。

คุณตาแบ่งขนมเค้กชิ้นที่ใหญ่กว่าใส่ในจานของฉัน เขายังคงมองว่าฉันเป็นเด็กที่กำลังโต จึงพยายามให้ฉันกินมากๆ ทุกอย่าง

(หน้า 99)

นอกจากนี้ แม้แต่ในยามคับขัน คุณตาก็ยังเป็นห่วงความปลอดภัยของ "ฉัน" มากกว่าตนเอง ครั้งหนึ่งเกิดแผ่นดินไหวขึ้นขณะที่ "ฉัน" และคุณตานั่งสนทนากันอยู่ในเรือข้ามฟาก

ทำให้คุณตาโดนของหล่นทับจนได้รับบาดเจ็บ "ฉันท" จึงพยายามช่วยคุณตาออกมา แต่เมื่อคุณตาได้สติก็รีบบอกให้ "ฉันท" หนีไปก่อนที่สึนามิจะมา

「一刻も早くここから逃げて下さい。津波がきます」
「つなみ・・・・・・？つなみて何？」
「説明している暇はございません。水平線の向こうからやってくる巨大な波のことです。地震のあとには必ずそれが襲ってくるのです」
「รีบหนีออกไปจากที่นี่ให้เร็วที่สุด สึนามิกำลังจะมา」
“สึนามิ.....? สึนามิคืออะไรเหรอ?”
“ไม่มีเวลาอธิบายแล้วครับ มันเป็นคนลึนยักษ์ที่มาจากฝั่ง
โน้นของเส้นขอบฟ้า หลังเกิดแผ่นดินไหว มันจะถาโถม
เข้ามาอย่างแน่นอน”
(หน้า 289)

จากตัวอย่างข้างต้น จึงสรุปความสัมพันธ์ของทั้งสองคนได้ว่า แม้ว่าทั้งคู่จะไม่มี ความเกี่ยวพันกันทางสายเลือด แต่ทั้งสองก็รักและให้ความสำคัญต่อกัน อย่างไรก็ตาม แม้จะสนิทสนมกันเพียงใด แต่คุณตาก็ยังเคารพ "ฉันท" ในฐานะ "คุณหนู" ที่ตนเคยดูแลมาตั้งแต่เด็ก และคอยอยู่เคียงข้างไม่ว่าจะในยามทุกข์หรือสุข

3.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคุณตาและคุณ R

คุณตาและคุณ R ไม่เคยรู้จักกันจนกระทั่ง "ฉันท" ขอให้คุณตาช่วยสร้างห้องลับให้คุณ R สิ่งแรกที่คุณตาดังใจจะทำตั้งแต่ยังไม่ได้พบกับคุณ R ก็คือ “เป็นเพื่อนกับคุณ R” เนื่องจากเมื่อคุณ R เข้ามาซ่อนตัวอยู่ในห้องนี้แล้ว คนที่จะติดต่อกับคุณ R ได้ก็จะมีเพียง “ฉันท” และคุณตาเท่านั้น

เนื่องจากผู้ที่คอยส่งน้ำและอาหารให้คุณ R คือ “ฉันท” ดังนั้นคุณตาจึงไม่ค่อยได้ติดต่อกับคุณ R เท่าไรนัก อย่างไรก็ตาม คุณ R ก็รู้ดีว่าบุคคลทั้งสองต้องลำบากและเสี่ยงชีวิตเพราะรับตมมาอยู่ด้วย จึงรู้สึกขอบคุณ “ฉันท” และคุณตาอยู่เสมอ และตอบแทนด้วยสิ่งเล็กๆ น้อยๆ เท่าที่ตนจะทำได้

หลังจากที่ปฏิทินหายไปแล้ว ทุกคนก็ไม่วันทันเดือนปีที่แน่นอนและไม่มีใครใส่ใจกับวันที่อีก แต่ความทรงจำของคุณ R นั้นยังอยู่ครบ คุณ R จึงเสนอให้จัดงานเลี้ยงวันเกิดเป็นการตอบ

แทนคุณลุง ในครั้งนั้นคุณ R ได้ให้ของสำคัญอย่างหนึ่งของตนเป็นของขวัญวันเกิดให้แก่คุณลุง และกล่าวว่า

「僕もどうにかしておじいさんに感謝の気持ちを伝えたいです。もちろんたいしたものを用意できるわけじゃないんだけど
..... (略) もちろん、おじいさんたちが僕のためにおかしてくれた危険の数々は、こんなちっぽけな品物で償えるものじゃありません」

“ผมเอง ไม่ว่าจะอย่างไรก็อยากแสดงความรู้สึกขอบคุณที่มีต่อคุณลุง แน่หนอนที่ผมไม่สามารถหาของมีค่าอะไรให้ได้
..... (ย่อ) แน่หนอนว่าการที่พวกคุณลุงเสี่ยงอันตรายเพื่อผมหลายต่อหลายครั้ง ไม่อาจตอบแทนได้ด้วยของเล็กน้อยเพียงแค่นี้หรอกครับ”

(หน้า 209-213)

ของขวัญที่คุณ R ให้คุณตาคือฮีบเพลง หลังจากที่คุณรู้สึกถึงความทรงจำของตนเองไม่สูญหายไปเหมือนคนทั่วไปที่อาศัยอยู่บนเกาะแห่งนี้ คุณ R ก็เริ่มแอบสะสมที่หายไปจากความทรงจำ ของชิ้นแรกที่คุณ R เริ่มสะสมก็คือฮีบเพลงใบนี้ การมอบของที่มีความสำคัญทางจิตใจขนาดนี้ให้เป็นของขวัญวันเกิดแก่คุณตา ย่อมแสดงให้เห็นว่าคุณ R ซาบซึ้งในการกระทำของคุณตา

3.3 ความช่วยเหลือที่ผู้สูงอายุให้แก่ตัวละครอื่น

3.3.1 ตัวละคร “ฉั่น”

เมื่อพิจารณาบทบาทของตัวละครทั้งสาม จะเห็นได้ว่าคุณตามีส่วนช่วยเหลือ “ฉั่น” แทบทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการให้คำปรึกษา ช่วยเหลืองานต่างๆ รวมทั้งช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อพบกับตำรวจลับในเหตุการณ์ต่างๆ

- ช่วยทำงานต่างๆ เมื่อ “ฉั่น” ต้องการความช่วยเหลือ

ครอบครัวของ “ฉั่น” มีสมาชิกเพียงสามคนคือพ่อ แม่ และ “ฉั่น” แต่สมัยเด็กกลับมีคนช่วยดูแลบ้านถึงสองคน คือคุณยายซึ่งทำหน้าที่พี่เลี้ยง และคุณตาซึ่งทำหน้าที่ช่างประจำบ้าน บ้านหลังที่อาศัยอยู่ก็มีหลายห้อง อยู่ติดแม่น้ำ และมีห้องใต้ดินขนาดใหญ่ จึงอนุมานได้ว่า “ฉั่น” น่าจะมาจากครอบครัวที่ฐานะดี การที่ “ฉั่น” เติบโตขึ้นมาโดยไม่เคยลำบาก และยัง

ประกอบอาชีพเป็นนักเขียน ทำให้ “ฉัน” ทำอะไรคนเดียวแทบจะไม่ได้ และต้องการความช่วยเหลือจากคุณตาอยู่เสมอ

คุณตามีความรู้ความเชี่ยวชาญงานช่าง ไม่ว่าจะเป็นงานช่างไม้ ช่างประปา ตลอดจนงานจิปาละ คุณตาก็ช่วยเหลือฉันมาโดยตลอด

おじいさんがフェリーからやってきて、ストーブの掃除や、水道管の布巻きや、庭野枯葉焼きや、いろいろと冬の支度を手伝ってくれた。

คุณตาขึ้นมาจากเรือข้ามฟาก ช่วยเตรียมการต่างๆ สำหรับฤดูหนาวมา เช่น ช่วยทำความสะอาดเตาผิง ล้างท่อประปา และเผาใบไม้แห้งในสวน

(หน้า 39)

เมื่อ “ฉัน” คิดจะสร้างห้องลับให้คุณ R คุณตาก็ยินดีจะช่วยโดยไม่มีข้อแม้ ทั้งที่รู้ดีว่าการทำเช่นนั้นเป็นการต่อต้านตำรวจลับ ซึ่งหมายความว่าต้องเอาชีวิตตัวเองเข้าไปเสี่ยงด้วย

「困難で危険な問題に巻き込まれることになるのよ」

「承知の上です」

「命にも関わるわ」

「私の命など、もうたいして残ってはおりません」

“มันยากลำบาก และก็อาจเข้าไปพัวพันกับเรื่องที่เสี่ยงอันตรายนะ”

“ทราบอยู่แล้วครับ”

“เกี่ยวพันถึงชีวิตเลยนะ”

“ชีวิตของผมนะ ไม่ได้เหลืออยู่มากนักหรอกครับ”

(หน้า 95)

“ฉัน” เองก็รู้ว่าตนเองทำอะไรก็ไม่ใช่ หากไม่มีคุณตาคอยช่วยเหลือแล้วก็คงไม่รู้ว่า จะทำอย่างไรดี ดังนั้นไม่ว่าจะด้วยเรื่องอะไร ก็จะมาขอคำปรึกษาและขอให้คุณตาช่วยเหลือ เมื่อเป็นเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคุณ R จึงขอความร่วมมือจากคุณตาอย่างเต็มที่

「わたしだけでは、どうでもできないの。完璧に信頼できる協力者が必要な」

“ลำพังแค่ฉันคนเดียวนะ จะทำอะไรได้ ฉันจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือที่ไว้วางใจได้อย่างแท้จริง”

(หน้า 96)

- ให้คำปรึกษาเมื่อ “ฉัน” รู้สึกสับสนเพราะของสำคัญ ค่อยๆ หายไปจากความทรงจำ
ทีละอย่าง

พ่อของ “ฉัน” เป็นนักปักษีวิทยา หลังจากทีนกหายไป “ฉัน” จึงรู้สึกเคืองแค้นกว่า
ปกติ เมื่อดอกกุหลาบหายไปในเวลาต่อมา “ฉัน” จึงรู้สึกว้าของสำคัญสำหรับตนเองนั้นแทบไม่
เหลืออยู่แล้ว และเริ่มกังวลไปต่างๆ นานา ซึ่งทุกครั้งที่เป็นอย่างนั้น คุณตาก็จะคอยปลอบให้
“ฉัน” สบายใจขึ้นเสมอ

こんなふうに顔中の皺をくねくねさせながら答えを考えてくれた
ものだと、わたしはふと思い出した。

「そうね。大丈夫よね」

「はい。私が保証いたします。忘れること、何も残らないこと
は決して不幸せではございません」

ฉันทวนนึกถึงภาพของคุณตา (ในอดีต) ขณะที่ตอบฉันด้วยริ้วรอยเหี่ยวย่น
เช่นนี้

“นั่นสินะ ไม่เป็นไรหรอกเนอะ”

“ใช่ครับ ผมขอรับประกัน การที่เราลืม การที่ไม่เหลืออะไร

อยู่(ในใจ) ไม่ใช่เรื่องน่าทุกข์ใจอย่างแน่นอน”

(หน้า 76)

เมื่อ “ฉัน” คิดจะสร้างห้องลับให้คุณ R คุณตาก็ยินดีจะช่วยโดยไม่มีข้อแม้ ทั้งที่รู้ดีว่า
การทำเช่นนั้นเป็นการต่อต้านตำรวจลับ ซึ่งหมายความว่าต้องเอาชีวิตตัวเองเข้าไปเสี่ยงด้วย

「世の中、たいていの心配事は心配だけで終わるものでござい
ます」

「そうかしら」

「はい。私にお任せ下さい。うまくやりますから」

「そうね。大丈夫よね」

“ในโลกใบนี้นะ โดยมากแล้วเรื่องที่กังวล สุดท้ายมันก็เป็น

แค่ความกังวลแหละครับ”

“ก็คงจะอย่างนั้น”

“ครับ กรุณาปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ผมเถอะ เพราะผมจะทำ

อย่างดีที่สุด”

“นั่นสินะ ไม่เป็นไรหรอกเนอะ”

(หน้า 99)

- ช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อต้องเผชิญหน้ากับตำรวจลับ

“ฉันทัน” มักจะตกใจกลัวจนทำอะไรไม่ถูกเมื่อถูกตำรวจลับตรวจค้น ในวันที่ทั้งสามกำลังฉลองวันเกิดให้คุณลุง ตำรวจลับก็มาเคาะประตูเพื่อขอตรวจค้นโดยไม่ทันได้ตั้งตัว แต่คุณตาก็สามารถควบคุมสติได้เป็นอย่างดีและบอกให้ “ฉันทัน” ไปเปิดประตูให้เหมือนไม่มีอะไรต้องปกปิด

「このまま居留守を使った方がいいんじゃないかしら」

「いいえ。奴らは肩をぶち壊したって入ってきますよ。そうしたら余計に疑われます。そ知らぬ振りをして奴らを中へ入れて、好きなだけ調べさせるんです。大丈夫ですよ。うまくいきます」
おじいさんは力を込めて言った。

“เราอยู่เฉยๆ ทำเป็นไม่อยู่บ้านจะดีกว่าไหม”

“ไม่ได้ครับ พวกนั้นจะพังประตูเข้ามาละสิ แล้วเราก็จะถูกสงสัยอย่างหนัก ผู้เราทำเป็นไม่รู้เรื่องแล้วปล่อยให้พวกนั้นเข้ามาค้นหาตามใจชอบ ไม่เป็นไรหรอกครับ ต้องไปได้ดีครับ”

คุณตาพูดด้วยเสียงหนักแน่น

(หน้า 219)

เหตุการณ์คล้ายๆ กันนี้เกิดขึ้นอีกครั้งในวันที่ทั้งสองไปหา “ของ” ที่แม่ของ “ฉันทัน” แอบซ่อนไว้ในงานปั้นของตนเอง และถูกเก็บซ่อนไว้ในกระท่อมที่พ่อใช้ส่งนก หลังจากที่ “ฉันทัน” และคุณตาแอบเอางานปั้นของแม่ใส่ไว้จนเต็มเป้ และกำลังไปขึ้นรถไฟเพื่อเดินทางกลับบ้าน ก็พบว่าตำรวจลับตั้งจุดตรวจบัตรประจำตัวอยู่ที่สถานีรถไฟ แม้ว่า “ฉันทัน” จะตกใจไม่รู้ว่าควรทำอย่างไร แต่คุณตาก็ยังใจเย็นและให้คำแนะนำแก่ “ฉันทัน” ได้

『どうしたらいいの？』

声に出さずにわたしはおじいさんをみあげた。

「動揺を見せてはいけません」

おじいさんは早口でささやいた。

「できるだけ列の後ろに並ぶのです」

“จะทำอย่างไรกันดีล่ะ”

ฉันทันยกหน้าขึ้นมองคุณตาและถามด้วยสายตา

“ห้ามตื่นตื่นครับ”

คุณตากระซิบตอบอย่างรวดเร็ว

“พยายามไปต่อแถวหลังสุดนะครับ”

(หน้า 324)

หลังจากนั้น คุณตาที่ใช้ไหวพริบในช่วงที่มีชาวบ้านโวยวายเพราะไปทำธุระสาย และมีเด็กผู้หญิงเป็นลมพอดี พาตนเองและ “ฉัน” ผ่านจุดตรวจไปได้โดยที่ตำรวจจับไม่สงสัย

3.3.1 ตัวละครคุณ R

ถึงแม้ว่าผู้ที่ต้องการช่วยเหลือคุณ R คือ “ฉัน” แต่ในความเป็นจริง บุคคลที่ทำให้ความต้องการนั้นเป็นจริงขึ้นมาได้ก็คือคุณตา

นับตั้งแต่คุณ R ย้ายมาอยู่ในห้องลับบนชั้นลอย ก็ไม่สามารถออกไปไหนหรือติดต่อกับใครได้อีก ด้วยเหตุนี้ คุณตาจึงเป็นผู้ที่คอยรับส่งจดหมายระหว่างคุณ R กับครอบครัว การที่คุณตาเป็นช่างที่รับงานจิปาตะทำให้คุณตาสามารถเดินทางไปยังละแวกบ้านของคุณ R ได้โดยไม่มีใครสงสัย

R 氏の奥さんとの連絡はおじいさんが取ることになった。おじいさんなら自転車に道具箱を積んで修理屋さんになりすまし、怪しまれずに奥さんと接触できるからだ。

เราตกลงกันว่าคุณตาทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อกับภรรยาของคุณ R เพราะว่าถ้าเป็นคุณตา ก็จะสามารถขนกล่องเครื่องมือใส่จักรยาน เป็นช่างซ่อมที่เข้าถึงตัวภรรยาได้โดยไม่ผิดสังเกต

ครั้งหนึ่งคุณตาถูกตำรวจจับพาตัวไปสอบสวน เนื่องจากมีกลุ่มคนจำนวนหนึ่งได้ใช้เรือหนีออกไปจากเกาะ ทำให้ “ฉัน” กระวนกระวายมากแต่ก็ทำอะไรไม่ได้ จึงไปปรับทุกข์กับคุณ R ในห้องลับ ทั้งสองต่างก็เป็นห่วงคุณตาและพยายามให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

「取り乱してごめんなさい」

わたしは言った。

「いや、仕方ないよ。僕らにとっておじいさんは大事な人だからね」

彼はうつむいた。

「もうあとは祈るしかないわ」

「僕も祈るよ」

“ขอโทษนะที่ทำให้วุ่นวาย”

ฉันพูด

"ไม่หรอก ช่วยไม่ได้นี่ ก็คุณตานะเป็นคนสำคัญสำหรับ
พวกเราเนี่ยนา"
เขาก็มั่นหน้าลง
"คงทำอะไรไม่ได้นอกจากอธิษฐานละนะ"
"ผมก็จะอธิษฐานเหมือนกัน"
(หน้า 142)

บทสนทนาข้างต้นเป็นการเน้นย้ำว่า นอกจากการปลอบใจแล้ว คุณ R ไม่สามารถ
ช่วยอะไร "ฉัน" ได้เลย การที่คุณตาไม่อยู่นั้นจึงสร้างความกังวลให้แก่บุคคลทั้งคู่ เพราะรู้ว่า
ลำพังแค่ "ฉัน" ไม่สามารถดูแลคุณ R ได้ โดยเฉพาะเมื่อต้องเผชิญหน้ากับตำรวจลับ การที่คุณ
R กล่าวว่าคุณตาเป็น "คนสำคัญสำหรับพวกเรา" นั้นจึงมิได้หมายถึงความสำคัญเฉพาะด้าน
จิตใจเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความสำคัญต่อความอยู่รอดของคุณ R อีกด้วย
หลังจากที่นวนิยายหายไป "ฉัน" ก็ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่สามารถดูแล
คุณ R ได้เช่นเดิม แต่คุณตาซึ่งย้ายมาอยู่กับ "ฉัน" หลังเหตุการณ์สึนามิก็ช่วยดูแลภาระทุก
อย่างในบ้าน ทำให้ความเป็นอยู่ของคุณ R ในห้องลับยังคงเป็นไปอย่างราบรื่น

仕事は忙しかった。残業が続いて帰りが遅くなる日もあったが、おじい
さんのおかげで家のことを心配する必要はなかった。買い物でも料理
でも掃除でも R 氏の世話でも、おじいさんはよく働いてくれる。
งานยุ่งทีเดียว บางวันก็ต้องทำงานล่วงเวลาทำให้กลับบ้านดึก แต่เพราะมี
คุณตาทำให้ไม่จำเป็นต้องกังวลเรื่องที่บ้านเลย คุณตาช่วยทำงานทุกอย่าง
ทั้งจ่ายตลาด ทำอาหาร ทำความสะอาด หรือแม้แต่คอยดูแลคุณ R
(หน้า 338)

การที่ "ฉัน" ต้องออกไปทำงานนอกบ้านนั้นหมายความว่า "ฉัน" ไม่สามารถอยู่ดูแล
คุณ R ได้อีกต่อไป แต่ถึงกระนั้น การที่ "ฉัน" ไม่อยู่บ้านก็ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงใด
ในขณะเมื่อพิจารณาสภาพการณ์หลังจากที่คุณตาเสียชีวิตลงก็จะพบว่า ทั้ง "ฉัน" และคุณ R
ต่างก็ได้รับผลกระทบใหญ่หลวง นี่จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ทำให้ทุกคนสามารถใช้
ชีวิตประจำวันได้อย่างปกติสุขก็คือคุณตา

3.4 ผลกระทบต่อตัวละครอื่นหลังจากที่ตัวละครผู้สูงอายุเสียชีวิต

“ฉันทัน” เป็นผู้ที่สูญเสียความทรงจำตั้งแต่คนทั่วไปที่อาศัยอยู่บนเกาะ การเสียชีวิตของคุณตาจึงไม่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัย แต่ส่งผลกระทบทางด้านจิตใจมากกว่า เนื่องจากคุณตาคอยดูแล “ฉันทัน” ตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อทั้งพ่อและแม่จากไปแล้ว คุณตาจึงเป็นเสมือนครอบครัวคนสุดท้ายของ “ฉันทัน” จึงทำใจไม่ได้ที่ต้องสูญเสียคุณตาไป

おじいさんがなくなったことで、自分の立っている地面が急に頼りない綿の塊にすり替わってしまったような気分なのだ。(略)もちろん R 氏はわたしをいたわってくれるだろうけれど、彼はいつでもあの四角い空間に閉じこもったままだ。

การเสียชีวิตของคุณตา ทำให้ฉันทันก็รู้สึกกลัวกับว่าจู่ๆ โลกของฉันทันก็กลับตาลปัตร (ย่อ) แน่นนอนว่าคุณ R คงจะช่วยดูแลฉันทัน แต่เขาเองก็คงจะต้องขังตัวอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมนั่นตลอดไป

(หน้า 352)

แต่สำหรับคุณ R แล้วผลกระทบที่ได้รับค่อนข้างจะต่างกัน แม้ว่าคุณ R จะไม่ได้แสดงความโศกเศร้าเช่น “ฉันทัน” แต่คุณ R ก็ต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบากเพราะไม่มีใครคอยดูแลอีกแล้ว เนื่องจาก “ฉันทัน” ต้องไปทำงานนอกบ้านทุกวัน ยิ่งไปกว่านั้น การติดต่อกับคุณ R และภรรยาที่ประสบปัญหา เพราะไม่มีคุณตาคอยนำจดหมายไปส่งไว้มาก่อน บ้านภรรยาของคุณ R อีกแล้ว ทำให้คุณ R ไม่สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้อีก

記憶狩りが厳しくなったことや、おじいさんが死んだことで百葉箱を使った R 氏の奥さんとの連絡はずっと中断していた。

การติดต่อกับภรรยาของคุณ R ผ่านทางตู้เก็บมีเตอร์ต้องหยุดชะงักไป

เนื่องจากการไล่ล่าความทรงจำรุนแรงมากขึ้น และคุณตาก็เสียชีวิตไปแล้ว

(หน้า 368)

เนื่องจากต้องคอยระวังตัวไม่ให้ถูกจับได้ สิ่งที่ “ฉันทัน” ทำได้จึงมีเพียงแค่การแจ้งว่าคุณ R ยังสบายดีผ่านทางโทรศัพท์ โดยในวันที่กำหนดไว้ ภรรยาของคุณ R จะโทรมาให้โทรศัพท์ดัง 3 ครั้งแล้ววางสาย จากนั้น “ฉันทัน” จึงโทรศัพท์กลับไปในลักษณะเดียวกันเป็นการบอกว่าทั้งสองฝ่ายสบายดี

4. สรุป

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าคุณตาซึ่งเป็นผู้สูงอายุนั้นถูกสร้างขึ้นมาให้มีความสามารถและความเชี่ยวชาญในงานของตน คุณตาใช้สิ่งเหล่านี้เพื่อช่วยเหลือบุคคลรอบข้างให้บรรลุเป้าหมาย และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข นอกจากนี้ คุณตายังเป็นที่รักและมีความสำคัญทางจิตใจต่อตัวละครอื่นในเรื่องอีกด้วย

แม้ว่าเนื้อเรื่องจะมีใช้การเล่าเรื่องของคุณตา แต่ผู้ที่ทำให้ทุกอย่างเป็นไปได้ตามความต้องการของ “ฉัน” ก็คือคุณตา ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นหลังจากที่คุณตาเสียชีวิต จนกระทั่งเนื้อเรื่องได้ดำเนินมาถึงบทสรุป เป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของคุณตานั้นเป็นกุญแจสำคัญในการใช้ชีวิตสำหรับตัวละครอื่นทุกคน

5. บรรณานุกรม

久保田治助 (2004) 早稲田大学大学院教育学研究料紀要 別冊 11 号-2『第二次 世界大戦後の高齢者像の変容についての考察』, P. 139-149
小川 洋子 (2004)『密やかな結晶』

ความสัมพันธ์ระหว่างสามภรรยาในวรรณกรรม เรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู”

ธมกร ศรีกิจกุล¹

1. บทคัดย่อ

ช่วงชีวิตทางวรรณกรรมของมิเงะ นะโอะยะ (志賀直哉) (1883-1971) แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงคือ ช่วงต้น ช่วงกลางและช่วงปลาย ลักษณะเด่นของผลงานช่วงต้นคือ ผลงานช่วงต้นมีตัวละคร ชาก และโครงเรื่องที่หลากหลายน่าติดตาม ทำให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสในการอ่าน ยกตัวอย่างเช่น ผลงานเรื่อง “คะมิโซะริ” 『剃刀』 (1910) เรื่องของโยะชิชิบุโนะ (芳三郎) ช่างลับมีดและโกนหนวดมืออาชีพที่ฆ่าลูกค้าเพราะรับไม่ได้ที่ตนเองโกนหนวดพลาดทำให้ลูกค้าเลือดออก และ “เซชิเบะชิ โทะ เฮียวตัน” 『清兵衛と瓢箪』 (1913) เรื่องราวของ เซชิเบะชิ (清兵衛) เด็กชายผู้ชื่นชอบการสะสมน้ำเต้าเป็นชีวิตจิตใจ แต่กลับถูกผู้ใหญ่มองว่าทำสิ่งที่ไร้สาระ ภายหลังน้ำเต้าของเซชิเบะชิ กลับขายได้ในราคาสูงมาก เป็นต้น ส่วนผลงานในช่วงกลางมีเนื้อหาที่คล้ายคลึงกับชีวิตจริงของผู้เขียน ยกตัวอย่างเช่น ผลงานเรื่อง “วะกะอิ” 『和解』 (1917) เป็นผลงานที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่มิเงะ นะโอะยะ คินดึกับพ่อที่ขัดแย้งกันมานาน หรือผลงานเรื่อง “คิโนะซะกิโนะเตะ” 『城の崎にて』 (1917) เป็นผลงานที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่มิเงะ นะโอะยะ ถูกรถไฟสายยะมะโนะเตะ (山手線) เฉี่ยวชนจนได้รับบาดเจ็บสาหัสและเดินทางไปพักฟื้นที่คิโนะซะกิออนเซ็น (城崎温泉) เป็นต้น ในขณะที่ผลงานในช่วงปลายส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับมุมมองของมิเงะ นะโอะยะ ที่มีต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในธรรมชาติ การย้อนรำลึกถึงเรื่องราวในอดีต และความรู้สึกนึกคิดที่มีต่อลูกหลานของตนเอง

ประเด็นที่น่าสนใจในผลงานของมิเงะ นะโอะยะคือ ความสัมพันธ์ระหว่างสามภรรยา จากการศึกษพบว่า ความสัมพันธ์สามภรรยาในผลงานช่วงต้นเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ตัวละครสามีมีอำนาจและไม่ใส่ใจตัวละครภรรยาราวกับว่าตัวละครภรรยาไม่มีตัวตน นอกจากนั้นแก่นเรื่องของผู้เขียนต้องการนำเสนออีกไม่ใช่ว่าประเด็นความสัมพันธ์สามภรรยา ในขณะที่ความสัมพันธ์สามภรรยาในช่วงกลางเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่ตัวละครสามียังคงมีอำนาจ แต่ตัวละครภรรยา มีพัฒนาการโดยมีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็น อีกทั้งยังตำหนิสามีและชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของสามี นอกจากนั้นผู้เขียนต้องการนำเสนอ

¹ นิสิตปริญญาโท คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นปัญหาระหว่างสามีภรรยาในผลงานช่วงกลาง จะเห็นได้ว่า แนวความคิดที่ผู้เขียนให้ความสำคัญกับตัวละครภรรยามากยิ่งขึ้นสอดคล้องกับโลกทัศน์ของผู้เขียนและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ในงานวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์สามีภรรยาในช่วงต้นกับช่วงกลางและชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์สามีภรรยาที่เปลี่ยนไปโดยวิเคราะห์ผลงานเรื่องสั้นเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” 『好人物の夫婦』(1917) ซึ่งเป็นหนึ่งในผลงานในช่วงกลาง

2. บทนำ

ในผลงานช่วงต้นที่มีตัวละครสามีภรรยา ผู้เขียนให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดของตัวละครสามีเพียงตัวเดียว ตัวละครสามีในเรื่องยึดติดอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของตนเองและเพิกเฉยต่อความรู้สึกนึกคิดของตัวละครภรรยา ประเด็นสำคัญในผลงานเรื่อง “คะมิโซะริ” คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสภาวะจิตใจของโยะมิชะบุโรตั้งแต่ตอนเริ่มป่วยเป็นไข้หวัดจนกระทั่งขาดสติถึงขั้นถึงแก่ชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างโยะมิชะบุโรกับโอะอุเมะ (お梅) ขัดแย้งกันเพราะภาระหน้าที่แตกต่างกัน โยะมิชะบุโรเพิกเฉยตัวตนของภรรยา ในขณะที่ประเด็นสำคัญในผลงานเรื่อง “ฮันโนะฮันสะอิ” 『范の犯罪』(1913) คือโศกนาฏกรรมที่เกิดจากความสงสัยโดยปราศจากหลักฐานของฮัน (范) ฮันสงสัยว่าภรรยาคบชู้ เขาได้แต่เก็บความสงสัยเอาไว้เพียงลำพังโดยไม่คิดจะไต่ถามความจริงจากภรรยา จากความสงสัยกลายเป็นความเชื่อว่าสิ่งที่ตนคิดเป็นความจริง(โดยปราศจากหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าภรรยาคบชู้จริงหรือไม่) ความเชื่อดังกล่าวทำให้ฮันนึกแค้นภรรยาที่ทำร้ายเขา ประเด็นสำคัญในเรื่อง “ฮันโนะฮันสะอิ” และเรื่อง “คะมิโซะริ” มีส่วนเหมือนกันตรงที่ผู้เขียนมุ่งเน้นการบรรยายกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสภาวะจิตใจของตัวละครสามีเพียงตัวเดียว และความสัมพันธ์ของสามีภรรยาในเรื่องเป็นไปในลักษณะที่สามีไม่รับฟังความคิดเห็นของภรรยา ยึดถือแต่ความคิดเห็นของตนเป็นที่ตั้ง

หลังจากนั้น โยะมิชะบุโรเขียนงานไปเป็นระยะเวลา 3 ปี การแต่งงาน การคืนดีกับพ่อที่ขัดแย้งกันมาหลายปี และการถูกรถไฟสายยะมะโนะเตะฉะฉะวชนจนได้รับบาดเจ็บสาหัสได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่มีต่อชีวิตของโยะมิชะบุโร จากมุมมองที่ครุ่นคิดและยึดติดกับปัญหาของตนเองกลายเป็นมุมมองที่ใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่นมากยิ่งขึ้น มุมมองที่เปลี่ยนไปดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในผลงานที่ตีพิมพ์ในปีแรกหลังจากหยุดเขียนงานไปเป็นระยะเวลา 3 ปี เช่น

ผลงานเรื่อง "คิโนะซะกินิเตะ" (เดือนพฤษภาคม ค.ศ.1917), "โคจิบุทซุโนะฟูฟู" (เดือนสิงหาคม ค.ศ.1917) และ "วะกะอิ" (เดือนตุลาคม ค.ศ.1917) เป็นต้น ในผลงานเรื่อง "คิโนะซะกินิเตะ" ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวละครเอกที่เดินทางไปพักฟื้นร่างกายที่คิโนะซะกินิเตะหลังจากได้รับบาดเจ็บสาหัสจากการถูกรถไฟสายยะมะโนะเตะเฉี่ยวชนนั้น ตัวละครเอกในเรื่องเล่าว่าก่อนหน้านี้เขาได้เขียนเรื่อง "ฮันโนะฮันสะอิ" โดยยึดเอาความรู้สึกของฮันเป็นหลัก ในตอนนี้เขาอยากจะเปลี่ยนมาบรรยายความรู้สึกของภรรยาฮันที่ถูกฝังอยู่ภายในหลุมศพบ้าง จากความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเอกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของผู้เขียนที่เปลี่ยนไปในช่วงกลางได้อย่างชัดเจน

วรรณกรรมเรื่อง "โคจิบุทซุโนะฟูฟู" นับเป็นผลงานในช่วงกลางเรื่องแรกที่มีตัวละครสามีภรรยา ฉิมะ นะโอะยะเขียนเกี่ยวกับการประพันธ์ผลงานเรื่องนี้ไว้ใน "โซชะโยะดัน" 『創作余談』(『現代』一九三五年三月)ว่า

「好人物の夫婦」メーテルリンクの「智慧と運命」に感心し、愚さから来る誤解や意地張りで悲劇を作る事が如何に下らないかといふ事を思ひ、それから救はれる場合の一つとして此小説を書いた。「智慧と運命」は永い間よくなかつた父との関係にも大変よく働いた。

ผมรู้สึกประทับใจในผลงานเรื่อง "ปัญญากับโชคชะตา" ของเมเทอรลิงค์ ผมคิดว่าการก่อโศกนาฏกรรมจากความเข้าใจผิดหรือการยึดความเห็นของตนเป็นที่ตั้งโดยไม่ฟังผู้อื่นที่เกิดจากการขาดซึ่งสติปัญญานั้นเป็นเรื่องไร้สาระ ผมจึงเขียนผลงานชิ้นนี้ขึ้นเพื่อเป็นตัวอย่างของกรณีที่สามารถหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมได้ "ปัญญากับโชคชะตา" ได้ช่วยผมในเรื่องความสัมพันธ์กับพ่อที่ระหองระแหงกันมานาน²

จะเห็นได้ว่า จากการอ่าน "ชิโอะโตะอุมเมะอิ" 『智慧と運命』("ปัญญากับโชคชะตา") ของ เมเทอรลิงค์「メーテルリンク」³ ทำให้ฉิมะ นะโอะยะตระหนักว่ามนุษย์ไม่ควร

² 志賀直哉(1999) 『志賀直哉全集 第六巻』、岩波書店。p.206

³ Maurice Maeterlinck (1862–1949) นักประพันธ์บทละครและกวีชาวเบลเยียม งานเขียนต้นฉบับของเมเทอรลิงค์เป็นภาษาฝรั่งเศส ตอนที่เผยแพร่บทละครเรื่องแรกคือ *La Princesse Maleine* ในปี ค.ศ.1889 เมเทอรลิงค์ได้รับการขนานนามว่าเป็นเชคสเปียร์คนใหม่ งานเขียนที่มีชื่อเสียงได้แก่ *Pelléas et Mélisande* (1892), *L'Oiseau bleu*

ก่อโศกนาฏกรรมจากความเข้าใจผิดและยึดติดกับความคิดของตนเองมากเกินไป โศกนาฏกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นในผลงานช่วงต้นที่มีตัวละครสามี ภรรยา โยะมิซะบุโร ตัวละครสามีในเรื่อง “คะมิโซะริ” เพิกเฉยต่อคำเตือนของภรรยากระทั่งเกิดโศกนาฏกรรมขึ้น ในขณะที่ ฮัน ตัวละครสามีในเรื่อง “ฮันโนะฮันสะอิ” มีความเป็นไปได้อาจจะเข้าใจภรรยาผิดและยึดมั่นกับความคิดของตนเองกระทั่งนำไปสู่โศกนาฏกรรม

คะระซะวะะ มิสุกิ (唐澤聖月) กล่าวถึง “ชิเอะโตะอุมเมะอิ” ว่า ฉิงะ นะโอะยะยะได้อ่านผลงานเรื่อง “ชิเอะโตะอุมเมะอิ” สมัยที่ย้ายไปพำนักที่เมืองอะบิโกะ (我孫子) และได้รับอิทธิพลในการใช้ชีวิตและการประพันธ์จากผลงานเรื่องนี้ กล่าวได้ว่า การอ่านผลงานเรื่องนี้ส่งผลให้ฉิงะ นะโอะยะยะปฏิเสธความขัดแย้งและก้าวเข้าสู่โลกแห่งความสงบสันติ⁴

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าตัวละครสามีภรรยาในเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” จะหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมได้สำเร็จ แต่มีอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาระหว่างคู่สามีภรรยาในเรื่องได้คลี่คลายลงอย่างสมบูรณ์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาตัวละครสามี ตัวละครภรรยา และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาที่ภรรยามีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผลงานในช่วงต้น

3.1 เนื้อเรื่องย่อ

กลางดึกอันเงียบสงบคืนหนึ่งในฤดูใบไม้ร่วง สามีบอกภรรยาว่าตนจะออกเดินทางไปเที่ยว ภรรยาได้ยินสามีพูดดังนั้นก็ไม่สบายใจและขอร้องให้สามีสัญญาว่าจะไม่นอกใจ สามีไม่ยอมสัญญาและพูดล้อเล่นแก้งให้ภรรยาโมโห คำพูดของสามีทำให้ภรรยารู้สึกแค้นและร้องขอคำสัญญาจากสามีอีกครั้งที่สามีรู้สึกหงุดหงิดและบอกว่าจะเลิกไปเที่ยวแล้ว ภรรยาคิดว่าสามีโกธจึงไม่พูดเรื่องนี้อีก

วันรุ่งขึ้น พี่สาวคนโตของภรรยาเขียนจดหมายมาบอกว่าคุณยายของภรรยาป่วยหนัก เมื่อสามีทราบเรื่องจึงบอกให้ภรรยารับกลับบ้านไปดูแลดูแลคุณยาย ภรรยาบอกว่าจะรีบไปรีบกลับ เพราะเป็นห่วงเรื่องที่บ้าน สามีซึ่งทราบดีว่าภรรยาหมายความว่าอย่างไร จึงหัวเราะและบอกภรรยาว่า ไม่ต้องเป็นห่วง เขาจะทำตัวเป็นคนดีไม่นอกใจ ภรรยาได้ยินดังนั้นจึงโล่งอกและเตรียมสัมภาระออกเดินทาง

⁴ 唐澤聖月 (2009) 「志賀直哉『好人物の夫婦』論—夫婦をめぐる小説の誕生」 <<http://ci.nii.ac.jp/naid/120001941036>>, p.58

หลังจากคุณยายหายป่วยและภรรยาเดินทางกลับบ้าน ในช่วงเช้าของวันที่อากาศแจ่มใสวันหนึ่งในฤดูใบไม้ผลิ สามิได้ยินเสียงอาเจียนของทะกิ(滝)สาวใช้ที่บ้าน เขาคิดว่าทะกิน่าจะตั้งครรรค์ สามิคิดว่าภรรยาต้องสงสัยเขาอย่างแน่นอน สมัยที่เขายังโสด หลายครั้งที่เขามีความสัมพันธ์ทางเพศกับสาวใช้ ทว่านับแต่แต่งงานมาเขากลับไม่มีความมั่นใจในเรื่องนั้น เขาแกล้งพูดให้ภรรยาคิดว่าเขากำลังนอกใจ เวลาผ่านไปภรรยาเริ่มหวาดระแวงสามิมากยิ่งขึ้น และเริ่มจะรับไม่ได้ ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงสามิจะไม่ได้ทำทะกิตั้งครรรค์ แต่ไม่ใช่ว่าเขาจะไม่มีความรู้สึกต่อทะกิในเชิงขู้สาวเลย อย่างไรก็ตามเขารู้สึกว่าความรู้สึกที่มีต่อทะกิไม่ใช่ความรัก เขาสามารถยับยั้งชั่งใจได้เพราะเขาไม่อยากทำลายความสัมพันธ์ในครอบครัว

สามิตัดสินใจบอกความจริงกับภรรยาว่าเขาไม่ได้ทำทะกิตั้งครรรค์ ภรรยาจึงเข้าไปในดวงตาของสามิที่กำลังยืนอยู่ ก่อนจะเลี้ยวสายตามองไปยังที่ไกลๆ อย่างไร้จุดหมายโดยไม่เอ่ยคำใด สามิส่งเสียงเรียกภรรยาต่างๆ รวากับจะเร่งเร้า ริมฝีปากของภรรยาสั่นระริก แต่ในที่สุดเธอก็พูดขอบคุณสามิ พูดจบน้ำตาก็ไหลพรากลงมาจากดวงตาที่เบิกกว้างคู่นั้น สามิคิดว่าภรรยาเข้าใจ เขานั่งลงและกอดภรรยา ในเวลาต่อมาสามิคุยกับภรรยาเรื่องทะกิ ร่างกายของภรรยาเริ่มสั่นสะท้านไม่หยุด

3.2 ตัวละครสามิ

ตัวละครสามิเป็นชนชั้นมีฐานะในสังคม สังเกตได้จากข้อความดังต่อไปนี้

父の家に居た頃、門番のかみさんがよくああいふ声を出してゐたと思つた。
(สามิ)คิดว่าสมัยที่อาศัยอยู่ที่บ้านของพ่อ ภรรยาของคนเฝ้าประตูที่บ้านก็เคยทำ
เสียงแบบนี้บ่อยครั้ง⁵

การที่บ้านของพ่อสามิมิมีคนเฝ้าประตูบ้านสะท้อนให้เห็นว่า ตระกูลของสามิเป็นตระกูลที่มีฐานะดีสมัยที่ยังโสด ตัวละครสามิเคยมีเรื่องขู้สาวกับสาวใช้หลายต่อหลายครั้ง

何しろ過去が過去だし、それに独身時代ではあつたにしろ、女中とのさう云ふ事も一度ならずあつたし、又現在にしろ、それを細君に疑はれた場合、「飛んでもない」と驚いたり怒ったりするのは我ながら少し空々しい自分だと考へた。

⁵ 志賀直哉(1999)『志賀直哉全集 第三巻』、岩波書店。p.41

สมัยที่เขายังโสด เขาเคยมีเรื่องทำนองนี้(ความสัมพันธ์ชั่วสาว)กับสาวใช้หลายครั้ง
ถึงจะเป็นเรื่องราวในอดีตแต่หากภรรยาสงสัยขึ้นมาและเขาจะรู้สึกตกใจและ
โมโห ก็โทษใครไม่ได้นอกจากตัวเขาเองที่เป็นคนเชื่อถือไม่ได้⁶

การที่ครอบครัวสามีมีสาวใช้สะท้อนให้เห็นว่า ตระกูลของสามีเป็นตระกูลที่มีฐานะดี
และการที่สามีเคยมีความสัมพันธ์กับสาวใช้หลายครั้งสมัยยังโสดสะท้อนให้เห็นว่า ในอดีตสามี
มีประวัติไม่ดีเรื่องผู้หญิง เมื่อสาวใช้ที่บ้านตั้งครรภ์ สามีคิดว่าการที่เขาเคยมีประวัติไม่ดีเรื่อง
ผู้หญิงอาจมีส่วนทำให้ภรรยาสงสัยเขา

สามีเล่าว่าก่อนหน้าแปดปีที่แล้วเขาเคยเป็นผู้ชายที่ดีพร้อมไม่มีเรื่องเสียหายเกี่ยวกับ
ผู้หญิง ดังข้อความต่อไปนี้

「そんな事にはないさ。俺でも八年前まではさうぢやなかつたもの」
“ไม่ใช่อย่างนั้นสักหน่อย แม้แต่ฉันเองก็ไม่ได้เป็นแบบนั้นกระทั่งเมื่อแปดปีก่อน”⁷

สำหรับเหตุการณ์เมื่อแปดปีที่แล้วนั้น คะระชะวะ มิสึกิ กล่าวว่า เนื้อหาในเรื่อง “โคจิมี
บุทซ์โนะฟูฟู” ส่วนที่ตรงกับเรื่องราวในชีวิตจริงของฌิงะ นะโอะยะะคือ การที่ฌิงะ เริ่มเที่ยวที่
โยะฉิวะระ(吉原) ตั้งแต่เมื่อแปดปีก่อนตีพิมพ์ผลงาน (ปี ค.ศ.1909)⁸

เมื่อพิจารณาตัวบทกับเรื่องราวในชีวิตจริงของฌิงะ นะโอะยะะแล้วอนุมานได้ว่า สามี
ในเรื่องเริ่มเที่ยวผู้หญิงตั้งแต่เมื่อแปดปีก่อน

กล่าวได้ว่า ตัวละครสามีเกิดมาในตระกูลใหญ่และมีฐานะดี อีกทั้งเป็นคนชอบเที่ยว
ผู้หญิงและเคยมีความสัมพันธ์กับสาวใช้หลายครั้งตอนที่ยังโสด

⁶ จากเล่มเดียวกัน, p.42

⁷ จากเล่มเดียวกัน, p.34

⁸ 唐澤聖月 (2009)「志賀直哉『好人物の夫婦』論—夫婦をめぐる小説の誕生」<<http://ci.nii.ac.jp/naid/120001941036>>, p.70

งานวิจัยของมิยะโกะมิ ทซุโตะมุ (宮越勉) กล่าวถึงคู่สามีภรรยาในเรื่อง “โคจิมนุทซุโนะฟูฟู” ว่า ถึงแม้ผู้แต่งจะไม่ได้บรรยายว่าสามีภรรยาคู่นี้แต่งงานกันมากี่ปีแล้ว แต่จากการที่ทั้งสองไม่มีลูกด้วยกันและไม่ได้ทุกซัร่อนกับการที่ยังไม่มีลูกสะท้อนให้เห็นว่าสามีภรรยาคู่นี้เป็นคู่สามีภรรยาที่เพิ่งแต่งงานได้ไม่นาน⁹

หากยึดตามคำกล่าวของมิยะโกะมิ ทซุโตะมุแล้ว ตัวละครสามีซึ่งเพิ่งแต่งงานได้ไม่นาน อยากประพาศติดเป็นสามีที่ดีไม่นอกใจภรรยา แต่เมื่อเวลาผ่านไป ตัวละครสามีซึ่งเป็นคนชอบเที่ยวมาตลอดสมัยยังโสดย่อมรู้สึกอึดอัดที่ตนเสียอิสรภาพไปหลังแต่งงาน เมื่อมีโอกาสสามีจึงพยายามหาเรื่องออกไปเที่ยวนอกบ้านหรือให้ภรรยาออกนอกบ้านไปแทน ดังเช่นในตอนต้นเรื่องที่สามีบอกภรรยาว่าจะไปเที่ยวหรือในตอนที่ 2 ที่สามีแนะนำให้ภรรยากลับไปดูแลคุณยายที่ป่วยหนักและบอกว่าไม่ต้องรีบกลับ

หลังจากภรรยาเดินทางไปดูแลคุณยาย ถึงแม้สามีจะไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับสาวใช้ในบ้าน แต่ก็มีความรู้สึกเชิงชู้สาว ดังข้อความต่อไปนี้

それは細君の留守中の事ではあつたが、例へば狭い廊下で偶然出会頭に滝と衝突しかける事がある。(略)さういふ時彼は胸でドキドキと血の動くのを感じる事があつた。(略)それは不思議な悩しい快感であつた。
เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นตอนที่ภรรยาไม่อยู่บ้าน เขาเคยเกือบจะเดินชนกับตะกิดตอนที่เดินสวนทางกันตรงทางเดินแคบๆ ภายในบ้าน (ย่อ) ในตอนนั้นเขารู้สึกได้ถึงเลือดที่สูบฉีดขึ้นมาที่หัวใจ (ย่อ) ความรู้สึกนี้เป็นความรู้สึกที่ดีและทำให้เขารู้สึกตื่นตัวทางเพศอย่างประหลาด¹⁰

จะเห็นได้ว่าตัวละครสามีต้องการความตื่นเต้นในชีวิต ความตื่นเต้นดังกล่าวได้เพิ่มรสชาติให้กับชีวิตคู่ที่ไร้สีสัน

มิยะโกะมิ ทซุโตะมุกล่าวว่า ในที่แรก ตัวละครสามีไม่ได้คิดในเชิงชู้สาวกับตะกิด แต่ในภายหลังจากที่ภรรยาเดินทางไปดูแลคุณยายของตนที่ป่วยหนัก สามีซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านเพียงลำพังย่อมเกิดความปรารถนาทางเพศ ความรู้สึกของตัวละครสามีที่มีต่อตะกิดเป็นอารมณ์ชั่ววูบ

⁹ 宮越勉 (2002) 「志賀直哉「好人物の夫婦」考—身体反応、眼のドラマ」『日本文学』第 51 卷 1 号 日本文学協会, p. 75

¹⁰ 志賀直哉(1999)『志賀直哉全集 第三巻』、岩波書店。p.43

อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญอยู่ที่ตัวละครสามีอยากเป็นสามีที่ดีและอยากมีครอบครัวที่สงบสุข เขาจึงไม่มีทางที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับทะกิ

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับมิมะโกะมิ ทัทซึโตะมุ อย่างไรก็ตามการที่สามียังบังคับตนเองได้อาจเพราะเขาเพิ่งแต่งงาน หากสังเกตผลงานของมิมะ นะโอะยะะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่สามีนอกใจภรรยาหลังผลงานเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” เช่นผลงานในชุด “ยะมะฉินะโมะโนะ” 「山科もの」(1925-1926) และเรื่อง “คุนิโกะ” 『邦子』(1927) แล้วพบว่า ตัวละครสามีซึ่งแต่งงานมานานไม่สามารถควบคุมตนเองมิให้นอกใจได้อีกต่อไป

3.3 ตัวละครภรรยา

ตัวละครภรรยาได้รับการเลี้ยงดูจากคุณยายอย่างใกล้ชิดมาตั้งแต่เกิด สังเกตได้จากจดหมายที่พี่สาวคนโตของภรรยาเขียนถึงสามีเพื่อขออนุญาตให้ภรรยาได้กลับบ้านไปดูแลคุณยายที่ป่วยหนัก

都合が出来たらどうか二三日でいいから妹を寄越して頂きたい。私共と異つて妹は赤ん坊の時から殆ど祖母の手だけで育つた児ですから、それが会はずに若し眼をねむる事でもあると祖母や妹は勿論私共にも甚だ心残りの事となります。

หากไม่มีอะไรขัดข้องกรุณาอนุญาตให้น้องสาวกลับมาที่บ้านสักสองสามวัน น้องสาวคนนี้ต่างจากพวกฉันตรงที่เธอเป็นหลานที่คุณยายเลี้ยงมาตั้งแต่ยังแบเบาะ หากคุณยายเป็นอะไรไปโดยที่ไม่ได้เห็นหน้าหลานคนนี้ ทั้งคู่ก็คงจะรู้สึกค้างคาใจไปตลอดเป็นแน่ พวกฉันเองก็เช่นเดียวกัน¹¹

พี่สาวคนโตของภรรยาเล่าว่า ภรรยาเป็นหลานที่คุณยายเลี้ยงมาตั้งแต่ยังแบเบาะ แตกต่างจากพวกพี่สาว จะเห็นได้ว่าภรรยาได้รับการเลี้ยงดูจากคุณยายมาเป็นอย่างดีตั้งแต่เด็ก เมื่อพิจารณาจากข้อความในจดหมายแล้วอนุมานได้ว่าภรรยาอาจจะเป็นน้องสาวคนสุดท้องที่พวกพี่คอยใส่ใจและเป็นห่วงเป็นใยอยู่เสมอ

¹¹ 志賀直哉(1999) 『志賀直哉全集 第三巻』、岩波書店。p.38

มียะโกะฉิมิ ทซุโตะมุจิเคราะห์ว่าตัวละครกรรยามีลักษณะเหมือนผู้หญิงที่ได้รับการ
เลี้ยงดูแบบลูกคุณหนู¹²

ตัวละครกรรยาเป็นกรรยาตามแนวคิดกรรยาที่ดี ดังจะเห็นได้จากข้อความดังต่อไปนี้

細君は食台の上の洋燈を端の方に引き寄せて其下で釣仕事をして居る。
กรรยาลากตะเกียงมาไว้ตรงขอบโต๊ะกินข้าวและทำงานเย็บปักถักร้อยได้แสง
ตะเกียงนั้น¹³

細君は釣箱や、たたんだ仕立かけなどを持つて隣室へ起つて行つた。
そして今度は良人の寝間着を持つて入つて来た。良人は起き上つて裸に
なつた。細君は後から寝間着を着せかけながら、かう云つた。
กรรยาเก็บกล่องอุปกรณ์เย็บปักถักร้อยและผ้าที่เย็บยังไม่เสร็จแล้วลุกเดินไปยังห้อง
ด้านข้าง หลังจากนั้นเธอหยิบชุดนอนของสามีและเดินกลับเข้ามา สามีลุกขึ้นยืน
และถอดเสื้อผ้าออก กรรยาช่วยสวมชุดนอนให้จากทางด้านหลัง¹⁴

寝室の方で、
「おい。おい」と良人の呼ぶ声がした。
細君は湯殿へ行き、泣きはらした眼を一寸水で冷やしてから其手紙と、それ
から其日の新聞を持つて寝室に入つて行つた。
“นี่ เธอ” เสียงของสามีดังมาจากในห้องนอนหลังจากร้องไห้สะอึกสะอื้น กรรยาเข้า
ไปในห้องน้ำและใช้น้ำล้างหน้าล้างตาให้เรียบร้อย หลังจากนั้นเธอก็หยิบจดหมาย
และหนังสือพิมพ์ฉบับวันนั้นเข้าไปในห้องนอน¹⁵

細君は座敷の次の間に坐つて淹が物干から取り込んで置いた襦袢だの、タ
オルだの、シーツだのを畳んで居た。

¹² 宮越勉 (2002) 「志賀直哉「好人物の夫婦」考—身体反応、眼のドラマ」『日本文学』第 51 卷 1 号
日本文学協会, p.75

¹³ 志賀直哉(1999)『志賀直哉全集 第三卷』、岩波書店。 p.32

¹⁴ จากเล่มเดียวกัน, p.36

¹⁵ จากเล่มเดียวกัน, p.38

ภรรยาผู้อยู่ในห้องถัดจากห้องรับแขก เธอกำลังพับเสื้อใน
ผ้าเช็ดตัว และผ้าปูที่นอน¹⁶

ในหนังสือสารานุกรมกล่าวถึง แนวคิด “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” (良妻賢母) ไว้ว่า “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” เป็นวลีที่ใช้แสดงให้เห็นถึงภาพสตรีในอุดมคติที่อยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่า หน้าที่หลักของผู้หญิงคือดูแลบ้าน ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร ภาพของภรรยาที่ดีและแม่ที่ฉลาดถูกสร้างให้เป็นภาพในอุดมคติของสตรีและกลายเป็นวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาของสตรีในสมัยนั้น วลีดังกล่าวเริ่มใช้ตั้งแต่ยุคเมจิตอนต้น (ค.ศ.1868) แนวความคิดนี้แฝงไว้ซึ่งแนวคิดยกย่องผู้ชายถูกผู้หญิงของขงจื๊อซึ่งเป็นค่านิยมของสังคมในระบอบศักดินา แนวคิดดังกล่าวยังมองว่าไม่จำเป็นต้องให้ความรู้แก่ผู้หญิงและจำกัดสิทธิของผู้หญิงในการแสดงความคิดเห็นในสังคมอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่า หลังการปฏิรูปเมจิ ความคิดที่สนับสนุนสิทธิที่เท่าเทียมกันของผู้ชายและผู้หญิงจะแพร่หลาย แต่ด้วยการรณรงค์ให้ผู้หญิงเป็น “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” การศึกษาระดับมัธยมในโรงเรียนสตรีจึงมุ่งเน้นในการสอนเรื่องการบ้านการเรือนเพียงอย่างเดียวซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันของผู้ชายและผู้หญิง แนวความคิด “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” นี้เป็นแนวคิดหลักในการศึกษาของสตรีจบจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง หลังยุคเมจิ

บทความเรื่อง “เรื่องสำคัญเกี่ยวกับการบริหารการเงินในครอบครัว” 「家内経済の大要」เขียนไว้ว่า หากต้องการช่วยฝ่ายชาย ภรรยาไม่ควรออกไปทำงานนอกบ้านเหมือนฝ่ายชาย แต่ควรเป็นผู้บริหารจัดการเรื่องการเงินภายในบ้าน ดูแลสุขภาพของคนในครอบครัว อดทนให้กับการศึกษาของลูก ดูแลคนรับใช้ และไม่ทำให้ฝ่ายชายเป็นห่วงเรื่องครอบครัว¹⁷

ฮัตโตริ เทะทซุ (服部 徹) เน้นว่า หน้าที่ในบ้านของผู้หญิงที่แต่งงานออกเรือนไปอยู่บ้านสามีคือ การดูแลเอาใจใส่เรื่องราวภายในบ้านและการศึกษาของลูก ไม่ควรทำงานอื่น สุภาพสตรีมีหน้าที่แค่กล่าวตักเตือนคนรับใช้ทุกเช้าค่ำ เมื่อว่างเว้นจากการงานก็ควรผ่อนคลายด้วยการเย็บปักถักร้อยเท่านั้น ความสามารถในการตัดเสื้อหรือเย็บผ้าโดยใช้เครื่องจักร

¹⁶ จากเล่มเดียวกัน, p.46

¹⁷ 『女学雑誌』一三一号 อ้างถึงใน 上野千鶴子(2001) 『近代家族の成立と終焉』岩波書店, p.119

นั้นไม่จำเป็นเพราะเป็นงานของคนชั้นล่าง งานเหล่านี้ควรมอบหมายให้คนอื่นทำ ไม่ควรทำด้วยตนเอง¹⁸

ตัวละครภรรยาในเรื่องทำงานเย็บปักถักร้อยและคอยปรนนิบัติสามีเป็นอย่างดีโดยการหยิบชุดนอนมาสวมให้สามีในตอนกลางคืนและหยิบหนังสือพิมพ์ไปให้สามีอ่านในตอนเช้า จะเห็นได้ว่า ตัวละครภรรยาเป็นภรรยาที่ดีตามแนวคิด “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด”

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า แนวคิด “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” จะเป็นแนวคิดที่จำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง แต่มุตะ คะสุเอะ (牟田和恵) ได้กล่าวถึงแนวคิดนี้ในแง่มุมมองที่ต่างออกไปว่า ถึงแม้ว่าแนวคิด “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” จะจำกัดสิทธิเสรีภาพของสตรีด้วยการกำหนดบทบาทให้เป็นเพียงแม่และภรรยา แต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจสูงสุดในบ้านแก่ผู้หญิงด้วย “ภรรยาที่ดีแม่ที่ฉลาด” ในสมัยทอโมได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีความรู้ความสามารถที่จะบริหารจัดการเรื่องภายในบ้านได้ ต่างจากภรรยาในยุคก่อนหน้านั้นที่ไม่สามารถทำได้ หน้าที่บริหารจัดการภายในบ้านจึงเป็นของสามีเพียงคนเดียว¹⁹

จะเห็นได้ว่า การศึกษาที่รัฐบาลมอบให้สตรีนั้นเสมือนดาบสองคมที่ย้อนกลับมาทิ่มแทงรัฐบาลเอง ผู้วิจัยเห็นว่า นโยบายการศึกษาสำหรับผู้หญิงที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงได้สร้างกลุ่ม “ผู้หญิงยุคใหม่” (新しい女)²⁰ ที่ลุกขึ้นมาเรียกร้องให้ผู้หญิงตระหนักถึงสิทธิของตนเองในเวลาต่อมา สังเกตเห็นได้จากการที่บรรดาผู้หญิงในกลุ่ม “ผู้หญิงยุคใหม่” ล้วนเป็นสตรีที่มีการศึกษาสูงทั้งสิ้น

ลักษณะอีกประการหนึ่งของภรรยา คือ การที่ภรรยาในเรื่องนี้ระแวงว่าสามีจะนอกใจตน ก่อนหน้านั้นตัวละครภรรยาเคยไว้วางใจสามีมาก่อน แต่หลังจากที่สามีพุดล้อเล่นกับภรรยา

¹⁸ 「女子社会の殖産事業」 (『日本之女学』二五号) อ้างถึงใน 上野千鶴子(2001)『近代家族の成立と終焉』岩波書店, p.119

¹⁹ 牟田和恵(2000)「「良妻賢母」思想の表裏—近代日本の家庭文化とフェミニズム」『近代日本文化論 8 女の文化』岩波書店.

²⁰ “ผู้หญิงยุคใหม่” เป็นคำที่หนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ใช้เรียกกลุ่มผู้หญิงที่ออกมาเรียกร้องสิทธิของตนเอง นับตั้งแต่ครั้งแรกของทศวรรษที่1970 ผู้ที่เริ่มนำคำนี้มาใช้เป็นศัพท์เฉพาะคือ ทสึโบะดะชิ โดโย (坪内逍遙) (1859-1935) นักคิดและนักเขียนที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้น หลังจากนั้นหนังสือพิมพ์และนิตยสารหลายฉบับต่างแข่งขันกันนำเสนอประเด็นผู้หญิงที่เรียกร้องสิทธิเสรีภาพและตั้งคำถามที่มีคำว่า “ผู้หญิงยุคใหม่” ให้ผู้อ่านได้ติดตามอย่างต่อเนื่อง ในบทความเหล่านั้นเรียกกลุ่มนักเขียนของนิตยสาร “ถุงน่องสีน้ำเงิน” 『青鞥』ว่า “ผู้หญิงยุคใหม่” ด้วยเหตุนี้ กลุ่มผู้หญิงที่ทำงานที่นิตยสาร “ถุงน่องสีน้ำเงิน” จึงถูกขนานนามว่า “ผู้หญิงยุคใหม่”

ว่าเขากำลังนอกใจ ภรรยาาก็เริ่มระแวงสงสัยสามี ดังข้อความต่อไปนี้

「あれは安心して出掛けて行つたお前の方が余程利口だつた。お前が
出掛けて行つたら尚話も何にも無くなつて閉口した」

「ですけど、今は到底そんな事、出来ませんわ」

“ที่เธอออกไปข้างนอกและไม่หึงฉันนั้นดีมากเลยนะ พอเธอไปข้างนอกแล้วไม่พูด
ถึงเรื่องนี้(เรื่องนอกใจ)แล้วก็สงบดี”

“แต่ว่าตอนนี้ฉันทำแบบนั้นไม่ได้อีกแล้วนะคะ”²¹

ตัวภรรยาเองนั้นไม่รู้สาเหตุที่ต้นเกิดความรู้สึกหึงหวงสามีเพราะเหตุใด แท้จริงแล้ว
เธอหึงหวงสามีเพราะสามีพูดล้อเล่นว่าจะนอกใจกระทั่งเธอรู้สึกระแวงขึ้นมา นอกจากนี้
เรื่องราวในอดีตที่สามีชอบเที่ยวผู้หญิงและเคยมีความสัมพันธ์กับสาวใช้ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่
ทำให้ภรรยาระแวงสามีมากยิ่งขึ้น

ความระแวงของภรรยาสะท้อนให้เห็นได้ในคำพูดของเธอเอง ข้อความดังต่อไปนี้คือ
คำพูดทั้งหมดของภรรยาที่พยายามขอร้องให้สามีสัญญาว่าจะไม่นอกใจที่ปรากฏในตัวบท
วรรณกรรมเรื่อง “โคจิบุทซุโนฟูฟู” “ถ้าคุณไปเที่ยวเฉยๆ ก็ไม่เป็นไรหรอก..... แต่ถ้าทำเรื่อง
น่ารังเกียจ ฉันไม่ชอบนะ” (หน้า33) “แย่จริงๆ ถ้าแค่ไปเที่ยวเฉยๆ ก็ไม่เป็นไร แต่ทั้งๆ ที่ฉันต้อง
อยู่เฝ้าบ้านอย่างเปล่าเปลี่ยว แต่คุณกลับไปทำเรื่องแบบนั้นที่ไหนสักแห่งนี่สิ...” (หน้า33) “ถ้า
คุณกรุณาพูดให้ฉันฟังชัดๆ ว่าจะไม่ทำเรื่องแบบนั้น ฉันก็จะยอมทนเหงาอยู่เฝ้าบ้านให้ เพราะ
เห็นว่าคุณอยากจะไปเที่ยวจริงๆ” (หน้า34) “พูดมาให้ชัดๆ สิว่าจะไม่ทำ” (หน้า34) “ถ้าเช่นนั้น
ก็ช่วยพูดให้ชัดๆ ได้ไหมว่าจะไม่ทำเรื่องเช่นนั้น” (หน้า35) “ถ้าไม่พูดแบบนั้น ไม่ได้เด็ดขาดนะ”
(หน้า35)

สังเกตเห็นได้ว่า ภรรยาพูดขอร้องบ่อยครั้งจนดูผิดปกติ การพูดซ้ำหลายรอบจนดู
เหมือนคนย้ำคิดย้ำทำแสดงให้เห็นว่า ภรรยากังวลว่าสามีจะนอกใจเป็นอย่างมาก กล่าวได้ว่า
ตัวละครภรรยาในเรื่อง “โคจิบุทซุโนฟูฟู” ระแวงว่าสามีจะนอกใจตนเป็นอย่างมาก สาเหตุที่
ทำให้เธอระแวงสามีเพราะสามีพูดล้อเล่นให้เธอคิดว่าสามีกำลังนอกใจและสามีมีประวัติไม่ดี
เรื่องผู้หญิงเมื่อสมัยยังโสด

มุตะ คะสุเอะกล่าวว่า นับตั้งแต่ช่วงปีเมจิที่20 (ค.ศ.1887) เป็นต้นมา บรรดานิตยสาร
และหนังสือพิมพ์ต่างเน้นนำเสนอภาพความรักความผูกพันอันลึกซึ้งภายในครอบครัว เช่น

²¹ 志賀直哉(1999)『志賀直哉全集 第三巻』、岩波書店。p.37

ความรักระหว่างสามีภรรยา, พ่อแม่กับลูก เป็นต้น และยกย่องว่าครอบครัวที่มีความสุขคือสิ่งที่ทุกคนควรมี ในช่วงเวลาเดียวกัน นิตยสารหลายเล่มที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวและเน้นกลุ่มลูกค้าที่เป็นสตรีออกใหม่จำนวนมาก นอกจากนี้นวนิยายที่นำเสนอเกี่ยวกับเรื่องราวในครอบครัว (家庭小説) ก็เป็นที่นิยมแพร่หลาย แก่นเรื่องของนวนิยายเหล่านี้ต่างเน้นว่าผู้หญิงควรคาดหวังถึงความรักระหว่างสามีภรรยาและครอบครัวอันแสนสุขและพยายามอุทิศตนเพื่อทำให้ความฝันนั้นเป็นจริงแล้วจะพบกับความสุขในชีวิต²²

จะเห็นได้ว่า การที่ตัวละครภรรยากังวลว่าสามีของตนจะนอกใจเป็นอย่างมากและพยายามเรียกร้องมิให้สามีนอกใจเธอมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากค่านิยมของผู้หญิงในยุคทะอิโอะที่ฝันอยากจะทำ “ครอบครัวแสนสุข” (家庭の幸福) นั่นเอง นอกจากนี้การที่ตัวละครภรรยาสามารถถูกข่มขืนมาแสดงความคิดเห็นและเรียกร้องให้สามีไม่นอกใจได้ก็เพราะเธอมีสิทธิและความชอบธรรมที่จะเรียกร้องให้สามีประพฤติตนให้ถูกต้องตามความคาดหวังของสังคมในยุคนั้น

3.4 ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

ก่อนแต่งงาน ตัวละครสามีเป็นคนที่ประวัติไม่ดีเรื่องผู้หญิง เคยมีความสัมพันธ์ชู้สาวกับสาวใช้หลายต่อหลายครั้ง แต่หลังจากตัวละครสามีแต่งงาน เขากลับรู้สึกสูญเสียความมั่นใจในเรื่องผู้หญิงไป ดังข้อความต่อไปนี้

彼は結婚した時からさう云ふ事には自身がなかつた。彼は夫を細君に云つた。一人で外国へ行つた場合とか、一ヶ月或ひは二ヶ月位の旅行をする場合とか、と云つた。

ตั้งแต่แต่งงานมาเขาขาดความมั่นใจในเรื่องนั้น(เรื่องผู้หญิง) เขาพูดที่เล่นที่จริงกับภรรยาเวลาที่ไปต่างประเทศหรือไปเที่ยวประมาณหนึ่งถึงสองเดือนเพียงลำพัง²³

²² 牟田和恵(2000) 「「良妻賢母」思想の表裏—近代日本の家庭文化とフェミニズム」 『近代日本文化論8 女の文化』 岩波書店

²³ 志賀直哉(1999) 『志賀直哉全集 第三巻』、岩波書店。p.42

สามีสร้างความมั่นใจให้กับตนเองด้วยการพูดให้ภรรยาคิดว่าตนนอกใจ ทว่าต่อมาเขาเริ่มสนุกปากและพูดแก้งภรรยาโดยไม่รู้ตัว

ผู้เล่าเรื่องบรรยายถึงความรู้สึกของตัวละครสามีที่พูดแก้งภรรยาว่า ตัวละครสามีพูดเช่นนั้นราวกับต้องการจะเอาชนะความไม่มั่นใจในเรื่องผู้หญิงของตน เขาพูดให้ภรรยารู้สึกแย่โดยไม่ได้ตั้งใจ ในภายหลังภรรยาเริ่มรับเรื่องที่เขาพูดไม่ได้

ผู้วิจัยเห็นว่า การที่สามีพูดยั่วแก้งภรรยาให้รู้สึกแย่อาจเป็นเพราะเขารู้สึกอึดอัดและหงุดหงิดที่ตนสูญเสียอิสรภาพไปหลังจากแต่งงาน สามีซึ่งเคยเที่ยวผู้หญิงได้อย่างอิสระและมีความสัมพันธ์คู่สาวกับสาวใช้หลายต่อหลายครั้งย่อมจะต้องรู้สึกอึดอัดเป็นธรรมดาเมื่อไม่สามารถประพฤติตนเหมือนสมัยเมื่อยังโสดได้อีกต่อไป

การที่สามีพูดให้ภรรยาคิดว่าเขาอาจจะนอกใจส่งผลให้ภรรยาเกิดความสับสน เธอเริ่มหวาดระแวงว่าสามีอาจจะกำลังนอกใจอย่างที่เขาพูดจริงๆ ความระแวงสงสัยของภรรยาเพิ่มมากขึ้นกระทั่งเธอไม่สามารถทนรับสภาวะที่กดดันในจิตใจได้อีกต่อไป

ก่อนหน้านี้มีข้อความที่บรรยายถึงความเก็บกดของภรรยาที่ว่า “ความอัดอั้นตันใจของภรรยาซึ่งสะสมอยู่ภายในนั้นเป็นพลังที่เกิดมาจากความไม่จริงจังของสามี” (หน้า 35) จะสังเกตได้ว่า ความเก็บกดดังกล่าวกำลังสะสมและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ความกดดันนี้กำลังรอวันระเบิดออกมาเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับ อัน ในเรื่อง “อันโนะอันสะอิ” ความเก็บกดของภรรยาในเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” คล้ายกับความบีบคั้นทางจิตใจของอันที่ทำให้เขาฆ่าภรรยาโดยไม่รู้ตัว จะเห็นได้ว่า ฉิงะ นะโอะยะะหันมาให้ความสำคัญกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของตัวละครภรรยามากยิ่งขึ้นเมื่อเทียบกับผลงานช่วงต้นที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจของตัวละครสามี

ที่ผ่านมารภรรยาได้แต่สงสัยสามีและจินตนาการว่าสามีของตนกำลังนอกใจแต่ไม่มีสิ่งที่สนับสนุนให้เชื่อได้ว่าความสงสัยของตนนั้นเป็นความจริง แต่เมื่อทะกิ สาวใช้ที่บ้านตั้งครุฑ์และมีความเป็นไปได้ที่จะตั้งครุฑ์ตอนที่ภรรยาไม่อยู่บ้านเนื่องจากไปดูแลคุณยายที่ป่วยหนัก ภรรยาซึ่งกำลังหวาดระแวงและคอยจ้องจับผิดของสามีจึงพร้อมที่จะปักใจเชื่อว่าสามีเป็นคนทำทะกิตั้งครุฑ์ได้อย่างง่ายดาย กล่าวได้ว่าเหตุการณ์ทะกิตั้งครุฑ์นับเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้ความเก็บกดทางอารมณ์ของภรรยาระเบิดออกมาเร็วขึ้น หลังภรรยารู้ว่าทะกิตั้งครุฑ์ ความสงสัยของเธอได้กลายเป็นความเชื่อมั่นว่าสามีนอกใจตนจริงๆ

ในตอนที่ 5 สามีเห็นภรรยาซึมเศร้ามา 4-5 วัน เขาคิดว่าการที่ภรรยามีอาการเช่นนี้มีสาเหตุมาจากการได้เห็นทะกิอาเจียนอันเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการตั้งครุฑ์ และคิดว่าเขา

เป็นพ่อของเด็ก สามีคิดว่าในเมื่อตนไม่ใช่พ่อของเด็กและไม่ได้ทำผิดอะไร จึงควรบอกความจริงให้ภรรยาสบายใจโดยเร็ว ต่อไปนี้เป็นฉากซึ่งบรรยายถึงตอนที่สามีเปิดเผยความจริงต่อภรรยา

「俺はそう云う事を仕兼ねない人間だが、今度の場合、それは俺 じゃあない」

細君は立つている良人の眼を凝っと見つめていたが、更にその眼を中段の的もない遠い所へやつて、黙っている。

「おい」と良人は促すように強くいつた。

細君は唇を震わしていたが、漸く、

「ありがとう」と云うとその大きく開いていた眼からは涙が止途なく流れて来た。

「よしよし。もうそれでいい」

“ถึงฉันจะเป็นคนที่อาจจะทำเรื่องแบบนั้นแต่...คราวนี้ไม่ใช่ฉัน”

ภรรยาจ้องตาสามีที่กำลังยืนอยู่ แต่แล้วก็เบนสายตามองเลยออกไปไกลๆ อย่างไร้จุดหมาย เธอไม่ตอบว่าอะไร

“นี่” สามีพูดดังๆ รวากับจะเร่งเร้า

ริมฝีปากของภรรยาสั่นระริก แต่ในที่สุดเธอก็เอ่ยขึ้นมาว่า “ขอบคุณค่ะ”

น้ำตาจากดวงตาซึ่งเบิกกว้างไหลลงมาเป็นสายโดยไม่หยุด

“ไม่เป็นไรๆ ถ้าอย่างนั้นก็ดีแล้ว”²⁴

ผู้วิจัยเห็นว่า หากสามีไม่เร่งให้ภรรยาตอบ ก็คงยากที่จะจินตนาการได้ว่าภรรยาจะนั่งเงียบไปอีกนานเพียงใด หรือเธอจะพูดตอบว่าอะไร

ก่อนที่สามีจะสารภาพความจริงกับภรรยา เขาคิดว่า “ภรรยาน่าจะยอมรับและเข้าใจเขา แต่ถ้าเกิดรับไม่ได้ขึ้นมาเขาก็จะลำบาก” (หน้า 45) คำพูดของสามีแสดงให้เห็นว่า สามีคาดหวังว่าภรรยาจะยอมรับและเข้าใจเขา หากภรรยาไม่ยอมรับ ภรรยาจะเป็นฝ่ายผิดที่ทำให้สามีเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้สามีจึงพูดดังๆ รวากับจะเร่งเร้าให้ภรรยาตอบเมื่อเห็นว่าภรรยาเงียบไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะสามีต้องการให้ภรรยายอมรับคำอธิบายของเขาและเขาจะได้สบายใจเสียที ริมฝีปากของภรรยา

²⁴ 志賀直哉(1999)『志賀直哉全集 第三巻』、岩波書店。p.47

ที่สั่นระริกก่อนที่เธอจะบอกขอบคุณสามีแสดงให้เห็นว่าภรรยายังลังเล และไม่มั่นใจว่าคำพูดของสามีเชื่อถือได้มากนักน้อยเพียงใด แต่ก็จำต้องยอมพูดขอบคุณเพราะถูกสามีเร่งเร้า การที่ภรรยาจำเป็นต้องยอมรับทั้งๆ ที่ยังไม่แน่ใจสะท้อนให้เห็นถึงอำนาจของสามีที่เหนือกว่า เมื่อสามีได้สิ่งที่ต้องการเขาจึงรู้สึกพอใจและไม่สนใจจะไต่ถามหรือทำความเข้าใจในความรู้สึกของภรรยาอีก จะสังเกตเห็นได้ว่า สามีไม่ได้เข้าใจหรือพยายามทำความเข้าใจในตัวภรรยาอย่างแท้จริง

อีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจในเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” คือ การที่ภรรยาตัวสั่นไม่ยอมหยุดแม้จะปรับความเข้าใจกับสามีแล้ว ดังจะเห็นได้ในฉากจบของเรื่อง ในฉากดังกล่าวสามีบอกภรรยาให้ช่วยดูและทะกิและระวังไม่ให้ทะกิทำแท้ง ภรรยารับคำดังนี้

「本統にさうね。明日早速お医者さんに診せませう。——まあ、如何したの？ 未だ止まらないわ」かういまいましさに云ひながら細君は長火鉢の鉄瓶から湯を注いだ。そしてそれを口へ持つて行かうとすると其手は可笑しい程ブルブル震へた。

“อย่างนั้นสินะคะ พรุ่งนี้ก็พาทะกิไปให้คุณหมอตรวจไฉ่ๆ จะดีกว่า เอ๊ะ อะไรกัน?

ทำไมยังไม่หยุดสั่นเสียทีนะ” ภรรยาพูดอย่างหงุดหงิดพลางรินน้ำออกจากกา

หลังจากนั้นพอเธอยกถ้วยชาขึ้นดื่มมือข้างนั้นก็สั่นระริกอย่างประหลาด²⁵

คะระซะวะะ มิสุกิ กล่าวถึงฉากจบของเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” ว่า การที่ร่างของภรรยาสั่นในฉากสุดท้ายนั้นเป็นการปลดปล่อยอารมณ์อัดอั้นตันใจที่เกิดจากการได้ฟังสามีพูดเรื่องทะกิอาเจียนเนื่องจากแพ้ท้องและความดีใจที่สามีกรุณาเปิดเผยความจริงทั้งหมด เพราะว่าภรรยาสังเกตว่าทะกิตั้งครรภ์ก่อนสามี เธอจึงกังวลและทุกข์ใจนานกว่าสามี มิมิสุ มะซะมิ (清水正) กล่าวว่า อาการสั่นของภรรยาเกิดจากการที่ภรรยารู้สึกผ่อนคลายจากความตึงเครียดเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าทั้งสองจะทำความเข้าใจกันเรียบร้อยแล้ว แต่หากภรณานึกถึงภาพความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับทะกิก็คงจะอดหึงหวงไม่ได้ ส่วนสามียอมจะ

²⁵ 志賀直哉(1999)『志賀直哉全集 第三巻』、岩波書店。p.50

รู้สึกหึงหวงทะกิที่มีความสัมพันธ์กับชายคนรักและเลือกที่จะปิดบังความรู้สึกนั้นเอาไว้ไม่ให้ภรรยารู้ หากมองโดยผิวเผินทำให้เข้าใจว่าทั้งสองเป็น “คู่สามีภรรยาที่ดี”²⁶ มิยะโกะฉิ ทซุโตะมุกล่าวว่ อาการสั่นของภรรยาเกิดจากความดีใจเป็นอย่างยิ่งที่สามีไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางเพศกับทะกิ²⁷ ส่วนโออิฉิ ฌุเฮะชิ (大石修平) เห็นว่า ภาพตัวละครภรรยาในผลงานของฌิงะนะโอะยะะเป็นภาพของภรรยาที่น่าสงสาร ตัวละครภรรยาในเรื่องต่างๆ ซ้อนทับกับภาพของคุนิโกะที่ทุกข์ทรมานจากการนอกใจของสามีกระทั่งกินยาฆ่าตัวตาย หนึ่งในนั้นคือภรรยาในเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” ซึ่งตัวสันไม่หยุดด้วยความกลัว²⁸

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับคะระชะวะะ มิสึกิ, ฌิมิสึ มะชะฉิ และมิยะโกะฉิ ทซุโตะมุว่าอาการสั่นของภรรยาเกิดจากความดีใจและความผ่อนคลาย แต่เธอก็ยังคงหึงหวงสามีอยู่

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นเพิ่มเติมว่า ภรรยายังคงไม่ไว้วางใจสามี ความกลัวว่าสามีจะนอกใจได้ฝังรากลึกลงในจิตใจเธอ ความกลัวเช่นนี้มีลักษณะคล้ายช่วงเวลาที่คุณคนหนึ่งได้ประสบเหตุการณ์ที่กดดันและสะท้อนขวัญอย่างมาก ถึงแม้จะผ่านเหตุการณ์นั้นมาได้อย่างปลอดภัย แต่ความทรงจำที่มีต่อเหตุการณ์นั้นย่อมส่งผลให้คนคนนั้นรู้สึกหวาดผวายุ่งเสมอ

4. สรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาในเรื่อง “โคจิบุทซุโนะฟูฟู” มีลักษณะที่ตัวละครสามียังคงมีอำนาจสูงสุดในครอบครัว แต่ในเรื่องการนอกใจ ตัวละครภรรยากลับมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและเรียกร้องกดดันให้สามีทำตามความต้องการของตน เมื่อเปรียบเทียบกับผลงานในช่วงต้นแล้วพบว่า ตัวละครสามีในเรื่องนี้เกรงใจภรรยามากกว่าตัวละครสามีในผลงานช่วงต้น สังเกตเห็นได้จากการที่ตัวละครสามีรู้สึกลำบากใจหากภรรยาสงสัยว่าเขาเป็นคนทำสาวใช้ตั้งครคร ความสัมพันธ์สามีภรรยาในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่ผู้หญิงมีสถานภาพสูงขึ้นต่างจากผลงานในช่วงต้นที่สามีมีอำนาจเหนือภรรยาโดยสามียึดความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่ใส่ใจความรู้สึกนึกคิดของภรรยา

²⁶ 清水正(2005) 『志賀直哉—自然と日常を描いた小説家—』 D文学研究会, pp.306-307

²⁷ 宮越勉 (2002) 「志賀直哉「好人物の夫婦」考—身体反応、眼のドラマ」 『日本文学』 第51巻1号 日本文学協会, p.76

²⁸ 大石修平(1960) 「殺されたる范の妻」 『日本文学』 日本文学協会, p.136

5. บรรณานุกรม

上野千鶴子(2001)『近代家族の成立と終焉』岩波書店。

大石修平(1960)「殺されたる范の妻」『日本文学』日本文学協会。

唐澤聖月 (2009)「志賀直哉『好人物の夫婦』論—夫婦をめぐる小説の誕生」
<<http://ci.nii.ac.jp/naid/120001941036>> 2012 年 08 月 12 日

志賀直哉(1999)『志賀直哉全集 第六巻』、岩波書店。

清水正(2005)『志賀直哉—自然と日常を描いた小説家—』D文学研究会。

宮越勉(2002)「志賀直哉『好人物の夫婦』考—身体反応、眼のドラマ」『日本文学』
第 51 卷 1 号 日本文学協会。

牟田和恵 (2000)「『良妻賢母』思想の表裏—近代日本の家庭文化とフェミニズム」
『近代日本文化論 8 女の文化』岩波書店。

ทัศนคติของผู้ประพันธ์ต่อตัวละครหญิงในบทละครโน

The Attitude of the author for female character in the Noh's play

ปริญญ์ ธันวานนท์¹

บทคัดย่อ

บทละครโนเป็นวรรณกรรมในยุคสมัยมุโระมะชิหรือช่วงปีค.ศ. 1336 – 1573 เป็นวรรณกรรมที่มีจุดประสงค์หลักคือการนำเสนอความงามที่ล้ำลึก โดยสื่อผ่านการขับร้อง การรำรำและดนตรี เนื้อหาของบทละครโนมีมากมายหลากหลายแต่โดยมากจะเน้นไปที่ฉากสะท้อนอารมณ์หรือความโศกเศร้าของตัวละครผู้แสดงเป็นหลัก ในปัจจุบันมีการแบ่งประเภทของบทละครโนออกเป็น 5 ประเภทตามเนื้อหาได้แก่ บทละครโนเกี่ยวกับเทพเจ้า บทละครโนสงคราม บทละครโนสุมวิก บทละครโนเกี่ยวกับอารมณ์มนุษย์และบทละครโนที่เน้นการรำรำ

งานวิจัยได้นำบทละครโนประเภทที่ 4 หรือบทละครโนที่เกี่ยวกับอารมณ์มนุษย์มาทำการศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่เรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** และ **โคะอิ โนะ โอะโอะมะนิ** โดยทั้งสองบทละครมีเอกลักษณ์เด่นอยู่ที่เป็นบทละครที่มีตัวละครเอกเป็นมนุษย์ผู้มีชีวิตอยู่ปรากฏตัวออกมาแสดงตั้งแต่ต้นเรื่อง ซึ่งต่างจากบทละครเรื่องอื่นๆที่ตัวละครเอกนั้นจะเป็นดวงวิญญาณผู้ที่เสียชีวิตไปก่อนแล้วแต่แปลงกายมาปรากฏตัวในรูปของมนุษย์ผู้มีชีวิต

บทละครโนเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโอะมะนิ** ประพันธ์โดยเสอะอะมิ นักแสดงและนักประพันธ์บทละครโนผู้ที่ได้รับการยกย่องให้เห็นบิดาแห่งวงการละครโน โดยบทละครเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโอะมะนิ** นั้นถูกดัดแปลงมาจากบทละครดั้งเดิมเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** ที่ไม่ปรากฏนามของผู้ประพันธ์ ด้วยเหตุนี้เนื้อหาของบทละครทั้งสองเรื่องจึงมีความคล้ายคลึงกันมากแต่จะแตกต่างกันที่รายละเอียดของเรื่อง ซึ่งเมื่อนำรายละเอียดดังกล่าวมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันแล้วจะทำให้เห็นถึงทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่มีต่อตัวละครเอกในบทละคร

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นศึกษาการเปรียบเทียบต้นฉบับเดิมกับบทละครที่ถูกดัดแปลงไป โดยมองผ่านบริบทต่างๆของบทละครที่สามารถสื่อให้เห็นถึงทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่มีต่อตัวละครทั้งเพศชายและเพศหญิง ทั้งจากฉากของเรื่อง การแสดงอารมณ์ของตัวเอกหรือบุคคลที่สามจากการเสียชีวิต หรือแม้แต่จุดจบของตัวละคร ที่ต่างก็สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติต่อตัวละครที่ผู้ประพันธ์ได้สื่อให้เห็นในบทละครทั้งสองเรื่อง

¹ คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาภาษาตะวันออก สาขาวรรณคดีญี่ปุ่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. บทนำ

บทละครเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** เป็นบทละครที่ไม่มีหลักฐานใดระบุถึงชื่อของผู้ประพันธ์และไม่มีเอกสารใดที่กล่าวถึงความเป็นมาของบทละครเรื่องนี้ แต่จากหลักฐานอ้างอิงต่างๆ โดยเฉพาะจากหนังสือทฤษฎีการละครโนของเสอะอะมิ เรื่อง『三道』หรือ“ซันโด”² ที่กล่าวเอาไว้ว่า **โคะอิ โนะ โอะโมะนิ** เดิมทีนั้นคือเรื่อง **อะยะ โนะ ทะอิโกะ** ซึ่งเป็นบทละครที่ไม่ปรากฏความเป็นมาเช่นเดียวกัน

ในภาษาญี่ปุ่น คำว่า ทัซุสึมิ (鼓 และ ทะอิโกะ (太鼓 เป็นคำที่มีความหมายสื่อถึงกลอง เหมือนกันเพียงแต่เป็นกลองที่มีความแตกต่างกันที่ขนาดเท่านั้น ประเด็นนี้ มะเอะตะมะซะตะมิ 前田正民 (Maeda Masatami)³ กล่าวไว้ว่า หากวิเคราะห์จากบริบทยุคสมัยมุโระมะชิอันเป็นจุดเริ่มต้นของบทละครโนที่มีการนำกลองหลายขนาดมาใช้ดีประกอบการรำรำแล้วจะพบว่า มีบทละครจำนวนไม่น้อยที่นำกลองทั้งสองขนาดมาใช้สลับกันในบทละครเรื่องเดียว จนแทบเรียกได้ว่าทั้ง ทัซุสึมิ (鼓) และ ทะอิโกะ (太鼓) เป็นคำที่สื่อถึงสิ่งเดียวกันในยุคสมัยนั้น เพียงแค่มีคำเรียกต่างกันเท่านั้น ดังนั้น **อะยะ โนะ ทะอิโกะ** ในอีกนัยหนึ่งก็คือ **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** นั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว บทละครเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโมะนิ** ของเสอะอะมิ จึงกล่าวได้ว่าดัดแปลงมาจากบทละครเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** อีกทีหนึ่ง ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างออกไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะจากจบของบทละครที่เสอะอะมิได้ลดความรุนแรงลงจากเดิมโดยประพันธ์ให้ตัวละครเอกพบจุดจบที่ดีขึ้นกว่าบทละครก่อนหน้าซึ่งเป็นประเด็นที่นักวิจัยจำนวนไม่น้อยมักหยิบยกมากล่าวถึง แต่ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นอื่นที่สามารถนำมาวิเคราะห์และขยายความได้อีก นั่นก็คือเรื่องของทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่มีต่อตัวละคร

2. บทละครเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** 『綾鼓』

ตัวละคร ฌิเตะ ชายชราผู้คอยกวาดใบไม้ ทัซุระ นางสนมตำแหน่งเนียวโงะ
 วะกิ ข้าราชการบริวาร

อนึ่ง คำว่า อะยะ แปลว่า ผ้าทอ และคำว่า ทัซุสุมิ แปลว่า กลอง ซึ่งบทละครโนเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** จึงสามารถแปลได้ว่า “กลองจากผ้าทอ”

² หนังสือทฤษฎีการละครโนแต่งโดยเสอะอะมิ เมื่อปี 1423

³ 前田正民 『甲南国文』「謡曲「綾鼓」と「恋重荷」について」(神戸：1966) pp.10-20

เรื่องย่อ

ณ พระราชวังซึกุเซ็น ที่ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังโดยเฉพาะบ่อน้ำที่รายล้อมไปด้วยต้นคะทสุระอันงดงามและมักจะถูกใช้เป็นที่จัดงานมหรสพทางดนตรีเป็นประจำทุกปี

ข้าราชการบริพารหรือวะกิปรากฏตัวออกมาบอกเล่าเรื่องราวของสถานที่แห่งนี้และได้กล่าวถึงชายชราผู้หนึ่งที่ทำหน้าที่กวาดสวนในพระราชวัง ชายชราผู้นี้เกิดไปตกหลุมรักนางสนมของจักรพรรดิตำแหน่งเนียวโงะเข้าซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่น่าละอายเพราะเป็นความรักที่ไม่รู้จักที่ต่ำที่สูง และเรื่องนี้ก็ได้รับรู้ไปถึงหูของนางสนมจึงมีรับสั่งให้ข้าราชการบริพารนำความไปแจ้งแก่ชายชราว่าถ้าหากตีกลองที่แขวนอยู่บนต้นคะทสุระริมบ่อน้ำให้ดังกังวานไปทั่วลานพระราชวัง จนนางสนมได้ยินได้ นางก็จะปรากฏตัวออกมาให้ชายชราได้เห็นอีกครั้ง

ชายชราลงมือตีกลองอย่างสุดกำลังโดยหาว่าไม่รู้ ว่า กลองหรือ ทัซซุมิ โบนั่นถูกชิงด้วยผ้า ไม่ว่าจะตีอย่างไรก็ไม่สามารถเปล่งเสียงได้ เขาลงมือตีกลองต่อไปโดยไม่รับรู้ถึงวันคืนที่ผ่านไปได้แต่ตัดพ้อในความไม่เอาไหนของตนที่ไม่สามารถตีให้กลองดังได้ จนในที่สุดก็หมดซึ่งเรี่ยวแรงและสิ้นหวัง ทำให้เขาตัดสินใจกระโดดบ่อน้ำเพื่อฆ่าตัวตาย

องก์หลังเมื่อนางสนมทราบข่าวการตายของชายชราก็เดินมายังบริเวณที่กลองแขวนอยู่ นางสนมถึงกับเสียสติไปชั่วขณะหนึ่งต่อการตายของชายชรา จากนั้นวิญญาณของชายชราก็ปรากฏตัวขึ้นพร้อมกับความโกรธแค้นที่ถูกหลอกให้ตีกลองที่ไม่มีทางเปล่งเสียงได้และการที่ต้องทนรกรไปพร้อมความแค้นนั้นทำให้ดวงวิญญาณชายชราต้องทนรกรไปรับโทษทัณฑ์องก์หลังนี้จึงมุ่งเน้นไปที่จากการระบายอารมณ์โกรธแค้นต่อนางสนมพร้อมกับการพรรณนาความทุกข์ทรมานจากการทนรกรของชายชรา สุดท้ายดวงวิญญาณพยายามของชายชราก็หลบลายไปสู่วังวนแห่งตัณหารักพร้อมกับความโกรธแค้นที่ยังคุเือน

3. บทละคร โคะอิ โนะ โอะโมะนิ 『恋重荷』

ตัวละคร ฌิเตะ ชายชราผู้กวาดใบไม้ ทัซุระ นางสนมตำแหน่งเนียวโงะ
วะกิ ข้าราชการบริพาร

เรื่องย่อ

ณ พระราชวังของจักรพรรดิฌิระกะวะ⁴ มีชายชรานาม ยะมะฉินะ โนะ โซจิ⁵ เขามี

⁴ พระราชวังแห่งจักรพรรดิฌิระกะวะที่ปกครองญี่ปุ่นช่วงปีค.ศ.1073-1087 มีที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเกียวโต

⁵ เขตอาณานิคมในจังหวัดเกียวโตที่ปกครองโดยขุนนางชั้นสูงตระกูลยะมะฉิ พื้นที่ในเขตนี้จะมีการจัดสรรที่ดินให้กับชาวบ้านนำไปทำกินและเก็บค่าเช่า

หน้าที่คอยเก็บกวาดใบของดอกเบญจมาศซึ่งเป็นดอกไม้ที่จักรพรรดิโปรดปราน อยู่มาวันหนึ่ง เขามีโอกาสได้เห็นโฉมของนางสนมเข้าโดยบังเอิญเพียงเท่านั้นก็ก่อเกิดเป็นความรักที่ไม่เหมาะสมและเรื่องดังกล่าวก็ได้ทราบไปถึงเบื้องบน ดังนั้นเพื่อปราบมิให้ชายชราหลงอยู่ในความรักที่เป็นไปไม่ได้จึงมีคำสั่งผ่านข้าราชการบริพารหรือวะกิไปถึงชายชราโซจิว่า ถ้าหากโซจิสามารถยกห่อผ้าที่ได้เตรียมเอาไว้และยกเดินไปรอบๆสวนได้นางสนมจะปรากฏตัวออกมาให้เห็นอีกครั้ง

ชายชราโซจิออกแรงยกห่อผ้าหรือ *โอะโมะนิ* (重荷) ⁶ อย่างสุดกำลังแต่ก็มีอาการยกขึ้นได้เนื่องจากภายใต้ห่อผ้าลายวิจิตรนั้นคือก้อนหินผาอันแสนหนัก ด้วยเหตุนี้ทำให้เขาได้ตระหนักถึงความหนักหน่วงของความรักหรือ *โคะอิ* (恋) ที่เกิดขึ้น จากการพยายามเตือนสติของเบื้องบนนั่นเอง แต่ท้ายที่สุดโซจิที่ดันทุรังพยายามยกห่อผ้าโดยไม่รู้ความจริงก็หมดหวังและหมดกำลังใจ เขาได้แต่ตัดพ้อต่อความซบถาพของตนและตรอมใจตายจากไป

เมื่อเข้าสู่องค์หลัง วิทยุญาณของโซจิกีย้อนกลับมายังโลกมนุษย์เพื่อระบายความทุกข์ทรมานและคำทอนนางสนมที่สั่งให้เขาทำเรื่องที่แสนยากลำบากโดยไร้ซึ่งน้ำใจ แต่ทว่าสุดท้ายแล้วดวงวิทยุญาณของเขาก็ได้คลายความแค้นลงและกล่าวทิ้งท้ายว่าหากได้รับการอุทิศส่วนกุศลตามประเพณีก็จะกลับมาเป็นเทพประจำต้นไม้ใหญ่ในสวนเพื่อปกปักรักษานางสนมสืบต่อไป

จากเนื้อเรื่องย่อทั้งสองบทละคร เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันแล้วจะพบว่ามีความคล้ายคลึงกันในหลายประเด็น เนื่องมาจากบทละครเรื่อง *โคะอิ โนะ โอะโมะนิ* คือบทละครดัดแปลงจาก *อะยะ โนะ ทัซุซุมิ* ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น แต่เมื่อวิเคราะห์หลังไปในรายละเอียดปลีกย่อยจะพบประเด็นความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

เปรียบเทียบการดำเนินเรื่องระหว่างบทละครทั้ง 2

<i>อะยะ โนะ ทัซุซุมิ</i> 『綾鼓』	<i>โคะอิ โนะ โอะโมะนิ</i> 『恋重荷』
1.วะกิปรากฏตัวเพื่ออธิบายเรื่องความรักของชายชรา	1.วะกิปรากฏตัวเพื่ออธิบายเรื่องความรักของชายชรา
2. วะกิได้ตอบกับละครคันเรื่อง(เคียวเงิน)	2. วะกิและมิเตะโต้ตอบกัน โดยการแจ้งเรื่องของโอะโมะนิหรือห่อผ้าให้กับชายชราทราบ

⁶ *โอะโมะนิ* แปลตรงตัวว่า ภาระหนัก, *โคะอิ* แปลว่า ความรัก ชื่อเรื่อง *โคะอิ โนะ โอะโมะนิ* จึงแปลได้ว่า ภาระหนักแห่งรัก

3. ะกิและมิเตะโต้ตอบกัน โดยการแจ้งเรื่อง ของทฤษฎีหรือกลองให้กับชายชราทราบ	3. ะกิและมิเตะโต้ตอบกัน จนถึงฉากะกินำ ห่อผ้าออกมาแสดง
4. การขับร้องของมิเตะ และฉากการตีกลอง อย่างสุดกำลังแต่กลองนั้นก็ไม่เปล่งเสียง	4. การขับร้องของมิเตะ และการยกห่อผ้าด้วย ความหวังไปสู่ความสิ้นหวังและล้มเหลว
5. มิเตะฆ่าตัวตายและจบองค์แรก	5. มิเตะตายและจบองค์แรก
6.บทพูดของอะอิบรรยายสภาพการตายของ ชายชรา	6.บทพูดของอะอิบรรยายสภาพการตายของ ชายชรา
7.การโต้ตอบระหว่างอะอิกับะกิเกี่ยวกับ ข่าวการตายของชายชรา	7.การโต้ตอบระหว่างอะอิกับะกิเกี่ยวกับข่าว การตายของชายชรา
8. การขับร้องของทฤษฎีหรือนางสนม	8. การขับร้องของทฤษฎีหรือนางสนม
9.ดวงวิญญาณชายชราปรากฏตัว	9.ดวงวิญญาณชายชราปรากฏตัว
10.การแสดงท่าทีคุกคามและด่าทอนางสนม ของดวงวิญญาณอย่างต่อเนื่องยาวนาน	10.การแสดงท่าทีคุกคามและด่าทอนางสนม ของดวงวิญญาณเพียงครู่เดียว
11.ฉากจบ ดวงวิญญาณชายชราหายไป พร้อมกับความแค้นเต็มอก	11.ฉากจบ ดวงวิญญาณชายชราคลาย ความแค้นลง และพร้อมจะกลายมาเป็นเทพ คุ้มครองนางสนม

ตารางเปรียบเทียบข้างต้นแสดงความต่างและเหมือนกันของการดำเนินเรื่องระหว่าง
สองบทละคร ซึ่งงานวิจัยที่ผ่านมามักนำไปประเด็นการดำเนินเรื่องและตัวละครเอกอย่างชายชรา
มาวิเคราะห์ แต่ผู้วิจัยเห็นว่า เมื่อนำบทละครทั้งสองมาศึกษาแล้วจะพบว่าเสะอะมิได้
ปรับเปลี่ยนรายละเอียดต่างๆไปพอสมควร ซึ่งในแต่ละจุดก็แฝงไว้ซึ่งความหมายอันลึกซึ้ง
โดยเฉพาะในแง่ของทัศนคติต่อตัวละครอันเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้

4. ทัศนคติของผู้ประพันธ์ต่อตัวละครหญิง

ตามสมมติฐานการวิจัยที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เสะอะมิผู้ประพันธ์มีทัศนคติต่อตัว
ละครชายและหญิงที่ต่างกันออกไป โดยมีแนวโน้มให้ความสำคัญและรู้สึกเห็นใจตัวละครหญิง
มากกว่าตัวละครชาย เนื่องจาก เมื่อนำบทละครทั้งสองเรื่องคือ **อะยะ โนะ ทฤษฎี** และ
โคะอิ โนะ โอะโอะมิ มาศึกษาเปรียบเทียบกันแล้วจะพบหลักฐานสนับสนุนหลายประเด็น
ดังต่อไปนี้

4.1 ตัวละครนางสนมในเรื่อง อะยะ โนะ ทัซุสุมิ และ โคะอิ โนะ โอะโมะนิ มีสภาพจิตใจที่ต่างกันเมื่อทราบว่าชายชราเสียชีวิตจากการกระทำของตน

บทละครเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** ในองก์หลังนั้น เมื่อนางสนมทราบข่าวว่า ชายชราผู้กวาดสวนเสียชีวิตลง โดยที่ไม่สามารถตีกลองให้ดังขึ้นมาได้ นางก็รู้สึกผิดในการกระทำของตน จนถึงขั้นเสียสติไปเมื่อได้ยินเสียงคลื่นในบ่อน้ำดังเป็นเสียงกลอง เป็นอาภัพปฏิกิริยาที่น่าประหลาดใจ จนแม้แต่ะกิหรือข้าราชการบริพารยังตกใจในพฤติกรรมของผู้ที่สูงศักดิ์แต่ต้องกลับกลายเป็นคนวิกลจริตไปเสีย ซึ่งสามารถสังเกตได้จากบทละครดังต่อไปนี้

ツレ いかに人人聞くかさて、あの波の打つ音が、鼓こえの聲に似たるは如何に。
あら面白こえの鼓の聲や。あら面白や。

ワキ 不思議やな女御の御姿、さもうつつなく見え給ふは、如何なる事にてあるやらん。

ทัซุระ ทุกคนได้ยินเสียงนั้นหรือไม่ เสียงของเกลียวคลื่นเหตุใดจึงได้เหมือนกับเสียงของกลองยิ่งนัก อา ช่างเป็นเสียงที่น่ารันทมเสียจริงๆ

วะกิ ช่างน่าประหลาดใจเสียจริงกับท่าทีของพระนางสนมที่เสียสติไปได้ถึงเพียงนี้ มันเป็นเช่นนี้ไปได้อย่างไร

ในขณะที่บทละครเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโมะนิ** 『恋重荷』 ซึ่งถูกดัดแปลงขึ้นมาใหม่โดยเซอะมิ กลับไม่มีฉากที่นางสนมเสียสติไปมีแต่เพียงฉากที่นางแสดงความรู้สึกเสียใจและสำนึกในความผิดของตนเท่านั้น แสดงให้เห็นชัดเจนว่าเซอะมิ เปลี่ยนแปลงบทละครโดยตัดฉากที่ชวนให้รู้สึกเวทนาในความวิกลจริตของนางสนมออกไป ให้คงไว้แต่ภาพของหญิงสาวที่สูงศักดิ์เท่านั้น กล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์ให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของตัวละครหญิงตัวนี้ ให้ดูดีขึ้นกว่าเดิมไม่ให้น่าเวทนาเหมือนเช่นบทละครก่อนหน้านี้ ดังบทสนทนาระหว่างนางสนมกับข้าราชการบริพารต่อไปนี้

ツレ こい こい なか こい こい し むざん もの
恋よ恋、わが中なすな恋、恋には人の、死なぬものかは。無慙の者
の心こころやな。

ワキ あま かたじけな ごと こう た
これは余りに 忝 き御じょうにて候。はやはや立たせおはしませ。

ทศุระ ความรักหนอ ความรัก ช่างเป็นสิ่งที่น่ากลัวเหลือเกิน มนุษย์เราไม่ควร
หุนหันตกหลุมแห่งความรักอย่างง่าย ๆ ต้องมีผู้สังเวทชีวิตเพราะความรัก
เข้าจนได้ อา ช่างเป็นคนที่น่าเวทนายิ่ง

วะกิ เหตุการณ์เป็นไปเช่นนี้ มันช่างน่าละอายยิ่งนัก อย่างไรเสีย
ท่านควรจะไปจากที่นี่ได้แล้วนะขอรับ

งานวิจัยของนิชิมุระ ซะโตะฉนิ 西村聡⁷ (Nishimura Satoshi) กล่าวว่า “ในช่วง
เริ่มต้นของบทละคร บทสนทนาของวะกิมีการบรรยายถึงสถานที่และแนะนำให้ผู้ชมรู้จักฉนิเตะ
หรือชายชราผู้ทำหน้าที่กวาดใบดอกเบญจมาศที่แอบไปตกหลุมรักนางสนมจนล่วงรู้ไปถึงเบื้อง
สูง” ซึ่งในประโยคนี้เองนิชิมุระได้ระบุว่าผู้ที่ได้ยินเรื่องราวดังกล่าวหรือเบื้องสูงในที่นี้ ไม่ได้
หมายถึงนางสนมแต่เพียงผู้เดียว หากแต่ยังหมายถึงทางพระราชวังฉนิระกะวะ 白河院 อีกด้วย
ทั้งนี้อาจจะหมายรวมถึงจักรพรรดิฉนิระกะวะด้วยก็เป็นได้

ด้วยเหตุนี้ หากนางงานวิจัยดังกล่าวเข้ามาอ้างอิงแล้วจะสามารถตีความได้ว่าผู้ที่หยิบ
ยื่นเงื่อนไขอันยากลำบากอย่างการให้ฉนิเตะหรือชายชราทำการยกห่อผ้าเดินวนไปรอบสวนนั้น
ไม่ใช่มาจากตัวนางสนมแต่เป็นคำสั่งจากทางพระราชวัง ดังนั้นบาทที่ทำให้ฉนิเตะต้องเสียชีวิต
จากความทุกข์ที่ไม่สามารถยกห่อผ้าได้จึงตกไปอยู่กับทางพระราชวังไม่ใช่กับนางสนม

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว อาจจะพูดได้ว่าเสอะอะมิต้องการที่จะปกป้องนางผู้เป็นเพศหญิง
มากกว่าจะปล่อยให้นางเผชิญกับชะตากรรมที่โหดร้ายเหมือนเช่นเรื่องก่อนหน้าอย่างเรื่อง **อะ
ยะ โนะ ทศุสุมิ** 『綾鼓』เพราะถึงแม้ในองก์หลังวิญญูณของชายชราจะปรากฏตัวออกมาด่า
ทอนางสนมเหมือนกันทั้งสองบทละครก็ตามแต่ในเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโมะนิ** 『恋重荷』 นี้
ท้ายที่สุดแล้วดวงวิญญูณของชายชราก็ได้ละทิ้งความโกรธแค้นไปจนหมดและกลับมาเป็น
เทพคุ้มครองนางสนมที่ตนหลงรักต่อไป ดังประโยคสุดท้ายของบทละครที่มีใจความดังต่อไปนี้

ประโยคสุดท้ายในบทละคร

⁷ 西村聡 「〈恋重荷〉新風論(上)」『国学院雑誌』、1996 pp.74-84

地謡 おも けむりだ わか おも けむりだ わか いなぼ やまかぜふ みだ
 思ひの煙立ち別れ、思ひの煙立ち別れ、稲葉の山風吹き乱れ、
 こいじ やみ まよ あとむら うら しも ゆき あられ つい
 恋路の闇に迷ふとも、跡弔はばその恨みは霜か雪か霰か、終に
 あと き ひめこまつ はまもり かみ
 は跡も消えぬべしや。これもでぞ姫子松の、葉守の神となりて
 せんたい かげ まも せんたい かげ まも
 千代の影を護らんや千代の影を護らん。

จิตตะอิ จิตใจของข้ายังคงเผาไหม้ไปด้วยความทุกข์ทรมาน ปราศจากสติ
 ความคิดด้วยหลักเหตุผลใดๆ ยังคงหลงทางอยู่ในความมืดมิดแห่ง
 ความรัก แต่หากท่านทำพิธีอุทิศส่วนกุศลให้แก่ข้า ความเคียดแค้นนี้
 จะจางหายไปอย่างไร้ร่องรอยราวกับลูกเห็บ เกล็ดหิมะ และหยาด
 น้ำค้าง จากนั้นข้าจะกลับกลายมาเป็นรุกขเทวดาประจำต้นไม้ คอยปก
 ปักษุดูแลท่านต่อไปอีกพันปี

ในฉากจบที่เป็นเช่นนี้ นิมิระ ซะโตะฉิ (西村聡) ได้วิเคราะห์ไว้ว่าเป็นการพยายาม
 ดัดแปลงฉากจบจากบทละครก่อนหน้าที่เดิมดวงวิญญาณชายชราจะหายตัวไปพร้อมกับ
 ความแค้นที่ยังคุโชน ให้กลายฉากจบที่คลี่คลายลงในทางที่ดีกว่า ซึ่งการเอ่ยปากว่าจะกลับมา
 เป็นเทพประจำต้นไม้เพื่อคอยคุ้มครองนางสนมนั้นยังมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่หมายถึง
 การคุ้มครองคุ้มภัยปกป้องรักษาราชวงศ์ของจักรพรรดิให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัย
 จึงมีความเห็นว่า สะอะมิผู้ประพันธ์บทละครนอกจากจะมีความเห็นใจต่อโชคชะตาตัวละคร
 หญิงแล้วยังได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อชนชั้นผู้ปกครองผ่านบทละครในของเขาอีกด้วย

4.2 สถานะของตัวละครชายชราในเรื่อง อะยะ โนะ ทัซุสุมิ และ โคะอิ โนะ โอะโมะนิ

บทละครเดิมเรื่อง อะยะ โนะ ทัซุสุมิ 『綾鼓』 นั้นถึงแม้ว่าตัวละครชายชราที่มี
 สถานะเป็นเพียงผู้กวาดสวนในพระราชวังแต่กลับไปตกหลุมรักนางสนมจะแสดงถึงความ
 แตกต่างด้านชนชั้นและความไม่คู่ควรมากสักเพียงไรก็ตาม แต่เมื่อวิเคราะห์หลังไปภายในบท
 ละครนั้นกลับไม่มีคำพูดจากตัวละครใดๆกล่าวถึง “สถานะความต่ำต้อย” ของชายชราแม้แต่
 ครั้งเดียว ขณะที่ตัวละครแวดล้อมจะใช้บุรุษสรรพนามเรียกผิดๆว่า ชายแก่หรือ ไรจิน 老人
 (roujin) ในการเรียกขาน

ในขณะที่เมื่อสะอะมินำบทละครเรื่องนี้มาดัดแปลงใหม่เป็นเรื่อง โคะอิ โนะ โอะโมะ
 นิ 『恋重荷』 เขากลับเน้นให้เห็นภาพของ “ความต่ำต้อย” ในตัวมิเตะหรือชายชราமாக
 เป็นพิเศษ โดยผ่านคำว่า อิยะชิกิ 賤しき (iyashiki) ซึ่งมีความหมายในเชิงดูถูกดูแคลนว่า ต่ำ

ตั๋ย โกรโกโงหรือซอมซ่อ ซึ่งพบคำนี้ส่อดแทรกอยู่ในบทพูดของตัวละครวะกิผู้เป็นข้าราชการบริพารอยู่หลายครั้งและในบางฉากก็ใช้คำนี้เรียกแทนที่ชื่อตัวละคร ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเสอะมิต้องการเน้นภาพลักษณ์ที่น่าเวทนา ซอมซ่อ โกรโกโงและตั๋ยตั๋ยในชั้นวรรณะของฉิเตะให้มากขึ้นกว่าบทละครก่อนหน้า โดยสื่อผ่านการพูดของตัวละครอื่นให้ดูเหมือนเป็นอารมณ์ที่ถูกผสมอยู่

ดังนั้นการที่เสอะมิผู้ประพันธ์ทำการดัดแปลงบทละครให้มีคำพูดที่เน้นย้ำถึงวรรณะที่ต่ำของตัวละครชายชรามากกว่าบทละครฉบับดั้งเดิม สามารถอนุมานได้ว่าผู้ประพันธ์มีทัศนคติต่อตัวละครชายที่ไม่เท่าเทียมกับตัวละครหญิงซึ่งมีแนวโน้มให้ความเห็นใจต่อตัวละครหญิงมากกว่า โดยผู้วิจัยเห็นว่าเสอะมิมองการกระทำและโชคชะตาของชายชราเป็นสิ่งที่ไม่น่าเห็นใจเหมือนกับตัวละครหญิงที่ปรากฏในเรื่องนั่นเอง

4.3 ฉากนรกในองก์หลัง

โอดะ ซะชิโกะ 小田幸子(Oda Sachiko)⁸ ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยว่าองก์หลังของบทละครเรื่อง *อะยะ โนะ ทัซุซุมิ* 『綾鼓』 มีการแสดงฉากการรุกรไ่นางสนมอย่างอ้อมๆ และได้อารมณ์การแก้แค้นมาซ้อนทับกับการสื่ออารมณ์ความทุกข์ทรมานในนรก ซึ่งมีการแสดงด้วยคำพูดต่างๆ และประโยคที่สื่อความหมายเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับนรกภูมิเป็นเสมือนกลวิธีที่ใช้ในการสร้างฉาก ณ เวลานั้นให้กลายเป็นขุมนรกที่ดวงวิญญาณของตัวละครเอกอย่างชายชราได้เผชิญอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นางสนมได้รับโทษทัณฑ์จากกรรมที่ก่อเอาไว้ด้วยการเผชิญกับความทุกข์ในนรกแบบเดียวกับที่ดวงวิญญาณชายชราเจอ ซึ่งประโยคที่สื่อถึงนรกอย่างชัดเจนที่โอดะกล่าวถึงนั้นมีใจความดังต่อไปนี้

地謡 めいど あほうらせつ めいど かしゃく
冥途のぜつ鬼阿防羅利、冥途のぜつきあはうらせつの、呵責もかく
 み せ ほね ひ しゃ せ
やらんと、身を責め骨を砕く火車の責めといふとも、これにはまさら
 おそ なん いんが
じ恐ろしやさて何と、なるべき因果やぞ

⁸ 小田幸子、「恋重荷」演出とその歴史、2000 年

จิตตะอิ ปี่ศาจแห่งปรภพ ปี่ศาจแห่งปรภพ เต็มไปด้วยบาปหนา ต้องโทษทัณฑ์ ด้วยการโดนเพลิงเผาผลาญไปจนถึงกระดูก ช่างเป็นสิ่งที่น่าสะพรึงกลัว ยิ่งนัก แต่นั่นก็เป็นวรรณกรรมที่ต้องเผชิญ

สำหรับ **โคะอิ โนะ โอะโอะเมะนิ** 『恋重荷』 ที่เสะอะมิดัดแปลงใหม่ มีเพียงประโยคเดียวที่กล่าวถึง นรก และคำพูดของมิเตะหรือดวงวิญญาณชายชราที่คำทอใส่นางสนมก็ไม่รุนแรงเท่ากับเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุซุมิ** ซึ่งมีการกล่าวถึงปรภพ 冥途 (meido) และปีศาจ 鬼 (oni) อยู่บ่อยครั้ง จึงน่าจะเป็นอีกเจตนาของผู้ประพันธ์ในการดัดแปลงบทละครที่ได้แสดงความเห็นใจต่อตัวละครนางสนมโดยลดภาพความรุนแรงจากอารมณ์เคียดแค้นพยาบาทของดวงวิญญาณลงจากเดิม ให้มีลักษณะเหมือนกับว่านางสนมไม่ได้เผชิญหน้าอยู่กับภูตผีวิญญาณร้ายแต่กำลังเผชิญหน้าอยู่กับมนุษย์ด้วยกันนั่นเอง

ฉะนั้นแล้วจึงสามารถตีความได้ว่า การที่เสะอะมิประพันธ์ถึงฉากในขุมนรกให้มีความรุนแรงน้อยลงระหว่างที่ตัวละครหญิงปรากฏตัวออกมา บ่งบอกได้ว่ามีความเห็นใจต่อตัวละครเพศนี้มากกว่าเพศชายนั่นเอง

4.4 จุดจบของดวงวิญญาณตัวละครมิเตะ

บทละครทั้งสองเรื่องมีฉากจบที่แสดงถึงความแตกต่างกันในชะตากรรมของตัวละครเอก ดังต่อไปนี้

อะยะ โนะ ทัซุซุมิ 『綾鼓』 ดวงวิญญาณมิเตะหรือชายชราตกลงสู่หุบเหวแห่งต้นทานหรือ **โคะอิ โนะ ฟูจิ** (恋の淵) ท่ามกลางความโกรธแค้นที่ยังไม่คลี่คลาย

โคะอิ โนะ โอะโอะเมะนิ 『恋重荷』 ดวงวิญญาณมิเตะหรือชายชราคลายความโกรธแค้นลง และเอ่ยปากว่าจะกลับมาเป็นเทพคอยคุ้มครองนางสนม

การที่เสะอะมิได้ดัดแปลงเรื่องให้ดวงวิญญาณของชายชราในเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโอะเมะนิ** ได้พบกับจุดจบที่ดีกว่าการตกลงสู่วังวนแห่งความรักอย่างบทละครต้นฉบับ อาจจะกล่าวได้ว่าเสะอะมิได้แสดงความเห็นใจต่อโชคชะตาของนางสนมผ่านทางการกระทำและแสดงออกของดวงวิญญาณชายชรา จากเดิมที่นางสนมต้องทนทุกข์จากการคำทอระบายนางสนมเคียดแค้นอย่างไร้ที่สิ้นสุดของดวงวิญญาณชายแก่ในบทประพันธ์ก่อนหน้านี้ว่า **อะยะ โนะ ทัซุซุมิ** กลายเป็นตัวละครนางสนมสามารถหลุดออกจากความโหดร้ายของการเผชิญหน้ากับดวงวิญญาณซึ่งในอีกมุมหนึ่งก็อาจกล่าวได้ว่าเสะอะมิจึงมีความเห็นใจต่อโชคชะตาของชายชราเช่นเดียวกันแต่ผู้วิจัยเห็นว่าหากวิเคราะห์จากด้านอื่นๆ อย่างที่ได้กล่าว

มาข้างต้นตั้งแต่ประเด็นที่ 4.1 ถึง 4.3 เสาอะมิน่าจะมีความมุ่งหมายที่จะให้ฝ่ายตัวละครหญิง อย่างนางสนมได้พบกับความสุขสงบจากการตามราวีของดวงวิญญาณพยาบาลมากกว่า

เสาอะมิได้ดัดแปลงให้ความแค้นที่ดวงวิญญาณได้แสดงออกมานั้นมีจุดสิ้นสุดและสงบลงด้วยประโยคและท่าทีที่อ่อนเบาของดวงวิญญาณชายชรา อย่างที่ได้กล่าวไปแล้วใน หัวข้อ 4.1 เมื่อฉากจบของเรื่อง *โคะอิ โนะ โอะโมะนิ* นั้นดวงวิญญาณได้คลายความเคียดแค้นลงและพร้อมจะกลับมาเป็นเทพเพื่อคุ้มครองนางต่อไป ซึ่งจากการที่ตัวละครได้กลายเป็นวิญญาณผ่านการตกนรกมาแล้วมีโอกาสได้เปลี่ยนแปลงสถานะของตนเองไปเป็นเทพนั้น นักวิจัยบทละครโนหลายท่านได้กล่าวถึงประเด็นนี้ว่ายิ่งเต็มไปด้วยความคลุมเครือและไม่เป็นธรรมชาติเพราะภาพของวิญญาณร้ายกับเทพเจ้านั้นเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกัน แต่เมื่อวิเคราะห์จากประเด็นด้านทัศนคติของเสาอะมิที่มีต่อเพศหญิงอย่างนางสนมแล้วจะพบว่า สำหรับเสาอะมิที่ได้รับการเลี้ยงดูและอุปถัมภ์จากชนชั้นสูงมาตั้งแต่เยาว์วัยนั้น การที่เขาจะแต่งบทละครที่มีเนื้อหาเทิดทูนและแสดงความเคารพต่อชนชั้นปกครองก็ไม่ใช่ว่าเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ซึ่งในบทละครเรื่อง *โคะอิ โนะ โอะโมะนิ* ก็ได้แสดงความเคารพและเห็นใจต่อเพศหญิงออกมาผ่านบทบาทของตัวละครชายชราที่ได้ยอมละทิ้งความแค้นและความยึดติดในความรัก และพร้อมที่จะกลับมาเป็นเทพปกป้องรักษาทั้งนางสนมและพระราชวังนั่นเอง

4.5 การเป็นปีศาจเพียงแต่เฉพาะรูปลักษณะภายนอก

บทละครทั้งสองเรื่องนี้เมื่อเข้าสู่องค์หลัง ฌิเตะหรือชายชราที่ตายไปแล้วจะปรากฏตัวขึ้นมาอีกครั้งในรูปแบบของดวงวิญญาณที่เต็มไปด้วยความพยาบาทซึ่งภายในบทละครนั้นจะมีการบรรยายว่าได้กลายเป็นปีศาจหรืออสูรไปจากการตกนรก เพียงแต่ลักษณะของปีศาจในสองบทละครทั้ง *อะยะ โนะ ทัซุสุมิ* และ *โคะอิ โนะ โอะโมะนิ* จะมีรายละเอียดที่ต่างกันออกไปซึ่งถือว่าเป็นประเด็นที่มีนัยยะสำคัญไม่น้อย

จากหนังสือทฤษฎีการละครโนของเสาอะมิที่ชื่อว่า *ฟูมิกะเด็น*⁹ (風姿花伝) ได้กล่าวถึงรูปแบบของปีศาจในความหมายต่างกันไป 2 รูปแบบได้แก่

1. ริกิโดฟู (力動風) คือ การเป็นปีศาจทั้งรูปลักษณะและจิตใจ
2. ไชโดฟู (碎動風) คือ การเป็นปีศาจเพียงรูปลักษณะแต่จิตใจยังคงเป็นมนุษย์

⁹ เสาอะมิ ฟูมิกะเด็น ทฤษฎีการละครญี่ปุ่นของเสาอะมิ แปลโดย เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น 2533

บทละครดั้งเดิมอย่าง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** มีลักษณะของดวงวิญญาณชายชราในองค์หลังเป็นปีศาจแบบทั้งกายและจิตใจหรือริกิโดฟุ แต่เสอะมิได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าบทละครดัดแปลงของเขาเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโมะนิ** คือบทละครที่เป็นเสมือนตัวแทนของปีศาจในแบบ ไซโดฟุ ซึ่งเป็นปีศาจแต่เพียงร่างกายภายนอกเท่านั้นแต่จิตใจยังเป็นมนุษย์อยู่เช่นเดิม

นอกจากนี้เสอะมียังกล่าวต่อไปอีกว่าการที่ตัวละครกลายเป็นปีศาจทั้งร่างกายและจิตใจหรือ ริกิโดฟุ นั้นเป็นเรื่องที่ยากจะหยั่งรู้และเข้าถึงได้เพราะไม่มีผู้ใดเคยพบเห็นปีศาจจริงๆ และสำหรับการแสดงละครโนแล้วปีศาจลักษณะนี้ไม่มีความน่าสนใจ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้เสอะมิพยายามดัดแปลงบทละครเรื่อง **โคะอิ โนะ โอะโมะนิ** ขึ้นมา

การที่เสอะมิได้ดัดแปลงบทละครให้ดวงวิญญาณของชายชราในองค์หลังมีจิตใจที่ยังคงไว้ซึ่งความเป็นมนุษย์นั้น อาจจะตีความได้ว่าเสอะมิได้แสดงความเห็นใจต่อตัวละคร ทั้งต่อตัวชายชราที่ต้องทนทุกข์ตายไปกลายเป็นปีศาจและอีกด้านหนึ่งคือการแสดงความเห็นใจต่อนางสนมที่ต้องเผชิญหน้ากับการถูกละทิ้งทางอารมณ์โกรธแค้นของดวงวิญญาณ

เสอะมิได้เปลี่ยนให้จากเดิมที่ดวงวิญญาณชายชราเป็นปีศาจเต็มรูปแบบทั้งร่างกายและจิตใจอย่างในเรื่อง **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** ให้ดวงวิญญาณชายชรากลายเป็นปีศาจร้ายแต่เพียงรูปร่างแต่จิตใจยังเป็นมนุษย์นั้น สามารถตีความได้ว่าอารมณ์และการกระทำที่มีต่อนางสนมยังเป็นแบบมนุษย์อยู่ซึ่งนั่นก็หมายความว่า จิตใจของชายชราก็ยังเป็นแบบเดียวกับตอนที่เขายังมีชีวิตซึ่งยังเต็มไปด้วยความรักต่อโดยปราศจากความสงสัยในการกระทำของนางสนมซึ่งทำให้ภาพการถูกรังแกของนางสนมจากเดิมที่ถูกปีศาจรุกรไล้อย่างน่าหวาดกลัว มีความอ่อนเบาลง ไปเป็นการเผชิญหน้ากับปีศาจที่ยังเต็มไปด้วยจิตใจของมนุษย์เท่านั้น อนุมานได้ว่าเป็นการแสดงความเห็นใจต่อตัวละครเพศหญิงอย่างนางสนมโดยผ่านการดัดแปลงลักษณะของตัวละครเอกจากเดิมที่เป็นปีศาจที่เกรี้ยวกราดทั้งกายใจเหลือไว้แต่เพียงภาพของตัวละครที่เป็นปีศาจเฉพาะรูปลักษณ์ภายนอกเท่านั้น

5. บทสรุป

จากหลักฐานสนับสนุนดังที่ได้กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบบทละครทั้งสองเรื่องคือ **อะยะ โนะ ทัซุสุมิ** และ **โคะอิ โนะ โอะโมะนิ** ผู้ประพันธ์เสอะมิจึงมีความรู้สึกเห็นใจตัวละครเพศหญิงมากกว่าตัวละครเพศชายโดยนำเสนอออกมาในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นจากบทพูดและพฤติกรรมของตัวละครเอก รวมไปถึงตัวละครอื่นที่ได้กลายเป็นเหมือนกระจกสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่ถ่ายทอดผ่านออกมา จากเดิมที่ตัวละครหญิงจะเป็น

ฝ่ายถูกกระทำจากโชคชะตาที่โหดร้ายกลั้บกลายเป็นผู้ที่ได้รับความเห็นใจมากขึ้นกว่าเดิมใน
บทดัดแปลงที่เขียนขึ้นมาในภายหลัง

บรรณานุกรม

เสะอะมิ ฟุทิกะเด็น ทฤษฎีการละครญี่ปุ่นของเสะอะมิ แปลโดย เสาวลักษณ์ สุริยวงศ์ไพศาล
กรุงเทพ: บำรุงสาส์น 2533

前田正民 「謡曲〈綾鼓〉と〈恋重荷〉について」『甲南国文』神戸 1966 pp.10-20

小田幸子 「〈恋重荷〉演出とその歴史」『観世』京都 2000 pp.46-50

西村聡 「〈恋重荷〉新風論(上)」『国学院雑誌』東京 1996 pp.74-84

小山弘志、佐藤健一郎 「四番目物〈綾鼓〉」『謡曲集2』小学館 1998 pp.296-298

佐成謙太郎 「四番目物、〈恋重荷〉」『謡曲大観第二巻』明治書院 1956 pp.1152-
1166

大谷節子 「作品研究〈恋重荷〉」『観世』京都 2007 pp.28-37

การศึกษากลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย

Vocabulary Learning Strategies of Thai Learners of Japanese Language

ศุภลักษณ์ กฤษณานนท์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในระดับอุดมศึกษาจำนวน 337 คน เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยคือ การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และแบบสอบถามการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยจำนวน 53 ข้อ ประกอบด้วยประเภทของกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ 5 ประเภทกลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การตัดสินใจ, กลยุทธ์ทางสังคม, กลยุทธ์การจำ, กลยุทธ์ปริชาน และกลยุทธ์อภิปริชาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย, ค่าร้อยละ, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน, ค่าสถิติทดสอบ t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยกลยุทธ์ที่ผู้เรียนชาวไทยใช้มากที่สุด คือ กลยุทธ์ปริชาน รองลงมาคือ กลยุทธ์การตัดสินใจ, กลยุทธ์การจำ, กลยุทธ์อภิปริชาน และกลยุทธ์ทางสังคม 2) ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชั้นต้นใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นมากกว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชั้นกลาง 3) ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นในแต่ละภูมิภาคมีการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05, เพศชายมีแนวโน้มใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นมาก, ผู้เรียนที่เคยไปประเทศญี่ปุ่นใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นมากกว่าผู้ที่ไม่เคยไปประเทศญี่ปุ่น, การใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยกับระยะเวลาเรียนภาษาญี่ปุ่นนั้น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาญี่ปุ่นศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. บทนำ

กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาที่ทำให้การเรียนภาษามีประสิทธิภาพ และยังเชื่อมโยงเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาโดยทั่วไป กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนและใช้กลยุทธ์ในการเรียนภาษาทั้งในและนอกห้องเรียนด้วยตนเองได้ นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีประสบการณ์การเรียนรู้รวมทั้งกลยุทธ์ในการเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น Nakamura (2011) กล่าวว่าอุปสรรคหนึ่งในการเรียนคำศัพท์ เกิดจากการแทรกแซงจากภาษาแม่ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนมักจะให้ความสำคัญกับการท่องจำแบบหุ่นยนต์ การฟังพจนานุกรม 2 ภาษา ที่มีคำแปลความหมาย 1 ต่อ 1 ระหว่างภาษาเป้าหมายกับภาษาแม่ ขาดประสบการณ์หรือความรู้ในการเชื่อมโยงรายการคำศัพท์ หรือ จัดการกลุ่มก้อนคำ และขาดการฝึกฝนใช้คำศัพท์ หากผู้เรียนได้รับการชี้แนะกลยุทธ์ในการเรียนคำศัพท์จากผู้สอน น่าจะผ่อนคลายหรือความรู้สึกยากลำบากในการเรียนรู้คำศัพท์ลงได้

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้เรียนชาวต่างชาติ จะสามารถเข้าใจถึงแก่นแท้ของการใช้ภาษาของชาตินั้น ๆ ได้เหมือนกับเจ้าของภาษานั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้เรียนจึงมักประสบปัญหาในการเลือกสรรคำที่เหมาะสม โดยเฉพาะคำที่มีความหมายคล้ายกันและคำหลายความหมาย (Oka, 2007) สำหรับผู้เรียนชาวไทย ก็ประสบปัญหาการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาต่างประเทศเช่นกัน (Mayuree, 2007) ปัญหาการเรียนรู้คำศัพท์ มักจะถูกลืมข้าม และถูกผลักดันให้เป็นภาระของผู้เรียนไปท่องจำกันเอง และยังไม่มีการวิจัยในเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในด้านกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารายละเอียดในหัวข้อดังกล่าว ผลการวิจัยน่าจะทำให้เกิดความเข้าใจในกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยได้ดียิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นในประเทศไทย

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์เป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษา (Nation, 2001) ตัวแปรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งนำมาจากงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษา ซึ่งงานวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรด้านระดับชั้น O'Malley et al. (1985a) พบว่ากลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาที่ใช้เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความสามารถทางภาษา (ระดับความสามารถทางภาษา คือระดับต้น และระดับกลาง) ผลการสำรวจที่ได้คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งระดับต้นและระดับกลางใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาที่หลากหลาย นักเรียนชั้นกลาง (34.9%) ใช้กลยุทธ์

อภิปริธาน (Metacognitive Strategies) ป้อยกว่านักเรียนชั้นต้น (27.4%) ผู้วิจัยแนะนำว่าระดับความสามารถพื้นฐานในภาษาที่สองควรจะต้องมีมาก่อน เพื่อที่นักเรียนจะได้สามารถจัดการและสะท้อนผลการเรียนของตนเองได้ นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์ปริธาน (Cognitive Strategies) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนทั้งสองระดับชอบใช้การทำซ้ำ (repetition) การจดบันทึก (note-taking) และพบข้อแตกต่างบางประการในการใช้กลยุทธ์ปริธาน (Cognitive Strategies) ระหว่างนักเรียนชั้นต้นและชั้นกลางว่า ชั้นต้นมีแนวโน้มที่จะพึ่งพาการแปลและการนึกภาพมาก ส่วนชั้นกลางมีแนวโน้มที่จะใช้การพึ่งพาบริบทมาก แต่ L. Vandergrift (1997 อ้างถึงใน Mogi & Tokiwa, 2003) กลับพบผลการวิจัยที่แตกต่างกันออกไปคือ ภาษา ผู้เรียนชั้นต้นจะใช้กลยุทธ์การเดา กลยุทธ์การถ่ายโอนเป็นภาษาแม่ ส่วนผู้เรียนชั้นกลางจะใช้กลยุทธ์ดังกล่าวน้อย ส่วนใหญ่จะใช้กลยุทธ์อภิปริธาน ในส่วนของงานวิจัยเกี่ยวกับความแตกต่างของระดับชั้นปี พบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 มีความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาค่อนข้างสูงและใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาหลากหลายมากที่สุด ตรงข้ามกับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาน้อย (Park, 1997 อ้างถึงใน Park (Park, 2010; Arai, 2000) แต่งานวิจัยของ Mori (2007) กลับพบว่าความถี่ในการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาไม่แตกต่างกันแม้ว่าระดับชั้นปีของผู้เรียนจะแตกต่างกันก็ตามตัวแปรด้านภูมิภาค งานวิจัยของ Watanabe (1991) พบว่า นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยในเขตตัวเมืองและเขตต่างจังหวัดมีการใช้กลยุทธ์ที่แตกต่างกันดังนี้ นักศึกษาในเขตต่างจังหวัดใช้กลยุทธ์การชดเชย, กลยุทธ์การจำและกลยุทธ์ทางอารมณ์และสังคม (Social-affective strategies) ในระดับปานกลาง ส่วนนักศึกษาในเขตตัวเมืองพบว่า ใช้กลยุทธ์การชดเชย, กลยุทธ์ทางอารมณ์ในระดับสูง ส่วนกลยุทธ์การจำและกลยุทธ์ปริธานมีการใช้ในระดับปานกลาง

งานวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรด้านเพศ มีงานวิจัยบางชิ้นที่สำรวจแล้วพบว่า เพศไม่มีผลต่อ

กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษา (L. Vandergrift, 1997; Nada, 2006; Osanai, 2000) แต่ก็ม้งานวิจัย

ไม่น้อยที่สำรวจแล้วพบว่า เพศหญิงใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษามากกว่าเพศชาย โดยที่เพศ

หญิงจะใช้กลยุทธ์ทางสังคม (Social Strategies) มากที่สุด (Noguchi, 1991 อ้างถึงใน

Rebecca L. Oxford, 1996; Politzer, 1983; Ehrman & Oxford, 1989; Oxford & Nyikos, 1989; Green, & Oxford, 1995; Jalal & Kaveh, 2011)

งานวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรด้านประสบการณ์การใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่น Park (Park,

1997 อ้างถึงใน Park, 2010) พบว่า ผู้เรียนที่เคยไปประเทศญี่ปุ่นใช้กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษา

มากกว่าผู้เรียนที่ไม่เคยไปญี่ปุ่นจากการศึกษาเกี่ยวกับงานวิจัยเกี่ยวกับตัวแปรดังกล่าว ยังมีผลการวิจัยที่ขัดแย้งกันอยู่ทำให้ผู้วิจัยต้องการศึกษาประกอบไปกับการทำวิจัยในครั้งนี้

กรอบแนวคิด ผู้วิจัยเลือกใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของ Schmitt เพื่อประสิทธิภาพในการจัดเก็บข้อมูล และการวิเคราะห์ เหตุผลประการแรก que เลือก คือ กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของ Schmitt นั้นครอบคลุมรายการกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ และสร้างตามระบบของกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาตามการแบ่งประเภทกลยุทธ์การเรียนรู้ภาษา Oxford ประการที่ 2 คือ การแบ่งประเภทของ Schmitt นั้นเคยใช้กับการศึกษาผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นที่มีอายุต่างกัน คือ นักเรียนมัธยมต้น และมัธยมปลาย, นักศึกษามหาวิทยาลัยและพนักงานบริษัท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสามารถใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยจะใช้ศึกษา คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยได้ และเนื่องจากการใช้กลยุทธ์จริงของผู้เรียนนั้นเปลี่ยนไปตามระดับความสามารถของการเรียนรู้ภาษาที่สอง (Schmitt, 1997) ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจ และน่าจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการสอนคำศัพท์ได้ ผู้วิจัยจึงเพิ่มประเด็นเกี่ยวกับระดับความสามารถของผู้เรียน กับ การเลือกใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์เป็นประเด็นที่สี่ มาพิจารณาด้วย ซึ่งระดับความสามารถดังกล่าวในงานวิจัยชิ้นนี้ คือ ความต่างของระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย เมื่อผู้เรียนมีระยะเวลาในการเรียนมากขึ้น มีความรู้มากขึ้นกลยุทธ์ที่ใช้จะแตกต่างกันหรือไม่

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในระดับอุดมศึกษา
2. เพื่อเปรียบเทียบการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนชาวไทยที่เรียนภาษาญี่ปุ่นในระดับต้นและระดับกลาง
3. เพื่อสำรวจตัวแปรแต่ละด้านของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ได้แก่ เขตภูมิภาค เพศ ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่น ระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่น กับ การใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น

4. วิธีการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นในแต่ละภาคของไทย จำนวน 337 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1. แบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. แบบสอบถามตอนที่ 2 กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นที่
ให้อยู่ในปัจจุบัน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) แบบมาตรา
ส่วนประมาณค่า 5 ระดับจำนวนทั้งหมด 53 ข้อประกอบด้วยกลยุทธ์การ
ตัดสินใจ (ข้อ 1-12) กลยุทธ์ทางสังคม (ข้อ 13-20) กลยุทธ์การจำ (ข้อ 21-
39) กลยุทธ์บริหาร (ข้อ 40-46) และกลยุทธ์อภิบริหาร (ข้อ 47-53)

4.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูล ความเข้าใจเนื้อหาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การ
เรียนรู้คำศัพท์ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ
2. สร้างเครื่องมือการวิจัย นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ
3. ทำการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มทดลอง จำนวน 30 ชุด ค่าความเชื่อมั่น
ของแบบสอบถามอยู่ที่ 0.92
4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบน
มาตรฐาน t-test และความแปรปรวนทางเดียว (ANOVA)
5. สรุปผลและรายงานผลการวิจัย

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมแบบสอบถาม มาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. นำแบบสอบถามตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มาแจก
แจงความถี่ และหาค่าร้อยละ
2. นำแบบสอบถามตอนที่ 2 กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียน
ภาษาญี่ปุ่นที่ให้อยู่ในปัจจุบัน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List)
แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มาคำนวณหาค่าเฉลี่ย ส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดค่าความถี่ ดังนี้ 5 หมายถึง ใช้เป็น
ประจำ, 4 หมายถึง ใช้ค่อนข้างบ่อย 3. หมายถึง ใช้บางครั้ง, 2 หมายถึง
ไม่ค่อยได้ใช้, 1 หมายถึง ไม่เคยใช้เลย จากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดมา
คำนวณหาค่าเฉลี่ยเป็นรายข้อ โดยมีการแปลความหมายดังนี้ ค่าเฉลี่ย
4.5 - 5.0 แสดงว่า ใช้มากที่สุด, ค่าเฉลี่ย 3.5 - 4.4 แสดงว่า ใช้มาก,

ค่าเฉลี่ย 2.5 - 3.4 แสดงว่าใช้บางครั้ง, ค่าเฉลี่ย 1.5 - 2.4 แสดงว่าใช้น้อย, ค่าเฉลี่ย 1.0 - 1.4 แสดงว่าไม่เคยใช้เลย

3. การเปรียบเทียบการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยระหว่างผู้เรียนขั้นต้นและผู้เรียนชั้นกลางใช้ค่าสถิติทดสอบ t-test ทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างตัวแปร 2 กลุ่ม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05
4. การเปรียบเทียบการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ระหว่างเขตภูมิภาค ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) ทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างตัวแปรที่มากกว่า 2 กลุ่มด้วยค่าสถิติทดสอบ F-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และ ทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe' Post Hoc Comparison) ภายใต้ระดับนัยสำคัญเดียวกัน
5. การเปรียบเทียบการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยระหว่างเพศชายและเพศหญิงใช้ค่าสถิติทดสอบ t-test ทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างตัวแปร 2 กลุ่ม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05
6. การเปรียบเทียบการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ระหว่างผู้ที่เคยและไม่เคยไปใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่น ใช้ค่าสถิติทดสอบ t-test ทดสอบความมีนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างตัวแปร 2 กลุ่ม ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05
7. การเปรียบเทียบการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยกับระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่นใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA)

5. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ พบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Grainger (1997) ที่ทำการสำรวจกลยุทธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นแล้ว

พบว่า ภาพรวมของการใช้กลยุทธ์นั้นอยู่ในระดับปานกลางเช่นกันเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยในแต่ละหัวข้อย่อยของแต่ละประเภทกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นที่ผู้เรียนชาวไทยใช้มากเป็นรายชื่อจำนวน 19 อันดับ แล้วพบว่าผู้เรียนใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทย ในการหาความหมายคำศัพท์ มากที่สุด ($\bar{x} = 4.16$) รองลงมาคือ ถามความหมายคำศัพท์ที่ไม่รู้จักเพื่อนร่วมชั้น ($\bar{x} = 4.11$), สังเกตและวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์จากหน้าที่ของคำๆ นั้น เช่น 書< เป็นคำกริยา 先生 เป็นคำคุณศัพท์ 先生 เป็นคำนาม ($\bar{x} = 4.09$), เรียนรู้คำศัพท์ตัวอักษรคันจิ โดยการเขียนซ้ำๆ ($\bar{x} = 3.94$), เรียนรู้คำศัพท์ตัวอักษรฮิรางานะ คาคาตามะโดยการเขียนซ้ำๆ ($\bar{x} = 3.92$), เรียนรู้คำศัพท์โดยการจดบันทึกไว้ในขณะที่เรียนอยู่ในชั้น ($\bar{x} = 3.80$), เรียนรู้และจดจำความหมายของคำศัพท์โดยการแปล ($\bar{x} = 3.78$), ใช้พจนานุกรมออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ตหรือมือถือ ในการหาความหมายคำศัพท์ ($\bar{x} = 3.73$), หาความหมายของคำโดยการช่วยกันสืบค้นกับเพื่อนร่วมชั้นหรือพูดคุยสอบถามกัน ($\bar{x} = 3.68$), ใช้พจนานุกรม ไทย-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์ ($\bar{x} = 3.67$), จำรากศัพท์ (roots) และคำเสริมหน้าเสริมท้าย (prefix, suffix) ในการเรียนคำศัพท์ เช่น คำว่า 食べ方 方 เป็นคำเสริมท้าย แปลว่า วิธี ส่วน 食べ (る) เป็นรากศัพท์แปลว่า กิน ดังนั้น 食べ方 แปลว่า วิธีกิน ($\bar{x} = 3.67$), เรียนรู้และเดาความหมายของคำศัพท์จากข้อความข้างเคียง ($\bar{x} = 3.65$), จำความหมายของคำศัพท์จากประสบการณ์ส่วนตัวของนักศึกษาเอง เช่น มีอาจารย์ถามนักศึกษาว่า คำว่า シビア แปลว่าอะไร นักศึกษาไม่สามารถตอบอาจารย์ได้ อาจารย์จึงบอกคำแปลให้แปลว่า “เข้มนวด” ทำให้นักศึกษาจำคำนั้นได้ตลอดไป ($\bar{x} = 3.65$), เรียนรู้คำศัพท์จากสื่อภาษาญี่ปุ่นต่างๆ เช่น เพลง ภาพยนตร์ ละคร ($\bar{x} = 3.62$), จดจำคำศัพท์ใหม่โดยเชื่อมโยงความหมายของคำนั้นกับความหมายของคำอื่นๆ ที่เคยเรียนมาแล้ว เช่น คำว่า 子犬 นักศึกษาทราบว่าแปลว่า ลูกสุนัข เพราะจำคำว่า 子 กับ 犬 ได้เป็นต้น ($\bar{x} = 3.58$), เปิดดูส่วนอธิบายคำศัพท์ในหนังสือเรียน ขณะที่อาจารย์อธิบายพูดถึงคำนั้น ($\bar{x} = 3.58$), ใช้รูปภาพหรือการแสดงท่าทางประกอบการพูด เพื่อทราบความหมายของคำศัพท์ ($\bar{x} = 3.56$), เรียนรู้คำศัพท์โดยการพูดออกเสียงซ้ำๆ ($\bar{x} = 3.56$), เรียนคำศัพท์โดยการแปลคำศัพท์จากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ($\bar{x} = 3.53$) (ดังตารางที่ 1)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่า ผู้เรียนนิยมใช้พจนานุกรมสองภาษามากที่สุด (ใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทย ในการหาความหมายคำศัพท์,) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ

McGroarty, 1987 (อ้างถึงใน Grainger, 1997); Kudo (1999) เหตุผลที่ผู้เรียนนิยมใช้พจนานุกรมสองภาษามากเป็นเพราะว่า ผู้เรียนจะรู้สึกมีความมั่นใจเมื่อเห็นคำศัพท์ภาษาต่างประเทศนั้นแปลเป็นความหมายในภาษาแม่ของผู้เรียน (Sy, 1996) นอกจากนี้ยังพบว่า การฝึกเขียนซ้ำๆ (เรียนรู้คำศัพท์ตัวอักษรคันจิโดยการเขียนซ้ำๆ, เรียนรู้คำศัพท์ตัวอักษรฮิรางานะ คาคาคานะโดยการเขียนซ้ำๆ, เรียนรู้คำศัพท์โดยการพูดออกเสียงซ้ำๆ) เป็นวิธีการที่ผู้เรียนส่วนใหญ่ใช้ในการจดจำคำศัพท์ 中西(Nakanishi, 2008) และการเรียนรู้คำศัพท์โดยการจดบันทึกไว้ในขณะที่เรียนอยู่ในชั้นเรียนนั้นเป็นกลยุทธ์ที่ใช้มากซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Schmitt (1997)

ตารางที่ 1

แสดงกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นที่ผู้เรียนชาวไทยใช้มากเป็นรายชื่อ
จำนวน 19 อันดับ

กลยุทธ์การตัดสินใจ (6)	4.16	ใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทย ในการหาความหมายคำศัพท์
กลยุทธ์ทางสังคม (16)	4.11	ถามความหมายคำศัพท์ที่ไม่รู้จักเพื่อนร่วมชั้น
กลยุทธ์การตัดสินใจ (1)	4.09	สังเกตและวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์จากหน้าที่ของคำๆ นั้น เช่น 書< เป็นคำกริยา き< ว่าเป็นคำคุณศัพท์ 先生 เป็น คำนาม
กลยุทธ์ปริชาน (40)	3.94	เรียนรู้คำศัพท์ตัวอักษรคันจิโดยการเขียนซ้ำๆ
กลยุทธ์ปริชาน (41)	3.92	เรียนรู้คำศัพท์ตัวอักษรฮิรางานะ คาคาคานะโดยการเขียนซ้ำๆ
กลยุทธ์ปริชาน (42)	3.80	เรียนรู้คำศัพท์โดยการจดบันทึกไว้ในขณะที่เรียนอยู่ในชั้น
กลยุทธ์การจำ (32)	3.78	เรียนรู้และจดจำความหมายของคำศัพท์โดยการแปล
กลยุทธ์การตัดสินใจ (12)	3.73	ใช้พจนานุกรมออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ตหรือมือถือ ในการหาความหมายคำศัพท์

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ ลำดับข้อในแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 (ต่อ)
แสดงกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นที่ผู้เรียนชาวไทยใช้มากเป็นรายชื่อ
จำนวน 19 อันดับ

กลยุทธ์ทางสังคม (17)	3.68	หาความหมายของคำโดยการช่วยกันสืบค้นกับเพื่อนร่วมชั้นหรือพูดคุยสอบถามกัน
กลยุทธ์การตัดสินใจ (7)	3.67	ใช้พจนานุกรม ไทย-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์
กลยุทธ์การจำ (31)	3.67	จำรากศัพท์ (roots) และคำเสริมหน้าเสริมท้าย (prefix, suffix) ในการเรียนคำศัพท์ เช่น คำว่า 食べ方 方เป็นคำเสริมท้าย แปลว่า วิธี ส่วน 食べ(る) เป็นรากศัพท์แปลว่า กิน ดังนั้น 食べ方 แปลว่า วิธีกิน
กลยุทธ์การตัดสินใจ (4)	3.65	เรียนรู้และเดาความหมายของคำศัพท์จากข้อความข้างเคียง
กลยุทธ์การจำ (22)	3.65	จำความหมายของคำศัพท์จากประสบการณ์ส่วนตัวของนักศึกษาเอง เช่น มีอาจารย์ถามนักศึกษาว่า คำว่า シビア แปลว่าอะไร นักศึกษาไม่สามารถตอบอาจารย์ได้ อาจารย์จึงบอกคำแปลให้ แปลว่า “เข้มนวด” ทำให้นักศึกษาจำคำนั้นได้ตลอดไป
กลยุทธ์ปริชาน (46)	3.62	เรียนรู้คำศัพท์จากสื่อภาษาญี่ปุ่นต่างๆ เช่น เพลง ภาพยนตร์ ละคร
กลยุทธ์การจำ (26)	3.58	จดจำคำศัพท์ใหม่โดยเชื่อมโยงความหมายของคำนั้นกับความหมายของคำอื่นที่เคยเรียนมาแล้ว เช่น คำว่า 子犬 นักศึกษาทราบว่าแปลว่า ลูกสุนัข เพราะจำคำว่า 子 กับ 犬 ได้ เป็นต้น
กลยุทธ์ปริชาน (43)	3.58	เปิดดูส่วนอธิบายคำศัพท์ในหนังสือเรียนขณะที่อาจารย์อธิบายพูดถึงคำนั้น
กลยุทธ์การตัดสินใจ (3)	3.56	ใช้รูปภาพหรือการแสดงท่าทางประกอบการพูด เพื่อทราบความหมายของคำศัพท์
กลยุทธ์การจำ (39)	3.56	เรียนรู้คำศัพท์โดยการพูดออกเสียงซ้ำๆ
กลยุทธ์อภิปริชาน (51)	3.53	เรียนคำศัพท์โดยการแปลคำศัพท์จากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ ลำดับข้อในแบบสอบถาม

กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นที่ผู้เรียนชาวไทยใช้น้อยพบเพียง 2 อันดับ คือ กลยุทธ์ทางสังคม (ให้อาจารย์ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ที่นักศึกษาจดไว้ในรายการคำศัพท์หรือบัตรคำ) และกลยุทธ์การตัดสินใจ (ใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์) การที่นักศึกษาใช้กลยุทธ์ในข้อ 19 (ให้อาจารย์ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ที่นักศึกษาจดไว้ในรายการคำศัพท์หรือบัตรคำ) นั้น อาจเป็นนักศึกษาไทยส่วนใหญ่จะฟังคำบรรยายของครูและจะไม่ค่อยถามคำถามในชั้นเรียนอาจจะเนื่องมาจากกลัวและไม่กล้าซักถามครู ถ้าจะถามนักศึกษาก็จะถามเพื่อนร่วมชั้นเรียนมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นในตารางที่ 5.2 หัวข้อย่อยของกลยุทธ์ทางสังคมที่ผู้เรียนใช้มาก คือ ถามความหมายคำศัพท์ที่ไม่รู้จักจากเพื่อนร่วมชั้น, หาความหมายของคำโดยการช่วยกันสืบค้นกับเพื่อนร่วมชั้นหรือพูดคุยสอบถามกันในส่วนข้อ 10 (ใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์) การที่ผู้เรียนเลือกใช้น้อยเป็นเพราะการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำศัพท์จากพจนานุกรมแบบภาษาเดียว (monolingual dictionary) เป็นเรื่องยากสำหรับผู้เรียน (Tanaka, 2008) (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2

แสดงกลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นที่ผู้เรียนชาวไทยใช้น้อยเป็นรายชื่อ
จำนวน 2 อันดับ

กลยุทธ์ทางสังคม (19)	2.32	ให้อาจารย์ตรวจสอบความหมายของคำศัพท์ที่นักศึกษาจดไว้ในรายการคำศัพท์หรือบัตรคำ
กลยุทธ์การตัดสินใจ (10)	2.26	ใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ ลำดับข้อในแบบสอบถาม

จากการสำรวจเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยในชั้นต้น และผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในชั้นกลาง พบว่า ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยชั้นต้น (Kamolthip, 2010) และชั้นกลางใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์อยู่ในระดับปานกลาง (ชั้นต้น $\bar{x} = 3.30$, ชั้นกลาง $\bar{x} = 3.24$) และการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยในชั้นต้นและชั้นกลางโดยภาพรวมแล้ว ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อแล้วพบว่า ผู้เรียนชั้นต้นและผู้เรียนชั้นกลาง มี

การใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นในแต่ละข้อแตกต่างกัน ดังตารางที่ 3 พบว่า ผู้เรียน
ขั้นต้นมักจะนิยมใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ แบบตื้น (shallow strategies) (Schmitt, 2007)
อย่างเช่นบันทึกคำศัพท์ลงในสมุดพก แล้วนำติดตัวไว้ตลอด เพื่อทบทวนท่องจำ, ทบทวน
คำศัพท์ที่เรียนไปแล้วบ่อยๆ เป็นต้น ส่วนผู้เรียนชั้นกลางมักจะนิยมใช้กลยุทธ์ที่มีความซับซ้อน
มากขึ้นหรือที่เรียกว่า “กลยุทธ์แบบลึก (deeper strategies)” ซึ่งต้องมีการจัดการกับข้อมูล
และปรับให้เหมาะสม (Schmitt, 2007) อย่างเช่น สังเกตและวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์
จากหน้าที่ของคำๆ นั้น เช่น 書^か เป็นคำกริยา さいはい เป็นคำคุณศัพท์ 先生^{せんせい} เป็นคำนาม, ใช้
รากศัพท์ (roots) และการเติมหน่วยคำหน้า, หลัง (prefix, suffix) ในการหาความหมายของคำ
เช่น คำว่า 未経験^{みけいけん} รากศัพท์ คือ 経験^{けいけん} แปลว่า ประสบการณ์ 未^み คือ คำเสริมหน้า แปลว่า ไม่
ดังนั้นความหมายทั้งหมดนี้คือ ไม่มีประสบการณ์ เป็นต้น

ตารางที่ 3

แสดงรายข้อการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยชั้นต้น
และชั้นกลางที่ใช้แตกต่างกัน

กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น	ผู้เรียนชั้นต้น		ผู้เรียนชั้นกลาง	
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
กลยุทธ์การตัดสินใจ				
1. สังเกตและวิเคราะห์ความหมายของคำศัพท์จากหน้าที่ของคำๆ นั้น เช่น 書^か เป็นคำกริยา さ^{さい} เป็นคำคุณศัพท์ 先生^{せんせい} เป็นคำนาม	3.99	0.83	4.18	0.88
2. ใช้รากศัพท์ (roots) และการเติมหน่วยคำหน้า, หลัง (prefix, suffix) ในการหาความหมายของคำ เช่น คำว่า 未経験^{みけいけん}รากศัพท์ คือ 経験^{けいけん}แปลว่า ประสบการณ์ 未^みคือ คำเสริมหน้า แปลว่า ไม่ ดังนั้นความหมายทั้งหมดนี้คือ ไม่มีประสบการณ์	2.83	0.92	3.12	1.03
7. ใช้พจนานุกรม ไทย-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์	3.47	1.17	3.88	1.16
8. ใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-อังกฤษ ในการหาความหมายคำศัพท์	2.82	1.32	3.16	1.37
9. ใช้พจนานุกรมอังกฤษ-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์	2.67	1.33	3.01	1.33
12. ใช้พจนานุกรมออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ตหรือมือถือ ในการหาความหมายคำศัพท์	3.54	1.30	3.92	1.15
กลยุทธ์ทางสังคม				
20. เรียนรู้และค้นหาความหมายของคำศัพท์จากเจ้าของภาษา	3.04	1.00	2.81	1.10
กลยุทธ์การจำ				
21. จำความหมายของคำศัพท์จากรูปภาพ	3.34	0.98	3.06	1.05
25. ใช้คำศัพท์ที่เพิ่งเรียนมาทันทีหลังจากที่เรียนเสร็จ เช่น เรียนคำว่า カメラ^{かめら} นักศึกษาก็แต่งประโยคแล้วหันไปพูดกับเพื่อนว่า 新^{あたら}しいカメラ^{かめら}を買^かいます	3.08	0.98	2.86	1.00
กลยุทธ์ปริชาน				
45. บันทึกคำศัพท์ลงในสมุดพก แล้วนำติดตัวไว้ตลอด เพื่อทบทวนท่องจำ	2.97	1.13	2.65	1.04
กลยุทธ์อภิปริชาน				
47. ฝึกทดสอบความรู้ของตนเองเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น เช่น ทดสอบโดยให้เพื่อนถามนักศึกษาว่า คำนี้ คำนั้น แปลว่าอะไร หรืออาจเล่นทายความหมายของคำ	3.37	1.09	2.89	1.07
48. ฝึกทำแบบฝึกหัดเกี่ยวกับคำศัพท์บ่อยๆ เช่น การเติมคำในช่องว่าง	2.90	1.07	2.58	1.11
49. เล่นเกมต่างๆ ที่เกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น	2.83	1.02	2.54	1.08
52. ทบทวนคำศัพท์ที่เรียนไปแล้วบ่อยๆ	3.34	0.90	2.92	0.97
53. ฝึกพูดหรือบรรยายสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวันเป็นภาษาญี่ปุ่น	3.26	1.03	2.92	0.97

สำหรับตัวแปรแต่ละด้านของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ได้แก่ เขตภูมิภาค เพศ ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่น ระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่น กับการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่น ผลการศึกษาพบว่า การใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยระหว่างเขตภูมิภาค มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Watanabe (1991) และผลการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทำให้ทราบว่า สภาพแวดล้อม (เขตภูมิภาค) ที่แตกต่างกันนั้นมีผลต่อการใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ของผู้เรียน เพศชายและเพศหญิงใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นโดยรวมแล้วไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยแล้วพบว่า เพศชายใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์มากกว่าเพศหญิง (เพศชาย $\bar{X} = 3.38$, เพศหญิง $\bar{X} = 3.26$) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Tran (1988), Wharton (2000) และ Issariya (2004) ผู้ที่เคยและไม่เคยไปใช้ชีวิตในประเทศญี่ปุ่นใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นโดยรวมแล้วไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยแล้วพบว่า ผู้เรียนที่เคยไปประเทศญี่ปุ่นใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นมากกว่าผู้ที่ไม่เคยไปประเทศญี่ปุ่น (เคย $\bar{X} = 3.30$, ไม่เคย $\bar{X} = 3.26$) ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ朴 (Park, 1997 อ้างถึงใน 朴(Park, 2010)) การใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์ภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยกับระยะเวลาในการเรียนภาษาญี่ปุ่นนั้น ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. ข้อเสนอแนะ

จากการสำรวจพบว่า ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยส่วนใหญ่ใช้กลยุทธ์การเรียนรู้คำศัพท์โดยใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทยในการหาความหมายคำศัพท์มากที่สุด และการใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ญี่ปุ่น ในการหาความหมายคำศัพท์น้อยที่สุด Nakamura (2011) กล่าวว่า อุปสรรคส่วนหนึ่งในการเรียนรู้คำศัพท์ คือ การพึ่งพาพจนานุกรมสองภาษา ที่มีคำแปลความหมายแบบหนึ่งต่อหนึ่ง ดังนั้น เพื่อลดอุปสรรคดังกล่าว ผู้สอนควรหาวิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนหันมาใช้พจนานุกรมญี่ปุ่น-ญี่ปุ่นควบคู่ไปกับพจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทยทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเคยชินและใช้กลยุทธ์ดังกล่าวมากขึ้น ผู้สอนอาจแยกตัวอย่างประโยคที่มีคำศัพท์นั้นๆ ประกอบอยู่ด้วย เพราะการทำความเข้าใจคำศัพท์จากประโยคตัวอย่างจะทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำคำศัพท์นั้นๆ ได้ยาวนานกว่าการจำเพียงคำคำศัพท์ที่แปลแบบตรงตัว 1 คำต่อ 1 ความหมาย Takeuchi (2004)

บรรณานุกรม

- Grainger, P.R. (1997). Language-learning strategies for learners of Japanese investigating ethnicity. *Foreign Language Annals*, 30(3), 378-385
- IssariyaTassana-ngam. (2004). The Effect of Vocabulary Learning Strategies Training on ThaiUniversity Students' Word Retention in the Second Language Classroom (Volume I). Retrieved September 1, 2012 from <http://pirun.ku.ac.th/~fhumirt/phd.pdf>
- Kudo, Yoshimitsu. (1999). L2 vocabulary Learning Strategies.Unpublished MA thesis.Second Language Teaching & Curriculum Center, University of Hawaii, Honolulu, USA.Retrieved September 20, 2012.from <http://www.nflrc.hawaii.edu/NetWorks/NW14/NW14.pdf>
- KamolthipPhonlabutra. (2010). Learning Strategies in Japanese as Second/Foreign Language in Thailand: A Case Study of a Beginner's Japanese Classroom. Retrieved October 20, 2012 from <http://www.lscac.msu.ac.th/book/206.pdf>
- MayureeSiriwan. (2007). English Vocabulary Learning Strategies Employed By Rajabhat University Students.Degree of Doctor of Philosophy in English Language Studies.Suranaree University of Technology.
- Sy, B.M. (1996). Sex differences and language learning strategies, Papers from the 11th Conference on English Teaching and Learning in the Republic of China, 19-51. Taipei: The Crane Publishing Co.
- Schmitt, N. (1997). Vocabulary learning strategies. In N. Schmitt, & M. McCarthy (Eds.), *Vocabulary: Description, acquisition and pedagogy*. Cambridge: Cambridge University Press. 199-227
- Schmitt, N. (2007). *Vocabulary in language teaching*. Cambridge: CambridgeUniversity Press.
- Tran, T.V. (1988). Sex differences in English language acculturation and learning strategies among Vietnamese adults aged 40 and over in the United States. *Sex Roles*, 19, 747-758

- Tanaka, H. (2008). Japanese EFL Learners' Vocabulary Learning Strategies Contributing to Vocabulary Used in Writing. Annual review of English language education in Japan, 19, 151-160
- Watanabe Yoshinori. (1991). Classification of Language Learning Strategies. International Christian University Language Research Bulletin, 6(1), 75-102
- Wharton, G. (2000). Language learning strategy use of bilingual foreign language learner in Singapore. Language Learning, 50(2), 203-243
- 岡智之 (2007)「日本語教育への認知言語学の応用—多義語、時に格助詞を中心に—」『東京学芸大学紀要』58, 467-481 <http://ir.u-gakugei.ac.jp/bitstream/2309/65496/2/18804306_58_43.pdf> 2011 年 7 月 20 日
- 中村嘉宏 (2011)「語彙習得の諸相」『佐賀大学文化教育学部研究論文集』15(2), 35-54 <http://portal.dl.saga-u.ac.jp/bitstream/123456789/118137/1/nakamura_201101.pdf> 2011 年 7 月 5 日
- 中西泰洋(2008)「日本語学習者の漢字・語彙の学習方法について」『神戸大学留学生センター紀要』14, 21-27
- 竹内典彦 (2004) 「高校生の語彙習得ストラテジーに関する一考察—大学 1 年生に実施したアンケートと語彙テストから」『旭川英語英文学研究』(13), 11-23
- 朴一美(2010)「学習ストラテジーと韓国人日本語学習者要因との関係」『人文社会科学論叢』(19), 75-90 <http://www.mgu.ac.jp/21tosyokan/files/09_P75-90.pdf>2011 年 10 月 2 日

ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบ (Yo-on) ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย

Japanese Pronunciation Errors on Japanese contracted sounds (Yo-on) by Thai Learners

ธัญญารัตน์ สงวนศรี¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย เพื่อวิเคราะห์ลักษณะข้อผิดพลาดในการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและเพื่อวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรของผู้เรียนที่มีผลต่อความแตกต่างในการออกเสียงพยัญชนะควบ ผลการวิจัยนี้เป็นประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผนการสร้างแบบฝึกทักษะการออกเสียงพยัญชนะควบและการวางแผนการทดลองใช้กลยุทธ์การสอนการฝึกออกเสียงภาษาญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาความสามารถในการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนขอบเขตของงานวิจัยนี้ผู้วิจัยสำรวจและเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นระดับปริญญาตรีชั้นปีที่1-4 จำนวน120คนจาก2สถาบันโดยใช้แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปและแบบทดสอบการอ่านออกเสียงคำศัพท์โดยกำหนดคำทดสอบทั้งสิ้น100คำ ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีปัญหาการออกเสียง พยัญชนะควบในอัตราที่มากที่สุดรองลงมาคือนักศึกษาชั้นปีที่ 2 นักศึกษาชั้นปีที่ 3 และนักศึกษาชั้นปีที่ 4 ตามลำดับจากกล่าวได้ว่าผู้เรียนที่มีระยะเวลาการเรียนภาษาญี่ปุ่นมานานกว่าจะสามารถออกเสียงพยัญชนะควบได้ดีกว่านอกจากนี้ลักษณะข้อผิดพลาดของผู้เรียนที่พบมีหลายแบบได้แก่ 1) ออกเสียงพยัญชนะควบเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว 2) ออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาว 3) ออกเสียงพยัญชนะควบเสียงยาวเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้น 4) ออกเสียงพยัญชนะเดี่ยวเป็นเสียงพยัญชนะควบ 5) ออกเสียงพยัญชนะควบไม่ชัดเจน 6) ออกเสียงพยัญชนะควบเหมือนคำในภาษาไทย 7) ออกเสียงพยัญชนะควบสับสนเป็นคนละเสียง 8) ข้อผิดพลาดอื่นๆและพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลบางประการ ได้แก่ ระดับการศึกษากุมิลำเนา ประวัติการศึกษาภาษาญี่ปุ่น ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น สถานที่ที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัยและการได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียน มีผลต่อความแตกต่างในการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนชาวไทย

¹ ภาควิชาภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยบูรพา

1. บทนำ

บทความนี้เป็นผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย เนื่องมาจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยสังเกตเห็นว่านิสิตออกเสียงพยัญชนะควบไม่ดีมีสถิติจำนวนไม่น้อยออกเสียงผิดบ่อยๆ บางคนแม้จะเรียนภาษาญี่ปุ่นมาหลายปี แต่ยังออกเสียงเหมือนเพิ่งเริ่มเรียนใหม่ๆ ผู้วิจัยคิดว่า สิ่งนี้นับเป็นปัญหาอย่างมากในการออกเสียงพยัญชนะควบ ซึ่งการที่ผู้เรียนออกเสียงได้ไม่ถูกต้องนั้นนับว่าเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งในการติดต่อสื่อสารกับเจ้าของภาษา เพราะการพูดสื่อสารภาษาญี่ปุ่นกับชาวญี่ปุ่นนั้นสำคัญมากโดยเฉพาะเวลาพูดในสถานที่ทำงานหรือการพูดที่เป็นพิธีการผู้วิจัยจึงได้สำรวจปัญหาและศึกษาลักษณะข้อผิดพลาดในการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและจะนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการช่วยแก้ไขปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยสำหรับผู้สอนและผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นอันเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของไทย

2. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ลักษณะของเสียงพยัญชนะควบ

ในบรรดาเสียงพยัญชนะของภาษาญี่ปุ่น กล่าวได้ว่า เสียงพยัญชนะควบเป็นเสียงหนึ่งที่ยาก สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่น (石田1994, 窪田・田中2000, 唐澤2010) ซึ่ง窪田・田中2000) กล่าวว่า เสียงพยัญชนะควบเป็นเสียงที่มาจากภาษาจีน จนถึงปัจจุบัน ก็ยังมีคำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบให้อยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ คำที่มาจากภาษาจีน (漢語) คำยืมภาษาต่างประเทศ (外来語) เป็นต้น แม้แต่เจ้าของภาษา คือ ชาวญี่ปุ่นเองการออกเสียงพยัญชนะควบนั้นยาก เสียงพยัญชนะควบในภาษาญี่ปุ่นประกอบด้วยพยัญชนะในวรรค i ตามด้วย พยัญชนะเสียงกึ่งสระ ゃ、ゆ、หรือよเล็ก ซึ่งโดยปกติ ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นหนึ่งตัวเวลาออกเสียงนับเป็น1 พยางค์ หรือ 1 ช่วงเสียง (拍) แต่พยัญชนะควบ ซึ่งเกิดจากการผสมระหว่างพยัญชนะสองวรรคนั้น จะเปล่งเสียงออกมาหนึ่งช่วงเสียงเช่น 「き」+「ゃ」นับเป็น 1 พยางค์ หรือ 1 ช่วงเสียงการออกเสียงพยัญชนะควบนั้นต้องคำนึงถึงความยาวของช่วงเสียงหากออกเสียงโดยแบ่งช่วงเสียงผิด ก็จะทำให้ความหมายของคำผิดไปได้ เช่น「びょういん」(病院) — 「びよういん」(美容院) (窪田・田中2000)ซึ่งลักษณะของเสียงพยัญชนะควบเช่นนี้ เป็นปัญหาสำหรับผู้เรียนชาวต่างชาติ ในการฟังแยกเสียงระหว่างเสียงพยัญชนะควบ「びょう」กับเสียงพยัญชนะเดี่ยว「びよう」(直音)ได้ยากด้วย(石田1996、松崎

2008)นอกจากนี้ มีข้อที่พึงสังเกตเกี่ยวกับลักษณะของเสียงพยัญชนะควบซึ่ง鹿島(2003) กล่าวว่า ในทางสัทศาสตร์ เสียงพยัญชนะควบเป็นเสียงเพดานกลาย(口蓋化音)ขณะออกเสียงพยัญชนะควบตำแหน่งของการเกิดเสียงและลิ้นที่เคลื่อนเข้าไปใกล้หรือสัมผัสกับฐานกรณบน จะเขื่อนไปด้านหน้ากว่าปกติเล็กน้อย และจะใช้ช่วงหายใจเพียงอึดใจเดียว(ไม่มีการแบ่งช่วงของเสียงออกจากกัน)เช่นเดียวกับเวลาออกเสียงพยัญชนะเดี่ยว ประเด็นที่มักเป็นปัญหาสำหรับผู้เรียน เช่น 「きょうい」→「きおうえ」、「きやく」→「きあく」นอกจากนี้ พจนานุกรมออกเสียงภาษาญี่ปุ่น『日本語発音アクセント』กล่าวว่า มีเสียงพยัญชนะควบบางเสียง โดยทั่วไปในภาษาพูดของชาวญี่ปุ่น จะออกเสียงลำบาก จึงออกเสียงนั้นเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว เช่น 「新宿」→「しんじく」、「輸出」→「ゆしつ」เป็นต้นซึ่งจำนวนพยางค์หรือช่วงเสียงยังเท่าเดิม ลักษณะดังกล่าวนี้ในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า 拗音の直音化อาจเป็นเพราะความเร็วในการพูดสนทนา(国際交流基金,1995)

2.2 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบ

งานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ที่มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนชาวไทยนั้นยังไม่ปรากฏในที่นี้จะหยิบยกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย เฉพาะประเด็นที่จะเป็นประโยชน์กับงานวิจัยนี้ ได้แก่ 千葉(2009) ศึกษาปัญหาการออกเสียงของผู้เรียนชาวไทยที่ครูผู้สอนชาวญี่ปุ่นรู้สึกว่าเป็นปัญหา โดยสำรวจความคิดเห็นจากครูผู้สอนชาวญี่ปุ่น จำนวน 14 คน พบประเด็นปัญหาการออกเสียงหลากหลายรวมถึงพบประเด็นของเสียงพยัญชนะควบด้วย ซึ่งมีครูที่เห็นตรงกันในประเด็นนี้ถึง 7 คน (จากทั้งหมด 14) ซึ่งเท่ากับปัญหาการออกเสียง「し」กับ「ち」「す」กับ「つ」ที่ได้ชื่อว่า เป็นเสียงที่ยาก จึงกล่าวได้ว่าเสียงพยัญชนะควบก็เป็นประเด็นปัญหาที่โดดเด่นเช่นกันซึ่งลักษณะข้อผิดพลาดที่พบได้แก่1)เสียงพยัญชนะควบในวรรคキヤ行、ニヤ行、ミヤ行、リヤ行、ギャ行จะออกเสียง「よう」เป็น「[i]+あう」เช่น「りよう」→「りあう」、「きよう」→「きあう」、「とうきよう」→「とうきあう」2)ออกเสียงพยัญชนะควบเป็นคำ 2 พยางค์ เช่น 「ひゃ」→「ひゃ」3)ออกเสียงพยัญชนะควบเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว เช่น 「ひゃ」→「は」นอกจากนี้ 大西(1974) ซึ่งปัญหาการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ในหลายๆประเด็น และกล่าวถึงปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียน เช่น「ミョ」「キョ」→「ミョー」「キョー」และคำว่า「ニヤ」「キヤ」→「ニエ」/ne/「キエ」/ke/ และชี้ข้อว่าลักษณะการเกิดขึ้นของเสียงพยัญชนะควบในคำที่มีเสียง「ん」ตามหลังมา จะออกเสียงยากสำหรับ

ผู้เรียน ในขณะที่岡田(2005)ศึกษาปัญหาการออกเสียงของผู้เรียนชาวต่างชาติ ในการฝึกสอนออกเสียงชั้นเรียนภาษาญี่ปุ่นระดับต้นสู่ระดับกลางจำนวน10คน พบว่าเสียงพยัญชนะควบที่เป็นเสียงยาวในคำหายไป เช่น คำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาวจะออกเสียงเป็นพยัญชนะควบเสียงสั้น เช่น「とつきょう」→「とつきよ」 เป็นต้น

2.3 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ภาษาที่สอง

ในงานวิจัยนี้ ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ภาษาที่สอง ปัญหาดังกล่าวมีปัจจัยเกี่ยวข้องบางประการมีชัย (2548)กล่าวถึงแนวคิดการวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างของภาษาแม่และภาษาใหม่ที่จะเรียน(Contrastive Analysis)ว่าลักษณะทางโครงสร้างภาษาที่เหมือนกันจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาใหม่ แต่ลักษณะที่ต่างกันจะเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ภาษาเป้าหมาย และจะได้ทำนายลักษณะทางภาษาที่ควรนำมาให้ผู้เรียนฝึกฝน ช่วยลดข้อผิดพลาด(errors)ในการเรียนรู้ภาษาที่สองรวมทั้งการแทรกแซง(interference)การเรียนรู้จากภาษาแม่การเรียนรู้ภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาที่หนึ่งหรือภาษาที่สองต่างก็มีลักษณะทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน องค์ประกอบหลักที่สำคัญที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ภาษาได้แก่ ผู้เรียนเจ้าของภาษา และสถานการณ์การใช้ภาษา นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นๆที่เข้ามาเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ภาษาที่สองส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการเรียนรู้ ได้แก่ปัจจัยด้านบุคคล ปัจจัยด้านสถานการณ์ ดังเช่น 戸田^{とだ} (2008) มุ่งศึกษาตัวแปรส่วนบุคคล โดยเฉพาะด้านอายุว่าสัมพันธ์กับความสามารถในการออกเสียงหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า หากเริ่มเรียนเร็วก็จะสามารถเรียนรู้การออกเสียงได้ดี แต่ก็ไม่เสมอไปมีผู้เรียนจำนวนมากที่แม้จะเริ่มเรียนเมื่ออายุมากแล้วแต่ก็สามารถออกเสียงได้ใกล้เคียงเจ้าของภาษา นอกจากนี้アサダーユツト(2004)กล่าวถึง ปัญหาการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียนชาวไทยโดยมุ่งศึกษาประเด็นของอิทธิพลของภาษาแม่ในการออกเสียงภาษา ญี่ปุ่นและทำนองเสียง พบปัญหาในการออกเสียงประเด็นต่างๆ และได้กล่าวถึงประเด็นของปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบเอาไว้ด้วยว่า เสียง/-ja// -jo// -jo/ ในภาษาญี่ปุ่นไม่มีในภาษาไทย แต่ในภาษาไทยมีเสียงสระประสม/-ia// -o/a/-ua/ ซึ่งออกเสียงยาว ดังนั้นการออกเสียงพยัญชนะควบในภาษาญี่ปุ่นซึ่งจะออกเสียงสั้นนั้นค่อนข้างยากมากสำหรับผู้เรียนชาวไทย ผู้เรียนจึงออกเสียงที่ใกล้เคียงมากที่สุด เช่น「みや」→「みやあ」/mia/ 「みゆ」→「みゆう」/miw/ ซึ่งสาเหตุมาจากอิทธิพลของภาษาแม่ ต่อมาアサダーユツト

(2006) จึงได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย ในระดับพยางค์ ระดับคำ และระดับประโยค ระดับพยางค์พบว่า มีเสียงพยัญชนะบางตัวไม่มีในภาษาไทย ในระดับคำพบว่าระดับเสียงของภาษาญี่ปุ่นสามารถเทียบเคียงกับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยได้ แต่ระดับเสียงเรียบ(heiban)ในภาษา ญี่ปุ่นนั้นออกเสียงยากสำหรับคนไทย และมีประเด็นที่กล่าวถึงการออกเสียงคำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบนั้นว่าเป็นปัญหาระดับพยางค์(ช่วงเสียง) และสัมพันธ์กับปัญหาของเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยและไคโร สร้างพยางค์ ทำให้ออกเสียงไม่ถูกต้อง ซึ่งสาเหตุจากอิทธิพลของภาษาแม่ นอกจากนี้ สุกัญญา(2007)ศึกษาและเปรียบเทียบระบบเสียงในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปเสียงในภาษาญี่ปุ่นที่ฟังยากสำหรับผู้เรียนชาวไทยและนำผลที่ได้เสนอแนวทางวิธีการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเสียงพยัญชนะควบที่น่าสนใจคือ ในการสอนเรื่องเสียงพิเศษในภาษาญี่ปุ่น ต้องเน้นสอนเรื่องการนับพยางค์ในภาษาญี่ปุ่น นอกจากเสียงん、つและเสียงยาวแล้วเสียงพยัญชนะควบ ก็เป็นปัญหาสำหรับการฟัง การฝึกฟังคำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบกับคำที่ไม่ใช่เสียงพยัญชนะควบจึงสำคัญเพราะทำให้ความหมายแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม ในการศึกษาตามแนวคิดการเรียนรู้ภาษาที่สองนั้น การตัดสินใจว่าข้อผิดพลาดนั้นเกิดจากการแทรกแซงของภาษาแม่เพียงอย่างเดียว และการกล่าวว่าข้อถูกและข้อผิดพลาดทั้งหมดมีสาเหตุจากภาษาแม่นั้นไม่ถูกต้องนัก 松崎(2008)ชี้ว่า ในการตัดสินใจว่าแท้ที่จริงแล้วผู้เรียนออกเสียงผิดหรือไม่นั้นหาก ออกเสียงผิด การออกเสียงผิดนั้นเป็นเพียงการพลาดเพียงครั้งใดครั้งหนึ่ง(mistake)หรือว่าเป็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเป็นประจำ(error)ดังนั้น ต้องทำการทดสอบเพื่อตรวจสอบอีกครั้ง เนื่องจากข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากสาเหตุที่มีจากการแทรกแซงของภาษาแม่มีอยู่มาก

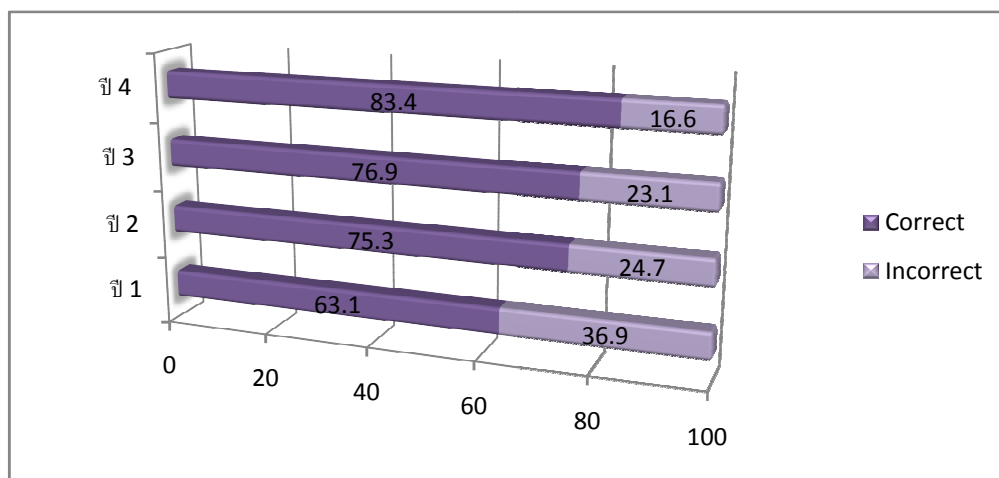
3.วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ สํารวจและเก็บข้อมูลจากนักศึกษาวิชาเอกภาษาญี่ปุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่1-4จาก2สถาบัน ในภาคเรียนที่2ปีการศึกษา 2555 จำนวน 120 คนโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย(Sample randomnessampling)เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลและแบบทดสอบออกเสียงคำศัพท์โดยกำหนดคำทดสอบจำนวน100คำ ประกอบด้วยคำทดสอบที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ(拗音)จำนวน 21 คำ คำที่เป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว(直音)จำนวน 21 คำ คำทดสอบที่มีเสียงพยัญชนะควบปรากฏที่ต้นคำ จำนวน 21 คำ และกลางคำ/ท้ายคำจำนวน 16 คำ คำสำรวจที่มีเสียงพยัญชนะควบเสียง

ยาวได้แก่(拗音O列+う)จำนวน 7 คำ (拗音U列+う)จำนวน 7 คำ และ(拗音a列+ん)จำนวน 7 คำผู้วิจัยประมวลข้อมูลและวิเคราะห์ผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ SPSS และวิเคราะห์ข้อมูลเสียงโดยผู้วิจัยร่วมกับอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญภาษาญี่ปุ่นชาวญี่ปุ่น

4. ผลการวิจัย

4.1 การวิเคราะห์ผลการทดสอบออกเสียงคำศัพท์

แผนภูมิที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้เรียนที่ออกเสียงถูกและออกเสียงผิด จำแนกตามชั้นปี

พบว่า อัตราการออกเสียงถูกต้องของผู้เรียนที่เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 83.4 รองลงมาคือนักศึกษาชั้นปีที่ 3 คิดเป็นร้อยละ 76.9 อันดับที่ 3 ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 75.3 นักศึกษาชั้นปีที่ 1 มีอัตราการออกเสียงถูกต้องน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.1

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อผิดพลาดจากการทดสอบการออกเสียง

พหุปัญหาควจำแนกตามลักษณะข้อผิดพลาดแต่ละประเภท

4.1.1.1 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบ A คือ ลักษณะข้อผิดพลาดที่

ผู้เรียนออกเสียงพหุปัญหาควเป็นเสียงพหุปัญหาควเดี่ยวจำแนกแยกย่อยได้ 2 ลักษณะ คือ 1) เสียงพหุปัญหาควเดี่ยวที่มีช่วงเสียงหรือพยางค์เท่าเดิม เช่น

41 「ふりよ」(2 ช่วงเสียง) → 「フロ」 (2 ช่วงเสียง)

47 「きょん」(3 ช่วงเสียง) → 「コネン」 (3 ช่วงเสียง)

94「キャンセル」(4ช่วงเสียง) →「カンセル」、「キンセル」(4ช่วงเสียง)

64「ブローニュ」(5ช่วงเสียง) →「ブローヌ」(5ช่วงเสียง)

และ 2) เสียงพยัญชนะเดี่ยวที่มีช่วงเสียงหรือพยางค์ต่างจากเดิม เช่น

5「きより」(2ช่วงเสียง) →「キヨリ」(3ช่วงเสียง)

74「りゃくが」(3ช่วงเสียง) →「リヤクガ」(4ช่วงเสียง)

67「ひゃくぶん」(4ช่วงเสียง) →「ヒヤクブン」(5ช่วงเสียง)

69「ひよいひよい」(4ช่วงเสียง) →「ヒヨイヒヨイ」(6ช่วงเสียง)

4.1.1.2 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบ B คือ ลักษณะข้อผิดพลาดที่

ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาว

ข้อผิดพลาดที่พบสรุปได้ดังนี้

- 1)「きゅ」→「キュー」8)「きょ」→「キョー」
- 2)「しゅ」→「シュー」9)「しょ」→「ショー」
- 3)「ちゃ」→「チャー」10)「ちゅ」→「チュー」14)「ちょ」→「チョー」
- 4)「にゅ」→「ニュー」11)「にょ」→「ニョー」
- 5)「ひゅ」→「ヒュー」
- 6)「みゃ」→「ミヤー」12)「みゅ」→「มิยู」15)「みょ」→「มิโย」
- 7)「りゅ」→「リยู」13)「りょ」→「リョー」

4.1.1.3 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบ C คือ ลักษณะข้อผิดพลาดที่

ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบเสียงยาวเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้น

ข้อผิดพลาดที่พบสรุปได้ดังนี้

- 1)「きゅう」→「キュ」8)「きょう」→「キョ」
- 2)「しゅう」→「ショ」
- 3)「ちゅう」→「チュ」9)「ちょう」→「チョ」
- 4)「にゃあ」→「ニャ」10)「にゅ」→「ニュ」13)「にょう」→「ニョ」
- 5)「ひゅう」→「ヒユ」11)「ひょう」→「ヒョ」
- 6)「みょう」→「มิโย」
- 7)「りゅう」→「リユ」12)「りょう」→「リョ」

4.1.1.4 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบ D คือ ลักษณะข้อผิดพลาดที่

ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะเดี่ยวเป็นเสียงพยัญชนะควบ ข้อผิดพลาดที่พบ

สรุปได้ดังนี้

- 1)「きゃ」→「キヤ」8)「きゅ」→「キュ」15)「きょ」→「キョ」
- 2)「しゃ」→「シャ」9)「しゅ」→「シュ」16)「しょ」→「ショ」
- 3)「ちゃ」→「チャ」10)「ちゅ」→「チュ」17)「ちょ」→「チョ」
- 4)「にゃ」→「ニャ」11)「にゅ」→「ニュ」18)「にょ」→「ニョ」
- 5)「ひゃ」→「ヒヤ」12)「ひゅ」→「ヒユ」19)「ひょ」→「ヒョ」

6)「みや」→「ミヤ」13)「みゆ」→「ミュ」20)「みよ」→「ミヨ」

7)「りゆ」→「リュ」14)「りよ」→「リヨ」

4.1.1.5 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบE คือ ลักษณะข้อผิดพลาดที่

ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบไม่ชัดเจนพบว่า ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบซึ่งเป็นเสียงเพดานกลายไม่ชัดเจน ทำให้เสียงที่เปล่งออกมาไม่ชัดเจน มีลักษณะก้ำกึ่งกันระหว่างเสียงสระ/a/กับ/o/เสียงสระ/u/กับ/o/และเสียงสระ/o/กับ/□/ทำให้ได้ยินไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถถอดเสียงเป็นอักษรแทนเสียงที่เหมาะสมได้ ที่พบมาก ได้แก่

1) การออกเสียงพยัญชนะควบพยัญชนะวรรค力 ได้แก่「きゃ」、「きゅ」、「きょ」

2) การออกเสียงพยัญชนะควบพยัญชนะวรรคラ ได้แก่「りゃ」、「りゅ」、「りょ」

3) การออกเสียงพยัญชนะควบในพยัญชนะวรรคナ ได้แก่「にゃ」、「にょ」

4) การออกเสียงพยัญชนะควบในพยัญชนะวรรคハ ได้แก่「ひゃ」、「ひょ」

5) การออกเสียงพยัญชนะควบในพยัญชนะวรรคマ ได้แก่「みゃ」、「みょ」

4.1.1.6 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบF คือ ลักษณะข้อผิดพลาดที่

ผู้เรียนออกเสียงเหมือนคำในภาษาไทย เช่น

41「みょう」→ /miaw/เมี้ยว 61「にゃにゃ」→ /niania/เนียเนีย

66「てんにょ」→ /niaw/เนี้ยว 96「ちゃん」と→ /can/จัน/ca:n/จาน /ciaN/เจียง

76「りゅわ」→ /lu:/ลู 15「ちゅ」→ /cu:/จู

4.1.1.7 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบG คือ ลักษณะข้อผิดพลาดที่

ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบสับสนเป็นคนละเสียง สรุปได้ ดังนี้

1)「きゅ」→「キヨ」

8)「きょ」→「キユ」、「キヤ」

2)「にゅ」→「ニヤ」、「ニヨ」

9)「にょ」→「ニヤ」、「ニユ」

3)「ひゅ」→「ヒヤ」、「ヒヨ」

10)「ひょ」→「ヒユ」

4)「みゃ」→「ミヨ」、「ミュ」

5)「みゅ」→「ミヤ」、「ミヨ」

11)「みよ」→「ミヤ」、「ミュ」

6)「りゃ」→「リヨ」

7)「りゅ」→「リヨ」

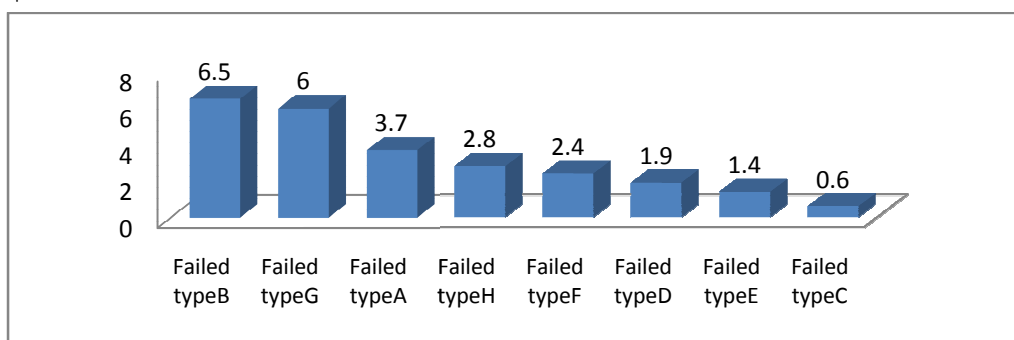
12)「りょ」→「リヤ」、「リュ」

ลักษณะข้อผิดพลาดนี้ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อผิดพลาดจากปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบโดยตรง แต่เป็นปัญหาการอ่านตัวเขียน ที่ผู้เรียนสับสนตัวเขียน「ゃ、ゅ、ょ」ทำให้อ่านออกเสียงผิด

4.1.1.8 ลักษณะข้อผิดพลาดแบบ H คือ ลักษณะข้อผิดพลาดอื่นๆ
 ที่ผู้เรียนออกเสียงคำผิดจากคำที่กำหนดอีกหลายลักษณะซึ่งไม่เกี่ยวกับการ
 ออกเสียงพยัญชนะที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ เช่น

- 1) 「いっしょ」→「イショ」 3) 「ミュージック」→「ミュージク」
- 2) 「ちよ」→「チヨー」 4) 「ふりよ」→「フリヨー」

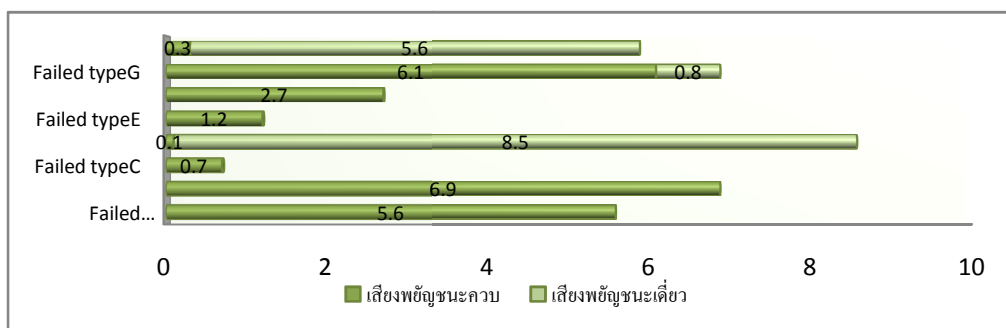
จากลักษณะข้อผิดพลาดทั้ง8ประเภทดังกล่าวข้างต้น พบอัตราการออกเสียงผิดมาก
 ที่สุดอันดับ1 ได้แก่แบบB(6.5%)อันดับ2 แบบG(6%) อันดับ3 แบบA(3.7%) อันดับ4 แบบ
 H(2.8%) อันดับ5 แบบF(2.4%) อันดับ6 แบบD(1.9%) อันดับ7 แบบE(1.4%)และอันดับ
 สุดท้าย แบบC(0.6%)

แผนภูมิที่2แสดงร้อยละของข้อผิดพลาดแต่ละประเภทเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด

4.1.2 การวิเคราะห์ลักษณะข้อผิดพลาดของแต่ละชุดคำศัพท์ที่ใช้ทดสอบ

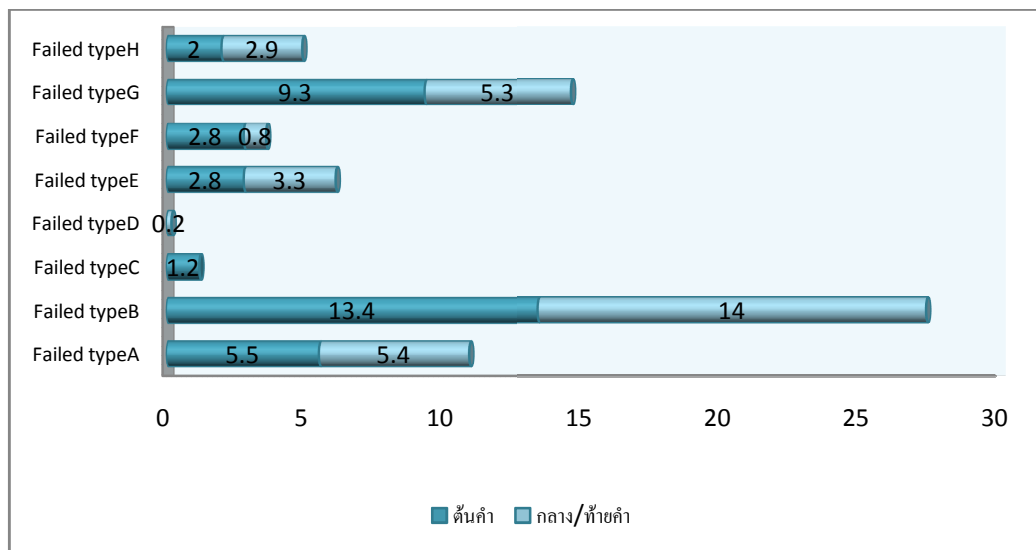
4.1.2.1 ชุดคำศัพท์ที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ(21คำ)และคำศัพท์ที่เป็นเสียงพยัญชนะ
 เดี่ยว(21คำ)

แผนภูมิที่3แสดงร้อยละของข้อผิดพลาดแต่ละประเภทในชุดคำศัพท์ที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ
 และเสียงพยัญชนะเดี่ยว

พบว่าผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาว(แบบ B6.9%)มากที่สุด รองลงมาคือออกเสียงพยัญชนะควบสับสนเป็นคนละเสียง(แบบG6.1%) และออกเสียงพยัญชนะควบเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว (แบบA5.6%) ในขณะที่คำที่เป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยวพบว่าผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะเดี่ยวเป็นเสียงพยัญชนะควบ(แบบD 8.5%)มากที่สุด และรองลงมาได้แก่ ลักษณะข้อผิดพลาดอื่นๆ(แบบH5.6%) ดังนั้น จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณนี้ จึงกล่าวได้ว่าผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบโดยมีแนวโน้มจะออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาวมากที่สุด และผู้เรียนออกเสียงคำที่เป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยวโดยมีแนวโน้มจะออกเสียงเป็นเสียงพยัญชนะควบมากที่สุด

4.1.2.2 ชุดคำศัพท์ที่มีเสียงพยัญชนะควบปรากฏตำแหน่งเสียงต้นคำ(21คำ)และคำศัพท์ที่มีเสียงพยัญชนะควบปรากฏตำแหน่งเสียงกลาง/ท้ายคำ(16คำ)

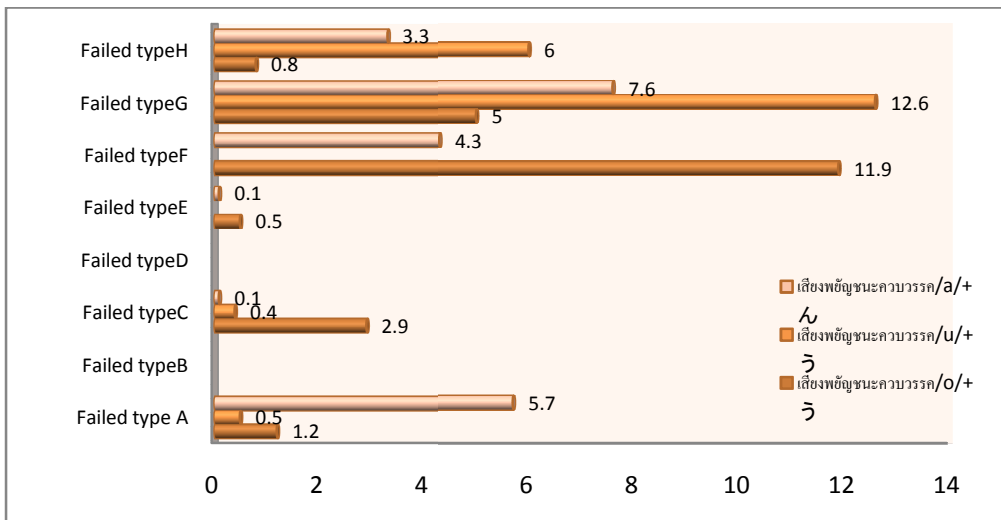

แผนภูมิที่ 4 แสดงร้อยละของข้อผิดพลาดแต่ละประเภทในชุดคำศัพท์ที่เป็นเสียงพยัญชนะควบปรากฏตำแหน่งเสียงต้นคำและคำศัพท์ที่มีเสียง

พยัญชนะควบปรากฏตำแหน่งเสียงกลาง/ท้ายคำพบว่า ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบตำแหน่งต้นคำโดยออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาว(แบบ B13.4%)มากที่สุด และคำที่มีเสียงพยัญชนะควบตำแหน่งกลาง/ท้ายคำ ก็พบลักษณะข้อผิดพลาดของผู้เรียนอัตราที่มากที่สุดเช่นเดียวกันคือ ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาว(แบบB 14.0%) ดังนั้น จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณนี้ จึง

กล่าวได้ว่า คำที่มีเสียงพยัญชนะควบตำแหน่งกลาง/ท้ายคำนั้นผู้เรียนมีแนวโน้มจะออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาวได้ง่ายกว่าคำที่มีเสียงพยัญชนะควบตำแหน่งต้นคำ

4.1.2.3 ชุดคำศัพท์ที่เป็นเสียงพยัญชนะควบวรรณค/o/+ว(7คำ)เสียงพยัญชนะควบวรรณค/u/+ว(7คำ)และเสียงพยัญชนะควบวรรณค/a/+ล(7คำ)

แผนภูมิที่5แสดงร้อยละของข้อผิดพลาดแต่ละประเภทในชุดคำศัพท์ที่เป็นเสียงพยัญชนะควบวรรณค/o/+ว เสียงพยัญชนะควบวรรณค/u/+ว และเสียงพยัญชนะควบวรรณค/a/+ล

พบว่า ผู้เรียนมีปัญหาในการออกเสียงคำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ[วรรณค/o/+ว]โดยพบลักษณะข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนออกเสียงเหมือนคำในภาษาไทย(แบบF 11.9%)โดดเด่นมากที่สุด ในขณะที่คำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ[วรรณค/u/+ว]ไม่พบลักษณะข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนออกเสียงเหมือนคำในภาษาไทย(แบบF)เลยแต่พบว่า ผู้เรียนอ่านออกเสียงพยัญชนะควบสับสนเป็นคนละเสียง(แบบG 12.6%)โดดเด่นมากที่สุด ส่วนคำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ[วรรณค/a/+ล] ก็พบว่าผู้เรียนอ่านออกเสียงพยัญชนะควบสับสนเป็นคนละเสียง(แบบG 7.6%)มากที่สุดเช่น เดียว กัน ดังนั้นจากการวิเคราะห์เชิงปริมาณนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เรียนจะออกเสียงคำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ[วรรณค/o/+ว]โดยมีแนวโน้มออกเสียงเหมือนคำในภาษาไทยมากที่สุดและในคำที่เป็นเสียงพยัญชนะควบ[วรรณค/u/+ว]และเสียงพยัญชนะควบ[วรรณค/a/+ล]มีแนวโน้มจะอ่านออกเสียงสับสนเป็นคนละเสียงมากที่สุด

4.2 ผลการวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรของผู้เรียนที่มีผลต่อความแตกต่างในการออกเสียงพยัญชนะควบ

ในงานวิจัยนี้ได้นำตัวแปรทางประชากร(ปัจจัยส่วนบุคคล)ของผู้เรียนมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยโดยวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมของนักศึกษาจำแนกตามตัวแปรทางประชากร พบว่ามีตัวแปรทางประชากรที่สำคัญที่มีผลต่อความแตกต่างในการออกเสียงพยัญชนะควบในภาษาญี่ปุ่น6 ตัวแปร ดังนี้

4.2.1ระดับการศึกษา

ตารางที่2 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	F	Sig
ชั้นปีที่ 1	30	63.17	14.20	13.68	.000*
ชั้นปีที่ 2	30	75.23	12.82		
ชั้นปีที่ 3	30	76.97	14.19		
ชั้นปีที่ 4	30	83.27	7.14		

จากตาราง พบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของนักศึกษาชั้นปีที่1 ชั้นปีที่ 2 ชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.000

ตารางที่3 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ชั้นปีที่1	ชั้นปีที่2	ชั้นปีที่3	ชั้นปีที่4
ชั้นปีที่1	-			
ชั้นปีที่2	12.067(.000)*	-		
ชั้นปีที่3	-13.800(.000)*	-1.733(.590)	-	
ชั้นปีที่4	-20.100(.000)*	8.033(.014)*	-6.300(.052)	-

จากตารางพบว่านักศึกษาชั้นปีที่1มีคะแนนเฉลี่ยรวมน้อยกว่านักศึกษาชั้นปีอื่นๆคะแนนเฉลี่ยรวมของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 น้อยกว่า ชั้นปี 3 และชั้นปีที่ 4 ส่วนคะแนนเฉลี่ยรวมของนักศึกษาชั้นปีที่ 2 กับชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 3 กับชั้นปีที่ 4 ไม่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4.2.2 ภูมิลำเนา

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมจำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	F	Sig
ภาคเหนือ	47	80.62	10.193	10.264	.003*
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3	78.33	15.631		
ภาคกลาง	12	82.17	12.127		
ภาคตะวันออก	57	67.75	14.74		

หมายเหตุ : ไม่ได้นำกลุ่มภาคใต้มาวิเคราะห์เนื่องจากมีจำนวนเพียง 1 คนไม่สามารถหาความแปรปรวนภายในกลุ่มได้ ทำให้ไม่สามารถทดสอบค่าเฉลี่ยรายคู่ได้

จากตารางแสดงผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยรวมจำแนกตามภูมิลำเนา พบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาต่างกันมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .003

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมรายคู่ จำแนกตามภูมิลำเนา

ภูมิลำเนา	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง
ภาคเหนือ	-		
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	2.284(.766)	-	
ภาคกลาง	-1.550(.710)	-3.833(.645)	-
ภาคตะวันออก	12.863(.000)*	10.579(.168)	14.412(.001)*

นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคเหนือมีคะแนนเฉลี่ยรวมมากกว่านักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 12.863 และนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคกลางคะแนนเฉลี่ยรวมมากกว่านักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 14.412

4.2.3 ประวัติการศึกษาภาษาญี่ปุ่น

ตารางที่6แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมจำแนกตามประวัติการศึกษาภาษาญี่ปุ่น

ประวัติการศึกษาภาษาญี่ปุ่น	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	t	Sig
เคยเรียนก่อนเข้ามหาวิทยาลัย	88	76.40	13.30	2.087	.043*
ไม่เคยเรียนมาก่อน เพิ่งเริ่มเรียนในมหาวิทยาลัย	32	69.84	15.96		

จากตารางพบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของผู้เรียนที่เคยภาษาญี่ปุ่นมาก่อนเข้ามหาวิทยาลัยและไม่เคยเรียนมาก่อน เพิ่งเริ่มเรียนในมหาวิทยาลัย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .043

4.2.4 สถานที่ที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัย

ตารางที่7แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมจำแนกตามสถานที่ที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัย

สถานที่ที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่น	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	F	Sig
โรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่น	8	78.63	11.160	3.340	.022*
โรงเรียนมัธยมศึกษา	64	77.84	13.073		
อื่นๆ	16	69.56	13.740		

จากตารางพบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของผู้เรียนที่เคยเรียนภาษาญี่ปุ่นมาก่อนเข้ามหาวิทยาลัย จำแนกตามสถานที่ที่ศึกษามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.022

ตารางที่8แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมรายคู่จำแนกตามสถานที่ที่ศึกษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัย

สถานศึกษา	โรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่น	โรงเรียนมัธยม	อื่นๆ
โรงเรียนสอนภาษาญี่ปุ่น	-		
โรงเรียนมัธยม	.781(.881)	-	
อื่นๆ	9.063(.135)	8.281(.035)*	-

จากตารางพบว่าโรงเรียนมัธยมมีคะแนนเฉลี่ยรวมมากกว่าสถานศึกษาอื่นๆโดยมีผลต่างค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.281

4.2.5 ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น

ตารางที่9แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมรายคู่จำแนกตามประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น

ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	t	Sig
เคย	26	83.61	9.27	4.859	.000*
ไม่เคย	94	72.18	14.47		

พบว่าคะแนนเฉลี่ยรวมของผู้เรียนที่เคยมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่นและผู้เรียนที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .000

4.2.6 การได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียนหลังเข้ามหาวิทยาลัย

ตารางที่10แสดงการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยรวมรายคู่จำแนกตามการได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียนหลังเข้ามหาวิทยาลัย

การได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียนหลังเข้ามหาวิทยาลัย	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	S.D.	t	Sig
เคย	107	73.61	14.46	-2.333	.021*
ไม่เคย	13	83.23	9.42		

พบว่า คะแนนเฉลี่ยรวมของผู้เรียนที่เคยได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียนหลังเข้ามหาวิทยาลัยและผู้เรียนที่ไม่เคยได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียนหลังเข้ามหาวิทยาลัย มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.021

5.บทสรุป

5.1 ผลการวิจัยนี้ พบลักษณะข้อผิดพลาดส่วนใหญ่ที่สอดคล้องกับเอกสารและงานวิจัยอื่นๆ ดังนี้

ลักษณะข้อผิดพลาดที่พบ	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
(1)ลักษณะข้อผิดพลาดแบบA	สอดคล้องกับ 窪園・田中(2000)และ 千葉(2009)
(2)ลักษณะข้อผิดพลาดแบบB	สอดคล้องกับ 千葉(2009),大西 (1974),アサダーユツト (2004)
(3)ลักษณะข้อผิดพลาดแบบC	สอดคล้องกับ 岡田(2005)
(4)ลักษณะข้อผิดพลาดแบบD	สอดคล้องกับ 日本語発音アクセント辞典(1986)
(5)ลักษณะข้อผิดพลาดแบบE	สอดคล้องกับ 大西(1974)
(6)ลักษณะข้อผิดพลาดแบบF	สอดคล้องกับ アサダーユツト(2004) และ 千葉(2009)
(7)ลักษณะข้อผิดพลาดแบบH	สอดคล้องกับ สุกัญญา(2007)และ 鹿島 (2003)

ยกเว้น ลักษณะข้อผิดพลาดแบบG ที่ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบสืบสนเป็นคนละเสียงนั้นไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อผิดพลาดที่เกิดจากปัญหาการออกเสียงของผู้เรียนโดยตรง แต่เป็นปัญหาด้านการอ่านตัวเขียนมากกว่า

5.2 จากลักษณะข้อผิดพลาดดังกล่าวที่พบในการวิจัยนี้ สามารถกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะข้อผิดพลาด 4แบบ ได้แก่ (1)ออกเสียงพยัญชนะควบเป็นเสียงพยัญชนะเดี่ยว (2)ออกเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้นเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงยาว (3)ออกเสียงพยัญชนะควบเสียงยาวเป็นเสียงพยัญชนะควบเสียงสั้น และ(4)ออกเสียงพยัญชนะเดี่ยวเป็นเสียงพยัญชนะควบนั้น บ่งชี้ว่า ผู้เรียนอาจมีปัญหาเกี่ยวกับการเรียนรู้เรื่องการแบ่งช่วงเสียงในคำ และรวมถึงอิทธิพลจากภาษาแม่(ภาษาไทย)ทำให้ออกเสียงพยัญชนะควบไม่ถูกต้อง

ส่วนลักษณะข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบสืบสนเป็นคนละเสียงพบมากที่สุดในนักศึกษาชั้นปีที่ 2และชั้นปีที่ 3 และพบมากเป็นอันดับ2 ในชั้นปีที่ 1และชั้นปีที่ 4 นั้น อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะข้อผิดพลาดเช่นนี้ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่1 อาจเกิดจากปัญหาการอ่านตัวเขียน เนื่องจากจำตัวอักษรไม่ได้ จึงอ่านผิด แต่สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่อื่นๆที่เรียนภาษาญี่ปุ่นมามากกว่า เป็นข้อผิดพลาดที่ไม่น่าจะเกิดจากปัญหาดังกล่าว แต่อาจเกิดจากข้อผิดพลาดในลักษณะที่ออกเสียงพลาดเนื่องจากความตื่นเต้น ประหม่า ระหว่างเข้ารับการ

ทดสอบดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยจึงควรระมัดระวังในเรื่องการควบคุมปัจจัยใดๆที่อาจเข้ามาทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการเก็บข้อมูล มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ข้อผิดพลาดที่พบเหล่านี้ อาจเป็นการออกเสียงผิดโดยเจตนาหรือเป็นข้อผิดพลาดซึ่งอาจเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวก็ได้ จึงควรต้องทำการตรวจสอบย้ำเพื่อความแน่ใจ และสำหรับลักษณะข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนออกเสียงเหมือนคำในภาษาไทยนั้น เป็นหลักฐานบ่งชี้ได้ชัดเจนว่า เกิดจากอิทธิพลของภาษาแม่(ภาษาไทย)ของผู้เรียน

นอกจากนี้ ลักษณะข้อผิดพลาดที่ผู้เรียนออกเสียงพยัญชนะควบไม่ชัดเจน ผู้วิจัยมั่นใจว่า เกิดจากปัญหาที่ผู้เรียนขาดการฝึกฝนและขาดทักษะการออกเสียงพยัญชนะควบซึ่งเป็นเสียงเพดานกลาย(palatalized) หากขณะที่ผู้เรียนออกเสียงโดยตำแหน่งฐานกรณ์ในช่องปากไม่ถูกต้องก็จะทำให้ออกเสียงไม่ถูกต้องชัดเจน

5.3 ผลการวิเคราะห์ลักษณะทางประชากรที่มีต่อความสามารถในการออกเสียงพยัญชนะควบในงานวิจัยนี้ พบว่าตัวแปรด้าน เพศ อาจารย์ผู้สอนภาษาญี่ปุ่นให้คนแรก การศึกษาเพิ่มเติมจากแหล่งอื่นและการได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียนก่อนเข้ามหาวิทยาลัยไม่ใช่ตัวแปรสำคัญ แต่พบว่า ตัวแปรทางประชากรบางประการ ได้แก่ ระดับการศึกษา ภูมิฐานะ ประวัติการศึกษาภาษาญี่ปุ่น ประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น สถานที่ที่ศึกษาภาษาญี่ปุ่นก่อนเข้ามหาวิทยาลัยและการได้รับการสอนวิธีการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นจากอาจารย์ในชั้นเรียน มีผลต่อความแตกต่างในการออกเสียงพยัญชนะควบของผู้เรียนชาวไทย

5.4 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อสำรวจปัญหาและศึกษาลักษณะของปัญหาเบื้องต้น จึงยังไม่ได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาในเชิงลึกว่าตัวแปรทางประชากรใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กันและส่งผลต่อความสามารถในการออกเสียงพยัญชนะควบมากนักน้อยเพียงใดและการเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ใช้เพียงคำศัพท์ในการทดสอบออกเสียงพยัญชนะควบเท่านั้น จึงควรเพิ่มการทดสอบการอ่านประโยคสั้นๆ รวมถึงทำการทดสอบความสามารถด้านการฟังควบคู่ไปด้วยเพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถด้านการฟังและการออกเสียงพยัญชนะควบในการวิจัยครั้งต่อไป

นอกจากนี้เพื่อศึกษาว่าข้อผิดพลาดที่พบเป็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเป็นประจำ(error)หรือเป็นข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว(mistake)ในการตรวจสอบประเด็นนี้ในเรื่องของปัญหาการออกเสียงก็น่าสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเพื่อขยายผลต่อไป

5.5 สรุปท้ายสุดนี้ งานวิจัยนี้ พบประเด็นที่สำคัญในปัญหาการออกเสียงภาษาญี่ปุ่นของผู้เรียน ไม่เฉพาะแต่ประเด็นปัญหาการออกเสียงพยัญชนะควบเท่านั้น แต่ยังพบอีกว่าผู้เรียนมีปัญหาในการออกเสียงพิเศษในภาษาญี่ปุ่นด้วย(ลักษณะข้อผิดพลาดแบบH) นั่นเป็นปัญหาระดับprosody จึงจำเป็นต้องศึกษาในประเด็นนี้ต่อไปอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

มีชัย เตียมจินดา.(2548).การเรียนรู้ภาษาที่สอง.วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปกร ปีที่ 2 ฉบับที่2

สุกัญญา ทองดินอก.(2007).การวิจัยขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาตำราและสื่อการสอนภาษาญี่ปุ่นด้านการฟังระดับต้นเพื่อผู้เรียนชาวไทย(2)แนวทางการสอนเสียงที่ฟังออกยาก.

กรุงเทพมหานคร:วารสารแจแปนฟาวน์เดชั่น ฉบับที่4

アサダーユツト・チューシー(2004)『「タイ語母語話者の日本語発音に関する干渉の考察と指導提案」』『国際交流基金バンコク日本文化センター日本語教育紀要』(1) pp.21-28

アサダーユツト・チューシー(2006)『「日本語とタイ語の発音に関する対照研究」』『国際交流基金バンコク日本文化センター日本語教育紀要』(3) pp.75-86

石田敏子(1996)『日本語教授法』大修館書店文化庁『音声と音声教育』『日本語教育指導参考書1』 おおくらしよ

大西晴彦(1976)「タイ人の発音に関する若干の考察」『国際学友会日本語学校紀要』(2)pp.65-80

岡田亜矢子・PakuEgyon(2005)コミュニケーションのための指導実践』、日本語教育実践研究第4号、pp.125-134

窪園春夫・田中真一(2000)『日本語の発音教室』理論と練習、くろしお出版

鹿島央(2003)『日本語教育をめざす人のための基礎から学ぶ音声学』スリーエーネット

千葉真人(2009)「日本人教師が感じているタイ人学習者の発音問題点とその具体例」『国際交流基金バンコク日本文化センター日本語教育紀要』(6) pp.115-124

戸田貴子(2006)「第二言語における発音習得プロセスの実証的研究」平成16年度から17年度学科研究費補助金研究成果報告書基盤研究(c)

戸田貴子(2008)『日本語教育と音声』くろしお

日本語放送協会(1997)『日本語アクセント辞典』改訂新版、日本語放送出版協会 pp.19-20

松崎寛(2005)「音声の指導法」第2節『講座・日本語教育学』第4巻言語学の支援、スリーエーネットワーク pp.93-112

松崎寛(2005)「音声の指導法」第2節『講座・日本語教育学』第4巻言語学の支援(1998)『よくわかる音声』アルク国際交流基金(1981)『発音』教師用日本語教育ハンドブック6、pp.85-87

ユバカー・シリボンパイブーン(2008)「タイ人教師による日本語音声教育の現状調査」『日本語教育国際シンポジウム「東南アジアにおける日本語教育展望」』タマサート大学教養学部日本語学科 pp.146-150

การกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้งในภาษาญี่ปุ่นโดยผู้เรียนชาวไทย

Disagreement act in Japanese by Thai-speaking Learners

ภรณ์ีย์ พินันโสดติกุล¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้งโดยผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ภาษาระหว่างกลาง (interlanguage pragmatics) โดยมุ่งดูการแสดงออกทางสามัตถิยะวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics competence) ของผู้เรียนซึ่งอยู่ในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ภาษาญี่ปุ่นในฐานะเป็นภาษาต่างประเทศ ว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกรกล่าวของเจ้าของภาษาแล้วมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

ข้อมูลที่ใช้ในการนำเสนอได้มาจากการทำ Discourse Completion Test (DCT) ของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 120 คน ประกอบกับการสัมภาษณ์ร้อยละสิบ กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นผู้พูดชาวญี่ปุ่น ผู้พูดชาวไทย ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในประเทศไทย กลุ่มละ 40 คน กรณีผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีการทดสอบระดับความสามารถภาษาญี่ปุ่น ด้วย SPOT test และ cloze test เพื่อแสดงให้เห็นว่าไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติของสามัตถิยะภาษา (language competence) ในกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน

ผลการวิจัยพบว่าเมื่อวิเคราะห์การปรากฏของชนิดสูตรสำเร็จเชิงความหมาย (semantic formulas) ในผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในตอนเริ่มและปิดการแสดงวัจนกรรมกรกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้ง โดยรวม ผู้เรียนมีแนวโน้มการใช้คล้ายคลึงกับเจ้าของภาษาเป้าหมาย แต่ในรายละเอียดเช่นปัจจัยที่ส่งผลการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายนั้น พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง รวมถึงระดับภาระของการแสดง ความไม่เห็นพ้อง ยังมีผลต่อการใช้ภาษาของผู้พูดชาวญี่ปุ่นและผู้เรียนชาวไทยแตกต่างกัน ผู้เรียนมีการถ่ายโอนวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatic transfer) รวมถึงการใช้วัจนปฏิบัติ ผิดพลาด อาทิ การสรุปเกินการ การใช้มากเกินไป

ผลวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเพื่อการพัฒนาสามัตถิยะวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatic competence) ของผู้เรียนที่ดี และเพื่อที่จะให้เกิดการผิดพลาดน้อยที่สุดในการสื่อสารจริงกับ

¹ นักศึกษาลัทธิธรรมจริยธรรมเอก บัณฑิตวิทยาลัย คณะภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยนาโงย่า

เจ้าของภาษา การให้ความสำคัญแก่เรื่องบริบท สถานการณ์ ความสัมพันธ์กับคู่สนทนาในการเรียนการสอนเป็นสิ่งจำเป็น

บทนำ

การกล่าวแสดงความเห็นนั้นเกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน แต่คงเป็นไปได้ยากที่เราจะเห็นพ้องตรงกับที่คู่สนทนากล่าวมาเสมอไป เมื่อเห็นพ้องเราอาจกล่าวได้โดยง่ายว่า “ใช่ เราก็คิดเช่นนั้น” แต่เมื่อเราคิดเห็นไม่ตรงกับคู่สนทนาเมื่อใด การจะกล่าวออกไปว่า “ไม่ เราไม่เห็นด้วย” กลับกล่าวได้ยากลำบากกว่า Brown & Levinson(1987) ได้ยกให้การแสดงความเห็นโต้แย้ง (the act of disagreement) เป็นหนึ่งในการกระทำที่คุกคามหน้าของคู่สนทนาตามทฤษฎีความสุภาพ (theory of Politeness) อันมีปัจจัยเรื่องความสัมพันธ์กับคู่สนทนา สถานภาพที่มีต่อคู่สนทนา และระดับภาระงานมาเป็นตัวกำหนดว่าจะทำให้แสดงความสุภาพออกมาอย่างไรเมื่อแสดงวาทกรรมนั้นๆ

การที่จะบอกว่าเราไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่คู่สนทนากล่าวนั้น นอกเหนือจากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว หากเป็นคนละชาติคนละภาษาก็ยังไม่แน่ว่าในบริบทหรือสถานการณ์หนึ่งที่เหมือนกัน จะเลือกแสดงออกมาเหมือนกัน ความแตกต่างทางวัฒนธรรมนี้ถือเป็นอีกตัวแปรสำคัญในการสื่อสาร การแสดงออกที่ไม่ถูกต้องอาจทำให้คู่สนทนาเข้าใจเจตนาของผู้พูดผิดพลาดได้ ดังที่ Thomas(1983) ได้กล่าวไว้ว่า ความผิดพลาดในเชิงไวยากรณ์ (grammatical error) อาจเป็นตัวเผยว่าผู้พูดยังมีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศนั้นๆไม่ดีพอ แต่ความผิดพลาดในเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatic failure) นำความเสียหายที่ยิ่งใหญ่กว่ามาให้ นั่นคืออาจทำให้ผู้ฟังตีความถึงตัวผู้พูดผิด และอาจรวมไปถึงการเข้าใจผิดไปว่าคนชาตินั้นๆ โดยรวมเป็นอย่างไรในแง่ลบได้ ความเข้าใจวัจนปฏิบัติศาสตร์ของภาษาเป้าหมาย(target language) สำหรับผู้เรียนจึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญมากทีเดียว

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้เขียนได้มุ่งศึกษาการแสดงออกทางสามัตถิยะวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatic competence) ภาษาระหว่างกลาง(interlanguage) ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ว่าในการแสดงความเห็นแย้งสิ่งที่คู่สนทนากล่าวมานั้นมีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกับการแสดงออกของเจ้าของภาษา เป้าหมายอันได้แก่ภาษาญี่ปุ่นและภาษาแม่อันได้แก่ภาษาไทยอย่างไร

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้เขียนจะขอกล่าวถึง นิยามของการกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้ง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัจน-ปฏิบัติศาสตร์ภาษาระหว่างกลางของการแสดงความเห็นโต้แย้ง ตามลำดับ

1.1 การกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้ง (Disagreement act)

กรอบนิยามของการกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้งนี้ นับว่าค่อนข้างไม่ชัดเจน เมื่อเทียบกับการแสดงออกทางภาษา(language behavior)อื่นๆเช่น การขอร้อง การขอโทษ การชักชวน การกล่าวชม เป็นต้น หากจะกล่าวว่าขึ้นอยู่กับตัวผู้วิจัยจะเลือกกำหนดก็คงไม่ผิดนัก ทั้งในมุมมองของวัจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) การวิเคราะห์บทสนทนา (conversation analysis) และ สัมพันธสารวิเคราะห์ (discourse analysis) มีงานวิจัยมากมายที่ไม่ได้ระบุนิยามไว้อย่างชัดเจนว่ามีกรอบในการวิเคราะห์อย่างไร อะไรบ้างที่ถือเป็นการแสดงความเห็นโต้แย้งและอะไรบ้างที่ไม่ใช่ แม้เฉพาะในมุมมองของวัจนปฏิบัติศาสตร์เมื่อจำกัดกรอบให้การวิเคราะห์ห้วงทฤษฎีวัจนกรรม(speech act)แล้ว การให้นิยามก็ยังมีต่างกันไป งานวิจัยที่กำหนดให้การแสดงความเห็นโต้แย้งหรือ disagreement act นี้หมายถึงการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับความเห็นที่คู่สนทนาแสดงมาก่อนหน้า เช่น Beebe & Takahashi (1989a,1989b) ก็มี และที่หมายรวมถึงการไม่เห็นพ้องกับข้อเท็จจริงที่คู่สนทนาแสดงมาก่อนหน้า หรือ ที่ Takahashi & Beebe (1993) ใช้คำว่า act of correction ก็มีเช่นกัน อาทิ Rees-Miller(2000) ปวีณา(2547) นอกจากนี้ การโต้แย้งที่หมายในความในระดับกว้างยิ่งขึ้น โดยรวมถึงการปฏิเสธ(refusal) ที่มีต่อการชักชวน การขอร้อง การกล่าวหา ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการแสดงความคิดเห็น ก็มีปรากฏเช่นกัน เช่น วันวิสาข์(2549) ²

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ผู้เขียนเลือกใช้ขอบเขตการศึกษาตามกรณีแรก เช่นเดียวกับ Beebe & Takahashi (1989a, 1989b) โดยกำหนดนิยามให้ “การกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้ง หมายถึง การแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งขัดแย้งกับความคิดเห็นที่คู่สนทนาแสดงมาก่อนหน้าโดยทางวาจา ไม่รวมถึงการปฏิเสธว่าคู่สนทนากล่าวไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง และไม่รวมถึงการปฏิเสธการชักชวน การขอร้อง การกล่าวหา”

² วันวิสาข์(2549) ใช้คำว่า การโต้แย้ง ในภาษาไทย และใช้คำว่า Argument ในภาษาอังกฤษ

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัจนปฏิบัติศาสตร์ภาษาระหว่างกลางของการแสดง ความเห็นโต้แย้ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการกล่าวแสดงความเห็นโต้แย้งนั้นมีมาก ทั้งในภาษาอังกฤษ ภาษาญี่ปุ่น ภาษาไทย แต่งานวิจัยส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับภาษาที่หนึ่ง การเปรียบเทียบกลวิธีที่ใช้ระหว่างภาษา 2 ภาษา ส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับภาษาที่ 2 หรือ ภาษาระหว่างกลางนั้นยังมีน้อย สามารถยกเป็นตัวอย่างได้ ได้แก่ Beebe & Takahashi(1989a, 1989b) และ 服部 (2004) โดยทั้งสองงานนี้ใช้กรณีภาษาอังกฤษโดยผู้เรียนชาวญี่ปุ่นเป็นกรณีศึกษา

นอกจากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าจะมองข้ามไปไม่ได้ คือ รุนทีเระ (2004) ซึ่งศึกษาเรื่องรูปแบบลำดับการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมาย (semantic formulas) ในวัจนกรรมการปฏิเสธข้อเสนอแนะ (提案に対する断り) ของผู้เรียนภาษาไทยชาวญี่ปุ่น และผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย รุนทีเระ ใช้วิธีวิเคราะห์วัจนกรรมการปฏิเสธตามแบบของ Beebe et al. (1990) โดยที่ Beebe et al. นี้ ศึกษาเรื่องการปฏิเสธการขอร้อง (request) การชักชวน (invitation) การเสนอ (offer)³ การให้ข้อเสนอแนะ (suggestion) ส่วน รุนทีเระ เลือกศึกษาเฉพาะการปฏิเสธข้อเสนอแนะ (suggestion) เท่านั้น และได้จำกัดให้การให้ข้อเสนอแนะดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ตัวผู้ฟัง โดยที่ผู้เสนอแนะไม่มีส่วนได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ใดๆ จากการให้ข้อเสนอแนะดังกล่าว เช่น การเสนอแนะให้เพื่อนให้ช่อดอกไม้เป็นของขวัญ งานของ รุนทีเระ นี้ มุ่งศึกษาอิทธิพลของภาษาแม่ที่มีต่อภาษาระหว่างกลาง ความสัมพันธ์สนทนากับคู่สนทนา และความต่างของสถานภาพที่มีต่อคู่สนทนา ผลการวิจัยพบว่า เมื่อดูจากลำดับการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายที่มีการเรียงตัวแบบ XYZ (X = 付加詞, Y = 言い訳、理由, Z = 決意表明) แล้ว ผู้พูดชาวญี่ปุ่นและผู้เรียนภาษาไทยชาวญี่ปุ่นนิยมพูดด้วยโครงสร้างแบบเดียวกันโดยแบ่งตามความสัมพันธ์แบบ ウチ・ソト ส่วนผู้พูดชาวไทยและผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยนั้นมีการใช้โครงสร้างคล้ายคลึงกัน โดยแบ่งตามความสัมพันธ์

อย่างไรก็ตาม แม้งานของ รุนทีเระ จะแสดงการถ่ายโอนวัจนปฏิบัติศาสตร์ภาษาระหว่างกลางของภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นได้เป็นอย่างดีผ่านโครงสร้างลำดับสูตร

³ ในงานของ Beebe et al. (1990) การเสนอ (Offer) ที่กล่าวถึงนี้ได้แก่ การเสนอเงินชดเชยแก่คนที่แตก การเสนอเลื่อนตำแหน่ง การเสนอให้รับประทานเค้กอีกชิ้น ส่วนข้อเสนอแนะ (Suggestion) ได้แก่ การแนะนำให้จดบันทึกช่วยจำ การเสนอแนะให้ลองวิธีใดแบบใหม่ การเสนอให้อาจารย์เพิ่มบทฝึกหัดการสนทนาในชั่วโมงเรียน

สำเร็จเชิงความหมายในการปฏิเสธข้อเสนอแนะ แต่กรณีการแสดงความเห็นโต้แย้งจะมี
แนวโน้มเช่นเดียวกันกับการปฏิเสธหรือไม่นั้นยังไม่แน่ชัด หากผู้พูดกับผู้ฟังมีการได้ประโยชน์
เสียประโยชน์ร่วมกันแล้ว การแย้งความคิดของคู่สนทนานั้นก็อาจไม่ได้มีรูปแบบที่ปิดท้ายด้วย
การบอกไม่เห็นด้วยหรือการปฏิเสธเสมอไป หรือหากผู้พูดและผู้ฟังเพียงแค่แสดงความเห็นต่อ
เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยที่เรื่องนั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลทั้งสองแต่อย่างใด เช่นการคุยเล่น
ในบทสนทนาทั่วไป แนวโน้มวิธีการพูดก็อาจต่างไปได้อีกเช่นกัน

นอกจากนี้ เมื่อทบทวนบทวรรณกรรมแล้ว ในงานวิจัยก่อนหน้ามักจะแสดงให้เห็นว่า
ผู้พูดใช้จำนวนหรือถ้อยคำแบบใด มีวิธีพูดแสดงความเห็นโต้แย้งในลักษณะใดเกิดขึ้นบ้าง บาง
งานแสดงให้เห็นด้วยว่าใช้วิธีใดเป็นจำนวนร้อยละเท่าใด อาทิ งานของ Beebe &
Takahashi(1989a, 1989b) และ ลุนเฑียร(2004) แต่เท่าที่ปรากฏยังไม่มียานใด
ตรวจสอบแนวโน้มการแสดงออกนั้นในเชิงนัยสำคัญทางสถิติ ผู้เขียนจึงหวังที่จะให้งานวิจัย
ครั้งนี้ สามารถตอบโจทย์เรื่องความน่าเชื่อถือในฐานะงานวิจัยเชิงปริมาณได้

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 การเก็บข้อมูล

2.1.1 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้เขียนเลือกศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มผู้พูดชาวญี่ปุ่น ผู้พูดชาวไทย ผู้เรียน
ภาษาญี่ปุ่นชาวไทยในประเทศไทย กลุ่มละ 40 คน ช่วงอายุระหว่าง 18-26 ปี รวมกลุ่ม
ตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ทั้งสิ้นเป็นจำนวน 120 คน ผู้พูดชาวญี่ปุ่นนั้นเก็บข้อมูลที่เมืองนา
งายา ประเทศญี่ปุ่น เป็นผู้ที่ไม่มีความรู้หรือความเกี่ยวข้องใดๆกับภาษาไทย ส่วนผู้พูดชาวไทย
เก็บข้อมูลที่กรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ภาษาญี่ปุ่นเช่นกัน ส่วนผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาว
ไทยนั้น เป็นนิสิตนักศึกษาปริญญาตรี สาขาภาษาญี่ปุ่นในสังกัดชั้นปีที่ 2 3 และ 4
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทั้งนี้
ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยที่นำมาใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้ที่เรียน
ภาษาญี่ปุ่นที่ไทย และไม่เคยมีประสบการณ์การพำนักอาศัยที่ญี่ปุ่นมาก่อน

2.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้เขียนเลือกใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามที่เรียกว่า Discourse Completion
Test (DCT) ด้วยเหตุที่ต้องการศึกษาผลในเชิงปริมาณและดูปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดง
ความเห็นโต้แย้งอย่างมีนัยทางสถิติ ผู้เขียนสมมติเหตุการณ์ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์ที่

เกิดขึ้นได้จริง โดยควบคุมปัจจัยหลัก 3 ปัจจัย ได้แก่ ความสนิทสนมกับคู่สนทนา (สนิท ไม่สนิท) สถานภาพทางสังคม (คู่สนทนาสถานภาพสูงกว่า หรือเท่าเทียมกัน) และระดับภาระความหนักเบาในการโต้แย้ง (หนัก เบา)⁴ รวมทั้งสิ้นเป็น 8 สถานการณ์ โดยสถานการณ์ทั้งหมดผู้เขียนเลือกใช้สถานการณ์ที่บุคคลสองคนกำลังสนทนาปรึกษากันเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง บุคคลทั้งสองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ โดยคู่สนทนาจะแสดงความเห็นก่อนว่าคิดเห็นอย่างไร แล้วจึงให้กลุ่มตัวอย่างตอบสนองความคิดเห็นนั้นๆ ว่าถ้าหากรู้สึกไม่เห็นด้วยจะกล่าวอย่างไร สถานการณ์ทั้ง 8 สามารถสรุปย่อเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 1 โครงสร้างสถานการณ์ในแบบสอบถาม DCT

สถานการณ์	ความสัมพันธ์	สถานภาพของคู่สนทนา	ระดับภาระการโต้แย้ง	เนื้อหาของการแสดงความคิดเห็น
1	สนิท	เท่ากัน	เบา	คุยกันเรื่องสถานที่ที่จะไปเที่ยว
2	สนิท	เท่ากัน	หนัก	คุยกันเรื่องสถานที่ที่จะไปเที่ยว
3	ไม่สนิท	เท่ากัน	เบา	คุยกันเรื่องอาหารที่จะใช้ในงานเลี้ยงรับคนมาใหม่
4	ไม่สนิท	เท่ากัน	หนัก	คุยกันเรื่องอาหารที่จะใช้ในงานเลี้ยงรับคนมาใหม่
5	สนิท	สูงกว่า	เบา	คุยกันเรื่องกิจกรรมแนะนำภาควิชา
6	สนิท	สูงกว่า	หนัก	คุยกันเรื่องกิจกรรมแนะนำภาควิชา
7	ไม่สนิท	สูงกว่า	เบา	คุยกันเรื่องสถานที่จัดงานสัมมนา
8	ไม่สนิท	สูงกว่า	หนัก	คุยกันเรื่องสถานที่จัดงานสัมมนา

⁴ ระดับภาระหนักเบาในการโต้แย้งนี้ ผู้เขียนกำหนดด้วยการแจ้งในแบบสอบถาม เป็นระดับความรู้สึกที่ไม่ค่อยเห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างมาก ประกอบกับสาเหตุที่ทำให้รู้สึกเช่นนั้น

กรณีผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ก่อนที่จะทำแบบสอบถาม DCT นั้น เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความต่างระหว่างระดับความสามารถทางภาษาในกลุ่มผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยด้วยกัน จึงทดสอบระดับความสามารถของผู้เรียนด้วย SPOT test⁵ และ Cloze test⁶ ว่ามีความสามารถอยู่ในระดับเดียวกัน และหลังการตอบแบบสอบถาม DCT ผู้เขียนได้เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ (follow-up interview) ของกลุ่มตัวอย่างนี้ร้อยละสิบ เพื่อใช้วิเคราะห์ความเข้าใจเชิงวัจนปฏิบัติศาสตร์ของผู้เรียนที่มีต่อภาษาญี่ปุ่นอันเป็นภาษาเป้าหมายประกอบผลการศึกษา

2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.1 การวิเคราะห์การปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมาย (semantic formulas)

蒙 (2009) วิจัยเรื่องลักษณะพิเศษทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวจีน โดย 蒙 ได้ระบุว่าตำแหน่งต้น (initiation) และตำแหน่งท้าย (finishing) ของข้อความในการแสดงวัจนกรรมกรปฎิเสธที่สูตรสำเร็จเชิงความหมายปรากฏนั้น ถือว่าเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นตัวตัดสินความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหลังจากการแสดงวัจนกรรมนั้นได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าเป็นตำแหน่งที่น่าสนใจศึกษา จึงยก semantic formulas ของสองตำแหน่งนี้มาเป้าหมายในการวิเคราะห์ครั้งนี้

ตัวอย่างเป้าหมายในการวิเคราะห์

(1) หนูคิดว่า ห้อง201 สำหรับคนภายนอกแล้ว

น่าจะหายากนะคะ

Initiation of disagreement act

การให้เหตุผลแย้ง

ถ้าเป็นห้องอื่นน่าจะดีกว่านะคะอาจารย์

finishing of disagreement act

การเสนอทางเลือก

(2) 201 は見つけにくいので他の部屋にした方がよいのではないですか。

Initiation of disagreement act

การให้เหตุผลแย้ง

finishing of disagreement act

การเสนอทางเลือก

⁵ SPOT test (日本語能力簡易テスト) พัฒนาขึ้นโดยมหาวิทยาลัยทสึคุบะ เป็นวิธีที่ใช้แบ่งระดับความสามารถของผู้เรียน ใช้เวลาทดสอบเพียงไม่นาน โดยให้ฟังเทปและเติมตัวอักษรเรียงานะที่หายไปหนึ่งตัวในแต่ละประโยค

⁶ Cloze Test ของ 小川 (1993) มีลักษณะเป็น placement test ใช้แบ่งระดับความสามารถของผู้เรียน โดยให้เนื้อเรื่องมาให้อ่าน 2 บท และให้ผู้เรียนเติมตัวอักษรที่หายไปในแต่ละช่องของเนื้อความ

(3) <u>เปลี่ยนสถานที่ดีไหมคะ</u>	ห้อง201 แคบและมีมืด	หนูว่าไม่เหมาะกับการสัมมนา
Initiation of disagreement act		finishing of disagreement act
การเสนอทางเลือก		การบอกไม่เห็นด้วย

2.2.2 การวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยต่างๆ

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยจะตรวจสอบสูตรสำเร็จเชิงความหมายที่ปรากฏในตำแหน่งต้นและท้ายของ วัจนกรรมการแสดงความเห็นโต้แย้งของกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม อันได้แก่ ผู้พูดชาวญี่ปุ่น ผู้พูดชาวไทย และผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ว่ามีจำนวนการปรากฏเท่าใด และคิดความถี่เป็นอัตราส่วนร้อยละ หลังจากนั้นจะวิเคราะห์ว่า สูตรสำเร็จเชิงความหมายที่ปรากฏนั้น มีความเหมือนและความต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างอย่างไร อีกทั้ง สูตรสำเร็จเชิงความหมายที่มีความถี่ในการปรากฏสูงมีปัจจัยใดสัมพันธ์กับการปรากฏนั้นบ้าง ด้วยวิธีทางสถิติอันได้แก่ Decision Tree Analysis ซึ่งจะแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเงื่อนไขการปรากฏกับปัจจัยต่างๆ ตามลำดับความสำคัญของตัวแปรด้วยค่า Chi-square

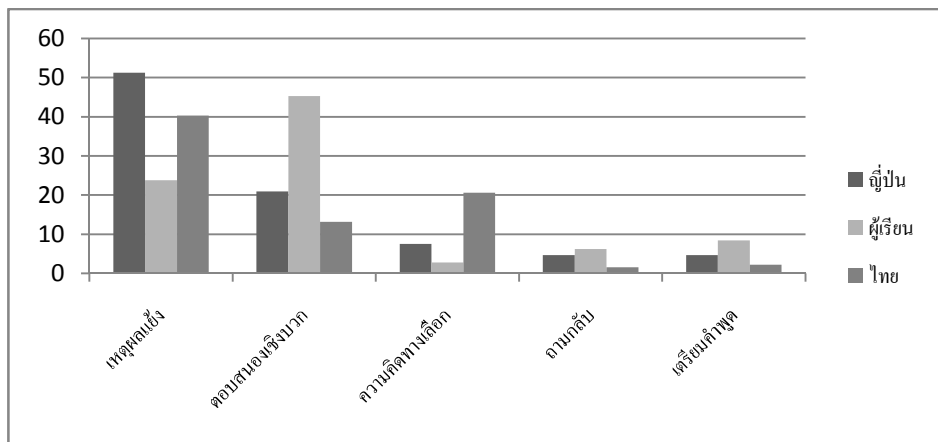
3. ผลการวิเคราะห์

3.1 สูตรสำเร็จเชิงความหมายในตำแหน่งต้นวัจนกรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามDCT ของผู้พูดชาวญี่ปุ่น ผู้พูดชาวไทย และผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย พบสูตรสำเร็จเชิงความหมายในตำแหน่งต้นวัจนกรรม เป็นจำนวนทั้งสิ้น 12 ชนิด ได้แก่ (1)การตอบสนองความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวก (2)การให้เหตุผลแย้ง (3)การบอกไม่เห็นด้วย (4)การเสนอความคิดทางเลือก (5)การถามข้อมูลเพิ่มเติม (6)การถามกลับหรือพูดซ้ำ (7)การขอโทษ (8)การบอกความรู้สึกความตั้งใจ (9)การยืดเวลาเตรียมคำพูด (10)การเรียกขาน (11)การแสดงอารมณ์ด้วยคำอุทาน (12)การเสนอข้อมูลเพิ่มเติม

โดยรวม ปรากฏสูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดการให้เหตุผลแย้ง(51.25%) มากเป็นอันดับหนึ่ง การตอบสนองความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวก(20.93%) การเสนอความคิดทางเลือก(7.50%) มากรองลงมาเป็นลำดับในผู้พูดชาวญี่ปุ่น ส่วนผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย สูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดการตอบสนองความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวก (45.31%)ปรากฏมากเป็นอันดับหนึ่ง และ การให้เหตุผลแย้ง(23.75%) การยืดเวลาเตรียมคำพูด(8.43%)รองลงมาตามลำดับ สำหรับผู้พูดชาวไทย สูตรสำเร็จเชิงความหมายที่ปรากฏ

มากได้แก่ การให้เหตุผลแย้ง(40.31%) การเสนอความคิดทางเลือก(20.62%) การตอบสนองความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวก(13.12%)ตามลำดับ

แผนภูมิที่ 1 แสดงความถี่ของสูตรสำเร็จเชิงความหมายที่ปรากฏในตำแหน่งต้นวัจนกรรม

จากแผนภูมิจะเห็นว่าในตำแหน่งต้นของวัจนกรรมจะปรากฏสูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดการให้เหตุผลแย้งมากที่สุด ในทั้งในผู้พูดชาวญี่ปุ่น และผู้พูดชาวไทย แต่ในผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยกลับปรากฏการตอบสนองความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวกมากที่สุด ตัวอย่างคำตอบของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย เช่น ในสถานการณ์ที่ 5 เมื่ออาจารย์ในภาคที่ท้านสนิทเสนอให้จัดการแสดงสถิติและทำแผ่นพับเป็นกิจกรรมแนะนำภาควิชา ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีการตอบกลับวัจนกรรมดังนี้

- (4) それはいいかもしれませんが、他の専攻の例も行ってあまり効果が期待できないので、あたらしい方法しませんか。
- (5) それはいいですが、デモンストレーションが他の学生にやくにたつと思いません。
- (6) そんなことをしたらすばらしいでしょうね。でも他のせんこうの例を見るとデモンストレーションをしてもあまり効果がきたいできませんが。。。

ลักษณะข้างต้นชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยอาจตีความลักษณะการพูดของชาวญี่ปุ่นผิดไป กล่าวคือ เชื่อว่าวิธีการแสดงความเห็นตามแบบชาวญี่ปุ่นที่ดีหรือเหมาะสม คือ เมื่อจะแสดงความเห็นแย้งใดๆควรต้องมีการกล่าวตอบสนองความคิดของคู่สนทนาเชิงบวก

ก่อนโดยอาจจะเป็นการชม ก่อนที่จะแสดงความคิดเห็นขัดแย้งที่ต้องการแสดงออกมาภายหลัง
อย่างไรก็ตาม จากผลวิจัยทำให้ทราบว่าแนวโน้มลักษณะการแสดงออกทางวัฒนธรรมของผู้พูด
ชาวญี่ปุ่นที่จริงนั้นมิได้เป็นเช่นนั้นเสมอไปในทุกสถานการณ์

3.1.1 ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง

เมื่อวิเคราะห์ผลเชิงสถิติในภาพรวมเพื่อดูอิทธิพลของปัจจัยชนิดของสูตรสำเร็จเชิง
ความหมาย 12 ชนิด ความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่าง (ผู้พูดชาวญี่ปุ่น ผู้พูดชาวไทย ผู้เรียน
ภาษาญี่ปุ่นชาวไทย) ความสนิทสนมกับคู่สนทนา (สนิท ไม่สนิท) สถานภาพทางสังคม (คู่
สนทนาสถานภาพสูงกว่า หรือเท่าเทียมกัน) และระดับภาระความหนักเบาในการโต้แย้ง (หนัก
เบา) พบว่าความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างมีอิทธิพลต่อการปรากฏของชนิดของสูตรสำเร็จเชิง
ความหมายอย่างมีนัยสำคัญ โดยความแตกต่างดังกล่าว สามารถแสดงผลได้ดังนี้

- 1) การตอบสนองความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวก พบความแตกต่างในแนวโน้มการเลือกใช้
ระหว่างทั้งสามกลุ่ม ที่ค่า $X^2 (2) = 92.711, p < .001$
- 2) การให้เหตุผลแย้ง พบความแตกต่างในแนวโน้มการเลือกใช้ระหว่างทั้งสามกลุ่ม ที่ค่า $X^2 (2) = 51.848, p < .001$
- 3) การเสนอความคิดทางเลือก พบความแตกต่างในแนวโน้มการเลือกใช้ระหว่างทั้งสามกลุ่ม
ที่ค่า $X^2 (2) = 59.993, p < .001$
- 4) การถามกลับหรือพูดซ้ำ และการเรียกขาน พบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและผู้พูดชาว
ไทยมีแนวโน้มการใช้เหมือนกัน แตกต่างกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น ที่ค่า $X^2 (1) = 5.910, p < .05$
- 5) การขอโทษ และการบอกความรู้สึกความตั้งใจ พบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีแนวโน้ม
ที่เหมือนกันกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น แตกต่างกับผู้พูดชาวไทย ที่ค่า $X^2 (1) = 7.979, p < .05$

โดยภาพรวมของค่าทางสถิติที่ปรากฏข้างต้นพบว่า แนวโน้มการใช้สูตรสำเร็จเชิง
ความหมายของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีทั้งที่เหมือนกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น เหมือนกับผู้พูดชาว
ไทย และกรณีที่แตกต่างกับทั้งสองกลุ่มดังกล่าว ในจุดนี้ ทำให้เราเห็นได้ว่าความรู้ความเข้าใจ
ทางวัฒนธรรมปฏิบัติศาสตร์ของผู้เรียนอยู่ในระหว่างช่วงการพัฒนาและปรับเปลี่ยน

3.1.2 ปัจจัยในการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมาย

เมื่อวิเคราะห์ผลเชิงสถิติของสูตรสำเร็จเชิงความหมายแต่ละชนิด โดยยกสูตรสำเร็จเชิงความหมายที่มีการปรากฏมาก ได้แก่ การตอบสนองของความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวก การให้เหตุผลแย้ง การเสนอความคิดทางเลือก มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในการเลือกใช้และไม่ใช้ พบผลที่น่าสนใจ ดังนี้

ผู้พูดชาวญี่ปุ่นจะเลือกใช้ การตอบสนองของความคิดเห็นของคู่สนทนาเชิงบวก ด้วยปัจจัยระดับภาระโต้แย้งเป็นสำคัญโดยมีค่าอยู่ที่ $X^2 (1) = 38.228, p < .001$ เมื่อระดับภาระการโต้แย้งเบา ผู้พูดชาวญี่ปุ่นจะเลือกใช้ 35% แต่เมื่อระดับภาระการโต้แย้งหนัก สูตรสำเร็จเชิงความหมายนี้ปรากฏเพียง 6.9% เท่านั้น โดยมีสูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดอื่นปรากฏแทน สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย และผู้พูดชาวไทย ไม่พบว่าปัจจัยดังกล่าวส่งอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญ

ในตำแหน่งต้นของวัจนกรรมนี้ สูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดการให้เหตุผลแย้งนั้น ปรากฏมากที่สุด ทั้งในผู้พูดชาวญี่ปุ่น และผู้พูดชาวไทย แต่จากผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้พูดชาวญี่ปุ่นนั้น เลือกใช้การให้เหตุผลนี้ ตามปัจจัยระดับภาระโต้แย้ง $X^2 (1) = 4.394, p < .05$ โดยเมื่อระดับภาระเบา ผู้พูดชาวญี่ปุ่นจะเลือกใช้การให้เหตุผลแย้งนี้ 43.8% แล้วเมื่อภาระหนัก จะใช้ที่ 55.3% ในผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย แม้ว่าความถี่ในการปรากฏโดยรวมจะน้อยกว่า แต่ก็พบว่า ผู้เรียนชาวไทยมีแนวโน้มการเลือกใช้การให้เหตุผลแย้งนี้ด้วยปัจจัยระดับภาระในการแย้งเช่นเดียวกับการผู้พูดชาวญี่ปุ่น โดยมีค่าอยู่ที่ $X^2 (1) = 15.531, p < .001$ ผู้เรียนจะเลือกใช้การให้เหตุผลแย้งนี้ เมื่อระดับภาระเบาที่ 14.4% และเมื่อระดับภาระหนักที่ 33.1% ส่วนในผู้พูดชาวไทยไม่พบแนวโน้มดังกล่าว อีกทั้งปัจจัยอื่นๆ ก็ไม่แสดงผลอย่างมีนัยยะว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดนี้ปรากฏ อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าผู้พูดชาวไทยเลือกใช้การให้เหตุผลแย้งนี้ในตอนต้นของวัจนกรรมมาก โดยไม่มีความสัมพันธ์กับปัจจัยใดๆ

สูตรสำเร็จเชิงความหมายที่ปรากฏมากในตำแหน่งต้นของวัจนกรรมนี้อีกชนิดได้แก่ การเสนอความคิดทางเลือก โดยผู้พูดชาวญี่ปุ่นจะเลือกใช้ตามสถานภาพที่มีต่อคู่สนทนา ค่าทางสถิติคือ $X^2 (1) = 4.505, p < .05$ โดยเมื่อสถานภาพเท่าเทียมกันกับคู่สนทนาผู้พูดจะใช้ 4.4% และเมื่อคู่สนทนามีสถานภาพสูงกว่าจะใช้ 10.6% ส่วนในผู้พูดชาวไทย และผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยไม่พบแนวโน้มดังกล่าวรวมถึงอิทธิพลของปัจจัยอื่น

ในภาพรวมสามารถแสดงปัจจัยที่มีผลต่อการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายทั้งสามชนิดข้างต้นได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายในตำแหน่งต้นวัจนกรรม

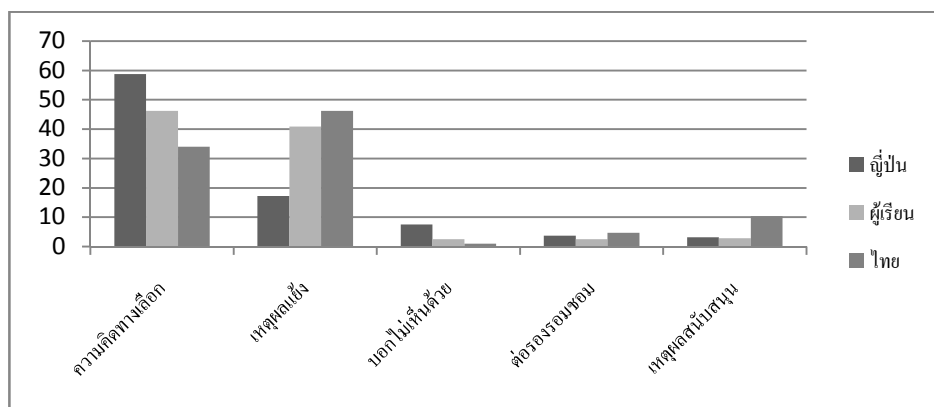
	การตอบสนองของความคิดเห็น ของคู่สนทนาเชิงบวก	การให้เหตุผลแย้ง	การเสนอความคิด ทางเลือก
ผู้พูดชาวญี่ปุ่น	ระดับภาระการโต้แย้ง	ระดับภาระการ โต้แย้ง	สถานภาพ
ผู้เรียนชาวไทย	-	ระดับภาระการ โต้แย้ง	-
ผู้พูดชาวไทย	-	-	-

3.2 สูตรสำเร็จเชิงความหมายในตำแหน่งท้ายวัจนกรรม

พบสูตรสำเร็จเชิงความหมายทั้งหมดในตำแหน่งท้ายวัจนกรรมการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งเป็นจำนวน 10 ชนิด ได้แก่ (1) การเสนอความคิดทางเลือก (2) การให้เหตุผลแย้ง (3) การบอกไม่เห็นด้วย (4) การบอกความรู้สึกความตั้งใจ (5) การถามข้อมูลเพิ่มเติม (6) การขอโทษ (7) การต่อรองยอม (8) การถามความเห็นคู่สนทนา (9) การให้เหตุผลสนับสนุนข้อเสนอ (10) การลงเอย

โดยรวม ในผู้พูดชาวญี่ปุ่น ปรากฏสูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดการเสนอความคิดทางเลือก สูงเป็นอันดับหนึ่ง (58.75%) รองลงมาได้แก่ การให้เหตุผลแย้ง (17.18%) และการบอกไม่เห็นด้วย (7.5%) ตามลำดับ ส่วนผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ลำดับความถี่ของการปรากฏคล้ายคลึงกับผู้พูดชาวญี่ปุ่นในลำดับที่หนึ่งและสอง คือการเสนอความคิดทางเลือก (46.25%) และการให้เหตุผลแย้ง (40.93%) และการให้เหตุผลสนับสนุนข้อเสนอของตน (2.81%) เป็นลำดับถัดมา ในผู้พูดชาวไทยนั้น สูตรสำเร็จเชิงความหมายที่ปรากฏมากที่สุดได้แก่ การให้เหตุผลแย้ง (46.25%) การเสนอความคิดทางเลือก (34.06%) การให้เหตุผลสนับสนุนข้อเสนอของตน (10.31%) ตามลำดับ

เมื่อแสดงด้วยแผนภูมิ จะเป็นดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงความถี่ของสูตรสำเร็จเชิงความหมายที่ปรากฏในตำแหน่งท้ายวจนกรรม

ทั้งนี้ การเสนอความคิดทางเลือก และการให้เหตุผลแย้ง สามารถเห็นตัวอย่างได้จากการวิเคราะห์สูตรสำเร็จเชิงความหมายในบทที่ 2 ตรงนี้จะขอยกตัวอย่าง การบอกไม่เห็นด้วยการต่อรรอรรอมซอม⁷ และการให้เหตุผลสนับสนุนข้อเสนอของตน ด้วยตัวอย่างคำตอบที่ 7 8 และ 9 ของผู้พูดชาวญี่ปุ่น ตามลำดับ

(7) 手巻き寿司って生魚が入ってますよね。あれはたぶん外国人の口には合いませんよ。やめた方がいいです。

(8) 201 号室は見つけにくい場所にあるから外部の参加者が困るかもしれないし、もし他の部屋が確保できるならそっちにしたらどうでしょうか。

(9) 203 号室はどうですか。みんな分かりやすくていいと思いますけど。

3.2.1 ความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่าง

จากผลเชิงสถิติ ในตำแหน่งท้ายวจนกรรมนี้พบว่ากลุ่มตัวอย่างอันได้แก่ ผู้พูดชาวญี่ปุ่น ผู้พูดชาวไทย ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย แสดงผลที่แตกต่างในการเลือกปรากฏของสูตร

⁷ การต่อรรอรรอมซอม จะคล้ายคลึงกับการเสนอความคิดทางเลือก เพราะเป็นการเสนอแนะเช่นกัน แต่มีจุดต่างตรงที่จะเป็นการเสนอแนะแบบประนีประนอม คือมีเงื่อนไข หรือการผ่อนปรนอยู่

สำเร็จเชิงความหมายแต่ละชนิด โดยสามารถแสดงผลได้ดังนี้

- 1) การเสนอความคิดทางเลือก พบว่ามีความแตกต่างในแนวโน้มการเลือกใช้ระหว่างทั้งสามกลุ่ม มีค่าเป็น $\chi^2 (2) = 39.217, p < .001$
- 2) การให้เหตุผลแย้ง พบความแตกต่างในแนวโน้มการเลือกใช้ระหว่างกลุ่มผู้พูดชาวญี่ปุ่น และกลุ่มผู้พูดชาวไทยกับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย ที่ค่า $\chi^2 (1) = 65.568, p < .001$
- 3) การบอกไม่เห็นด้วย และการต่อรองรอมยอม พบว่ากลุ่มของผู้พูดชาวไทยและผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีแนวโน้มเหมือนกัน และต่างกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น ที่ค่า $\chi^2 (1) = 10.705, p < .01$
- 4) การบอกความรู้สึกความตั้งใจ การขอข้อมูลเพิ่มเติม การถามความเห็นคู่สนทนา พบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีแนวโน้มการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายเหมือนกันกับผู้พูดชาวไทย แต่ต่างกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น ด้วยค่า $\chi^2 (1) = 14.990, p < .001$
- 5) การให้เหตุผลสนับสนุนข้อเสนอ พบว่าผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยมีแนวโน้มที่เหมือนกันกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น และต่างกับผู้พูดชาวไทย ด้วยค่า $\chi^2 (1) = 22.457, p < .001$

โดยภาพรวมของค่าทางสถิติข้างต้นจะเห็นว่า มีทั้งกรณีที่มีแนวโน้มการเลือกปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายของผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยต่างกับของผู้พูดทั้งภาษาเป้าหมายและภาษาแม่ และกรณีที่ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยใช้เหมือนกันกับภาษาใดภาษาหนึ่ง

3.2.2 ปัจจัยในการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมาย

ในตำแหน่งท้ายวัจนกรรมนี้ เมื่อวิเคราะห์สูตรสำเร็จเชิงความหมายที่มีการปรากฏมากในทุกกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ การเสนอความคิดทางเลือก การให้เหตุผลแย้ง โดยดูปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปรากฏได้ผลดังนี้

การเสนอความคิดทางเลือกนั้น ในผู้พูดชาวญี่ปุ่นปัจจัยเรื่องความสนิทสนมถือเป็นตัวแปรสำคัญ โดยมีค่าสถิติอยู่ที่ $\chi^2 (1) = 18.620, p < .001$ เมื่อเป็นคู่สนทนาที่สนิท จะปรากฏสูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดนี้ 46.9% ในตำแหน่งท้ายวัจนกรรม และเมื่อเป็นคู่สนทนาที่ไม่สนิท จะปรากฏ 70.6% สำหรับคู่สนทนาที่สนิทนั้น ระดับภาระของการโต้แย้งถือเป็นปัจจัยสำคัญถัดมาที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สูตรสำเร็จเชิงความหมาย ที่ค่า $\chi^2 (1) = 4.242, p < .05$ โดยถ้าภาระการโต้แย้งเบาจะมีการปรากฏ 38.8% และหากภาระหนัก การปรากฏเป็น 55.0% ส่วนความสัมพันธ์กับคู่สนทนาแบบไม่สนิทนั้น สถานภาพเป็นตัวแปรสำคัญ โดยค่าอยู่

ที่ $\chi^2 (1) = 5.091, p < .05$ เมื่อสถานภาพเท่าเทียมกับคู่สนทนา การปรากฏจะอยู่ที่ 78.8% และเมื่อคู่สนทนาสูงกว่า การปรากฏมีค่าเท่ากับ 62.5%

สำหรับผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยนั้นแนวโน้มที่เหมือนกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น กล่าวคือ ตัวแปรสำคัญที่สุดของการใช้การเสนอความคิดทางเลือก ได้แก่ ความสนิทสนม $\chi^2 (1) = 61.596, p < .001$ เมื่อเป็นคู่สนทนาที่สนิท จะปรากฏที่ 24.4% และเป็น 68.1% เมื่อเป็นคู่สนทนาที่ความสัมพันธ์ไม่สนิท และในความสัมพันธ์แบบไม่สนิทนี้ สถานภาพที่เท่าเทียมกันกับคู่สนทนา หรือแตกต่างกัน ก็เป็นปัจจัยสำคัญถัดมาเช่นกันโดยค่าอยู่ที่ $\chi^2 (1) = 12.693, p < .001$

ผู้พูดชาวไทยพบแนวโน้มเช่นเดียวกัน คือ จะปรากฏการเสนอความคิดทางเลือกในตำแหน่งท้ายวัจนกรรมนี้หรือไม่ ตัวแปรสำคัญที่สุด ได้แก่ ความสนิทสนม $\chi^2 (1) = 10.143, p < .01$ เมื่อเป็นคู่สนทนาที่สนิท จะปรากฏที่ 25.6% และเป็น 42.5% เมื่อเป็นคู่สนทนาที่ความสัมพันธ์เป็นแบบไม่สนิท โดยในความสัมพันธ์แบบไม่สนิทนี้ สถานภาพก็เป็นปัจจัยสำคัญถัดมาเช่นกัน มีค่าอยู่ที่ $\chi^2 (1) = 8.286, p < .01$

สูตรสำเร็จเชิงความหมายอีกชนิดที่จะยกในที่นี้ ได้แก่ การให้เหตุผลแย้ง สำหรับผู้พูดชาวญี่ปุ่นนั้น ความสนิทสนม เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุด โดยปรากฏค่าทางสถิติที่ $\chi^2 (1) = 16.005, p < .001$ เมื่อเป็นคู่สนทนาที่สนิท จะมีการปรากฏ 25.5% และเมื่อเป็นคู่สนทนาที่ไม่สนิท จะมีการใช้ปรากฏเพียง 8.8% ทั้งนี้ในความสัมพันธ์แบบสนิทสนมนั้น ตัวแปรที่เป็นปัจจัยสำคัญถัดมาได้แก่ ระดับภาระการโต้แย้ง โดยเมื่อระดับภาระเบา จะปรากฏที่ 37.5% และเมื่อภาระหนัก จะปรากฏเพียง 13.8% ซึ่งหมายถึงมีการเลือกใช้สูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดอื่นแทนในการจบวัจนกรรม

ในผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทย พบแนวโน้มการปรากฏการให้เหตุผลแย้งนี้เช่นเดียวกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น กล่าวคือ ความสัมพันธ์สนิทสนม เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการปรากฏ โดยมีค่าที่ $\chi^2 (1) = 39.097, p < .001$ เมื่อเป็นคู่สนทนาที่สนิท จะมีความถี่การปรากฏที่ 58.1% และเพียง 23.8% เมื่อเป็นคู่สนทนาที่ไม่สนิท อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์แบบสนิทสนมไม่พบตัวแปรที่มีนัยสำคัญลำดับถัดมา แต่แบบไม่สนิทนั้นพบว่า สถานภาพ มีความสำคัญ โดยค่าทางสถิติอยู่ที่ $\chi^2 (1) = 23.330, p < .001$ เมื่อระดับสถานภาพเท่าเทียมกัน การจบท้ายวัจนกรรมด้วยการให้เหตุผลแย้งพบเพียง 7.5% เมื่อคู่สนทนาสถานภาพสูงกว่าพบ การปรากฏ 40%

ส่วนผู้พูดชาวไทย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรากฏการให้เหตุผลแย้งตรงท้ายวัจนกรรมนี้ พบแนวโน้มที่ต่างไป โดยปัจจัยที่สำคัญที่สุด ได้แก่ สถานภาพ $\chi^2 (1) = 14.532, p < .001$ เมื่อ

เป็นคู่สนทนาที่เท่าเทียมกัน ปิดท้ายด้วยสูตรสำเร็จเชิงความหมายชนิดนี้ 35.6% และเมื่อคู่สนทนาสถานภาพสูงกว่า ที่ 56.9% .กรณีสถานภาพเท่าเทียมกับคู่สนทนา ตัวแปรที่จะเป็นตัวกำหนดการปรากฏการให้เหตุผลแย้งถัดมา คือ ความสนิทสนม ค่าที่ได้คือ $\chi^2 (1) = 12.018, p < .01$ โดยหากเป็นผู้ที่สนิท จะใช้สูตรสำเร็จเชิงความหมายนี้ 48.8% และไม่สนิทพบ 22.5%

ในตำแหน่งท้ายของวัจนกรรมนี้ หากกล่าวถึงปัจจัยหลักที่มีผลต่อการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมาย สามารถสรุปได้ ดังที่แสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมาย

ในตำแหน่งท้ายวัจนกรรม

	การเสนอความคิดทางเลือก	การให้เหตุผลแย้ง
ผู้พูดชาวญี่ปุ่น	ความสนิทสนม	ความสนิทสนม
ผู้เรียนชาวไทย	ความสนิทสนม	ความสนิทสนม
ผู้พูดชาวไทย	ความสนิทสนม	สถานภาพ

4. บทสรุป

จากการวิเคราะห์สูตรสำเร็จเชิงความหมายในตำแหน่งต้นและตำแหน่งท้ายของวัจนกรรมการแสดงความเห็นโต้แย้ง สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ในตำแหน่งต้นวัจนกรรม ทั้งในภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย โดยภาพรวมมีแนวโน้มการแสดงผลโต้แย้งทันทีเมื่อเห็นต่างกับความคิดเห็นของคู่สนทนา หากแต่ในภาษาญี่ปุ่นนั้น การแสดงผลโต้แย้งจะกระทำทันทีหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยระดับภาระในการโต้แย้งเป็นสำคัญ กล่าวคือ เมื่อมีความคิดที่ไม่เห็นด้วยแต่อยู่ในระดับไม่มากหรือระดับภาระโต้แย้งเบา นั้น ผู้พูดชาวญี่ปุ่นจะเลือกแสดงออกในลักษณะประนีประนอมโดยการกล่าวเชิงบวกให้กับความคิดของคู่สนทนาในการกล่าวเปิดวัจนกรรม และเลือกใช้การให้เหตุผลแย้งทันที เมื่อระดับภาระโต้แย้งหนัก ผลดังกล่าวนี้มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่สำหรับภาษานั้น พบว่าการให้เหตุผลแย้งปรากฏมากที่สุด แต่ไม่พบว่าอิทธิพลของปัจจัยใดๆจะเป็นตัวแปรสำคัญในการเริ่มวัจนกรรมเช่นในภาษาญี่ปุ่น กล่าวคือ ไม่ว่ากรณีใดๆ ก็กล่าวแสดงผลโต้แย้งออกไปก่อน ส่วนในผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยนั้น พบว่าการให้เหตุผลแย้งมีแนวโน้มอิทธิพลปัจจัยการใช้ที่คล้ายคลึงกับผู้พูดภาษาญี่ปุ่นอันเป็นภาษาเป้าหมาย คือเลือกใช้โดยมีปัจจัยระดับภาระโต้แย้งเป็นสำคัญ แต่เมื่อดูจากปัจจัยในการปรากฏของการตอบสนองของความคิดเห็นของคู่

สนทนาเชิงบวกนั้น พบการถ่ายโอนวัจนปฏิบัติศาสตร์จากภาษาแม่ ไม่พบว่ามีส่วนใดส่งอิทธิพลอย่างมีนัยยะ และพบว่ามี การสรุปเกินการ (overgeneralization) หรือใช้มากเกินไปในทุกบริบทสถานการณ์ อันเป็นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของการถ่ายโอนวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่พบบ่อย

ในตำแหน่งท้ายวัจนกรรม พบว่าในภาษาญี่ปุ่นมีการจบด้วยการเสนอความคิดทางเลือกมากที่สุด คือกล่าวปิดท้ายด้วยการเสนอความคิดของตนอันเป็นทางเลือกในการหาข้อสรุปปัญหา แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยความสนิทสนมกับคู่สนทนาเป็นสำคัญ ผู้เรียนชาวไทยแม้ว่าความถี่ในการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายจะไม่เท่ากับผู้พูดชาวญี่ปุ่น แต่เมื่อเปรียบเทียบกับผู้พูดชาวไทยแล้วนับว่าอยู่ระหว่างกลางและใกล้เคียงผู้พูดชาวญี่ปุ่นมากกว่าผู้พูดชาวไทย ปัจจัยในการเลือกใช้สูตรสำเร็จเชิงความหมายปิดท้ายวัจนกรรมก็เหมือนกับผู้พูดชาวญี่ปุ่น คือ ปัจจัยความสนิทสนมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด

ในภาพรวม ผลวิจัยชี้ให้เห็นว่าภาษาญี่ปุ่นค่อนข้างจะมีแบบแผนในการแสดงวัจนกรรมการโต้แย้งชัดเจน หากมองในมุมมองของปัจจัยที่สัมพันธ์กับการปรากฏของสูตรสำเร็จเชิงความหมายแล้ว พบว่าระดับภาระการโต้แย้งมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการเริ่มต้นวัจนกรรมมิใช่ว่าผู้พูดชาวญี่ปุ่นจะเริ่มต้นการแสดงความคิดเห็นด้วยด้วยการกล่าวเชิงบวกให้แก่ความคิดเห็นของคู่สนทนาที่แสดงมาก่อนหน้าโดยอาจเพื่อจะให้ไม่ดูแข็งกระด้างหรือตรงเกินไปเสมอไปและความสัมพันธ์กับคู่สนทนายังเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการปิดท้ายวัจนกรรม ในจุดนี้ เพื่อที่ผู้เรียนจะเกิดความผิดพลาดในการสื่อสารจริงกับเจ้าของภาษาน้อยที่สุด การให้ความสำคัญแก่เรื่องบริบท สถานการณ์ ความสัมพันธ์กับคู่สนทนาในการเรียนการสอนถือเป็นสิ่งสำคัญ

บรรณานุกรม

- Beebe,L.M. and Takahashi,T. (1989). Sociolinguistic variation in face-threatening speech acts-Chantisement and Disagreement. In Miriam R. Eisenstein(ed.),The dynamics interlanguage: Empirical studies in second language variation, 199-218. New York : Plenum Press.
- Beebe,L.M. and Takahashi,T. (1989). Do you have a bag? : Social status and patterned variation in second language acquisition. In Susan Gass et al.,Discourse and Pragmatics (Multilingual matters,49. Variation in Second language acquisition V.1)
- Beebe,L.M.,Takahashi,T.,&Uliss-Weltz,R. (1990). Pragmatic Transfer in EFL Refusals. In R.Scarcella, E. Andersen & S.Krashen (eds.), Developing Communicative Competence in a Second Language. 55-73. New York: Newbury House.
- Brown, P. and Levinson, S. (1987). Politeness : Some universals in language usage. Cambridge University Press.
- Rees-Miller, J. (2000). Power, severity, and context in disagreement. Journal of Pragmatics 32, 1087-1111.Amsterdam : Elsevier.
- Takahashi,T. & Beebe,L.M. (1993). Cross-linguistics Influence in the speech act of correction. In G.Kasper & S.Blum-Kulka (Eds.), Interlanguage Pragmatics. New York : Oxford University Press.
- Thomas,J. (1983). Cross-cultural pragmatics failure. Applied Linguistics, 4, 91-112.London : Oxford University Press.
- ปวีณา วัชรสุวรรณ. (2547). กลวิธีการกล่าวแย้งในภาษาไทยของผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน : กรณีศึกษาของครูและนักเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันวิสาข์ กุลภทรนิรันดร์. (2549). การเปรียบเทียบโครงสร้างและกลวิธีการโต้แย้งใน ภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- 小川多恵子 (1993)「プレースメントとしてのクローズテスト」『日本語教育論集』8 号 pp.201-213. 筑波大学留学生センター
- 小林典子 (2003)「SPOT による日本語能力の測定」『日本行動計量学会大会発表論文抄録集』31 号 pp.110-113. 日本行動計量学会
- 小林典子・フォード丹羽順子 (1994)「日本語能力を測定するための簡易テスト」『年会論文集』18 号 pp.49-50. 日本科学教育学会
- 服部幹雄 (2004)「不同意の発話行為における中間言語語用論—日本語英語学習者の場合—」『名古屋女子大学紀要』50 号 人文・社会編 pp.231-236. 名古屋女子大学
- 蒙榎 (2009)「中国人日本語上級学習者の語用論的特徴の一考察—依頼に対する断りパターンから—」『小出記念日本語教育研究会論文集』17 号 pp. 53-69. 小出記念日本語教育研究会
- ルンティエーラ・ワンウィモン (2004)「タイ人日本語学習者の「提案に対する断り」表現における語用論転移」『日本語教育』121 号 pp.46-55. 日本語教育学会

การศึกษาภาพไทยในวรรณกรรมเรื่อง "โอโกะกุเฮะโนะมิชิ-ยะมะดะ นะงะมะซะ"

A study of Thailand's representation in "Ookokuhenomichi - Yamada Nagamasa"

ทนพร ตริรัตน์สกุลชัย¹

1. บทคัดย่อ

ตำนานยะมะดะ นะงะมะซะถูกเล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยเอะโดะ และถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน งานเขียนจำนวนมากเกี่ยวกับยะมะดะ นะงะมะซะถูกนำมาดัดแปลง เพิ่มเติม หรือถูกตัดทอนเนื้อเรื่องไปตามสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองของแต่ละยุคสมัย เช่น ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ตำนานยะมะดะ นะงะมะซะได้ถูกนำกลับมาเล่าใหม่โดยแฝงวาทกรรมอ้างความชอบธรรมของญี่ปุ่นที่จะปลดปล่อยชาติในเอเชียให้หลุดพ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยม ประเทศไทยซึ่งเป็นฉากของตำนานนี้ ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างตำนานวีรบุรุษของยะมะดะ นะงะมะซะให้สมบูรณ์ ในทางกลับกัน ตำนานของยะมะดะ นะงะมะซะก็ได้สร้างภาพตัวแทนของประเทศไทยแก่คนญี่ปุ่นมาอย่างยาวนานเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะศึกษาภาพตัวแทนของประเทศไทยผ่านวรรณกรรมญี่ปุ่นนั้น จึงเป็นไปได้เลยที่จะมองข้ามงานเขียนเกี่ยวกับยะมะดะ นะงะมะซะ

ในปี ค.ศ. 1981 เอ็นโด ฌูซึกุได้เขียนเรื่อง "โอโกะกุเฮะโนะมิชิ - ยะมะดะ นะงะมะซะ" ขึ้น โดยเอ็นโดได้ค้นคว้าเอกสารทางประวัติศาสตร์ต่างๆ รวมทั้งได้เดินทางมาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับยะมะดะ นะงะมะซะและหมู่บ้านญี่ปุ่นถึงเมืองไทย อย่างไรก็ตามจุดเด่นของนิยายเรื่องนี้กลับไม่ได้อยู่ที่รายละเอียดและความสมจริงทางประวัติศาสตร์ ทว่าอยู่ที่การตีความและการนำเสนอภาพของยะมะดะ นะงะมะซะ และทหารอาสาชาวญี่ปุ่นในฐานะของคนญี่ปุ่นพลัดถิ่นเพื่อสะท้อนถึงความอ่อนแอของคนญี่ปุ่นเหล่านี้ และตอบแนวคิดที่ว่า "คนญี่ปุ่นคืออะไร" ซึ่งเป็นแนวคิดหลักในงานเขียนของเอ็นโดเกือบทุกชิ้น

หากภาพความอ่อนแอของคนญี่ปุ่นในเรื่องถูกให้ความหมายจาก "สิ่งที่ไม่ใช่ญี่ปุ่น" (= ไทย) แล้ว "โอโกะกุเฮะโนะมิชิ - ยะมะดะ นะงะมะซะ" ถือว่าเป็นวรรณกรรมชิ้นหนึ่งที่ควรนำมาศึกษาภาพตัวแทนประเทศไทยจากสายตาของคนญี่ปุ่น งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ภาพ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก Graduate School Social and Cultural Studies, Kyushu University

ตัวแทนอยุธยาที่ถูกนำเสนอมานผ่านความอ่อนแอของคนญี่ปุ่น เพื่อศึกษาการให้ความหมาย “ไทย” ของคนญี่ปุ่นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในงานวรรณกรรม

2. บทนำ

ชื่อ “สยาม” ปรากฏในตำนานยะมะตะ นะงะมะซะมาตั้งแต่ในสมัยเอโดะ เมื่อเข้าสู่สมัยเมจิได้เกิดกระแสนิยมยะมะตะ นะงะมะซะขึ้น ทำให้งานเขียน ตำนาริเียน และสิ่งพิมพ์ต่างๆ เกี่ยวกับนะงะมะซะผลิตซ้ำออกมามากมาย เรื่องราวการประสบความสำเร็จในต่างแดนของนะงะมะซะถูกนำมาปรับใช้การเมืองในยุคนั้น โดยการสอดแทรกวาทกรรมการขยายดินแดนออกไปทางทิศใต้ (南進論) ตามนโยบายการอพยพคนออกไปทำงานต่างดินแดน (移民政策) เพื่อนำเงินกลับเข้าประเทศและสร้างประเทศให้แข็งแกร่งต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงทำให้งานเขียนเกี่ยวกับนะงะมะซะในยุคนี้นำเสนอภาพสยามที่เป็นดินแดนอุดมคติของญี่ปุ่น มีทรัพยากรที่สมบูรณ์ เป็นดินแดนที่ต้อนรับคนญี่ปุ่น

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ตำนานของนะงะมะซะกลับมาได้รับความนิยมอย่างมากอีกครั้งผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ ทั้งนิยายในหนังสือพิมพ์ ละคร ละครเวที เพลง และภาพยนตร์ โดยสอดแทรกวาทกรรม การปลดปล่อยชาติในเอเชียให้หลุดพ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยมผ่านเนื้อเรื่องเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป ภาพสยามในงานเขียนเกี่ยวกับนะงะมะซะในช่วงยุคสมัยนี้ จึงเป็นสยามที่ถูกปกป้องโดยทหารญี่ปุ่นให้พ้นจากการรุกรานของศัตรูซึ่งถูกเขียนใหม่ให้เป็นชาติตะวันตก

สิ้นสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 งานเขียนเกี่ยวกับยะมะตะ นะงะมะซะได้กลับเข้ามาเล่าใหม่อีกครั้งในช่วงปี ค.ศ. 1960 ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นเริ่มฟื้นตัวและเริ่มกลับมาสานสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศไทยใหม่อีกครั้ง สิ่งที่น่าสนใจในงานเขียนเกี่ยวกับนะงะมะซะช่วงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็คือ งานเขียนเกี่ยวกับนะงะมะซะมีการตีความเชิงประวัติศาสตร์ที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในงานเขียนของเอ็นโด ฌูเซกุ² (遠藤周作: 1923–1996) เรื่อง “โอโกะกุสะโนะมิชิ ยะมะตะ นะงะมะซะ” ได้นำเอาตำนานยะมะตะ นะงะ

² เอ็นโดได้ก้าวเข้าสู่การวรรณกรรมจากเรื่อง “อะเด็นมะเดะ” 「アデンまで」(ค.ศ. 1954) และในปีถัดไปเอ็นโดได้รับรางวัลวรรณกรรมอะคุตะกะวะ ริวโนะซุเกะ ครั้งที่ 33 จากผลงานเรื่อง “มิโรอิชิโดะ” 「白い人」 ผลงานชิ้นโดดเด่นที่ได้รับการกล่าวถึงอยู่เสมอของเอ็นโดคือนิยายขนาดยาวเรื่อง “ชินโมะกุ” 「沈黙」(ค.ศ. 1966) ซึ่งเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆมากมาย โดยงานเขียนของเอ็นโด ฌูเซกุส่วนใหญ่ จะนำเสนอขมขื่นเกี่ยวกับศาสนาคริสต์และคนญี่ปุ่นเป็นประเด็นหลัก

มะชะมาแล้วใหม่ไว้อย่างน่าสนใจ โดยเปลี่ยนการนำเสนอภาพของมะชะมะชะในฐานะวีรบุรุษ ในประวัติศาสตร์ ให้เป็นเพียงแค่มนุษย์ที่มีความรู้สึก ขณะเดียวกันก็สะท้อนภาพความ อ่อนแอของคนญี่ปุ่นผ่านทางการนำเสนอตัวละครคนญี่ปุ่นพลัดถิ่นในอยุธยาไว้เพื่อตอบโจทย์ แนวคิดของเรื่องที่ว่า “คนญี่ปุ่นคืออะไร” ซึ่งเป็นแนวคิดหลักของงานวรรณกรรมของเอ็นโด เกือบทุกเรื่องไว้อย่างชัดเจน

การนำเสนอภาพคนญี่ปุ่นในเรื่อง “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ ยะมะดะ มะชะมะชะ” มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับภาพสังคมไทย วัฒนธรรมไทย และตัวละครไทยที่ปรากฏในเรื่อง ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงขอยกวรรณกรรมเรื่อง “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ ยะมะดะ มะชะมะชะ” ของ เอ็นโด ฌูซะกุ มาศึกษาภาพคนญี่ปุ่นที่ปรากฏในวรรณกรรมพร้อมกับวิเคราะห์ภาพอยุธยาที่ สะท้อนจากภาพคนญี่ปุ่นในเรื่อง เพื่อศึกษาถึงการให้ความหมาย “ไทย” ของคนญี่ปุ่นในสมัย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านวรรณกรรมชิ้นนี้

3. จากบทละคร “มะนะมุกะวะ โนะ นิฮนจิน” สุนิยาย “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ ยะมะดะ มะชะมะชะ”

ในปี ค.ศ. 1971 เอ็นโดได้มีโอกาสเดินทางไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับคริสต์เดียนที่ถูกเนรเทศ เพื่อเขียนนิยายเรื่อง “ฉีกโอะโนะโอะโตะริ” 『死海のほとり』 ขากลับจากอิสราเอล เอ็นโดได้แวะ เยี่ยมชมหมู่บ้านญี่ปุ่น จ. อยุธยา³ โดยเอ็นโดได้เล่าถึงสาเหตุของการไปเยี่ยมชมหมู่บ้านญี่ปุ่น ในครั้งนี้ว่าอยากนำเรื่องของ ยะมะดะ มะชะมะชะมาทำเป็นบทละครมานานแล้ว ตั้งแต่เมื่อ ครั้งที่ได้อ่านเอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติของบาทหลวงชาวญี่ปุ่นเปะโตะโระ คิเบะเมื่อครั้งที่เอ็นโด หาข้อมูลเพื่อเตรียมเขียนนิยายเรื่อง “จูโตะจูจิกะ” 『銃と十字架』(ค.ศ. 1979) และค้นพบ เอกสารที่แสดงว่าบาทหลวงเปะโตะโระ คิเบะและยะมะดะ มะชะมะชะได้เคยพบกันที่สยาม⁴ คราวนี้เมื่อได้แวะกรุงเทพ เอ็นโดจึงตัดสินใจแวะเยี่ยมชมนอยุธยาด้วย⁵

³ 「雲・新体制第一弾は遠藤作品―復帰した芥川比呂志演出で上演―」(「読売新聞」一九七三年十月五日、夕刊)

⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁵ 遠藤周作「アユタヤの日本人町を訪れて」(「読売新聞」一九七一年十二月四日、朝刊)

ผมเห็นเจดีย์แต่ละองค์ๆ เสมือนกับเห็นผู้คนที่อยู่สมัยนั้นแต่ละคนๆ ทั้งรอย
สีดาของเจดีย์ที่ถูกเผาไปนั้นก็เหมือนกับร่องรอยแห่งไฟกิเลสตัณหาของผู้คน
เหล่านั้น และในตอนนั้นเองอยู่ดีๆ ทำไมผมถึงนึกถึงเวทีโรงละครที่การแสดงเพิ่งจบ
ใหม่ๆ และที่นั่งของผู้ชมกันนะ ผมก็เลยอยากเขียนละครที่น่าชวน
ประหลาดพิสดารของเจดีย์ที่อยู่เบื้องหน้านี้ และวัดวาอารามที่งดงามมาบูรณะ สร้างลาน
หน้าพระราชวังบนฐานอาคารที่หญ้าขึ้นคลุมอยู่ และให้ตัวร้าย พระราชา พระ
ราชินี รวมทั้งยะมะตะ นะงะมะซะออกมาโลดแล่น(「廃墟と芝居」「波」一九七三
年十一月)

หลังจากเอ็นโดได้เยี่ยมชมหมู่บ้านญี่ปุ่น จ. อยุธยาแล้ว ในปี ค.ศ. 1973 เอ็นโดได้เขียน
บทละครเกี่ยวกับ ยะมะตะ นะงะมะซะ เรื่อง “เมะนะมุกะวะโนะนิฮนจิน” 「メナム河の日本人」
(新潮社、一九七三年九月) ขึ้นสำเนาและจัดแสดงที่โตเกียว ณ หอประชุมยะกุโรโตะ (ヤクルトホール) ในวันที่ 12-27 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1973 และจัดแสดงที่โอซากา ณ หอประชุม
มะฮินจิ (毎日ホール) วันที่ 29-30 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1973⁶ ก่อนจัดการแสดง เอ็นโดได้ให้
สัมภาษณ์เกี่ยวกับละครเวทีเรื่องนี้ ไว้ดังนี้

“ช่วงนี้ละครเวทีแบบใหม่ดูยังไงก็ไม่สนุก เก็บค่าชมก็แพงแล้วแสดงกันไปเท่านั้น
สนุกกันก็แค่พวกที่ออกมาบนเวที..... รู้สึกได้ว่าละครเวทีแย่งลงจริงๆ เรื่องนี้จึงใจให้
เป็นเรื่องราวที่มีครบทุกรสชาติ เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกสนุกสนานคุ้มค่างบเงินที่เสียไป
และได้วางบทให้นักแสดงแต่ละท่านได้ถ่ายทอดออกมาอย่างเต็มที่”(「雲・新体制
第一弾は遠藤作品 復帰した芥川比呂志演出で上演」「読売新聞」一九七三
年十月五日、夕刊)

จากบทสัมภาษณ์ที่แสดงความมั่นใจต่อการจัดแสดงละครครั้งนี้ของเอ็นโด ประกอบ
กับความคาดหวังของประชาชนต่อการกลับมาร่วมงานอีกครั้งของเอ็นโดและนักแสดงฝีมือ
เยี่ยมอย่างอะคุตะงะวะ อิโระมิ (芥川比呂志) ที่เคยฝากผลงานละครเวทีไว้ร่วมกันถึง 2 เรื่อง
คือ เรื่อง “โคโนโนะกุนิ” 「黄金の国」 และเรื่อง “บะระโนะกัง” 「薔薇の館」 ซึ่งได้รับเสียงตอบ

⁶ 「雲・新体制第一弾は遠藤作品—復帰した芥川比呂志演出で上演—」(「読売新聞」一九七三年十月五日、夕刊)

รับที่ดีจากผู้ชมอย่างล้นหลาม ทว่าหลังจากที่ละครเวที “เมะนะมุกะวะโนะนิฮนจิน” ได้จัดแสดงไป กลับถูก โอะซะกิ อิโระทซุ (尾崎宏次) วิจารณ์ว่า “ไม่สนุก” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทสนทนาระหว่าง ยะมะตะ นะงะมะซะ และ เปะโคะโระ คิเบะ นั้นดูขาดๆเกินๆ และ “ไม่น่าเอาภาพวีรบุรุษของนะงะมะซะมาทำให้ตลกขบขัน”⁷ จากคำวิจารณ์ของโอะซะกิ อิโระทซุ แสดงให้เห็นว่า “ความไม่สนุก” ของเรื่อง “เมะนะมุกะวะโนะนิฮนจิน” นั้นเกิดจากการที่ผู้ชมยังคงติดกับภาพวีรบุรุษของนะงะมะซะที่เล่าต่อกันมายาวนาน และไม่ยอมรับการตีความเกี่ยวกับนะงะมะซะในมุมมองใหม่ที่เอ็นโดได้นำเสนอ

ในปี ค.ศ. 1978 สถานีโทรทัศน์อะซะฮะทีวี (朝日テレビ) ได้แพร่ภาพละครพิเศษออกอากาศต่อเนื่อง 2 ชั่วโมง เรื่อง “มินะมิจุจิเซะ” (「南十字星 コルネリアお雪異聞 わたしの山田長政」) จุดขายของละครเรื่องนี้อยู่ที่ “ฉากยุทธหัตถีโดยกองทัพซังที่วังเสียดังสนั่นปฐพี”⁸ ละครเรื่องนี้มีส่วนที่คล้ายคลึงกับบทละคร “เมะนะมุกะวะโนะนิฮนจิน” ตรงที่กล่าวถึงนะงะมะซะที่เกี่ยวข้องกับศาสนาคริสต์ ในขณะเดียวกันก็ตีความจุดจบของนะงะมะซะที่แปลกไปจากที่เคยมีมา กล่าวคือให้นะงะมะซะถูกลอบสังหารจากรัฐบาลบาคุฟุ เนื่องจากเหตุที่นะงะมะซะได้รับความนิยมและมีอำนาจมากในสยาม และตั้งตนปกป้องศาสนาคริสต์⁹

ในปี ค.ศ. 1979 เอ็นโดได้เดินทางมาประเทศไทยอีกครั้ง เพื่อเก็บข้อมูลเขียนนิยายเรื่อง “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ ยะมะตะ นะงะมะซะ”¹⁰ (1981) (『王国への道 山田長政』平凡社、一九八一年四月) (ซึ่งต่อไปนี้จะขอเรียกว่า “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ”) และลงตีพิมพ์ผ่านนิตยสารทะอโย 「太陽」 ระหว่างช่วงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1979 – เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1981 ทั้งนี้ที่

⁷ 尾崎宏次「句読点のはっきりした舞台 劇団雲「メナム河の日本人」」(「読売新聞」一九七三年十月十九日、夕刊)

⁸ 「長政を描く「南十字星」 タイでロケ」(「読売新聞」一九七八年十一月八日)

⁹ 土屋了子「山田長政のイメージと日タイ関係」(「アジア太平洋討究」二〇〇三年三月)

¹⁰ ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยโดย บุชบา บรรจงมณี โดยใช้ชื่อเรื่องว่า “สู่แดนสยามยามาคะ นางามาสะ” (พิมพ์ลักษณ์, กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์, 2549.) อนึ่ง การอ้างอิงตัวบททั้งหมด จะขออ้างอิงจาก『王国への道 山田長政』(平凡社、一九八一年四月) และแปลเป็นภาษาไทยโดยผู้วิจัย

นิยายเรื่องนี้ถูกรวบรวมเล่มตีพิมพ์ออกมา ก็มีผู้วิจารณ์ว่า “เนื้อเรื่องเต็มอึมอย่างมา” และ “แนวคิดของเรื่องนั้นถูกสร้างขึ้นมาอย่างชัดเจน”¹¹

เมื่อเปรียบเทียบบทละคร “เมะนะมุกะวะโนะนิฮนจิน” และนิยาย “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” แล้ว มีการเปลี่ยนแปลงของเนื้อเรื่อง การเพิ่มตัวละคร และการเปลี่ยนแปลงของตอนจบของเรื่อง ทว่ายังคงประเด็นที่ผู้เขียนต้องการสื่อแก่ผู้อ่านไว้ร่วมกัน ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้จะขอกล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

4. ความรื้อระอุของอยุธยา

ในบทส่งท้ายของ “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” เอ็นโดได้กล่าวถึง 3 ประเด็น¹² ที่ต้องการสื่อถึงผู้อ่าน อันได้แก่ 1) ภาพของคนญี่ปุ่นในสายตาของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2) ความแตกต่างระหว่างลักษณะคนญี่ปุ่นและคนไทย 3) ความแตกต่างระหว่างอุดมคติชีวิตของยะมะตะ นะงะมะซะ และเปะโคะโระ คิเบะ ซึ่งเกี่ยวกับประเด็นภาพของคนญี่ปุ่นในสายตาของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น เอ็นโดได้แสดงทรรศนะไว้ในบทสนทนาร่วมกับนักประวัติศาสตร์ อิวะโอะ เซะอิชิ (岩生成一) ไว้ดังนี้

เอ็นโด ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มองญี่ปุ่นเป็นศัตรูตัวฉกาจในฐานะของชาติที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ เพราะเขาไปผูกมัดกับเรื่องกองกำลังทหารจนกลั้วขึ้นมา ซึ่งนั่นมันคงจะเป็นเพราะภาพทหารอาสาของคนญี่ปุ่นยังคงหลงเหลืออยู่ใช่ไหมครับ

อิวะโอะ ครับ แล้วก็ คนญี่ปุ่นยังได้รับยกย่องว่าซื่อสัตย์ ซึ่งต่างจากคนพื้นเมือง(คนญี่ปุ่น) ถูกเกรงกลัวไปทั่วเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นะครับ โดยเฉพาะในเรื่องของความกล้าหาญ (『鎖国時代の日本人』—岩生成一 遠藤周作『日本人を語る—遠藤周作対話集—』小学館、一九七四年十二月)

เอ็นโดเห็นว่าการที่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มองญี่ปุ่นว่าเป็นชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจนั้น ทำให้ในช่วงปี ค.ศ. 1970 เกิดการต่อต้านชาวญี่ปุ่นและบอยคอตสินค้าญี่ปุ่นขึ้น เมื่อกลับไปทบทวนที่ตัวบท ยะมะตะ นะงะมะซะแล้ว การกำจัดยะมะซะเพื่อยุติอำนาจและ

¹¹ 「海外雄飛を今に映して 遠藤周作著 王国への道 山田長政」(『朝日新聞』一九八一年五月四日、朝刊)

¹² 遠藤周作「あとがき」(『王国への道—山田長政—』平凡社、一九八一年四月)

บทบาทในการเมืองของอยุธยา นั้น ก็ไม่ต่างอะไรกับเหตุการณ์ต่อต้านชาวญี่ปุ่นเพื่อลดอำนาจทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงปี ค.ศ. 1970 และอาจเป็นเพราะประเด็นเหตุการณ์การต่อต้านชาวญี่ปุ่นในช่วงนี้ ที่ทำให้เอ็นโดหยิบยกเอาเรื่องราวของนงะมะซะมาไว้วิเคราะห์ภาพคนญี่ปุ่นในสายตาของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นได้

สิ่งที่ทำให้ “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” แตกต่างจากสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับยะมะตะ นงะมะซะ เรื่องอื่นๆ ก็คือ นอกจากการนำเสนอภาพคนญี่ปุ่นที่แข็งแกร่งที่ถูกถ่ายทอดมาในงานเขียนเกี่ยวกับนงะมะซะอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตแล้วนั้น เอ็นโดยังได้นำเสนอภาพคนญี่ปุ่นที่อ่อนแอผ่านภาพเมืองไทยในเรื่องอีกด้วย ภาพเมืองไทยที่กล่าวถึงนั้น ไม่ใช่เพียงแค่ภาพแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คน หรือวัดและเจดีย์ที่สะท้อนแสงแดดส่องประกายระยิบระยับ หากแต่เป็นภาพ “ความน่ากลัวของอยุธยา” ที่ถูกถ่ายทอดผ่านสายตาของคนผลัดถิ่นดังต่อไปนี้

“.....อยุธยาที่น่ากลัวนะ เจ้าน่ะยังไม่รู้ถึงความน่ากลัวของอยุธยา” ชายชราหายใจออกหรือถอนหายใจก็ไม่อาจคาดได้ “ซ้ำไม่เข้าใจ” “แรกสุด ก็คือความร้อนระอุของแผ่นดินนี้ ความร้อนระอุที่คนญี่ปุ่นอย่างเจ้าไม่คุ้นเคยนี้ไม่ได้ทำให้ร่างกายคนอ่อนล้า แต่ยังทำให้ความคิดและจิตใจด้อยลงไปด้วย ชาวอยุธยารู้ถึงความน่ากลัวของความร้อนระอุนี้ หากจะต่อสู้กับชาวอยุธยา เจ้าจะต้องต่อสู้กับความร้อนนี้เสียก่อน จงจำไว้ให้ดี.....”

ความร้อนระอุของอยุธยาที่ชาวจีนอย่างเก็งฉิว (阮子童) กล่าวถึงนั้น ไม่ใช่แค่เพียงเรื่องอากาศ หากแต่ยังรวมไปถึงสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรมการกินต่างๆ ที่สร้างสมมาจากสภาพอากาศเขตร้อน ที่แตกต่างจากสภาพความเป็นอยู่ของคนญี่ปุ่นโดยสิ้นเชิง ด้วยสาเหตุนี้ จึงทำให้ชาวญี่ปุ่นในอยุธยาไม่สามารถปรับตัวกับความเป็นอยู่ของคนพื้นเมืองและโหยหาวิถีชีวิตแบบญี่ปุ่น ซึ่งประเด็นนี้อาจารย์อิวะโอะ เทะอิชิจิ ได้เคยกล่าวไว้ใน “นินโยนิสมมะชิโนะเค็งคิว” (『南洋日本町の研究』) ไว้ ซึ่งเอ็นโดเห็นด้วย¹³ และนำประเด็นนี้มากล่าวซ้ำในเนื้อเรื่องดังนี้

¹³ ในบทสนทนาระหว่างเอ็นโดและอาจารย์อิวะโอะ เอ็นโดได้กล่าวว่า “ผมว่าประเด็นที่น่าสนใจที่สุดในหนังสือของอาจารย์คือเรื่องการที่คนญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านญี่ปุ่นใช้ชีวิตเหมือนกับอยู่ที่ญี่ปุ่น อย่างเช่น สั่งซื้อตั้งแต่มิโสะ โชยุ ไปจนกระทั่งตุ๋นดาฮิโนะ” (『鎖国時代の日本人』『日本人を語る=対談集=』小学館、一九七四年十二月)

“ของที่คนญี่ปุ่นต้องการ?”

“โซ่ ข้าว โซยุ มิโสะ” ชายชราเย็นแก้มหัวเราะเยาะ

“ดาบญี่ปุ่นก็มี ปืนก็มี แล้วก็.....ตุ๊กตาจีนนะ”

“ตุ๊กตาจีนด้วย.....” ฟุจิโซถึงขนาดถลึงตา ชายชราพยักหน้ารับ

“คนญี่ปุ่นนี่ก็แปลก ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ไม่กินอาหารของที่นี่ ไม่ชินกับบรรยากาศที่นี่ อยู่เหมือนเวลาที่อยู่ที่ญี่ปุ่น เพราะฉะนั้นพวกเขาจึงยินดีที่จะซื้อสินค้าพวกนี้ นี่..ก็คือ จุดอ่อนของคนญี่ปุ่น”

ด้วยความแตกต่างทางสภาพอากาศทำให้คนญี่ปุ่นในอยุธยาไม่สามารถกลมกลืนเข้ากับสภาพสังคมได้ และ “ดูเหมือนเขาแต่จะคิดว่าเมื่อไหร่จะได้กลับญี่ปุ่น” อยู่ตลอดเวลา¹⁴ ด้วยเหตุนี้ ภาพของอยุธยาที่ปรากฏใน “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” จึงไม่ใช่ภาพอยุธยาอันเป็นดินแดนอุดมคติของชาวญี่ปุ่นที่จะเดินทางเข้ามาอยู่อาศัย หากแต่เป็นดินแดนที่มี “ของกิน ไม่ถูกปากอย่างมาก” “มีความชื้นสูง” “ร้อนจนแทบบ้า” “หากเป็นไข้ขึ้นมาก็หายได้ยาก” เป็นต้น การนำเสนอภาพของอยุธยาที่แตกต่างกับญี่ปุ่นโดยขึ้นเชิงเช่นนี้ ทำให้ยิ่งเห็นถึงความไม่สามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อมของคนญี่ปุ่น ซึ่งแสดงถึงความอ่อนแอของคนญี่ปุ่นพลัดถิ่นที่ชัดเจนมากขึ้น

เกี่ยวกับประเด็นความอ่อนแอของคนญี่ปุ่นใน “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” ในงานวิจัยของอิโนะอุเอะ เอะริ ซึ่งเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับ “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” เพียงชิ้นเดียวในเวลานี้ ได้อ้างอิงบทความในหนังสือพิมพ์¹⁵ ที่เขียนโดยเอ็นโด เกี่ยวกับเรื่องความอ่อนแอของคนญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ต่างเมือง ที่ไม่ว่าจะในยุคสมัยใดก็มีจุดร่วมคือไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่อาศัยได้ โดยอิโนะอุเอะได้วิเคราะห์ว่าลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะเฉพาะของชาวญี่ปุ่นที่

¹⁴ เกี่ยวกับประเด็นนี้เอ็นโดได้วิพากษ์วิจารณ์ไว้หลายแห่ง สามารถดูเพิ่มเติมได้ที่「傭兵としての日本人 典型的な山田長政 主観的日本人論」(「朝日新聞」一九七二年八月二十一日)、「鎖国時代の日本人」(『日本人を語る=対談集=』小学館、一九七四年十二月)และ 遠藤周作「傭兵日本人」(「読売新聞」一九七二年六月十五日、夕刊)

¹⁵ 「主観的日本人論」(「朝日新聞」一九七二年八月二十一日、朝刊)

ส่งผลให้หมู่บ้านญี่ปุ่นถูกทำลายลงในที่สุด¹⁶ อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยของอิโนะอุเอะ ไม่ได้นำตัวละครยะมะตะ นะงะมะซะ ชาวญี่ปุ่นเพียงผู้เดียวในเรื่องที่สามารถปรับตัวกับความ ร้อนระอุของอยุธยาได้ เข้ามาวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องความอ่อนแอของคนญี่ปุ่นรวมไว้ด้วย

5. ความน่ากลัวของอยุธยา

ตัวละครยะมะตะ นะงะมะซะถูกนำเสนอตรงข้ามจากคนญี่ปุ่นอื่นๆ กล่าวคือเป็นตัวละครญี่ปุ่นเพียงคนเดียวที่สามารถปรับตัวท่ามกลางความร้อนระอุของอยุธยาได้ และเป็นตัวละครญี่ปุ่นเพียงคนเดียวที่มุ่งมั่นจะประสบความสำเร็จในดินแดนสยาม มีความทะเยอทะยาน เช่น “อยากจะเป็นคนที่ได้ก้าวเข้าไปในวังหลวง” “จะต้องเป็นผู้นำคนญี่ปุ่นแทนคิวเอะมนให้ได้” “อยากจะสามารถสำเร็จขนาดได้เมียบเป็นพระราชธิดาของดินแดนนี้” และ “จะสร้างดินแดนที่มั่งคั่งของคนญี่ปุ่น” การที่เอ็นโดพยายามเน้นภาพความทะเยอทะยานของยะมะซะโดยกล่าวถึงซ้ำๆ ตลอดทั้งเรื่องนั้น เอ็นโดต้องการจะสื่อประเด็นอะไรแก่ผู้อ่านกันแน่

.....คนญี่ปุ่นอาจจะมีความมั่นใจในตัวเองจริง แต่ว่าก็มีจุดอ่อนอยู่ 2 อย่าง อย่างแรกก็คือ แม้จะมีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ศักยภาพในการดำเนินชีวิต อย่างที่สอง หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 คนญี่ปุ่นเอาเป็นเอาตาย โดยเฉพาะกับการสร้างชาติใหม่ จึงไขว่คว้าหาแต่วัตถุ พอมาถึงตอนนี้ความรู้สึกว่างเปล่า ไร้แก่นสารเริ่มที่จะโถมเข้ามาอย่างมาก ดูการเมืองก็ดี เศรษฐกิจก็ดี มีแต่ความรู้สึกว่างเปล่า และเริ่มจะเข้าใจว่าความรู้สึกว่างเปล่านี้จะต้องเติมเต็มด้วยอะไรสักอย่าง หมายความว่า เริ่มตระหนักที่ละนิดว่าสิ่งที่เรียกว่าความสุข ไม่ใช่การซื้อเครื่องซักผ้าไฟฟ้า หรือรถยนต์ ซึ่งผมคิดว่า นี่คงจะเป็นการเริ่มต้นของสังคมยุคที่ 2 หลังสงครามแล้ว (遠藤周作／ウィリアム・ジョンストン「日本を考える」『日本人を語る＝対談集＝』小学館、一九七四年十二月)

เอ็นโดได้เคยแสดงทรรศนะเกี่ยวกับคนญี่ปุ่นสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไว้ว่า คนญี่ปุ่นในยุคนี้ดิ้นรนไขว่คว้าหาวัตถุมารอบครองจนขาดศักยภาพในการดำเนินชีวิต กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงปี ค.ศ.1950 เศรษฐกิจญี่ปุ่นเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้

¹⁶ 井上絵里「遠藤周作における歴史小説創作の意味：『王国への道 山田長政』から」（『九大日文』二〇〇七年十月）

สังคมญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมบริโภคนิยม เครื่องใช้ไฟฟ้าอย่างเช่น โทรทัศน์ เครื่องซักผ้า ตู้เย็น ได้กลายเป็นวัตถุที่สามารถชี้วัดความสำเร็จและความสุขของชีวิตของผู้ที่สามารถหา มาครอบครองได้ ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงปี ค.ศ.1960 ช่วงที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นเจริญถึงขีดสุดนั้น ได้ เกิดยุค 3C ซึ่งเป็นยุคที่ทุกครัวเรือนในญี่ปุ่นต้องหา โทรทัศน์สี (Color Television) แอร์ (Cooler) และรถยนต์ (Car) มาครอบครองให้ได้เพื่อแสดงถึงการประสบความสำเร็จในชีวิต ความทะเยอทะยานแสวงหาวัตถุของคนญี่ปุ่นเหล่านี้จึงไม่ต่างอะไรกับยะมะตะ นะงะมะซะที่ปรารถนาลาภยศและความ สำเร็จในดินแดนอยุธยา และพระบรมมหาราชวังก็คือสถานที่ที่ ความทะเยอทะยานและความปรารถนาของนะงะมะซะจะถูกทำให้เป็นจริง

“แต่ ในพระบรมมหาราชวังนะ คือสถานที่ที่น่ากลัว”

“น่ากลัว....หรือท่าน”

“น่ากลัวสิ ในพระบรมมหาราชวังทุกหนทุกแห่งล้วนมีกับดักอยู่ ในคนที่ยิ้มให้นั้นมี ยาพิษ คนที่เข้ามาใกล้ก็ชุกซ่อนอาวุธไว้ คนที่ดูสุภาพก็กำลังคิดอุบายอยู่ คนในวัง พวกนั้นมองคนญี่ปุ่นอย่างเจ้าเป็นแค่เด็ก ไม่สามารถต่อกรได้หรอก”

นอกเหนือจากอากาศที่ร้อนระอุแล้ว พระบรมมหาราชวังก็คือความน่ากลัวของอยุธยา อีกประการหนึ่ง ทว่าในพระบรมมหาราชวังกลับมีแต่ตัวละครชาวอยุธยา เช่น พระเจ้าทรงธรรม “ที่ทรงประจักษ์อย่างกะทันหัน” พระเชษฐาธิราชที่ “ทรงพระเยาว์” ไม่สามารถปกครอง บ้านเมืองได้ พระศรีศิลป์ที่ “ทรงซ่อนพระองค์ในร่มกาสาวพัสตร์” และพระราชธิดาโยธาทิพย์ “ผู้อ่อนแอ” ประทับอยู่ ภาพตัวละครในพระบรมมหาราชวังอยุธยาล้วนถูกนำเสนอในแง่ของ “ผู้อ่อนแอ” โดยมีกองทหารอาสาชาวญี่ปุ่นที่ “แข็งแกร่ง” คอยคุ้มกันปกป้องอยู่ นอกจากนี้ ภาพ “ผู้อ่อนแอ” ของอยุธยายังถูกเน้นย้ำโดยการนำเสนอให้ตัวละครออกญากลาโหม ขุนนาง ใหญ่ของอยุธยา “อ่อนโยนเหมือนผู้หญิง” มี “ใบหน้าไปทางผู้หญิง” และ “ไม่มีกลิ่นของ ผู้ชายสักนิด” ด้วยเหตุนี้ภาพพระบรมมหาราชวังอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของ แผ่นดินใน “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” จึงถูกกำหนดบทบาทเพศสภาพให้เป็นหญิงที่อยู่ในสถานะที่ อ่อนแอกว่า ในขณะที่ทหารอาสาชาวญี่ปุ่นเป็นชายผู้แข็งแกร่งที่เข้ามาปกป้องคุ้มครอง

อย่างไรก็ตามในความ “อ่อนโยนเหมือนผู้หญิง” ของตัวละครชาวสยาม เช่น ออกญา กลาโหมนั้นกลับยืมด้วย “รอยยิ้มที่จริงใจ หรือรอยยิ้มที่แฝงการประชดประชันก็ไม่อาจรู้ได้” และเป็น “บุคคลที่มีอะไรที่น่ากลัวชุกซ่อนเอาไว้ที่เบื้องลึก” กล่าวคือ แม้ว่าบทบาทเพศสภาพ

ของอยุธยาจะเป็น “หญิงผู้อ่อนแอ” ที่ถูกปกป้องโดยทหารอาสาชาวญี่ปุ่นก็ตาม แต่ในความเป็นจริงนั้น อยุธยากลับเป็น “หญิงที่นากลัว” ที่เบื้องหน้ามี “รอยยิ้มที่จริงใจ” แต่เบื้องลึก “มีอะไรที่น่ากลัวซุกซ่อนเอาไว้” การนำเสนอภาพอยุธยาเช่นนี้เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนในงานเขียนเกี่ยวกับนงะมะซะ สิ่งที่น่าสนใจก็คือเพราะเหตุใดเอ็นโดจึงนำเสนอภาพของอยุธยาออกมาในลักษณะเช่นนี้ และเพื่อที่จะไขข้อข้องใจเกี่ยวกับประเด็นนี้ จะขอยกทรรศนะของอาจารย์อิวะโอะที่ได้เคยแสดงไว้ในบทสนทนาได้ตอบกับเอ็นโดดังต่อไปนี้

.....สยามยิ้มเมื่อนงะมะซะทำอะไรหลาย ๆ อย่าง ทุกคนที่มาก่อนนงะมะซะก็ด้วย ใช้ความช่วยเหลือของคนเหล่านั้นทำสิ่งต่างๆ มากมาย เพราะการใช้คนที่มีตำแหน่ง เช่นเดียวกับนงะมะซะสำหรับสยามแล้วเป็นสิ่งได้เปรียบอย่างมหาศาล สยามจึงใช้ประโยชน์จากนงะมะซะเพื่อที่จะสานสัมพันธ์ทางการทูตกับญี่ปุ่น (遠藤周作 / 岩生成一「鎖国時代の日本人」『日本人を語る=対談集=』小学館、一九七四年十二月)

อาจารย์อิวะโอะเห็นว่า การที่นงะมะซะได้รับตำแหน่งใหญ่โตในวังหลวงนั้น เป็นเพียงวิธีการหนึ่งของชาวสยามที่หลอกใช้นงะมะซะเป็นเครื่องมือเจริญสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่น กล่าวคือ คนญี่ปุ่นอย่างนงะมะซะมักมองว่าสยาม (=อยุธยา) อ่อนแอ ต้องอาศัยกำลังจากผู้แข็งแกร่งกว่า (=ญี่ปุ่น) มาปกป้อง ทว่าในความเป็นจริงแล้ว สยามตั้งใจสวมบทบาท “ผู้อ่อนแอ” เพื่ออาศัยกำลังจาก “ผู้แข็งแกร่งที่มีความทะเยอทะยาน” อย่างญี่ปุ่นเข้ามาช่วยประสานประโยชน์ในเรื่องต่างๆ โดยแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่สยามหยิบยื่นให้ ซึ่งเอ็นโดก็เห็นด้วยและวิจารณ์ลักษณะ 2 บุคลิกของชาวอยุธยาไว้ที่บทส่งท้ายของ “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” ว่า คนญี่ปุ่นไม่ได้มีลักษณะสองบุคลิกเท่ากับคนชาติอื่นๆ ในเอเชีย ด้วยเหตุนี้จึงไม่น่าสงสัยเลยว่าทำไมนงะมะซะจึงไม่สามารถต่อกรกับคน 2 บุคลิกอย่างออกฉกฉวยได้

ความสัมพันธ์ของอยุธยาและคนญี่ปุ่นใน “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” ที่เอ็นโดนำเสนอออกมา นั้น สะท้อนถึงทรรศนะของคนญี่ปุ่นที่มีต่อความสัมพันธ์ของไทยและญี่ปุ่นในหลายๆ ด้านอย่างชัดเจน เช่น ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยลงนามเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้ไทยรักษาเอกราชได้ในเวลานั้น ขณะเดียวกันในช่วงปลายสงครามไทยกลับพลัดสถานะมาอยู่ฝ่ายตรงข้ามญี่ปุ่น หรือไม่ว่าจะเป็นช่วงพัฒนาเศรษฐกิจหลังสงครามที่ไทยเชิญให้ญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในช่วงปี ค.ศ. 1960 แต่อีกสิบปีหลังกลับเกิดเหตุการณ์ต่อต้านสินค้าและประเทศญี่ปุ่น

ท่าทีของไทยที่มีลักษณะทั้งเป็นมิตรและไม่ใช่มิตรเช่นนี้ ทำให้ไทยถูกมองว่าเป็นชาติที่น่ากลัว ในสายตาของคนญี่ปุ่น

6. บทสรุป

“โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” ต่างจากงานเขียนเกี่ยวกับยะมะตะ นะงะมะซะเรื่องอื่นๆ ในการนำเสนอภาพอยุธยาในมุมมองของดินแดนที่น่ากลัว ทั้งในแง่ของสภาพภูมิอากาศและความ เป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากญี่ปุ่นอย่างมาก ทำให้คนญี่ปุ่นไม่สามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมของ อยุธยา นอกจากนั้นลักษณะ 2 บุคลิกของชาวอยุธยา ที่เบื้องหน้ามีมิตรต่อชาวญี่ปุ่น พร้อม เสนอในสิ่งที่คนญี่ปุ่นผู้ทะเยอทะยานปรารถนา แต่เบื้องลึกกลับมีวาระแอบแฝงที่คนญี่ปุ่นไม่ สามารถคาดเดาได้ จนทำให้ผู้แข็งแกร่งอย่างยะมะตะ นะงะมะซะต้องพ่ายแพ้ในที่สุด ด้วยเหตุนี้ ยะมะตะ นะงะมะซะ ใน “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” จึงไม่ใช่ยะมะซะ วีรบุรุษใน ประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่น แต่เป็นยะมะซะผู้พ่ายแพ้ต่อความน่ากลัวของอยุธยา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนญี่ปุ่นจะอยู่ในฐานะที่ผู้พ่ายแพ้ แต่ทว่า หากพิจารณาโดยละเอียดแล้ว ผู้ชนะอย่างอยุธยานั้น กลับเป็นผู้ชนะโดยใช้อุบายและเล่ห์เหลี่ยมต่างๆ ไม่ได้ต่อสู้แบบ สมศักดิ์ศรีอย่างลูกผู้ชายพึงกระทำ ด้วยเหตุนี้ ชัยชนะของอยุธยาในเรื่องจึงยังเป็นการตอกย้ำ เพศภาวะ “ความเป็นหญิง” ของอยุธยาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าใน “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” จะไม่มีนัยยะทางการเมืองแอบแฝงเหมือนเช่นงานเขียน เกี่ยวกับยะมะตะในยุคก่อนๆ แต่ “โอโกะกุเฮะโนะมิชิ” ก็สะท้อนความสัมพันธ์ที่เอื้อ ประโยชน์ซึ่งกันและกันของญี่ปุ่นและไทยไว้อย่างชัดเจน ทั้งการเข้ามาแสวงหาประโยชน์ใน ดินแดนอยุธยาของคนญี่ปุ่น และการใช้ประโยชน์จากคนญี่ปุ่นของชาวอยุธยา ความสัมพันธ์ แบบเอื้อประโยชน์ทั้งสองฝ่ายที่ปรากฏในตำนานยะมะตะ นะงะมะซะเช่นนี้ทำให้ช่วงปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา ตำนานยะมะตะ นะงะมะซะถูกญี่ปุ่นใช้เป็นเครื่องอ้างความสัมพันธ์ระหว่าง ญี่ปุ่นและไทยที่มีมายาวนาน ในปี ค.ศ. 1983 ละครยะมะตะ นะงะมะซะ¹⁷ได้จัดฉายใน รายการโทรทัศน์ประเทศไทย และในปีถัดไป (ค.ศ. 1984) รัฐบาลญี่ปุ่นยังได้วางแผนสร้าง “ศูนย์ญี่ปุ่น” (「日本センター」)¹⁸ปัจจุบันชื่อ “ศูนย์ประวัติศาสตร์อยุธยา” อีกด้วย ตำนาน ของยะมะตะ นะงะมะซะที่ค่อยๆแทรกซึมเข้าสู่สังคมไทยนั้น แม้วบที่นำเสนอผ่านสื่อต่างๆ

¹⁷ 「山田長政に大反響」(「朝日新聞」一九八三年十月二十二日、朝刊)

¹⁸ 「アユタヤに日本センタ」(「朝日新聞」一九八四年九月二十八日、朝刊)

จะไม่ได้แฝงนัยยะทางการเมืองที่โจ่งแจ้งเหมือนในสมัยก่อนๆ แต่การยกภาพทหารอาสา
ญี่ปุ่นที่ออกรบเพื่อชาวไทยมาอ้างอิงถึงความสัมพันธ์อันดีของไทยและญี่ปุ่นแบบซ้ำแล้วซ้ำเล่า
ในจังหวัดที่บริษัทญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนทางเศรษฐกิจอย่างหนาแน่นในช่วง ค.ศ. 1980 นั้น เป็นไป
ได้ว่าตำนานนงะมะซะมีบทบาทในการสร้างมายาคติเกี่ยวกับคนญี่ปุ่นเชิงบวกแก่คนไทยแบบ
ฝังรากลึก เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีของคนไทยต่อคนญี่ปุ่นที่เข้ามาลงทุน ไม่ให้เกิดเหตุการณ์การ
ต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเช่นที่เกิดในช่วงปี ค.ศ. 1970 ซ้ำขึ้นอีก

7. บรรณานุกรม

- 井上絵里(2007)「遠藤周作における歴史小説創作の意味:『王国への道—山田長政—』から」『九大日文』
- 岩生成一(1966)『南洋日本町の研究』、岩波書店。
- 尾崎宏次(1973)「句読点のはっきりした舞台 劇団雲「メナム河の日本人」」『読売新聞』
- 遠藤周作(1971)「アユタヤの日本人町を訪れて」『読売新聞』
- _____ (1972)「傭兵としての日本人 典型的な山田長政 主観的日本人論」『朝日新聞』
- _____ (1972)「傭兵日本人」『読売新聞』
- _____ (1973)「廃墟と芝居」『波』
- _____ (1974)『日本人を語る=対談集=』、小学館。
- _____ (1980)『遠藤周作による遠藤周作』、青銅社。
- _____ (1980)「『侍』について 遠藤周作」『文學界』
- _____ (1981)『王国への道 山田長政』、平凡社。
- 著者不明(1972)「俳優座「マリアの首」、雲「メナム河の日本人」__演劇評」『朝日新聞』
- 著者不明(1973)「雲・新体制第一弾は遠藤作品 書き下ろし「メナム河の日本人」」『読売新聞』
- 著者不明(1978)「長政を描く「南十字星」 タイでロケ」『読売新聞』
- 著者不明(1981)「遠藤周作著 王国への道 山田長政__書評」『朝日新聞』
- 著者不明(1984)「アユタヤに日本センタ」『朝日新聞』
- 土屋了子(2003)「山田長政のイメージと日タイ関係」『アジア太平洋討究』

การต่อสู้ของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กชาวญี่ปุ่นระหว่างสงคราม

The Struggles of Japanese Children's Literature Writers during the Wars

ภัทรธร พิพัฒน์กุล¹

บทคัดย่อ

จากการศึกษาชีวิตและการต่อสู้ของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กชาวญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม ในที่นี้หมายถึงสงครามที่สืบเนื่องมาตั้งแต่สงครามจีน-ญี่ปุ่นเนื่องจากปัญหาการแย่งชิงอำนาจในเกาหลี (1895) สงครามญี่ปุ่น-รัสเซียเพื่อขยายอาณานิคม (1904-5) กรณีแมนจูเรียที่จุดชนวนสงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 2 ซึ่งยืดเยื้อต่อเนื่องมาจนถึงสงครามมหาเอเชียบูรพา (1931-1941) ทำให้เห็นว่่านักเขียนพยายามสร้างสรรค์ผลงานท่ามกลางกระแสความกดดันโดยรัฐบาล ซึ่งใช้หนังสือเรียนระหว่างสงคราม (国定教科書 1903-1945) ปลุกใจเยาวชนให้รักชาติ เทิดทูนสถาบันจักรพรรดิผู้เปรียบเป็นสมมุติเทพ สร้างภาพสงครามให้กลายเป็นความงดงาม (戦争賛美) นิตยสารเพื่อเด็กชื่อ “อะกะอิโตะริ” (赤い鳥 1918-1936) ก่อตั้งด้วยวัตถุประสงค์คือการส่งเสริมให้นักเขียนให้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่เหมาะสมสำหรับเด็กอย่างแท้จริง โดยใช้วรรณกรรมสำหรับเด็กถ่ายทอดความหมายและกำลังใจในการมีชีวิตอยู่นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กกลุ่มหนึ่งผลิตงานตามนโยบายปลุกใจเยาวชนของรัฐบาลในระหว่างสงคราม เกิดยุคเฟื่องฟูของนิตยสารสำหรับเด็กอาทิ “โฌเน็นคุระบุ” (少年倶楽部) “ฉุกันโฌโกะมิน” (週刊少国民 1942) เป็นต้น หลังสงครามผลงานที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์หลายชิ้นถูกนำมาทบทวนใหม่อีกครั้งแม้ว่านักเขียนบางคนจะเคยถูกกล่าวหาว่าเป็นเครื่องมือของรัฐในระหว่างสงคราม ภาพ “ความงดงาม” ของสงครามในตัวของพวกเขาก็ทำให้วรรณกรรมบางเรื่องถูกปฏิเสธหลังสงคราม แต่ผลงานเหล่านั้นล้วนแฝงเนื้อหาของ “ความเป็นจริง” และเป็นสื่อแสดงความมุ่งมั่นของนักเขียนที่ผลิตงานเพื่อเด็กอย่างแท้จริง อันมีความสำคัญที่ทำให้วงการวรรณกรรมสำหรับเด็กยังดำรงอยู่ต่อไป

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาจารย์ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1. บทนำ

กระแสความสนใจในวรรณกรรมสำหรับเด็กเริ่มปรากฏชัดในช่วงปลายสมัยเมจิเป็นต้นมา หลังจากปฏิรูปการศึกษา พัฒนาแบบเรียน เกิดนักเขียนนักแปลที่สนใจวรรณกรรมต่างชาติมาพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาญี่ปุ่น การพัฒนาการศึกษาแผนใหม่ หรือการให้อิสระทางการศึกษาส่งผลให้เกิดความสนใจในวรรณกรรมสำหรับเด็ก โดยมีแนวคิดการให้การศึกษาโดยมีเด็กเป็นศูนย์กลาง (児童中心主義) ปี 1910 เกิดหนังสือรวมวรรณกรรมสำหรับเด็กโดยโอะซะวะ มิเมะอิ (小川未明) ชื่อ “เรือสีแดง” (赤い船) สร้างกระแสวรรณกรรมที่มีตัวเอกเป็นเด็กหนุ่ม ปี 1918 ชูสุกิ มิเอะกิชิ (鈴木三重吉) ได้ก่อตั้งสำนักพิมพ์นิตยสารสำหรับเด็กชื่อ “อะกะอิโดะริ-นกสีแดง” (赤い鳥) ทำให้วงการวรรณกรรมสำหรับเด็กตื่นตัวและเกิดนักเขียนที่สร้างสรรค์ผลงานเพื่อเด็กต่อเนื่องมากมาย

เมื่อภาวะสงครามก่อตัวและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ นับจากสงครามจีน-ญี่ปุ่นเนื่องจากปัญหาการแย่งชิงอำนาจในเกาหลี (1895) สงครามญี่ปุ่น-รัสเซียเพื่อขยายอาณานิคม (1904-5) กรณีแมนจูเรียที่จุดชนวนสงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่สอง (1931-1941) ซึ่งยืดเยื้อต่อเนื่องมาถึงสงครามมหาเอเชียบูรพาหรือสงครามโลกครั้งที่สอง (1941-1945) รัฐบาลพยายามสร้างอำนาจและปลุกใจให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นญี่ปุ่นที่ชัดเจนนั้น รัฐบาลได้ใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือปลุกใจเด็กและเยาวชน ในขณะที่หนังสือพิมพ์ก็ถูกนำมาใช้สร้างกระแสความถูกต้องชอบธรรมในการเข้าร่วมสงครามเช่นเดียวกัน สังคมญี่ปุ่นถูกครอบงำด้วยบรรยากาศแห่งสงคราม นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กต้องเผชิญแรงกดดันให้ตัดสินใจ

เมื่อศึกษาวรรณกรรมสมัยใหม่ของญี่ปุ่นโดยทั่วไปแล้ว สามารถจัดกลุ่มนักเขียนในยุคระหว่างสงครามได้ 3 กลุ่มคือ (1) กลุ่มยอมโอนอ่อนต่อรัฐ ผลิตผลงานที่สนับสนุนแนวคิดของรัฐ สร้างภาพว่าสงครามคือความงดงาม (2) กลุ่มหยุดการผลิตผลงาน หันไปเขียนเรื่องแนวอื่นที่ไม่ได้เกี่ยวกับการสนับสนุนหรือต่อต้านแนวคิดสงครามแทน (3) กลุ่มที่ยังผลิตผลงานต่อต้านรัฐบาลต่อไป ซึ่งในที่สุดต้องประสบการลงทัณฑ์โดยรัฐ

นโยบายรณรงค์สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชาติ โดยเน้นการปลุกใจเด็กและเยาวชนของรัฐบาล ทำให้เกิดยุคงานเขียนสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อฟูมฟักในยุกระหว่างสงคราม การตีพิมพ์หนังสือพิมพ์ นิตยสารที่มีเนื้อหาเชิดชูการทหารและสงครามได้รับการสนับสนุน นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กกลุ่มหนึ่งจำเป็นต้องผลิตงานตามที่รัฐบาลต้องการ

และเมื่อสงครามยุติ ผลงานบางชิ้นของนักเขียนกลุ่มนี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์และไม่ได้รับการยอมรับอีกเลย

บทความนี้ได้จัดทำขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กกลุ่มหนึ่งที่แม้จะถูกมองว่าเคยผลิตผลงานรับใช้รัฐบาลที่น่าประเทศเข้าสู่สงคราม สร้างความสูญเสียใหญ่หลวงสู่ญี่ปุ่น แต่ขณะเดียวกัน การโอนอ่อนผ่อนตามนโยบายสนับสนุนทหารในครั้งนั้น ทำให้วงการวรรณกรรมสำหรับเด็กยังยืนหยัดอยู่ได้ แรงบันดาลใจของนักเขียนเหล่านั้นคือความมุ่งหวังอยากให้เด็กๆ ได้อ่านงานเขียนที่ดีมีคุณค่า ผู้วิจัยขอเสนอกรณีศึกษาการต่อสู้ในระหว่างสงครามของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็ก 3 คนคือ โอะงะวะระ มิเมะอิ (小川未明 1882-1961) ฮะมะดะ ฮิโระชิเกะ (浜田広介 1893-1973) ทัทซึโมะตะ โຈะอิจิ (坪田譲治 1890-1982) ภายใต้กรอบการนิยามการต่อสู้ในความหมายของการต่อรองอำนาจรัฐด้วยมาตรการผ่อนปรนผ่านเนื้อหาแฝงในงานเขียนของพวกเขา

2. จากหนังสือเรียนสู่วรรณกรรมสำหรับเด็ก

หลัง “การปฏิรูปสมัยเมจิ” (明治維新)² มาตรการที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้ความสำคัญอันดับต้นคือการปฏิรูปการศึกษา และใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ ทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อประเทศ แนวคิดเกี่ยวกับการยกย่องสถาบันจักรพรรดิและแนวคิดด้านการทหารถูกนำมาบรรจุในตำราเรียนภาษาและประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น บทบัญญัติด้านการศึกษาที่เทิดทูนองค์จักรพรรดิที่เรียกว่า “เคียววากุ โซะกุโจะ” (教育勅語) ซึ่งยูพา (2004) กล่าวว่า แก่นของการศึกษาญี่ปุ่นที่ระบุในพระราชกำหนดปีค.ศ.1890 คือ “การเน้นศีลธรรม ความกลมเกลียวทางสังคม และความจงรักภักดี การศึกษากลายเป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการสอนการปกครองทางการเมือง” โดยยกความตอนหนึ่งว่า “ตั้งแต่ประเทศญี่ปุ่นสร้างชาติมา ปกครองประเทศโดยจักรพรรดิที่สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์เดียว ไม่เคยมีประเทศใดมาลบล้างดูหมิ่น เราชาวญี่ปุ่นซึ่งมีจักรพรรดิเป็นประมุขล้วนมีจิตวิญญาณพร้อมปกป้องรักษาแผ่นดิน และปฏิบัติตามคำสอนให้ซื่อสัตย์และจงรักภักดี”³ ความเอิกเกริกและการปลุกใจให้คนในชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่ทำสงคราม

² การเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่แทนรัฐบาลทหารของโชกุน และให้จักรพรรดิมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ค.ศ.1868

³ ยูพา คลังสุวรรณ (2004) ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, สำนักพิมพ์มติชน.(pp.94-95)

กับรัสเซียและแมนจูเรียปรากฏในเนื้อหาของแบบเรียนประถมศึกษา มีการยกย่องเชิดชูทหาร การสร้างระเบียบวินัย เพลงปลุกใจ ธงชาติญี่ปุ่น

เมื่อค.ศ.1904 สงครามญี่ปุ่น-รัสเซียเริ่มพร้อมกับการประกาศใช้ “แบบเรียนแห่งชาติ” (国定教科書) มีการจัดตั้งสำนักงานผู้ตรวจสอบการเรียบเรียงแบบเรียน ปีค.ศ.1907 รัฐออกกฎหมายประถมศึกษาและขยายการศึกษามาคับเป็น 6 ปี แบบเรียนแห่งชาติมีการปรับปรุงทั้งหมด 5 ครั้ง จนถึงปีที่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองคือค.ศ.1945 เนื้อหาในแบบเรียนภาษาญี่ปุ่น แบบฝึกอ่าน แบบเรียนวิชาศึกษาทั่วไป โดยเฉพาะในการปรับปรุงครั้งที่ 4-5 นั้นส่วนใหญ่เป็นการปลุกใจให้รักชาติ เคารพจักรพรรดิ และเชิดชูทหาร

กล่าวกันว่าประวัติการสร้างสรรคผลงานสำหรับเด็กในญี่ปุ่นนั้นเริ่มจากงานเขียนชื่อ “โคะซะเนะมะรุ” (こがね丸-1891) ของอิวะยะ ซะสะนะมิ (巖谷小波) เรื่องเล่าสำหรับเด็กที่ถูกโจมตีจากวงการการศึกษาว่าไม่เหมาะสมเมื่อเทียบกับนิทานคำสอนรูปแบบเดิมๆ แต่เมื่อสงครามญี่ปุ่นก่อไคลศกรรม วรรณกรรมสำหรับเด็กส่วนหนึ่งยอมโอนอ่อนตามนโยบายของรัฐ โดยนักเขียนให้ความสำคัญกับการสรรเสริญการรบ อิวะยะเองก็ได้นำเสนอบทความแนวปลุกใจเยาวชน อาทิ “ประวัติสงครามญี่ปุ่นรัสเซียสำหรับเยาวชน”⁴ อิวะยะเป็นนักเขียนที่ได้รับการยกย่องในด้านวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่สำหรับเด็ก นอกจากผลงานที่คิดเขียนเองแล้ว เขายังนำนิทานพื้นบ้านทั้งในและต่างประเทศมารวบรวม และยังแปลวรรณกรรมภาษาเยอรมันไว้อีกมากมาย มีนักเล่านิทานที่แวดล้อมเขานำนิทานที่เขาแต่งไปเล่าตามโรงเรียนประถมด้วย

ปี 1943-44 ซึ่งเป็นสมัยระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง สำนักพิมพ์โคะกะกุซังได้พิมพ์ผลงานของอิวะยะ ซะสะนะมิเผยแพร่ในชุด “รวมนิทานจากวรรณกรรมภาษาอังกฤษของซะสะนะมิ” มี 5 เล่ม เป็นเนื้อเรื่องประกอบภาพวาดแทบทุกหน้า เนื้อหาของนิทานสร้างภาพความใฝ่ฝันที่จะเป็นทหารของเด็ก การเดินทางโดยเรือโดยมีธงชาติญี่ปุ่นประดับ ฯลฯ ซึ่งเป็นการตอบรับแนวคิดปลุกใจให้นิยมการรบ ยะมะนะกะ อิซะฉิ (山中恒 2010) แสดงความเห็นว่ “ในสมัยที่มีกระแสสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชาติ (国体原理主義) สมัยระหว่างสงคราม ทั้งนักเขียนและนักวาดภาพประกอบต่างจำเป็นต้องดิ้นรนปฏิบัติตนเป็น

⁴ 『校訂／少年日露戦史』巖谷小波編著・博文館

ผู้รักชาติที่นิยมทหาร (軍国主義的愛国者) เพื่อให้สามารถรับการอนุญาตให้ตีพิมพ์ผลงาน
ได้”⁵

3. นิตยสารเยาวชนกับวรรณกรรมแนวนิยมทหาร (軍国主義)

ตั้งแต่สงครามความขัดแย้งจีน-ญี่ปุ่นเป็นต้นมา วงการการพิมพ์ได้ให้ความสนใจกับ
การตีพิมพ์วรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในนิตยสาร ควบคู่ไปกับนโยบายพัฒนา
การศึกษาและสอดแทรกการปลูกใจเยาวชนไว้ในหนังสือเรียนของรัฐบาล อิวะยะ ชะสะนะมิ
รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการนิตยสารชื่อ “โหมเน็นเซกะอิ-โลกของเยาวชน” (少年世界-1985)
ซึ่งนับเป็นนิตยสารแนวหน้าในสมัยเมจิ หลังจากญี่ปุ่นชนะสงครามกับจีน เกิดประเด็นพิพาท
กับไต้หวัน เริ่มมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากขึ้น นิตยสารชื่อ “โหมโกะกุนิน-พลเมืองรุ่น
เล็ก” (小国民) ตีพิมพ์บทความวิจารณ์การทำงานของรัฐบาล ทำให้ถูกสั่งยุติการตีพิมพ์ ช่วง
ก่อนและหลังสงครามญี่ปุ่น-รัสเซีย สงครามญี่ปุ่นตกอยู่ในช่วงเวลาแห่งความขัดแย้งทางแนวคิด
การโต้แย้งระหว่างฝ่ายสนับสนุนสงครามและฝ่ายต่อต้านสงคราม นิตยสารสำหรับเด็กและ
เยาวชนยังถูกใช้เป็นเครื่องมือแสดงออกทางความคิดของนักเขียน นิตยสารสำหรับเด็กผู้หญิง
ฉบับแรกคือ “โหมโจะกะอิ-โลกของเด็กสาว” (少女界) ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี 1902 ในยุคนั้นอัตรา
การเข้าเรียนโรงเรียนประถมของนักเรียนหญิงมีเกือบ 90% นอกจากนั้น หลังจากที่มีการออก
บัญญัติ “เคียวอิกุ โซะกุโจะ” แล้ว เกิดนิตยสารสำหรับเด็กอื่นๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็น “นิฮง
โนะโหมเน็น-เยาวชนญี่ปุ่น” (日本之少年) “โหมเน็นบุงบุ-เยาวชนบุ๋นและบู๊” (少年文武)
“โยเน็นสะฉะ-นิตยสารเด็กเล็ก” (幼年雑誌)

นิตยสารชื่อ “โหมเน็นคุระบุ-ชมรมเยาวชน” (少年倶楽部) ก่อตั้งขึ้นในปี 1914
หลังจากนิตยสาร “นิฮงโหมเน็น-เยาวชนญี่ปุ่น” (日本少年) ซึ่งเริ่มตีพิมพ์ในค.ศ. 1906 ได้รับความ
นิยมนอย่างมากโดยมียอดพิมพ์ถึง 200,000 เล่ม นิตยสารโหมเน็นคุระบุมีบรรณาธิการคน
แรกคือคะโต เค็นอิชิ (加藤謙一) ซึ่งเขามีบทบาทต่อวงการการ์ตูนญี่ปุ่นมากหลังสงคราม
เขาเป็นบรรณาธิการมือฉมังของสำนักพิมพ์โคดันฉะและได้พิสูจน์ผลงานจากการคัดสรร
วรรณกรรมและบทความเพื่อตีพิมพ์ในนิตยสารจนติดตลาด คะโตะถูกบีบให้ลาออกจาก
ตำแหน่งบริหารเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองจบลง เขาจึงแยกตัวออกจากบริษัทมาจัดตั้ง
นิตยสารการ์ตูนของตนเองและรับหน้าที่เป็นบรรณาธิการชื่อ “มังงะโหมเน็น - การ์ตูนเยาวชน”

⁵ 山中恒 (2010) 『戦時児童文学論』 大月書店 (p. 16)

(漫画少年) ในค.ศ.1947 ผลิตรายการ์ตูนที่มีคุณค่าและยังคงอยู่ในความทรงจำของคนทั่วโลกมากมาย อาทิ “คิมบา เดอะไวท์ไลออน” (ジャングル大帝) ของเทย์ซุกะ โอซะมุ “ซะซะเอะซัง” (ササエさん) ของอะซะซะวะ มะชิโกะ เป็นต้น ในค.ศ.1936 นิตยสารโฌเน็นคุระบุมียอดตีพิมพ์พุ่งสูงสุดถึง 750,000 เล่ม การ์ตูนที่เป็นเล่มเล็กแทรกไว้ก็เป็นที่ยอมรับและกล่าวขวัญถึงอย่างมาก นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กมีผลงานเรื่องยาวที่ตีพิมพ์เป็นตอนในนิตยสารนี้มากมายที่ทำให้เยาวชนติดตาม เช่นการ์ตูนของอะซะวะ ซุอิโฮ(田河水泡) เรื่อง “โนะระคุโระ” (のらくろ 1931)ซึ่งมีตัวเอกเป็นสุนัขข้างถนน หรือการ์ตูนของชิมะดะ เคอิโง(島田啓三) เรื่อง “ดันคิซิมงกุย” (冒険ダン吉 1933)

ระหว่างสงครามรัฐบาลญี่ปุ่นเข้าควบคุมวงการสิ่งพิมพ์ ทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ถูกบังคับให้นำเสนอเนื้อหาที่รัฐต้องการ โดยมีการออกกฎหมายสิ่งพิมพ์ต่างๆ มีการจำกัดหน้าเพื่อประหยัดกระดาษ นิตยสารบางฉบับที่ต้องการวิพากษ์วิจารณ์รัฐได้ตีพิมพ์แบบ “ใต้ดิน” และมีเนื้อหาด้านในไม่ตรงกับหน้าปก ความวุ่นวายจากเหตุการณ์อันเป็นชนวนสงครามต่างๆ ในสมัยโหวะ เกิดการนิยามวรรณกรรมรูปแบบหนึ่งที่มีเนื้อหาสนับสนุนการปกครองระบอบสังคมนิยมหรือที่เรียกว่า “วรรณกรรมของชนชั้นกรรมาชีพ (Proletarian Literature)” วรรณกรรมสำหรับเด็กหรือรวมเพลงเด็กที่มีเนื้อหาดังกล่าว(プロレタリア児童文学)เคยปรากฏจำนวนมาก แต่ถูกทำลายทิ้งไปเป็นส่วนใหญ่ ค.ศ.1929 เกิดนิตยสารชื่อ “โฌเน็นเซ็นกิ-ธงรบเยาวชน” (少年戦旗) เดิมเป็นเล่มแทรกในนิตยสารชื่อ “เซ็นกิ” แต่ต่อมาแยกเป็นนิตยสารอีกฉบับหนึ่ง สมัยนั้นถูกสั่งระงับการพิมพ์ ภายหลังได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นหนังสือพิมพ์แทบลอยด์ ซึ่งก็ถูกสั่งระงับอีกเช่นกัน เมื่อวรรณกรรมเยาวชนของชนชั้นกรรมาชีพนี้ถูกอ่านน้อยลง ทำให้วงการวรรณกรรมและบทเพลงสำหรับเด็กถูกกระตุ้นให้มีการสร้างสรรค์ผลงานประเภทสังคมนิยม ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตจริงของเด็กมากกว่า

อะซะวะวะ อูมิโอะ(長谷川潮 1995) กล่าวถึงกระแสการสร้างภาพความงามของสงครามในช่วงนี้ว่า “ตั้งแต่ปี 1931 เป็นต้นมา เด็กๆ ในยุคโหวะได้สัมผัสกับความเป็นจริงของสงคราม ได้รับรู้ข้อมูลและแนวคิดเกี่ยวกับสงครามผ่านสื่อต่างๆ จำนวนมาก แม้แต่ในหนังสือภาพสำหรับเด็กอายุ 5-7 ปีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดนิยมทหารก็ผลิตออกมาเป็นชุดถึง 203 ฉบับ (講談社の絵本 1936-42) การเล่าเรื่องความงามของสงคราม(美談)ถูกเน้นย้ำ ทั้งนี้มี 2 เหตุผลคือ (1) เพื่อสอนใจและปลูกฝังแนวคิดต่อเด็กซึ่งจะต้องเป็นทหารต่อไป (2) เพื่อสร้างภาพอันน่ายกย่องของการพลีชีพเพื่อชาติ ให้เด็กเชื่อว่าการที่พ่อ พี่ชาย หรือญาติของเขาที่

เสียชีวิตในสงครามเป็นวีรบุรุษที่ควรสรรเสริญ ไม่ให้เกิดการต่อต้านภายหลัง”⁶ วรรณกรรมสำหรับเด็กจนถึงนิตยสารส่วนใหญ่ในระหว่างสงครามผลิตงานตอบสนองกระแสการปลุกใจเยาวชนของรัฐ นักเขียนและบรรณาธิการอาจจำเป็นต้องสร้างสรรค์ผลงานเพื่อความอยู่รอด อะซะวะวะยังได้ยกตัวอย่างวรรณกรรมเด็กที่เข้าข่ายสรรเสริญสงครามเช่น “ภูเขากับทหาร” (山と兵隊) “ของฝากจากสนามรบ”(いくさ土産)

ปี 1941 เมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่สอง รัฐปรับแนวคิดเกี่ยวกับเด็กใหม่ โดยบัญญัติคำว่า “พลเมืองรุ่นเล็ก”(小国民) ขึ้นมาแทนคำว่า “เด็ก”(児童) ทั้งวรรณกรรม ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ที่มีคำว่าเด็กจึงต้องเปลี่ยนเป็นคำใหม่หมด กลุ่มนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กกลุ่มหนึ่งจึงต้องให้ความร่วมมือกับรัฐบาลอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก อะซะวะวะ อิซะดะ (山中恒 2010) กล่าวว่าในการประชุมสมาคมนักเขียนวรรณกรรมเด็กครั้งที่ 1 สมาชิกที่อยู่ในโตเกียวจำนวน 600 คน ไม่มาเข้าร่วมประชุมถึง 400 คน⁷ อะซะวะวะ มิเมะอิผู้ก่อตั้งสมาคมและผู้ที่คงเหลืออยู่ต้องพยายามอย่างมากเพื่อสร้าง “เส้นทางสู่วรรณกรรมเด็กยุคใหม่” การยอมรับผลิตผลตามนโยบายปลุกใจเยาวชนของรัฐเป็นอีกวิธีหนึ่งที่นักเขียนกลุ่มหนึ่งเลือกเพื่อดำเนินต่อไปเพื่อให้สามารถสร้างสรรค์ผลงานสำหรับเด็กต่อไปได้

4. การทำงานของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กระหว่างสงคราม

นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กคนหนึ่งผู้บุกเบิกงานเขียนที่ “คำนึงถึงจิตใจของเด็ก” คือ อะซะวะวะ มิเมะอิ (小川未明 1882-1961) เขากล่าวถึงการทำงานของตัวเองว่า “แทนที่จะเล่าเรื่องอะไรกับเด็กตรงๆ เราควรทำตัวให้กลับเป็นเด็กเสียก่อน แล้วคิดหาวิธีที่จะนำจินตนาการวัยเด็กของตนมาถ่ายทอดให้ได้”⁸ มิเมะอิพยายามเป็นกระบอกเสียงให้เด็กๆ ในการต่อสู้กับระบบที่ผู้ใหญ่เข้าควบคุมการแสดงออกของเด็กในยุคแห่งประชาธิปไตยสมัยไทโช งานเขียนของเขาไม่ได้ต้องการให้เด็กอ่านอย่างสนุกสนานเท่านั้น แต่สะท้อนความมุ่งหวังให้เด็กไฝฝืนถึงความสวยงามในโลกแห่งความจริงที่เสรี ไม่ใช่แค่เติบโตในโลกแห่งจินตนาการเท่านั้น หนังสือรวมวรรณกรรมสำหรับเด็กชิ้นแรกของมิเมะอิคือ “เรือสีแดง”(赤い船、1910) เล่าจิตใจสับสนของเด็กหญิงยากจนคนหนึ่งที่ต้องเดินทางมาหางานทำในเมืองหลวง ผลงานที่

⁶ 長谷川潮 (1995) 『日本の戦争児童文学』日本児童文化史研究会、九山社(pp.26-27)

⁷ 山中恒 (2010) 『戦時児童文学論』大月書店 (p. 202)

⁸ 山中恒 (2010) 『戦時児童文学論』大月書店 (p. 19)

ทรงคุณค่าเรื่องหนึ่งของเขาคือ “เทียนไขสีแดงกับเงือก” (赤い蠟燭と人魚 1921) นิทานที่สะท้อนภาพความเป็นจริงของสังคม ปัญหาการซื้อขายแรงงานเด็ก ความแตกต่างระหว่างชนชั้น วรรณกรรมของมิเมะอิล้วนมีตัวเอกเป็นเด็กชายหรือเด็กหญิง นำแปลกที่เขามักจะล้อผลงานของตัวเองว่าอาจเป็นเรื่องที่เด็กอ่านไม่เข้าใจ แต่ผู้ใหญ่อ่านแล้วอาจเข้าใจความหมายของแก่นเรื่องมากกว่า วรรณกรรมเรื่อง “ทุ่งดอกกุหลาบ” (野薔薇 1920) ได้รับการบรรจุในหนังสือเรียนหลังสงครามโดยถือเป็นงานเขียนเสริมสร้างความสงบสุข เนื้อเรื่องเล่าถึงทหารแก่กับทหารหนุ่มจากคนละประเทศได้มารู้จักและเป็นเพื่อนกันที่ทุ่งกุหลาบ เมื่อประเทศของทั้งสองทำสงคราม ทหารแก่บอกให้ทหารหนุ่มฆ่าตัวเอง แต่ทหารหนุ่มบอกว่าศัตรูของเขาอยู่ที่อื่น แล้วเดินทางจากไป ภายหลังทหารแก่ได้ทราบว่างองทหารของทหารหนุ่มไม่มีใครรอดชีวิตกลับมาอีกเลย เขาจึงเดินทางกลับสู่บ้านเกิด

やがて冬が去って、また春となりました。ちょうどそのころ、この二つの国は、なにかの利益問題から、戦争を始めました。そうしますと、これまで毎日、仲むつまじく、暮らしていた二人は、敵、味方の間柄になったのです。それがいかにも不思議なことに思われました。

「さあ、おまえさんと私は今日から敵どうしになったのだ。私はこんなに老いぼれていても少佐だから、私の首を持ってゆけば、あなたは出世ができる。だから殺してください」と老人はいいました。

これを聞くと、青年は、あきれた顔をして、

「なにをいわれますか。どうして私とあなたが敵どうしでしょう。私の敵は、ほかになければなりません。戦争はずっと北の方で開かれています。私は、そこへ行って戦います」と、青年はいい残して、去ってしまいました。

และแล้วฤดูหนาวก็ผ่านพ้นไป ฤดูใบไม้ผลิมาเยือน ระยະนั้นสองประเทศเกิด

ปัญหาขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ เริ่มทำสงครามกัน เมื่อเป็นดังนั้นทหารทั้งสองที่เคยเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ใช้เวลาด้วยกันทุกวันก็กลับกลายเป็นคนละฝั่งคนละพรรคพวก เป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจ

“เออาละ วันนี้แกกับข้าก็กลายเป็นศัตรูกันแล้ว ถึงข้าจะแก่ขนาดนี้แต่ก็มียศพันตรี ถ้าเอาหัวข้าไปแกก็คงจะได้เป็นใหญ่เป็นโต เพราะฉะนั้น ฆ่าข้าเสียเถอะ” ทหารแก่บอก

ทหารหนุ่มฟังด้วยสีหน้าแปลกใจ “พูดอะไรแบบนั้นละท่าน ผมงกับท่านจะกลายเป็นศัตรูกันได้อย่างไร ศัตรูของผมอยู่ที่อื่นต่างหาก สงครามเกิดขึ้นทางเหนือโน้น ผมงจะไปทำสงครามที่นั่น” ทหารหนุ่มพูดทิ้งไว้อย่างนั้นก่อนจะเดินลับตาไป

โดยผิวเผินแล้ว ในระหว่างสงคราม “ทุ่งดอกกุหลาบ” เป็นงานอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงภาพความงดงามของสงคราม มีเนื้อหาด้านการทหาร ซึ่งเหมือนเป็นการตอบโจทก์ความต้องการของรัฐที่อยากปลูกฝังเยาวชนให้ชื่นชอบทหาร แต่ลักษณะความงดงามทางจิตใจของทหารแก่และทหารหนุ่ม ความประทับใจในมิตรภาพที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่อง รวมถึงการพยายามนำเสนอทางเลือกอื่นที่จะไม่ทำลายความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ทางเลือกอื่นที่จะไม่ทำสงคราม อาจเป็นแก่นเรื่องที่มิเมะอิจงใจผูกไว้ให้วิเคราะห์ต่อมา ว่าการตอบรับนโยบายนิยมทหารของรัฐแท้จริงแล้วสิ่งที่นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กทำอาจคือการต่อรองอำนาจรัฐให้ผู้อ่านรับรู้ได้ว่า ยังมีสิ่งอื่นที่สำคัญกว่าภาพความงดงามของสงคราม การนำเสนอเขียนเรื่องนี้มาเผยแพร่หลังสงครามในฐานะงานเขียนที่แสดงสันติภาพนับเป็นการยืนยันคุณค่าของวรรณกรรมนี้

มิเมะอิเริ่มสนใจการรณรงค์ต่อต้านสงครามและระบอบสังคมนิยมตั้งแต่สมัยวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่ญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง งานเขียนของเขาช่วงหนึ่งจึงมีเนื้อหาสอดแทรกแนวคิดต่อต้านสงคราม ระบบทุนนิยม ระบบจักรวรรดินิยม เขาตั้งสภานักเขียนฝ่ายซ้าย(日本左翼文芸家総連合) ตีพิมพ์หนังสือรวมผลงานต่อต้านทหารชื่อ “สงครามที่ทำต่อสงคราม”(戦争に対する戦争) กล่าวกันว่ามิเมะอิเป็นนักเขียนผู้นำของวงการวรรณกรรมสำหรับเด็กของชนชั้นกรรมาชีพ(プロレタリア児童文学) เขาให้ความสำคัญกับการสร้างสรรค์ผลงานที่ทำให้เด็กเห็นสภาพความเป็นจริงในสังคม และเคยวิจารณ์นักเขียนที่นำวรรณกรรมสำหรับเด็กของต่างประเทศมาแปลว่า “ทั้งชะชะนะมิและมิเอะกิชิเป็นแค่นักแปลนิทานเท่านั้น วรรณกรรมสำหรับเด็กที่แท้จริงต้องเป็น *Proletarian* เท่านั้น”⁹ ในขณะที่ญี่ปุ่นต้องเข้าสู่ภาวะสงครามนับจากเหตุการณ์แมนจูเรีย ค.ศ.1937 มิเมะอิเริ่มผลิตนิยายสารรายเดือนรวมเรื่องเล่าสำหรับเด็กชื่อ “ต้นไม้นิทาน”(お話の木) ในปีนี้เองที่มิเมะอิเริ่มเขียนผลงานที่มีเนื้อหาภัยของสรรพชีวิตทหาร เรื่อง “ผมก็ไปรบเหมือนกัน”(僕も戦争に行くんだ) ตีพิมพ์เป็น 3 ภาคในนิยายสารของเขาเอง การสร้างผลงานที่ขัดแย้งต่อหลักการเดิมของเขาโดยสิ้นเชิงแบบนี้ ไม่มีเหตุผลอื่นนอกจากการถูกกดดันจากกระแสปลูกใจเยาวชนของรัฐบาล นโยบายสร้างความเข้มแข็งของประเทศด้วยกำลังทหารโดยใช้บัญญัติด้านการศึกษา

⁹ 山中恒 (2010) 『戦時児童文学論』 大月書店 (p.118)

ค.ศ.1938 มิเมะอิออกหนังสือรวมผลงานชื่อ “เด็กชาวญี่ปุ่น”(日本の子供) ประกอบด้วยเรื่องสั้น 35 เรื่อง ในจำนวนนั้นมี 9 เรื่องที่มีเนื้อหาสร้างความงามของสงคราม และสนับสนุนระบอบทหาร เช่นเรื่อง “พ่อ”(お父さん) เป็นเรื่องของเด็กชายที่พ่อเป็นทหาร และเสียชีวิตในสงครามที่แมนจูเรียตั้งแต่เขาอายุ 2 ขวบ เรื่อง “กา”(鴉^{からす}) เป็นเรื่องของเด็กชาย นิสัยอ่อนโยนที่มักโดนรุมรังแก เขาได้รับแรงบันดาลใจจากกาที่อ่อนแอและถูกฝูงกาตัวอื่นรุม แย่งอาหาร วันหนึ่งกาตัวนั้นฮึดขึ้นสู้ เด็กชายจึงไปรบในสงครามอย่างกล้าหาญ และ กลายเป็นตำนานของหมู่บ้าน

ความหลากหลายของลักษณะผลงานของมิเมะอิ แสดงให้เห็นประสบการณ์ส่วนตัว และการต่อสู้ในฐานะนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กของเขา ท่ามกลางอุปสรรคและการ เปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงทั้งทางการเมืองและสังคม จากนักเขียนผู้สรรค์สร้างวรรณกรรม ที่ดงามเชิงศิลปะโดยยึดจิตใจของเด็กเป็นหลัก สู่การเขียนเรื่องเล่าตามนโยบายของรัฐบาล ผลงานหลายชิ้นแสดงสภาพจิตใจที่สับสนและถูกกดดันของมิเมะอิ ซึ่งแฝงความไม่ลงตัวและ บีบคั้นจนไม่สามารถเรียกความสนใจจากเด็กหรือผู้อ่านทั่วไปได้ เช่นเรื่อง “เกาะสมบัติ”(タカラシマ) เรื่องราวการผจญภัยของนักสืบ 2 คนที่จะหาสมบัติ แต่มีโจรสลัดเข้ามาก่อวุ่น สดท้ายก็จัดการกับโจรสลัดและหนีกลับได้ เรื่องนี้เหมือนสะท้อนเหตุการณ์การกระทบกระทั่ง กับนายทุนในสมัยที่ญี่ปุ่นจะเข้าไปบุกเบิกแมนจูเรีย เป็นนิยายเด็กที่ถูกวิจารณ์ว่าไม่มีความ สนุกน่าตื่นเต้นใดๆ ปี 1940 เขาออกหนังสือชื่อ “เด็กๆ ที่มายังดินสีแดง”(赤土へ来る子供たち) เป็นนิทานประกอบภาพทั้งดงามรวมอยู่ 22 เรื่อง มีกลอนและบทเพลงที่นิยมร้องในสนาม รบประกอบประปราย นอกจากนั้นในหนังสือรวมวรรณกรรมของมิเมะอิเล่มอื่นๆ ที่เป็นงาน เขียนระหว่างสงคราม บางเรื่องเล่าถึงความรักและความอบอุ่น พี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับสัตว์ สร้างความรู้สึกอ่อนโยนจนไม่น่าเชื่อว่าอยู่ในกลุ่มวรรณกรรมประเภทสรรเสริญ สงคราม

ค.ศ.1942 รัฐบาลออกหนังสือรวมบทความวิพากษ์ชื่อ “รวมบทวิพากษ์วรรณกรรมพลเมือง รุนเยาว์”(少国民文学試論) ในคำนำซึ่งเขียนโดยนะเมะงะวะ มิชิโอะ(滑川道夫) มีความ ตอนหนึ่งว่า “วรรณกรรมที่เขียนเพื่อเป็นเรื่องอ่านสำหรับพลเมืองรุ่นเยาว์นั้น มีหน้าที่คือสร้าง อุดมการณ์ให้ปกป้องภักดีต่อสถาบันจักรพรรดิ”¹⁰ มิเมะอิกล่าวไว้ในบทความเรื่อง “ความ

¹⁰ อ้างอิงจากบทความของอุเอะโนะ เรียว 上野瞭(1974)『ネバーランドの発想 児童文学の周辺』す ばる書房

รับผิดชอบต่อเด็กๆ”(「子供たちへの責任」『日本児童文学』昭 21) มีความตอนหนึ่งว่า “ผู้นำประเทศทั้งหลายไม่ได้มีความตั้งใจจริงและอุดมการณ์ใดว่าจะสอนเด็กๆ อย่างไรก็ตามในระหว่างสงคราม เพียงแต่ต้องการให้เด็กๆ สามารถอุทิศตัวเพื่อชาติ มีความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกัน ตลอดเวลาที่ผ่านมาจึงใช้วิธีบังคับให้ปฏิบัติเป็นระเบียบเข้าเียน และให้ใช้คำจูงใจให้เชื่อว่าญี่ปุ่นถูกต้อง และศัตรูป่าเถื่อนน่ารังเกียจ พอญี่ปุ่นแพ้สงคราม ก็กลับสรรเสริญผู้ที่เคยเป็นศัตรู สิ่งที่เคยบอกว่าผิดกลายเป็นถูกไป ทำสิ่งที่ตรงกันข้ามกับที่เคยทำมาอย่างหน้าตาเฉย”¹¹ แสดงให้เห็นแนวคิดและความจริงใจของมิเมะอิ แม้ในช่วงสงครามเขาจะเขียนงานเกี่ยวกับสงคราม แต่เขาก็มีจุดยืนที่ชัดเจนคือมองงานเขียนสำหรับเด็กว่าควรมี “ความเป็นวรรณกรรม” เขาไม่เคยบรรยายว่า “ศัตรูมีความป่าเถื่อนน่ารังเกียจ” กล่าวได้ว่ามิเมะอิเป็นนักเขียนที่มีชีวิตอยู่ในโลกของความงามและความจริง และเป็นผู้อุบัติการวรรณกรรมสำหรับเด็กสมัยใหม่ที่ควรแก่การยกย่อง

ฮะมะดะ ฮิโรซึกะ (浜田広介 1893-1973) เป็นนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีชื่อเสียงต่อจากมิเมะอิ เริ่มจากการเป็นนักเขียนนวนิยาย เขามีผลงานสำหรับเด็กที่สร้างความซาบซึ้งประทับใจจนถึงปัจจุบันมากมาย ได้รับการยกย่องว่างานของเขาปลูกฝังให้เด็กมีคุณธรรม นำเสนอแนวคิดที่จริงใจจริงจัง สอนใจให้ทำดี แม้ว่าเขาจะถูกวิจารณ์ในยุคหลังว่าเขาเขียนงานโดยระมัดระวังให้เนื้อเรื่องถูกทำนองคลองธรรมของหลักสูตรการศึกษา หากเปรียบเทียบการนำเสนอภาพความเลวร้ายซึ่งจะถูกธรรมชาติลงทัณฑ์ในงานเขียนของมิเมะอิแล้ว งานของฮิโรซึกะนำเสนอภาพความดีงามที่จะได้รับผลดีตอบแทน แต่งานของนักเขียนทั้งสองได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กชั้นนำในสมัยไทโหม ซึ่งมีอิทธิพลต่อกระแสนงานเขียนที่ให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนในยุคระหว่างสงครามต่อมา

ในบทความของมูระมะทซุ ฮะดะดะกะกล่าวถึงงานวิจัยเกี่ยวกับฮะมะดะ ฮิโรซึกะสรุปความได้ว่า งานเขียนของฮิโรซึกะนั้นไม่ได้จัดอยู่ประเภทเดียวกับวรรณกรรมที่ตีพิมพ์ในนิตยสารสำหรับเด็ก แต่เป็นงานที่ผู้อ่านจะนำมาอ่านอีกครั้งแล้วครั้งเล่าเมื่อเติบโตขึ้นและอายุมากขึ้น¹² นอกจากนี้เขาจะเขียนนวนิยายแล้ว ยังมีบทละคร บทกวี เพลง ซึ่งล้วนเป็นผลงานทางศิลปะและยังมีวรรณศิลป์ ทำให้วรรณกรรมของเขายังได้รับการอ่านอยู่ในสมัยปัจจุบัน

¹¹ 上野瞭 (1974) 『ネバーランドの発想 児童文学の周辺』すばる書房

¹² 村松定考「浜田広介論」、国文学、1983 年 11 月号、特集一児童文学の世界、至文堂

เมื่อซุสูกิ มิเอะกิชิ (鈴木三重吉) ก่อตั้งนิตยสารสำหรับเด็ก “อะกะอิโตะริ” (赤い鳥) ขึ้นในปีค.ศ.1918 ฮิโรซุเกะไม่มีผลงานตีพิมพ์ในนิตยสารดังกล่าวเลย ทั้งนี้เนื่องจากเขาได้รับหน้าที่บรรณาธิการนิตยสาร “เรียวยู” (良友) ออกโดยสำนักพิมพ์โคะโคะโมะและได้เขียนงานลงนิตยสารดังกล่าวด้วย เขามองว่าหากส่งงานลงนิตยสารอื่นด้วย จะทำให้มีงานเขียนสร้างสรรค์ลงตีพิมพ์ในนิตยสารของเขาน้อยเกินไป

ผลงานของฮิโรซุเกะที่สำคัญ อาทิ “การเดินทางของกลีบดอกไม้” (花びらのたび) “น้ำตามังกร” (りゅうのめのなみだ) นิทานสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา เป็นเรื่องที่ต้องการลบล้างความขัดแย้ง สงคราม ความเคียดแค้น ความเข้าใจผิด และความหวาดกลัวออกจากจิตใจ มุ่งหวังให้ผู้คนปรองดองและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข “ยักษ์สีแดงร้องไห้” (泣いた赤い鬼) ซึ่งมีแก่นเรื่องเป็นความงดงามของจิตวิญญาณ น้ำใจ และการเสียสละ เป็นต้น ขอยกตัวอย่างบทพูดของยักษ์สีแดงที่หวังจะอาศัยอยู่ร่วมกับมนุษย์ทั้งหลายอย่างสันติ

「私は、鬼に生まれてきたが、鬼どものためになるなら、できるだけ良いことばかりしてみたい。いや、そのうえに、できることなら、人間たちの仲間になって、仲良く暮らしていきたいな」

ตัวฉันเกิดมาเป็นยักษ์ คิดฝันอยากทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์ต่อยักษ์ทั้งหลาย มาตลอด ไม่ใช่แค่นั้นนะ ถ้าเป็นไปได้ ฉันอยากเป็นเพื่อนกับคน และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป

ลักษณะของยักษ์สีแดงในเรื่องนี้ ขัดแย้งกับภาพพจน์เกี่ยวกับยักษ์ที่เด็กๆ เคยมีมาทั้งในหนังสือเรียนหรือนิทานเล่มอื่น ซึ่งน่าจะเป็นภาพลักษณ์จากนิทานเรื่อง “โมะโมะตะโร” ที่เล่าถึงเด็กผู้ชายเกิดจากลูกท้อและเดินทางไปปราบยักษ์ เป็นการสร้างตัวแทนวีรบุรุษในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ที่น่าสนใจคือ ยักษ์ของฮิโรซุเกะเป็นรูปแบบผู้แสวงหาสันติภาพและการปรองดอง นับเป็นการสร้างภาพลักษณ์อีกแบบหนึ่งของยักษ์ ซึ่งในยุคนี้หมายถึงชาวต่างชาติ (ตะวันตก) ที่ตัวใหญ่และดูน่ากลัว แต่วรรณกรรมเรื่อง “ยักษ์สีแดงร้องไห้” แสดงให้เห็นว่าโลกจะเกิดสันติภาพได้เมื่อผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสงบแม้จะมีเชื้อชาติแตกต่างกัน

ทซุโบะตะ โจะอิชิ (坪田譲治 1890-1982) เริ่มการเป็นนักเขียนเต็มตัวเมื่ออายุ 45 จากการเขียนเรื่อง “โลกของผี” (お化けの世界) ลงในนิตยสาร จากนั้นได้เขียนเรื่องยาวชื่อ “เด็กในกระแสดม” (風の中の子供) ลงเป็นตอนในหนังสือพิมพ์โตเกียวอะซะฮะชิฉบับตอนเย็น และภายหลังได้กลายเป็นภาพยนตร์ เขาเป็นนักเขียนนวนิยายและนักเขียนเรื่องเด็กด้วย

ในวัยเด็กที่ซูโอะตะเคยอาสาเป็นยุวชนทหาร 1 ปี แต่งานเขียนของเขาล้วนมีความเรียบง่าย ไม่มีการโอ้อวดหรือแสดงศักดาทางการสงครามอย่างใด ปี 1940 โจะอิจิได้เขียนเรื่องสั้นที่มีตัวละครเอกเป็นเด็กหนุ่มที่ต้องประสบเหตุการณ์เลวร้ายต่างๆ จากสงคราม ผลงานจำนวนมากของเขาสะท้อนให้เห็นแนวคิดต่อต้านทหารคอมมิวนิสต์ และวิจารณ์ความไม่น่าเชื่อถือของจีน โดยย้ำความน่ารังเกียจของเด็กชาวจีน ปี 1941 ตีพิมพ์หนังสือรวมเรื่องเล่าสำหรับเด็กชื่อ “ดอกไม้ในใจเด็ก”(童心の花) เป็นการคัดเลือกผลงานที่เขาตั้งใจให้เด็กในชั้นประถมศึกษาตอนต้นได้อ่าน กล่าวกันว่าเป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นที่แสดงถึงประสบการณ์ในวัยเด็กของตัวโจะอิจิเอง ปี 1942 ตีพิมพ์นิยายชื่อ “โทะระฮิโกะ ริวฮิโกะ”(虎彦龍彦) เป็นเรื่องของเด็กชาย 3 สองคนพี่น้องที่พ่อถูกเกณฑ์ไปรบ แม่เสียชีวิตจากการทำงานหนัก โจะอิจิเคยเขียนบทความสั้นๆ ในหนังสือรวมเรื่องสั้นของนักเขียนรุ่นน้องหลายคนชื่อ “เด็กในเมือง เด็กในหมู่บ้าน”(町の子村の子) เนื้อความตอนหนึ่งว่า “หลายคนบอกว่านิทานเด็กแบบ realistic ในปัจจุบันค่อนข้างจะมีความเป็นวรรณกรรมเกินไป จำเป็นต้องย้อนกลับมาสู่ความเป็นเด็กอีกครั้ง แต่ผมคิดว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กต้องเป็น “วรรณกรรม” แต่ต้องคำนึงถึงการสร้างสรรค์ “เพื่อเด็ก” ด้วย ผมไม่คิดว่าคำกล่าวที่ว่า “ถ้าทำเพื่อเด็กแล้ว ไม่ต้องมีความเป็นวรรณกรรมก็ได้” นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง”¹³ ผลงานจำนวนมากของโจะอิจิในระหว่างสงคราม เล่าเรื่องราวชีวิตของเด็กๆ ภายใต้ภาวะสงคราม ซึ่งไม่ได้นำเสนอภาพความเลวร้ายในสมรภูมิ หรือยกย่องเชิดชูทหารจนเกินพอดี แต่เป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กอ่านได้อย่างบันเทิงและให้แง่คิดสอนใจ การเล่าเรื่องถึงขั้นตีบททหารเรือคนหนึ่งเลี้ยงไว้ หรือเรื่องความรักของพี่สาวกับน้องชาย ฯลฯ ที่เห็นได้จากงานเขียนของโจะอิจิ ไม่มีลักษณะการนำเสนอภาพสีสันของสงคราม ซึ่งเป็นจุดที่แตกต่างจากงานเขียนของมิเมะอิและฮิโระซุเกะ

โอฟูจิ มิกิโอะเขียนบทความเกี่ยวกับมุมมองของโจะอิจิที่มีต่อ “ความตาย” สรุปความได้ว่า โจะอิจิคิดว่าการแบ่งแยกว่าวรรณกรรมขึ้นใดเหมาะสำหรับผู้ใหญ่ หรือขึ้นใดเหมาะสำหรับเด็กนั้น คือการใช้ภาพของความตายผูกโยงชีวิตของผู้ใหญ่กับเด็ก สิ่งสำคัญที่เขาต้องการถ่ายทอดผ่านความตายของตัวละครเด็ก คือการที่เด็กมีความสามารถยอมรับและปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าผู้ใหญ่ ภาพความตายที่งดงาม หรือแนวคิดการกลับสู่ธรรมชาติในวรรณกรรมของเขาทำให้เห็นได้ว่า ผลงานของโจะอิจิคือวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มี

¹³ 山中恒 (2010) 『戦時児童文学論』 大月書店 (pp. 332-333)

ลักษณะของ Humanism Literature¹⁴ ภาพของความตายที่ปรากฏในงานของเขา เช่น เรื่อง “เด็กที่กลับสู่ผืนดิน” (土に帰る子) เล่าถึงตัวละครเอกเป็นเด็กผู้หญิงอายุ 4 ขวบ จากสุดท้ายกล่าวว่า

おかあさんの声が聞こえたような気がしましたが、よっちゃんはニコニコしながら、もう水のしぶきの中におりました。
「よっちゃんは、ずいぶん遠いところへ来たでしょう。」
ยตจังรู้สึกเหมือนได้ยินเสียงของแม่

เธอเดินยิ้มพลางเดินไปข้างหน้า จนตัวแช่ในแม่น้ำ “ยตจังมาไกลมากเลยใช่ไหม
จะแม่...”

นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมอีกหลายเรื่องที่ตัวละครซึ่งเป็นเด็กนั้นต้องพบกับความตาย แต่ภาพความตายนั่นงดงามและน่าประทับใจ โจะอิจิเองก็เคยพูดถึงการถูกผู้อ่านหักว่าเขามักเขียนเรื่องที่ทำให้เด็กตาย เขาไม่ได้ต้องการให้ผู้อ่านสงสารหรือเวทนากับความตายนั่น แต่อยากให้เห็นว่าความตายก็คือการกลับคืนสู่ธรรมชาติ เหมือนการเหี่ยวแห้งของใบไม้ใบหญ้า เขายังกล่าวว่า “การสูญเสียชีวิตอันเยาว์วัยนั้นเป็นเรื่องเศร้า แต่ในอีกแง่หนึ่ง ผมรู้สึกว่าความร่าเริงเบิกบานที่เกิดจากการเข้าไปสัมผัสกับชีวิตของเด็กนั้นเป็นนิรันดร์”¹⁵ สำหรับโจะอิจิแล้ว ความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เด็กๆ ตายแล้วจะกลับคืนสู่ธรรมชาติ สู่ผืนดิน อาจกล่าวได้ว่า โจะอิจิไม่ได้ต้องการสร้างภาพความงดงามของสงคราม แต่สงครามเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เขาสร้างสรรค์งานด้วยมุมมองที่สะท้อนภาพความงามของความตาย วรรณกรรมของเขาถูกนำไปจัดอยู่ในกลุ่มปลูกใจเยาวชนในระหว่างสงครามก็จริง แต่เช่นเดียวกับ “ทุ่งดอกกุหลาบ” ของมิเมะชิ ผลงานหลายชิ้นของโจะอิจิก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กที่เหมาะสมกับการนำเสนอมุมมองของผู้สูญเสียหลังจากที่สงครามผ่านพ้นไป

5. วรรณกรรมสำหรับเด็กหลังสงคราม จากการปลูกใจสู่การทบทวน

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติในค.ศ.1945 สหรัฐอเมริกาได้เข้ามาจัดการระบบการศึกษาของญี่ปุ่นใหม่ทั้งหมด รัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการการศึกษา

¹⁴ 大藤幹夫 (1971) 「坪田譲治における〈死〉のイメージ」、国文学 11 号 特集—児童文学の魅惑

¹⁵ อ้างอิงจากบทความของโอฟูจิ มิกิโอะ 大藤幹夫 (1971) 「坪田譲治における〈死〉のイメージ」、国文学 11 号 特集—児童文学の魅惑

โดย GHQ (General Head Quarters-ศูนย์บัญชาการกองกำลังฝ่ายสัมพันธมิตร) ออกประกาศให้แต่ละโรงเรียนดูแลแบบเรียนให้เป็นไปตามข้อควรปฏิบัติเมื่อสงครามยุติโดยระบุ “สิ่งที่ควรลบออก” ทำให้เกิดแบบเรียนที่เรียกว่า “ซุมินูริเคียวกะโฌ” (墨塗り教科書) คือการใช้หมึกสีดำขีดทับลงบนข้อความที่ไม่เหมาะสมในหนังสือเรียน เด็กๆ ต้องขีดหมึกดำหรือฉีกตรงเนื้อหาที่เกี่ยวกับการสรรเสริญจักรพรรดิ ทหาร การพลีชีพเพื่อชาติ ข้อความปลุกใจต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือเรียนด้วยตัวเอง เป็นการตอกย้ำว่าสิ่งที่พวกเขาเคยถูกสั่งสอน เคยเชื่อมาตลอดนั้นไม่ถูกต้อง นายพลแมค อาร์เธอร์ (General Mac Arthur) ประกาศ “คำสั่งปฏิรูปครั้งใหญ่ 5 ประการ”¹⁶ คือ (1) ปลดปล่อยสตรีด้วยการให้สิทธิเลือกตั้ง (2) สนับสนุนการก่อตั้งสภาแรงงาน (3) ระบบการศึกษาที่เป็นอิสระมากขึ้น (4) ยกเลิกองค์การที่ปรึกษาลับ (5) ปรับหน่วยงานด้านเศรษฐกิจให้เอกชนดำเนินการ นโยบายนี้ทำให้การเมืองญี่ปุ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในด้านการปฏิบัติ นอกเหนือจากที่ GHQ สั่งการโดยตรงแล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นเองก็ได้ออกมาตราการต่างๆ เพื่อตอบสนองนโยบายดังกล่าวมากมายด้วย ครูอาจารย์ที่มีแนวคิดเสรีนิยมและต่อต้านระบบการปกครองโดยทหารที่เคยถูกปลดออกหรือพักงานในสมัยสงครามได้กลับมาปฏิบัติหน้าที่ใหม่ กล่าวได้ว่าการศึกษาที่เน้นการสร้างภาพความงามของสงครามหรือการปลุกใจเยาวชนให้นิยมทหารได้ถูกล้มเลิก แต่หนังสือเรียนยังคงเป็นเครื่องมือที่รัฐใช้เพื่อสร้างแนวคิดที่เป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชาติ

นอกเหนือจากบทบัญญัติเกี่ยวกับการกำจัดสิ่งตีพิมพ์ที่มีเนื้อหาสนับสนุนการทหารแล้ว ยังมีประกาศเกี่ยวกับการปรับปรุงหนังสือสำหรับเด็กในค.ศ.1945 มีใจความส่วนหนึ่งว่า “ส่วนที่ควรกำจัด เช่น ขนาดอักษรที่เล็กไป การใช้สีส้น การลงโฆษณาขนาดใหญ่ การลงชื่อผู้สนับสนุน ภาพประกอบที่น่ารังเกียจ การ์ตูนและคำพูดที่เลวร้าย เนื้อหาป่าเถื่อนรุนแรง ความเจ็บปวดหรืออาการป่วยที่เกินพอดี การพรรณนาความรักชายหญิงในนวนิยายสำหรับเด็กสาว”¹⁷ การปฏิรูประบบวรรณกรรมสำหรับเด็กหลังสงครามนี้ สะท้อนให้เห็นปฏิกิริยาต่อต้านการนำเสนอความงามของสงครามและการปลุกใจเยาวชนให้นิยมทหารได้ชัดเจน

หลังสงครามในปี 1946 นิตยสารโฌเน็นคุระบุเปลี่ยนชื่อเป็นใช้อักษรคะตะกะนะแต่อ่านเสียงเดิม (少年クラブ) กองบรรณาธิการเปลี่ยนใหม่ทั้งหมดเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสงครามและยังตีพิมพ์นิตยสารรายเดือนออกมาต่อเนื่องเป็นจำนวนถึง 611 ฉบับ แต่เมื่อ ค.ศ.

¹⁶ 水島吉隆 (2010) 『写真で読む昭和史 占領下の日本』日本経済新聞出版社、(p54)

¹⁷ 山中恒 (2010) 『戦時児童文学論』大月書店 (pp. 62-65)

1962 ไม่สามารถทำตลาดแข่งขันกับนิตยสารและการ์ตูนรายเดือนที่ออกใหม่ภายหลังได้จนต้องปิดตัวลง คำอ้ำลาที่บรรณาธิการเขียนไว้ในฉบับสุดท้ายมีใจความส่วนหนึ่งว่า “ขอให้ทุกคนที่จะแบกประเทศญี่ปุ่นยุคใหม่ไว้บนบ่าต่อไป เข้มแข็ง ร่าเริง กล้าทำสิ่งที่ถูกต้อง เติบโตขึ้นเป็นคนที่ยิ่งใหญ่ ขออ้ำลาด้วยคำอวยพรจากใจให้ทุกคนแจ่มใสและมีสุขภาพดี” ชุกิยะมะ อะกิระ (杉山亮 2004) ผู้รวบรวมเรื่องในคอลัมน์ข่าวชั้นของนิตยสารฉบับนี้ แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “โฉมหน้าคุระบุเป็นนิตยสารที่ผลิตด้วยแนวคิด” สนุกและเป็นประโยชน์” ผ่านความอ่อนวายเป็นของสังคมตั้งแต่สมัยไทโอะจนถึงโอมะ บางครั้งลงเรื่องที่ทำได้ๆ หัวเราะ ร้องไห้ ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปในโลก แม้บางมุมจะถูกนำมาใช้ในระหว่างสงคราม แต่ก็ยังเป็นนิตยสารที่ร่วมเดินเคียงคู่กับเด็กๆ มาตลอด ผู้สูงอายุในปัจจุบันจำนวนมากที่ยังรู้สึกชอบคุณว่าในสมัยเด็กนั้นพวกเขาได้มีฝันดีเพราะอ่านนิตยสารนี้”¹⁸ สงครามคร่าชีวิตและทรัพย์สินไปมากมาย ชาวญี่ปุ่นมีสภาพบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจ ผู้คนจำนวนมากรู้สึกอ่อนล้าเกินกว่าจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ กระนั้นสำหรับเด็กๆ แล้ว แม้จะต้องประสบความทุกข์และเรื่องเศร้าใจ แต่พวกเขาจะพยายามหาบางมุมที่ทำให้ตัวเองเพลิดเพลินได้ นิตยสารสำหรับเด็กถูกเข้าควบคุมเนื้อหา ทำให้มีการนำเสนอภาพความงามของสงครามและปลุกใจเยาวชนในช่วงหนึ่งจริง แต่บางส่วนของวรรณกรรมสำหรับเด็กและคอลัมน์ข่าวชั้น แสดงให้เห็นแนวคิดความหวังดีต่อเด็กของผู้เขียนและบรรณาธิการที่สอดแทรกอยู่

ช่วงหลังค.ศ.1950 การพัฒนาการศึกษาหลังสงครามที่เรียกกันว่า “การศึกษาใหม่” (新教育) ดำเนินไปด้วยหลักการคือ “ความอิสระ ความสงบ และความเป็นประชาธิปไตย”¹⁹ วงการวรรณกรรมสำหรับเด็กยังเป็นที่นิยมและคาดหวังจากสังคม การสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงานเพื่อเด็ก นับจากยุคของนิตยสาร “อะกะอิโทริ” แนวคิดและวิธีการนำเสนอเกี่ยวกับนิทานมีการทบทวนอยู่เสมอ วรรณกรรมสำหรับเด็กยุคใหม่เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในปี 1959 มีผลงานแนวนวนิยายเรื่องยาวแนวแฟนตาซี เช่น “เมืองเล็กๆ ที่ไม่มีใครรู้จัก” “อินุอิโตะมิโกะ” หรืออื่นๆ ของชะโต ชะโตะรุ (佐藤さとる) จีกรูปแบบเดิมของนิทานเรื่องสั้นๆ สมัยมิเมะอิ หรืออิโระซุเกะ ออกมา

แต่สำหรับนักเขียนที่ผ่านประสบการณ์สงครามมานั้น พวกเขารู้สึกว่าจำเป็นต้องถ่ายทอดเรื่องปัญหาของสงครามและโครงสร้างสังคมที่ก่อให้เกิดสงครามได้สู่เด็กๆ ภายใต้

¹⁸ 杉山亮 (2004) 『のどかで懐かしい 『少年倶楽部』 の笑い話』 講談社 (p. 262)

¹⁹ 柴田義松、斉藤利彦 (2005) 『教育史』、学文社 (p. 132)

กระแสการสนับสนุนแนวคิดประชาธิปไตย “สมาคมนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็ก” (日本児童文学者協会) ก่อตั้งขึ้น การรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายของนักเขียน ส่วนหนึ่งเกิดจากความรู้สึกเสียใจที่ความเป็นเสรีถูกครอบงำในสมัยสงคราม²⁰ โอะซะวะะ มิเมะอิดำรงตำแหน่งเป็นประธานสมาคมคนแรก กิจกรรมต่างๆ ของสมาคมสนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงานของนักเขียนรุ่นใหม่ๆ และสร้างความนิยมและการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทั้งเด็กและครูผู้สอน

6. บทสรุป

สังคมญี่ปุ่นในยุคสงครามมีบรรยากาศเอื้อต่อการเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กโดยมีรัฐสนับสนุนด้วยวัตถุประสงค์คือสร้างแรงจูงใจให้เด็กรักชาติและนิยมทหาร นิตยสารสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีเนื้อหาปลูกใจตามนโยบายของรัฐเฟื่องฟู นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กต่างสร้างสรรค์งานเขียนมากมาย ซึ่งแม้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับการทหารหรือสงคราม แต่ด้วยอุดมการณ์และแนวคิดที่มุ่งมั่นทำงาน “เพื่อเด็ก” ของพวกเขา ทำให้ผลงานเป็นที่ยอมรับทางวรรณศิลป์และการปลูกฝังให้เด็กสร้างจินตนาการของตนเอง วรรณกรรมสำหรับเด็กจึงมีคุณค่าไม่ใช่เพราะมีเนื้อหาสรรเสริญสงคราม การถูกควบคุมระบบการศึกษาของญี่ปุ่นด้วยการลบเนื้อหาในหนังสือเรียนที่ถูกมองว่าส่งเสริมการทหารหลังสงครามยุติสร้างความสับสนต่อเด็กๆ ว่าสิ่งที่พวกเขาเคยถูกสอนให้เชื่อมาตลอดนั้นผิด แต่จากการริเริ่มแนวคิดการสร้างสรรค์งานเพื่อเด็กประกอบกับความพยายามดิ้นรนของนักเขียนเพื่อให้งานวรรณกรรมสำหรับเด็กอยู่รอดในระหว่างสงคราม ทำให้แนวคิดและอุดมการณ์ยังคงได้รับการสืบทอดต่อไปจนถึงปัจจุบัน สามนักเขียนคือ โอะซะวะะ มิเมะอิ (小川未明 1882-1961) ฮะมะดะ ฮิโระซุเกะ (浜田広介 1893-1973) ทซุโบะตะ โจะอิจิ (坪田譲治 1890-1982) ที่ได้ยกตัวอย่างมากกล่าวถึงในบทความนี้ ต่างมีผลงานตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องในระหว่างสงคราม การต่อสู้กับอำนาจรัฐด้วยการโอนอ่อนผ่อนตาม นำเรื่องราวที่เกี่ยวกับสงครามมาเขียนอย่างงดงามนั้น แท้จริงคือการต่อรองด้วยการแฝงความหมายที่ลึกซึ้งของการมีชีวิตและสันติภาพ ลักษณะเฉพาะทางการประพันธ์ของพวกเขาทำให้เกิดวรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีคุณค่าและเป็นแรงบันดาลใจให้นักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กรุ่นหลังสืบมา

²⁰ 鳥越信 (2006) 『はじめて学ぶ日本児童文学史』 ミネルヴァ書房 (p.296)

บรรณานุกรม

ยุพา คลังสุวรรณ (2004) ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, สำนักพิมพ์มติชน.

上野瞭(1974)『ネバーランドの発想 児童文学の周辺』すばる書房

大藤幹夫(1971)「坪田譲治における〈死〉のイメージ」、国文学 11 号 児童文学の魅惑

山中恒(2010)『戦時児童文学論』大月書店

柴田義松、斉藤利彦(2005)『教育史』、学文社

鈴木三重吉(1982)『鈴木三重吉全集 第五卷』岩波書店

杉山亮(2004)『のどかで懐かしい 『少年倶楽部』の笑い話』講談社

鳥越信(2006)『はじめて学ぶ日本児童文学史』ミネルヴァ書房

長谷川潮(1995)『日本の戦争児童文学』日本児童文化史研究会、九山社

水島吉隆(2010)『写真で読む昭和史 占領下の日本』日本経済新聞出版社

小川未明(1951)『小川未明童話集』新潮社

ภาคผนวก

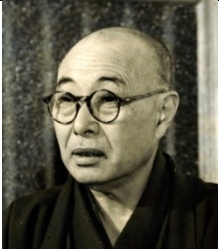
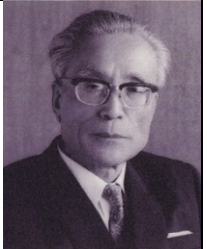
ประวัติย่อของนักเขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กในบทความนี้

- 1) อิวะยะ ซะสะนะมิ(巖谷小波) เกิด 6 มิ.ย.1872 เมืองโตเกียว ชื่อจริงคือ ทะกะโอะ(孝雄) สมัยเด็กบิดาคาดหวังให้เรียนแพทย์ แต่ไม่ชอบเริ่มสนใจวรรณกรรมจากการอ่านหนังสือที่พี่ชายที่ศึกษาอยู่ที่เยอรมันส่งมาให้ ผลงานชิ้นแรก “โคะกะเนะมะรุ” ทำให้เกิดกระแสใหม่ของวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นสำหรับเด็ก เขามีผลงานตีพิมพ์ในนิตยสารเด็กและเยาวชนมากมาย ทั้งเรื่องแปล เรื่องเล่าเดิมแต่งใหม่ และเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ เนื้อเรื่องที่มีผจญภัยผาดโผนทำให้เด็กๆ ประทับใจจนเรียกเขาว่า “คุณลุงเล่านิทาน”
- 2) โอะงะวะะ มิเมะจิ (小川未明) เกิด 7 เม.ย.1882 พื้นเพเป็นชาวจ.นิงะตะ จบการศึกษาด้านวรรณกรรมอังกฤษจากมหาวิทยาลัยวาเซดะ เขาเริ่มเขียนจาก Neo-romantism มีช่วงหนึ่งที่เข้าร่วมเป็นหนึ่งในนักเขียนวรรณกรรมชนชั้นกรรมาชีพ(プロレタリア児童文学)

แต่ผลงานช่วงหลังมักเป็นแนวชีวิตจริง หลังสงครามเขาต้องประสบกับทั้งการยกย่องและการถูกประณาม

- 3) ทซุโบตะ โจะอิจิ(坪田譲治) เกิด 3 มี.ค.1890 ชาวจ.โอกายามะ จบการศึกษาด้านวรรณกรรมอังกฤษจากมหาวิทยาลัยวาเซดะ เขาแจ้งเกิดในฐานะนักเขียนในวงการวรรณกรรมสำหรับเด็กจากเรื่อง “เรื่องเล่าของคัปปะ” ในนิตยสารอะกะอิโตะริ จากนั้นก็สร้างสรรค์ผลงานมากมาย งานเขียนที่ดัดแปลงจากนิทานพื้นบ้านเดิมก็ไม่น้อย เป็นแนวทางต่อนักเขียนรุ่นหลังต่อมา ลักษณะพิเศษของผลงานของเขาคือการเล่าเรื่องจากจิตใจเด็กที่มองชีวิตในแง่ดี มีความสมจริง บางครั้งเขาเขียนทั้งนวนิยายและนิทานสำหรับเด็กโดยใช้โครงเรื่องเดียวกัน และยังมีการนำแนวคิดตะวันตกมาผสมผสานในงานด้วย
- 4) ฮะมะดะ ฮิโรชิรุเกะ (浜田広介) เกิด 25 พ.ค.1893 ชาวจ.ยามากาตะ จบการศึกษาด้านวรรณกรรมอังกฤษจากมหาวิทยาลัยวาเซดะ ผู้บุกเบิกวงการหนังสือสำหรับเด็กเล็ก งานเขียนแบ่งเป็นแนวแฟนตาซี และแนวนิทานพื้นบ้าน มักเล่าเรื่องความตึงเครียดและความรัก นิยมใช้กลวิธีแบบกวีนิพนธ์ที่มีจังหวะจะโคนชัดเจน

ภาพถ่ายของนักเขียนที่ยกมาเป็นกรณีศึกษา

 ซะสะนะมิ 巖谷小波 http://www.lib.city.minato.tokyo.jp/yukari/j/man-detail.cgi?id=10	 มิเมะจิ 小川未明 http://book.asahi.com/booknews/update/2012110400007.html	 โจะอิจิ 坪田譲治 http://www.libnet.pref.okayama.jp/mmhp/kyodo/person/tsubota/TSUBOTA.HTM	 ฮิโรชิรุเกะ 浜田広介 http://okibun.jp/raireki/
--	---	---	---

การวิเคราะห์ความหมายของคำกริยาและสำนวนเกี่ยวกับ«การฟัง»

เปรียบเทียบภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น

A Comparative Semantic Analysis of Verb and Idioms

Related to«Sense of hearing»in Thai and Japanese

สุนทรี คันธรรมพันธ์¹

1. บทคัดย่อ

“สำนวน” คือ กลุ่มคำที่ความหมายโดยรวมต่างจากความหมายของแต่ละคำในกลุ่มคำนั้น ซึ่งถ้าแปลตรงตัวจะไม่สามารถสื่อความหมายได้ เช่น 耳を傾ける ไม่ได้แปลว่า “จับหูให้เอียง” 耳を澄ます ไม่ได้แปลว่า “ทำหูให้สะอาด” ความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรม (Online Japanese Thai Dictionary (www.jtdic.com)) จะใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันมาอธิบาย เช่น「耳を傾ける」แปลว่า “ตั้งใจฟัง”, 「耳を澄ます」แปลว่า “เงี่ยหูฟัง, ฟังอย่างตั้งอกตั้งใจ” โดยไม่ได้อธิบายให้เห็นความแตกต่างกันทางความหมายของแต่ละสำนวน สำนวนภาษาไทย เช่น หูฟัง, เงี่ยหู ก็เช่นเดียวกัน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ระบุว่า “หูฟัง” หมายถึง “เอาใจใส่, อยากฟัง, อยากรู้” “เงี่ยหู” หมายถึง “เอียงหูฟังให้ถนัด, ตั้งใจฟัง” ซึ่งการให้คำจำกัดความเช่นนี้ ยังไม่สามารถทำให้เข้าใจความแตกต่างทางความหมายได้ชัดเจน การศึกษาครั้งนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความแตกต่างทางความหมายของคำกริยาและสำนวนเกี่ยวกับ “การฟัง” และ เปรียบเทียบคำกริยาและสำนวนเกี่ยวกับ “การฟัง” ระหว่างภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่นว่ามีลักษณะทางความหมาย (Semantic features) ที่แตกต่างกันหรือไม่

แนวความคิดที่ประยุกต์ใช้ในการวิจัยนี้ คือ ทฤษฎีการจัดกลุ่มความหมาย (Semantic fields)⁽¹⁾ เพื่อรวบรวมคำให้อยู่ในกลุ่มความหมายเดียวกัน และการวิเคราะห์หรือรากลักษณะ (Componential Analysis)⁽²⁾ เพื่อศึกษาลักษณะย่อยทางความหมายที่ใช้จำแนกความแตกต่างระหว่างคำและสำนวนต่าง ๆ

ผลการศึกษาพบว่า ในการพิจารณาความหมายของคำกริยาและสำนวนเกี่ยวกับ “การฟัง” ทั้งในภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นจะต้องคำนึงถึงลักษณะทางความหมาย 4 ประการ คือ 1) การใช้อวัยวะหู 2) การเน้นการกระทำ 3) การเน้นผลของการกระทำ 4) การแสดง

¹ นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยโตโยนา

เจตนาที่จะกระทำ ซึ่งการแยกแยะลักษณะย่อยทางความหมายนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการให้คำจำกัดความที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและผู้เรียนภาษาไทยชาวญี่ปุ่นสามารถเลือกใช้คำและสำนวนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

2. บทนำ

2.1 ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

สำนวน คือกลุ่มคำที่ความหมายโดยรวมต่างจากความหมายของคำแต่ละคำในกลุ่มคำนั้นมารวมกัน (Miyaji (宮地 1982), Ito (伊藤 1989)) Muraki (村木 1985) กล่าวว่า สำนวนมี “คุณลักษณะเฉพาะของคำ” หมายความว่า ไม่ว่าสำนวนจะประกอบด้วยคำหรือกลุ่มคำตั้งแต่สองคำหรือไม่ สำนวนจะมีลักษณะทั้งรูปทางไวยากรณ์และความหมายเฉพาะซึ่งเทียบเท่ากับคำศัพท์คำหนึ่ง จากคุณลักษณะเช่นนี้จะพบว่าสำนวนสามารถแทนที่ด้วยคำศัพท์ธรรมดาได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1a) 和田社長は、いつも、ニュースに耳をすましている。(『毎日が日曜日』238)

(1b) 和田社長は、いつも、ニュースに耳を傾けている。

(1c) 和田社長は、いつも、ニュースを聞いている。

ตัวอย่าง (1) ข้างต้น ทั้งสำนวน「耳を澄ます」、「耳を傾ける」และคำกริยา「聞く」เป็นกิจกรรมที่ใช้อวัยวะหูและมี “ลักษณะทางความหมายร่วมกัน” 「共通の意味特徴」ได้แก่「การฟัง」(เครื่องหมาย《 》แสดง “ลักษณะทางความหมายที่มีร่วมกัน” ซึ่งทั้ง「耳を澄ます」、「耳を傾ける」และ「聞く」มี “กลุ่มความหมาย” 「語の場」เดียวกัน ตัวอย่างสำนวนหรือคำอื่นที่จัดอยู่ใน「การฟัง」เดียวกันนี้ได้แก่ 耳にする, ได้ยิน เป็นต้น Ishida (石田 2001) ได้วิเคราะห์ความหมายของสำนวนและกริยาที่มีลักษณะทางความหมาย「การฟัง」ร่วมกัน ได้แก่「耳を澄ます」、「耳を傾ける」และ「聞く」โดยมีจุดประสงค์เพื่อหาหลักเกณฑ์ทางความหมายย่อยที่ใช้แยกความหมายของทั้งสามออกจากกัน

ในภาษาไทยก็มีสำนวนและกริยา「การฟัง」โดยเฉพาะที่จัดอยู่ในกลุ่มความหมายเดียวกับ 耳を傾ける、耳を澄ます ได้แก่ หูฟัง และ เงี่ยหู พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ระบุว่า “หูฟัง” หมายถึง “เอาใจใส่ อยากฟัง อยากรู้” “เงี่ยหู” หมายถึง “เอียงหูฟังให้ถนัด, ตั้งใจฟัง” ซึ่งการให้คำจำกัดความเช่นนี้ ยังไม่สามารถทำให้เข้าใจความแตกต่างทางความหมายได้ชัดเจน การศึกษาครั้งนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความแตกต่างทางความหมายของคำกริยาและสำนวนเกี่ยวกับ “การฟัง” และ เปรียบเทียบคำกริยา

และสำนวนเกี่ยวกับ«การฟัง»ระหว่างภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่นว่ามีลักษณะทางความหมาย (Semantic features) ที่แตกต่างกันหรือไม่

บทความนี้สนใจศึกษาสำนวนและกริยาที่มีลักษณะทางความหมาย «การฟัง» ที่มีคำศัพท์อวัยวะหูเป็นองค์ประกอบ ในที่นี้จะทดลองศึกษาสำนวนที่มีลักษณะทางความหมาย «การฟัง» เกี่ยวข้องกับหูในภาษาไทย โดยใช้กรอบการวิจัยของ Ishida (石田 2001) ที่ใช้ในการวิเคราะห์สำนวนภาษาญี่ปุ่น แล้วจึงนำผลการวิเคราะห์ของภาษาไทยมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ในภาษาญี่ปุ่นของ Ishida

2.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

2.2.1 ทบทวนงานวิจัยภาษาญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ความหมายของสำนวนและกริยาที่มีลักษณะทางความหมาย «การฟัง» ได้แก่งานวิจัยของ Ishida (石田 2001) เป็นหลัก คำกริยาและสำนวนภาษาญี่ปุ่นที่เป็นตัวอย่างในงานวิจัยนี้ได้แก่ 聞く、耳を傾ける、耳を澄ます

2.2.2 คัดเลือกสำนวนในภาษาไทยที่มีความหมายใกล้เคียงกับ 耳を傾ける、耳を澄ます มากที่สุด จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542 โดยคัดเลือกจากสำนวนที่มี “หู” เป็นองค์ประกอบเพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับกริยา “ฟัง” จากสำนวนที่มี “หู” เป็นองค์ประกอบทั้งหมด 24 สำนวน พบว่ามีเพียง 2 สำนวนที่มีความหมายใกล้เคียงกับ 耳を傾ける、耳を澄ます ได้แก่ “หูฟัง” และ “เงี่ยหู”

2.2.3 วิเคราะห์อรรถลักษณะ (Componential Analysis) ในส่วนของภาษาไทยตามกรอบการวิจัยของ Ishida (石田 2001) กล่าวคือ วิเคราะห์อรรถลักษณะของ “หูฟัง” “เงี่ยหู” และ “ฟัง” ที่ละคู่ เพื่อจำแนกลักษณะย่อยทางความหมายออกมาโดยการเปรียบเทียบประโยคตัวอย่างเพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่าง โดยใช้การทดสอบด้วยการแทนที่ (置き換えのテスト), การทดสอบโดยพิจารณาจากการปรากฏร่วมกับวิเศษณ์ (วลี) ((副詞(句)との共起のテスト) เป็นต้น

2.2.4 เปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ของคำกริยาและสำนวนเกี่ยวกับ “การฟัง” ในภาษาไทยจากข้อ 2.2.3 กับการจำแนกอรรถลักษณะของ 聞く、耳を傾ける、耳を澄ます ในภาษาญี่ปุ่นจากงานของ Ishida

การนำเสนอของบทความนี้จะเริ่มจากการสรุปงานวิจัยของ Ishida (石田 2001) ในการเปรียบเทียบสำนวน「耳を傾ける」「耳を澄ます」และกริยา「聞く」จากนั้นจะนำเสนอผลการวิเคราะห์การเปรียบเทียบสำนวน “หูฟัง” “เงี่ยหู” และกริยา “ฟัง” ในภาษาไทย และ

สุดท้ายจะเปรียบเทียบความหมายของ 《การฟัง》 ระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น ทั้งนี้ได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ให้มีความหมายดังนี้ 1) ไม่มีเครื่องหมายกำกับ หมายถึง สามารถพูดได้ หรือใช้พูดกันเป็นปกติ 2) △ หมายถึง เข้าใจความหมายแต่ปกติไม่พูด หรือเจ้าของภาษาไม่สามารถลงความเห็นได้แน่ชัดว่าพูดหรือไม่ 3) * หมายถึง ไม่พูด หรือไม่สามารถพูดได้

3. การเปรียบเทียบสำนวน「耳を傾ける」「耳を澄ます」และกริยา「聞く」

ในหัวข้อนี้จะสรุปจากงานวิจัยของ Ishida (石田 2001) ที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบสำนวน 「耳を傾ける」「耳を澄ます」และกริยา「聞く」ที่ละคู่

3.1 「耳を傾ける」และ「耳を澄ます」

「耳を傾ける」และ「耳を澄ます」ต่างมีความหมายตั้งใจฟังเสียง สามารถใช้แทนกันได้ดังตัวอย่าง⁽³⁾

(2a) 窓の下から聞こえてくる町の音に耳を傾けた。(石田 2001:161)

(2b) 窓の下から聞こえてくる町の音に耳を澄ました。

แต่ไม่ใช่ว่าทั้งสองสำนวนจะสามารถใช้แทนกันได้เสมอ ดังตัวอย่าง (3a) และ (3b) 「耳を傾ける」สามารถใช้ได้ แต่「耳を澄ます」เข้าใจความหมายได้แต่ปกติไม่พูด

(3a) 河野弁護士は、財前の言葉に耳を傾けながら、時々、手帳にメモし、…
(『白い巨塔』下 273)

△ (3b) 河野弁護士は、財前の言葉に耳を澄まししながら、時々、手帳にメモし、…

ตัวอย่างทั้งสองใน (3) ต่างแสดงความหมายว่า ทนายความโคโนะขณะที่ตั้งใจฟังเรื่องที่คุนิไซเซ็นพูด จดบันทึกไปพลาง ส่วนความแตกต่างของ (3a) และ (3b) คือ ความสัมพันธ์ระหว่าง「耳を澄ます」และ「メモする」ใน (3b) ไม่ชัดเจนเท่ากับความสัมพันธ์ระหว่าง「耳を傾ける」กับ「メモする」ใน (3a) กล่าวคือ (3a) มีความหมายชัดเจนว่าทนายความโคโนะจดบันทึกคำพูดของคุนิไซเซ็นในระหว่างที่กำลังตั้งใจฟัง(คำพูดของคุนิไซเซ็น) แต่ (3b) ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเรื่องที่จดบันทึกนั้นเป็นคำพูดของคุนิไซเซ็นที่กำลังพยายามฟังอยู่หรือไม่ เนื่องจาก「耳を澄ます」ทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นการตั้งใจฟังคำพูดของคุนิไซเซ็นซึ่งอาจจะได้ยินหรือไม่ได้ยินก็ได้ ในระหว่างที่พยายามฟังคุนิไซเซ็น(ให้ได้ยิน)นั้น มีการจดบันทึกสิ่งที่จดบันทึกนั้นจึงอาจจะเป็นเรื่องที่คุนิไซเซ็นพูดหรือไม่ก็ได้ นั่นคือ「耳を澄ます」ใช้กับ

เสียงที่มาถึงโสตประสาทอย่างแท้จริงหรือไม่ก็ได้ กล่าวได้ว่า「耳を澄ます」แสดงการตั้งใจพยายามที่จะฟังให้ได้ยินเสียง แต่「耳を傾ける」แสดงการตั้งใจฟังเสียงหรือเนื้อหาที่มาสู่โสตประสาทแล้ว ตัวอย่างต่อไปนี้จะแสดงความหมายเมื่อใช้ร่วมกับวิเศษณ์ 本気

(4a) …笹竹中尉は我々の陳情には本気で耳を傾けようとしなかった。(『黒い雨』172)

* (4b) …笹竹中尉は我々の陳情には本気で耳を澄まそうとしなかった。

ตัวอย่าง (4a) แสดงความหมายว่าร้อยโทซาซาทากะไม่พยายามตั้งใจฟังและทำความเข้าใจเนื้อหาในข้อร้องเรียนของพวกเราอย่างจริงจัง จาก (4a) แสดงให้เห็นว่า「耳を傾ける」ใช้กับการตั้งใจฟังเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ได้ยินรับรู้มาถึงโสตประสาท ส่วน (4b)「耳を澄ます」ใช้กับการตั้งใจฟังที่ไม่ครอบคลุมถึงเนื้อหาหรือเรื่องราว จึงไม่สามารถใช้ร่วมกับวิเศษณ์ 本気(อย่างจริงจัง) ได้ ความหมายไม่สอดคล้องกัน

อาจกล่าวได้ว่า ทั้ง「耳を傾ける」และ「耳を澄ます」ต่างเป็นสำนวนแสดงการตั้งใจในการฟังเหมือนกัน ต่างกันที่จุดที่มุ่งให้ความสนใจต่างกันไป คือมุ่งให้ความสนใจไปที่“ขั้นตอน” โดนั้นเอง「耳を傾ける」เน้นการมุ่งสนใจฟังไปที่ขั้นตอนเมื่อเสียงนั้นเข้าสู่โสตประสาทแล้ว แต่「耳を澄ます」เน้นการมุ่งสนใจฟังไปที่ขั้นตอนก่อนโสตประสาทจะรับรู้เสียงนั้นจริง ลองพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้

(5a) 花子は耳を澄まして太郎の話を聞いた。(石田 2001:163)

△(5b) 花子は耳を傾けて太郎の話を聞いた。

「耳を澄ます」ใน (5a) สามารถใช้ได้อย่างเป็นธรรมชาติ ตัวอย่าง (5a) ใช้รูป ～て แสดงการกระทำสองอย่างที่ต่อเนื่องกันไป จาก「耳を澄ます」ทำกริยาต่อเนื่องไปสู่「聞く」นั่นหมายความว่า กริยาสองคำนี้แสดงการกระทำสองอย่างที่แตกต่างกัน 「聞いた」แสดงความหมายว่าฮานาโกะได้รับรู้ความหมายจากคำพูดของทาโร (เน้นผลของการกระทำ) ส่วน「耳を澄まして」แสดงความหมายว่าฮานาโกะให้ความสนใจและตั้งใจฟังเสียงของทาโร (ซึ่งอาจอยู่ไกลและแผ่วเบา) (เน้นการกระทำ)

แต่การใช้「耳を傾ける」ใน (5b) เป็นภาษาที่ไม่ค่อยเป็นธรรมชาตินัก จากการที่「耳を傾ける」และ「聞く」ต่างแสดงการหมายถึงการรับรู้เสียงที่เข้าสู่โสตประสาทแล้ว คือ เน้นผลของการกระทำ ตัวอย่าง (5b) ใช้รูป ～て แสดงการกระทำสองอย่างที่ต่อเนื่องกันไป จาก「耳を傾ける」ทำกริยาต่อเนื่องไปสู่「聞く」ทั้งคู่ที่ข้อความส่วนหน้า「耳を傾ける」แสดงความ

ตั้งใจฟังและได้รวมความหมายว่าได้รับรู้เสียงที่ได้ยินแล้ว ยังกระทำการ「聞く」ในส่วนหลังตามมา จึงทำให้ความหมายซ้ำซ้อนกัน (redundant)

จากที่กล่าวมาจึงได้กำหนดอรรถลักษณะ (Semantic features) เป็น [การเน้นการกระทำ] ([เน้นกระทำ]) (意志重視) และ [การเน้นผลของการกระทำ] ([เน้นผล]) (結果重視) โดย「耳を澄ます」จะมีคุณสมบัติของอรรถลักษณะ [การเน้นการกระทำ] ([+เน้นกระทำ]) และไม่มีคุณสมบัติของอรรถลักษณะ [การเน้นผลของการกระทำ] ([-เน้นผล]) ส่วน「耳を傾ける」จะมีคุณสมบัติของอรรถลักษณะ [การเน้นผลของการกระทำ] ([+เน้นผล]) และไม่มีคุณสมบัติของอรรถลักษณะ [การเน้นการกระทำ] ([-เน้นกระทำ])

3.2 「耳を傾ける」และ「聞く」

ในหัวข้อนี้จะเปรียบเทียบระหว่างสำนวน「耳を傾ける」และกริยา「聞く」

「耳を傾ける」(6a) และ「聞く」(6b) สามารถใช้แทนที่กันได้ ต่างแสดงการกระทำที่เกี่ยวกับการฟัง

(6a) 河野弁護士は、財前の言葉に耳を傾けながら、時々、手帳にメモし、…
(= (3a))

(6b) 河野弁護士は、財前の言葉を聞きながら、時々、手帳にメモし、…

แต่ตัวอย่าง (7) สามารถใช้「聞く」ได้ แต่ใช้「耳を傾ける」แล้วไม่เป็นธรรมชาติ

(7a) 今朝は「一機北上しつつあり」と放送したが、毎日、夜となく昼となく聞く
同じような放送だから大して気にしていなかった。(『黒い雨』67)

△ (7b) …毎日、夜となく昼となく耳を傾ける同じような放送だから大して
気にしていなかった。

ตัวอย่าง (7a) แสดงการได้ยินเสียงของ “การกระจายเสียง” (放送) ซึ่งแน่นอนว่าไม่เกี่ยวข้องกับเจตนาของผู้กระทำการ (聞く) จึงทำให้ทราบว่า「聞く」มีลักษณะทางความหมายเป็น “ไม่มีเจตนาที่จะกระทำ” ส่วนตัวอย่าง (7b) สามารถใช้「耳を傾ける」แต่ใช้ได้ไม่เป็นธรรมชาติเท่ากับ (7a) และตีความต่างไปจาก (7a) นั่นคือ (7b) ดีความได้ว่าเพราะประธานของประโยคให้ความสนใจตั้งใจฟังการกระจายเสียงที่ประกาศเหมือนกันตลอดเช้าสายบ่ายเย็นอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวันเลยไม่ได้รู้สึกอะไร นั่นคือ「耳を傾ける」จะแสดงการกระทำที่แสดงเจตนาของการกระทำนั้นๆรวมอยู่ด้วย แต่ (7a) แสดงความหมายว่าเพราะได้ยินการกระจายเสียงที่ประกาศเหมือนกันตลอดเช้าสายบ่ายเย็นอยู่ทุกเมื่อเชิ้อวันเลยไม่ได้รู้สึกอะไร นั่นคือ「聞く」ใน (7a) จะแสดงการกระทำที่ไม่ได้แสดงเจตนาของการกระทำรวมอยู่ด้วย

- (8a) (親睦会で)たまたま故郷の話を聞いて急に懐かしくなった。(石田 2001:167)
- * (8b) (親睦会で)たまたま故郷の話を耳を傾けて急に懐かしくなった。
- (9a) その時、偶然ふじ子さんの婚約の話を聞いたんです。(石田 2001:167)
- * (9b) その時、偶然ふじ子さんの婚約の話を耳を傾けたんです。

คำวิเศษณ์「たまたま」(บังเอิญ) ใน (8) และ「偶然」(บังเอิญ) ใน (9) ทำให้ตีความ เหตุการณ์ทั้งสองว่าผู้กระทำกริยาของประโยคไม่มีเจตนาในการกระทำ ซึ่งคำวิเศษณ์นี้จะใช้ ร่วมกับกริยาที่ไม่แสดงเจตนาของประธาน อย่างในตัวอย่าง (8a) และ (9a) 「聞く」สามารถใช้ ร่วมกับ「たまたま」และ「偶然」ได้ นั่นคือ「聞く」เป็นการกระทำที่ไม่แสดงเจตนาของประธาน แต่「耳を傾ける」ไม่สามารถใช้ร่วมกับ「たまたま」และ「偶然」ได้ เนื่องจากมีลักษณะทาง ความหมาย [แสดงเจตนาที่จะกระทำ] ([+เจตนา]) (意図性)

จากข้างต้นพอจะกล่าวได้ว่า「聞く」สามารถแสดงการกระทำที่ไม่แสดงเจตนา นอกจากนี้ 「聞く」ยังสามารถแสดงการกระทำที่มีเจตนาของประธานได้เช่นเดียวกับ「耳を傾ける」ดัง ตัวอย่าง

- (10a) 「おかあさま、人間て小さい時にいい子でも、大きくなって、そんなふうに変わるものでしょうか」
さっきから二人の話をじっと聞いている母に、信夫はそうたずねた。
(『塩狩峠』278)

- (10b) …さっきから二人の話をじっと耳を傾けている母に、信夫はそうたずねた。

คำวิเศษณ์「じっと」(อยู่นิ่งๆ) สามารถใช้ร่วมกับกริยาลักษณะที่แสดงเจตนาในการกระทำได้ เท่านั้น ไม่สามารถใช้ร่วมกับกริยาที่ไม่มีเจตนาในการกระทำได้ จากตัวอย่าง (10b) จิっとสามารถใช้ร่วมกับ「耳を傾ける」ซึ่งมีอรรถลักษณะเป็น [+เจตนา] และจาก (10a) จิっとสามารถใช้ร่วมกับ「聞く」ได้ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า「聞く」มีลักษณะทางความหมาย [แสดงเจตนาที่จะกระทำ] ด้วย จาก (8a) (9a)「聞く」สามารถใช้ร่วมกับ たまたま และ 偶然 ได้ และตัวอย่าง (10a)「聞く」สามารถใช้ร่วมกับ จิっと ได้ จึงสรุปได้ว่า「聞く」มีอรรถลักษณะ [+เจตนา] ส่วน「耳を傾ける」จะมีอรรถลักษณะเป็น [+เจตนา]

3.3 「耳を澄ます」และ「聞く」

จากหัวข้อ 3.1 การเปรียบเทียบ「耳を澄ます」และ「耳を傾ける」ได้กำหนดอรรถลักษณะ [เน้นกระทำ] [เน้นผล] และหัวข้อ 3.2 เปรียบเทียบระหว่าง「耳を傾ける」และ「聞く」ได้กำหนดอรรถลักษณะ [เจตนา] เพื่อใช้จำแนกความหมาย ในหัวข้อนี้จะเปรียบเทียบระหว่าง「耳を澄ます」และ「聞く」

ลองพิจารณาตัวอย่างประโยคในข้อ (11) และ (12) นี้

- (11a) 河野弁護士は、財前の言葉に耳を傾けながら、時々、手帳にメモし、…
(= (3a), (6a))
- (11b) 河野弁護士は、財前の言葉を聞きながら、時々、手帳にメモし、…
- (12a) 二人は耳を澄ましたが、銃が井戸に沈む音をついに聞き取ることができ
なかった。(『八甲田山死の彷徨』248)
- * (12b) 二人は聞いたが、銃が井戸に沈む音をついに聞き取ることができな
かった。

จากตัวอย่าง (11) แสดงความหมายว่าคำพูดของคุณไซเซ็นเข้ามาสู่โสตประสาทการรับรู้
ของผู้กระทำกริยา(ทนายความโคโนะ) แล้ว คือ ทั้ง 耳を傾ける และ 聞く[+เน้นผล] จาก
ตัวอย่าง(12b) จะเป็นข้อความที่ยอมรับได้ยากเนื่องจาก「聞いた」และ「聞きとることはでき
なかった」เป็นข้อความที่มีความหมายขัดแย้งกัน กล่าวคือ「聞きとることはできなかった」มี
ความหมายว่า ไม่ได้ยินเสียง(ปืนที่จมลงสู่บ่อน้ำ) แต่การใช้「聞いた」(ซึ่งไม่ได้เน้นการกระทำ
แต่) เน้นผลของการกระทำว่าได้ยินเสียง รับรู้เสียงปืนที่จมลงสู่บ่อน้ำแล้ว จึงขัดแย้งกับ
ข้อความส่วนหลังที่ตามมาที่ระบุว่าไม่ได้ยินเสียง「聞きとることはできなかった」แต่ตัวอย่าง
(12a)「耳を澄ます」ไม่ได้มีความหมายรวมความว่าได้ยินเสียง (ปืนที่จมลงสู่บ่อน้ำ)แล้ว
「耳を澄ます」สื่อความหมายว่าพยายามตั้งใจฟังเสียงดังนั้นจึงไม่ขัดแย้งกับข้อความส่วนหลัง
「聞き取ることができなかった」ทำให้ทราบว่า「耳を澄ます」ไม่ได้มีคุณสมบัติของอรรถ
ลักษณะ[เน้นผล] (-เน้นผล) ส่วน「聞く」มีคุณสมบัติเป็น [+เน้นผล] และ [-เน้นกระทำ]

ใน 3.2 กล่าวถึง「聞く」ว่ามีคุณสมบัติของอรรถลักษณะ[เจตนา] ว่าเป็นกลาง
([±เจตนา]) หากพิจารณา「耳を澄ます」ว่ามีคุณสมบัติทางความหมาย [แสดงเจตนาที่จะ
กระทำ] หรือไม่「耳を澄ます」ไม่สามารถปรากฏร่วมกับคำวิเศษณ์ที่แสดงความหมายไม่มี
เจตนาที่จะกระทำของประธานอย่าง たまたま และ 偶然 ได้ (「{*たまたま/*偶然}耳を
澄ました」) ส่วน「注意深く」(อย่างสนใจ) เป็นวิเศษณ์ที่สามารถปรากฏร่วมกับการกระทำ
เฉพาะที่แสดงเจตนาของผู้กระทำอาการเท่านั้น ดังตัวอย่าง (13)

- (13) すこし注意深く耳を澄ますと潮鳴りの音もする。(『鳳仙花』173)

สรุปได้ว่า「耳を澄ます」มีคุณสมบัติทางความหมาย [แสดงเจตนาที่จะกระทำ]
([+เจตนา])

ตารางที่ 1 อรรถลักษณะทางความหมายของคำกริยาและสำนวน «การฟัง»
ของภาษาญี่ปุ่น

	อรรถลักษณะทางความหมาย		
	[เน้นกระทำ]	[เน้นผล]	[เจตนา]
耳を澄ます	+	—	+
耳を傾ける	—	+	+
聞く	—	+	±

「+」มีคุณสมบัติทางความหมาย

「-」 ไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย

「±」มีหรือไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย

4. การเปรียบเทียบสำนวน “หูฟัง” “เงี่ยหู” และกริยา “ฟัง” ในภาษาไทย

ในหัวข้อ 3 กล่าวถึงการเปรียบเทียบสำนวน 「耳を澄ます」「耳を傾ける」และ「聞く」ในภาษาญี่ปุ่น ในหัวข้อนี้จะเปรียบเทียบสำนวน “หูฟัง” “เงี่ยหู” และกริยา “ฟัง” ในภาษาไทย เริ่มจากเปรียบเทียบ “หูฟัง” และ “เงี่ยหู”, “เงี่ยหู” และ “ฟัง” และสุดท้ายคือ “หูฟัง” และ “ฟัง”

4.1 “หูฟัง” และ “เงี่ยหู”

“หูฟัง” และ “เงี่ยหู” ต่างมีความหมายที่เกี่ยวกับกิจกรรมการฟังที่ใช้อวัยวะหู มีความหมายร่วมกันบางประการ สามารถใช้แทนที่กันได้ มีความหมายใกล้เคียงกัน ดังตัวอย่าง (14)

(14a) สมัยนี้หากินกันง่าย บางทีพูดอะไรนอกบ้านก็ต้องระวังด้วย เคยดูรายการหนึ่งจำได้ว่าว่า 2 คนผิวเมียวไปทำเรื่องซื้อขายบ้านที่กรมที่ดินเงินหลักล้าน ตอนนั้นรอก็คุยกันไปเรื่อย เรื่องลูกสาวจะเรียนต่อโท เรื่องค้าขายกำไรขาดทุน เรื่องเงินเก็บที่มีหลักล้าน ว่าง่าย ๆ คือก็คุยไปเรื่อย ๆ ไม่คิดอะไร หารู้ไม่ว่ามีจางซีฟ่งนั่งหูฟัง ฟังอยู่ข้างหลัง

(<http://www.pantip.com/cafe/family/topic/N12430169/N12430169.html>)

(14b) สมัยนี้หากินกันง่าย บางทีพูดอะไรนอกบ้านก็ต้องระวังด้วย....ว่าง่าย ๆ คือก็คุยไปเรื่อย ๆ ไม่คิดอะไร หารู้ไม่ว่ามีจางซีฟ่งนั่งเงี่ยหู ฟังอยู่ข้างหลัง

แต่ไม่ว่า “หูฟัง” และ “เงี่ยหู” จะสามารถใช้แทนกันได้ทุกกรณี ดังตัวอย่าง (15)

(15a) เรื่องเล่าจากเช้ามีวันอาทิตย์...หลังจากออกจากจุดสตาร์ทที่สวนลุมไปได้ซักระยะ นักวิ่งเต็มถนนสาทร แต่ทุกอย่างเงียบสงัด มีแต่เสียงฝีเท้ากระทบพื้นเป็นระยะๆ กับเสียงเพลงแดนซ์เบาๆในหูฟังตัวเอง จู่ๆ มีเสียงนักวิ่งชายคนหนึ่งตะโกนขึ้นมาว่า เจียบจ้งงงงงง ขอเสียงหน่อยยยย! ได้ยินแล้วต้องยิ้มออกมา ใจอยากจะตะโกนตอบไปว่า ฮู้~~~ แต่กรูยังเหนื่อยอยู่ เจียนูฟังเสียงตอบ ไม่มีใครตอบ นักวิ่งเต็มถนน ต่างคนต่างตั้งหน้าตั้งตาวิ่ง นึกแล้วก็ขำดี นานๆที่จะอยู่ในที่ฝูงชนมากมาย แต่เงียบสงัดได้ขนาดนี้

(<http://www.pantip.com/cafe/lumpini/topic/L12474048/L12474048.html>)

* (15b) จู่ๆ มีเสียงนักวิ่งชายคนหนึ่งตะโกนขึ้นมาว่า เจียบจ้งงงงงง ขอเสียงหน่อยยยย! ได้ยินแล้วต้องยิ้มออกมา ใจอยากจะตะโกนตอบไปว่า ฮู้~~~ แต่กรูยังเหนื่อยอยู่ หูฟังเสียงตอบ ไม่มีใครตอบ.

สำหรับตัวอย่าง (15a) “เจียนูฟังเสียงตอบ” สามารถตีความได้ว่า สนใจใครรู้ อยากรู ฟังเสียงตอบหรือคำตอบ นั่นคือ ยังไม่มีเสียงตอบหรือเนื้อหาที่อยากได้ยินมาเข้าหู แสดงว่าการใช้ “เจียนู” เน้นการกระทำอาการฟัง ไม่ได้มุ่งเน้นเนื้อหาหรือเสียงที่ฟังหรือได้ยิน จากตัวอย่าง (15a) จะพิจารณาได้ว่า “เจียนู” เป็นการเน้นการกระทำ

บทความนี้จึงกำหนดลักษณะทางความหมายเป็น [เน้นกระทำ] โดย “เจียนู” มีคุณสมบัติเน้นการกระทำ (+เน้นกระทำ)

นอกจากนี้ (15a) “เจียนู” ฟังเสียงตอบ แต่ไม่มีเสียงตอบ ข้อความนี้สามารถใช้ได้ แสดงว่า “เจียนู” ไม่เน้นผลของการกระทำ สามารถตีความได้ว่า “เจียนู” ไม่ได้เน้นผลที่ได้จากการกระทำ จึงพิจารณาได้ว่า “เจียนู” ไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย [เน้นผลของการกระทำ] ([-เน้นผล])

ในกรณีตัวอย่าง (15b) แทนที่ “เจียนู” ด้วย “หูฟัง” จะได้เป็น (15b) * “หูฟังฟังเสียงตอบ” หากพิจารณาเนื้อหาความโดยรวมของ (15b) แล้ว จะยอมรับเนื้อหาของข้อความทั้งหมดได้ยากเนื่องจากข้อความนี้ต้องการสื่อความหมายว่าอยากได้ยินเสียงตอบ จึงมุ่งเน้นการแสดงกริยาการฟังอย่างสนใจ แต่ “หูฟัง” ไม่ได้สื่อความหมายเช่นนั้น “หูฟัง” หมายถึงได้ยินเสียงตอบแล้วและทำให้สนใจเป็นอย่างมาก ดังนั้น “หูฟังฟังเสียงตอบ” และ “ไม่มีใครตอบ” จึงความหมายขัดแย้งกัน การใช้ “หูฟัง” ไม่สามารถสื่อความหมายได้ จึงพิจารณาได้ว่า “หูฟัง” ไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย [เน้นกระทำ] ([-เน้นกระทำ])

จากตัวอย่างของ (15a) อาจกล่าวได้ว่า “เงี้ยว” มีลักษณะทางความหมายเป็น [เน้นกระทำ] ไม่มีลักษณะทางความหมาย [เน้นผล] และจาก (15b) “หุผัง” ไม่มีลักษณะทางความหมาย [เน้นกระทำ] ลองพิจารณาตัวอย่างต่อไปนี้เพิ่มเติม

(16a) ไม่มีใครว่างพาไปเที่ยว พี่สะใภ้เลยแนะนำว่าเอาอย่างนี้ ลองไปเที่ยวกับทัววจีน

สิ ราคาถูกนะ พอได้ยินคำว่าถูก หุผังทันที เป็นไงเป็นกัน ไปโลดดุด

(<http://www.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E9760323/E9760323.html>)

* (16b) ไม่มีใครว่างพาไปเที่ยว พี่สะใภ้เลยแนะนำว่าเอาอย่างนี้ ลองไปเที่ยวกับทัววจีน

สิ ราคาถูกนะ พอได้ยินคำว่าถูก เงี้ยวทันที เป็นไงเป็นกัน ไปโลดดุด

ตัวอย่าง (16a) “พอได้ยินคำว่า “ถูก” หุผังทันที” ข้อความนี้ใช้รูปประโยค “พอ...(ก็)..” แสดงให้เห็นว่าประธานในประโยคหลังจากได้ยินคำแนะนำของพี่สะใภ้แล้ว จึง “หุผัง” นั่นคือประธาน “หุผัง” ต่อสิ่งที่โศตประสาธได้รับรู้แล้ว กล่าวคือต้องมีผลของการกระทำเกิดขึ้นแล้ว คือ มีสิ่งที่ได้ยินแล้ว จึงจะ “หุผัง” ได้ บทความนี้จึงได้กำหนดอรรถลักษณะ [เน้นผลของการกระทำ] ([เน้นผล]) “หุผัง” มีอรรถลักษณะเป็น [+เน้นผล]

สำหรับตัวอย่าง (16b) ไม่สามารถแทนที่ “หุผัง” ด้วย “เงี้ยว” ได้ ใน (16b) * “ได้ยินคำว่า “ถูก” เงี้ยวทันที” ในกรณีนี้หากสถานการณ์ที่กล่าวถึงคือ “ได้ยินเรื่องทัววจีนราคาถูก” และ “เงี้ยวฟังเรื่องทัววจีนราคาถูก” ข้อความในตัวอย่าง (16b) จะไม่สามารถสื่อความหมายได้เลย เนื่องจากความหมายของข้อความส่วนหน้าและส่วนหลังขัดแย้งกัน คือ “ได้ยินเรื่องทัววจีนราคาถูก” โศตประสาธได้รับรู้เสร็จสิ้นไปแล้ว แล้วคงยังแสดงการกระทำ กริยา “เงี้ยวฟังเรื่องทัววจีนราคาถูก” ต่อเนื่องอีก เนื้อความของข้อความส่วนหน้าและส่วนหลังจึงขัดแย้งกัน “เงี้ยว” สามารถใช้ในกรณีที่เน้นแสดงกริยาอาการแม้จะไม่มีเสียงเข้ามาสู่โศตประสาธก็ตาม ดังตัวอย่าง (17)

(17) ไฟศรีลุกขึ้นจากเก้าอี้โซฟา เดินไปที่หน้าต่างพลางมองออกไปที่ประตูรั้วหน้าบ้าน

ออกอาการกระวนกระวาย พยายามเงี้ยวฟังเสียงรถยนต์ของลูกชาย ภาวนาให้มีเสียงรถยนต์มาจอดที่หน้าบ้านแต่ก็ผิดหวังเพราะไม่มีเสียงที่วามมาให้ได้ยิน

(<http://www.pantip.com/cafe/writer/topic/W12504141/W12504141.html>)

ตัวอย่าง (17) ไฟศรี “เงี้ยว” เพื่อฟังเสียงรถยนต์ของลูกชาย ข้อความ “ไม่มีเสียงที่วามมาให้ได้ยิน” ทำให้รู้ว่า ไม่มีเสียงรถยนต์เกิดขึ้น นั่นคือ การใช้ “เงี้ยว” ไม่จำเป็นที่โศตประสาธจะต้องผ่านการรับรู้เสียงแล้วก็ได้ นั่นคือ “เงี้ยว” มีลักษณะทางความหมายเน้นการกระทำ

[+เน้นกระทำ] แต่ไม่เน้นตัวเสียงที่รับรู้ ไม่มีคุณสมบัติการเน้นผลของการกระทำ [- เน้นผล]
สรุปได้ว่า “เจียหู” มีอรรถลักษณะเป็น [+เน้นกระทำ] และ [- เน้นผล] ส่วน “หูผึ่ง” มีอรรถ
ลักษณะเป็น [-เน้นกระทำ] และ [+เน้นผล]

4.2 “เจียหู” และ “ฟ้ง”

“เจียหู” และ “ฟ้ง” สามารถใช้แทนที่กันได้ เช่น ตัวอย่าง (18)

(18a) สำหรับผู้ที่ทำงาน คุณก็อาจจะเจอกับแขกอินเดียที่ร่วภาษาเร็วมาก หรือญี่ปุ่นที่
เจียหูแล้วเจียหูอีกกว่าจะรู้ว่าเค้าพูดว่าอะไร เรื่องการพูดเมื่อฟ้งมากเราจะเข้าใจ
เอง แบบซึมซับและพูดได้เอง

(<http://www.pantip.com/cafe/klaibann/topic/H12150063/H12150063.html>)

(18b) สำหรับผู้ที่ทำงาน คุณก็อาจจะเจอกับแขกอินเดียที่ร่วภาษาเร็วมาก หรือญี่ปุ่นที่
ฟ้งแล้วฟ้งอีกกว่าจะรู้ว่าเค้าพูดว่าอะไร เรื่องการพูดเมื่อฟ้งมากเราจะเข้าใจ
แบบซึมซับ และพูดได้เอง

นอกจากนี้ยังมีการใช้ “เจียหู” ร่วมกับ “ฟ้ง” ได้ ดังตัวอย่าง (19)

(19a) อาจารย์ทั้งสองท่าน นั่งเฝ้าท่มอยกัน เราแอบเจียหูฟ้ง แต่ฟ้งไม่รู้เรื่อง เสียงคน
จัดแถวเสียงดังเป็นพิเศษ

(<http://www.pantip.com/cafe/siam/topic/F12424304/F12424304.html>)

(19b) อาจารย์ทั้งสองท่าน นั่งเฝ้าท่มอยกัน เราแอบฟ้ง แต่ฟ้งไม่รู้เรื่อง เสียงคนจัดแถว
เสียงดังเป็นพิเศษ

จากตัวอย่าง (19) หลัง “แอบเจียหูฟ้ง” หรือ “แอบฟ้ง” ผลที่ได้คือ ฟ้งไม่รู้เรื่องหมายความว่า
ว่า “ฟ้ง” ไม่เน้นผลของการกระทำ แต่เป็นการแสดงความหมายที่เน้นว่ามีการกระทำเกิดขึ้น
กำหนดให้อรรถลักษณะดังกล่าวเป็น [เน้นกระทำ] “ฟ้ง” มีคุณสมบัติดังกล่าว จึงมีอรรถลักษณะ
เป็น [+เน้นกระทำ]

ในกรณีที่ “เจียหู” และ “ฟ้ง” ไม่สามารถแทนที่กันได้ก็มี ดังตัวอย่าง (20)

(20a) เราก็กัใส่หูฟ้ง เจียหูสุดฤทธิ์ จับใจความได้ว่า....

(<http://www.pantip.com/cafe/chalermkrung/topic/C12602321/C12602321.html>)

△(20b) เราก็กัใส่หูฟ้ง ตั้งใจเจียหูสุดฤทธิ์ จับใจความได้ว่า....

(20c) เราก็กัใส่หูฟ้ง ตั้งใจฟ้งสุดฤทธิ์ จับใจความได้ว่า....

ตัวอย่าง (20b) เมื่อใช้ “เงี้ยว” ร่วมกับ “ตั้งใจ” จะเป็นข้อความที่เข้าใจได้แต่ปกติไม่พูด แต่ข้อความ (20c) เมื่อแทนที่ “เงี้ยว” ด้วย “ฟัง” เป็น “ตั้งใจฟัง” จะสื่อความได้ชัดเจน กระทั่งมากขึ้น เมื่อใช้ “ตั้งใจเงี้ยว” อย่างใน (20b) จะรู้สึกว่าย่นย่อ นั่นคือ “เงี้ยว” มีความหมายรวมความระหว่าง “ฟัง” และ “ความตั้งใจ” “เงี้ยว” จึงมีคุณสมบัติทางความหมาย [การแสดงเจตนาที่จะกระทำ] ([+เจตนา]) อยู่ในสำนวนแล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้ร่วมกับ “ตั้งใจ” อีก ส่วน “ฟัง” ไม่ได้มีความหมาย “ตั้งใจ” รวมอยู่ด้วย นั่นคือ ไม่ได้รวมความหมายครอบคลุมไปถึง [การแสดงเจตนาที่จะกระทำ] แต่จะมีการ [แสดงเจตนาที่จะกระทำ] หรือไม่ขึ้นอยู่กับคำแวดล้อมที่ปรากฏร่วม ดังตัวอย่าง (21) และ (22)

(21) ฟังเพลงของพี่ธีรทุกเพลง..และไม่เคยเบื่อ...ฟังแล้วฟังอีก

(<http://www.youtube.com/watch?v=jP2EhQ1BdJo>)

“ฟังแล้วฟังอีก” แสดงความหมายว่า ฟังซ้ำหลายครั้ง นั่นคือ “ฟัง” เป็นการแสดงเจตนาของประธานในประโยคที่จะกระทำกริยา

(22) ผมไม่ได้ไป แต่ผมบังเอิญฟังวิทยุเขา แล้วบังเอิญวันนั้นฟังได้ ก็ปรากฏว่าเขาไปหาที่จัดได้ที่โรงแรมเดอะแกรนด์ รัชดา

(<http://allsearch.myfirstinfo.com/cgi-bin/mngnewssearch2?t=8&q=%ba%ba%d1%a7%e0%cd%d4%ad%bf%d1%a7>)

“บังเอิญ” แสดงความหมายว่า ประธานไม่มีเจตนาในการฟังวิทยุ

จากตัวอย่าง (20) (21) (22) สามารถสรุปได้ว่า “ฟัง” มีลักษณะทางความหมาย [แสดงเจตนาที่จะกระทำ] หรือไม่ก็ได้ นั่นคือ “ฟัง” มีอรรถลักษณะเป็น [±เจตนา] ส่วน “เงี้ยว” มีอรรถลักษณะเป็น [+เจตนา] นอกจากนี้จากตัวอย่าง (19) “ฟัง” มีอรรถลักษณะเป็น [+เน้นกระทำ]

4.3 “หูผึ่ง” และ “ฟัง”

“หูผึ่ง” และ “ฟัง” สามารถใช้แทนที่กันได้ในบางกรณี เช่น ตัวอย่าง (23)

(23a) ป้าเงี้ยวไปชั่วขณะ แล้วก็พูดขึ้นเบา ๆ “เออจริง สงสัยไปเกิดนานแล้วละ ดูแต่ยายแกสิยังมาเกิดแล้วเลย” หูหูผึ่งแต่ยังหลับตาอยู่ ยายหนูไปเกิดเป็นใครนะ
อยากจะรู้อจริง

(<http://ling.arts.chula.ac.th/tnc2/>)

(23b) ป้าเงี้ยวไปชั่วขณะ แล้วก็พูดขึ้นเบา ๆ “เออจริง สงสัยไปเกิดนานแล้วละ ดูแต่ยายแกสิยังมาเกิดแล้วเลย” หูฟังแต่ยังหลับตาอยู่ ยายหนูไปเกิดเป็นใครนะ
อยากจะรู้อจริง

การที่ “หูฟัง” และ “ฟัง” สามารถใช้แทนที่กันได้แสดงว่ามีความหมายบางประการร่วมกันอยู่ แต่ในกรณีที่ไม่สามารถแทนที่กันได้ก็มี ดังตัวอย่าง (24)

(24a) ไม่ต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก แต่บางเรื่องที่คุณกันในวัน ถ้าเกิดมีนักข่าวหลงเข้ามา คงหูฟังแล้วได้ข่าวดีๆ ไปเล่นอยู่หลายวัน

(<http://ling.arts.chula.ac.th/tnc2/>)

△ (24b) ไม่ต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก แต่บางเรื่องที่คุณกันในวัน ถ้าเกิดมีนักข่าวหลงเข้ามา คงฟังแล้วได้ข่าวดีๆ ไปเล่นอยู่หลายวัน

ตัวอย่าง (24a) “ถ้าเกิดนักข่าวหลงเข้ามา” ได้ยินข่าวแล้ว “หูฟัง” แสดงให้เห็นว่า “หูฟัง” ไม่ได้เกิดจากเจตนาที่จะกระทำของผู้กระทำอาการ นั่นคือ “หูฟัง” ไม่มีลักษณะทางความหมายของ [แสดงเจตนาที่จะกระทำ] คือ มีอรรถลักษณะเป็น [-เจตนา]

(25a) เสียงโทรศัพท์ของชายหนุ่มดังขึ้น เขามองเธอเป็นเชิงขออนุญาตและกดรับโดยไม่ลุกไปจากโต๊ะ พริมาทำที่ไม่สนใจแต่หูฟังโดยอัตโนมัติ

(<http://ling.arts.chula.ac.th/tnc2/>)

△ (25b) เสียงโทรศัพท์ของชายหนุ่มดังขึ้น เขามองเธอเป็นเชิงขออนุญาตและกดรับโดยไม่ลุกไปจากโต๊ะ พริมาทำที่ไม่สนใจแต่ฟังโดยอัตโนมัติ

สำหรับตัวอย่าง (25b) เมื่อใช้ “ฟัง” แทน “หูฟัง” จะรู้สึกถึงความหมายบางประการหายไปจาก (25a) (25a) สามารถตีความได้ว่า พริมา “หูฟัง” จากเสียงโทรศัพท์ของชายหนุ่มที่ดังขึ้น และ มีความสนใจอยากรู้เพิ่มขึ้นอีกเกี่ยวกับบทสนทนาที่กำลังจะเกิดขึ้นในการโทรศัพท์ของชายหนุ่ม ส่วน (25b) สามารถตีความได้ว่าพริมาจะฟังบทสนทนาทางโทรศัพท์ที่กำลังจะเกิดขึ้น แต่ “ฟัง” ไม่รวมความหมายถึงการรับรู้เสียงโทรศัพท์ที่ดังขึ้นก่อนหน้านี้ นั่นคือ “หูฟัง” จะมีลักษณะทางความหมายว่า โสตประสาทได้รับรู้เสียงแล้ว คือ [เน้นผลของการกระทำ] หรือมีอรรถลักษณะเป็น [+เน้นผล] แต่ “ฟัง” ใช้การแสดงการรับรู้เสียงหรือเนื้อหาที่อาจจะยังไม่มาถึงโสตประสาทจริงๆก็ได้ ดังตัวอย่าง (26)

(26) น้องร้องเพลงเพราะทุกเพลงเลย ขอฟังซิงเกิ้ลใหม่ ตื่นเต้นๆ

(<http://www.pantip.com/cafe/chalermkrung/topic/C12644474/C12644474.html>)

นอกจากนี้ “ฟัง” สามารถแสดงการรับรู้ของโสตประสาทที่มีต่อเสียงหรือเนื้อเรื่องที่
เกิดขึ้นแล้วก็ได้ ดังตัวอย่าง (21) “ฟังแล้วฟังอีก” จึงสรุปได้ว่า “ฟัง” ใช้กับเสียงหรือเนื้อหาที่
รับรู้แล้วหรือไม่ได้ จึงมีอรรถลักษณะเป็น [±เน้นผล]

**ตารางที่ 2 อรรถลักษณะทางความหมายของคำกริยาและสำนวน «การฟัง»
ในภาษาไทย**

	อรรถลักษณะทางความหมาย		
	[เน้นกระทำ]	[เน้นผล]	[เจตนา]
เงี่ยหู	+	—	+
หูผึ่ง	—	+	—
ฟัง	+	±	±

「+」มีคุณสมบัติทางความหมาย

「-」ไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย

「±」มีหรือไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย

5. การเปรียบเทียบความหมายของ «การฟัง» ระหว่างภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่น

ผลการศึกษาพบว่า ในการพิจารณาความหมายของคำกริยาและสำนวน«การฟัง»ทั้งใน
ภาษาไทยและภาษาญี่ปุ่นจะต้องคำนึงถึงลักษณะทางความหมาย 4 ประการ คือ 1.การใช้
อวัยวะหู 2.การเน้นการกระทำ 3.การเน้นผลของการกระทำ 4.การแสดงเจตนาที่จะกระทำ แต่
ละสำนวนและคำกริยามีอรรถลักษณะย่อยใช้แยกแยะทางความหมาย ดังแสดงในตารางที่ 3

**ตารางที่ 3 อรรถลักษณะทางความหมายของคำกริยาและสำนวน «การฟัง»
เปรียบเทียบญี่ปุ่นและไทย**

	อรรถลักษณะทางความหมาย		
	[เน้นกระทำ]	[เน้นผล]	[เจตนา]
耳を澄ます	+	—	+
耳を傾ける	—	+	+
聞く	—	+	±
เงี่ยหู	+	—	+
หูฟัง	—	+	—
ฟัง	+	±	±

「+」 มีคุณสมบัติทางความหมาย

「-」 ไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย

「±」 มีหรือไม่มีคุณสมบัติทางความหมาย

5.1 耳を澄ます มีอรรถลักษณะเน้นการกระทำ, ไม่เน้นผลของการกระทำ และแสดงเจตนาที่จะกระทำ พบว่ามีคุณสมบัติของอรรถลักษณะย่อยทั้งสามประการร่วมกันกับ “เงี่ยหู”

5.2 耳を傾ける มีอรรถลักษณะไม่เน้นการกระทำ, เน้นผลของการกระทำ และแสดงเจตนาที่จะกระทำ พบว่ามีขอบเขตความหมายแคบกว่า 聞く กล่าวคือ 聞く มีลักษณะทางความหมายไม่แสดงเจตนาที่จะกระทำ เพิ่มจาก 耳を傾ける

5.3 聞く มีอรรถลักษณะไม่เน้นการกระทำ, เน้นผลของการกระทำ และแสดงหรือไม่แสดงเจตนาที่จะกระทำก็ได้ พบว่า 聞く มีขอบเขตความหมายกว้างกว่า 耳を傾ける และ 耳を澄ます นั่นคือ 聞く เป็นคำจ่ากลุ่ม(Hypernym) ส่วน 耳を傾ける และ 耳を澄ます เป็นคำลูกกลุ่ม (Hyponym)

5.4 “เงี้ยว” มีอรรถลักษณะเน้นการกระทำ, ไม่เน้นผลของการกระทำ และแสดงเจตนาที่จะกระทำ ตรงกับ 耳を澄ます และ มีความหมายแคบกว่า “ฟัง” โดยที่ “ฟัง” มีอรรถลักษณะเน้นผลของการกระทำและไม่แสดงเจตนาที่จะกระทำ เพิ่มเติมจาก “เงี้ยว”

5.5 “หูผึ่ง” มีอรรถลักษณะไม่เน้นการกระทำ, เน้นผลของการกระทำ และไม่แสดงเจตนาที่จะกระทำ “หูผึ่ง” มีอรรถลักษณะย่อยทั้งสามประการตรงข้ามกับ 耳を澄ます นอกจากนี้ “หูผึ่ง” มีอรรถลักษณะไม่เน้นการกระทำและเน้นผลของการกระทำเช่นเดียวกับ 耳を傾ける และ 聞く แต่ 耳を傾ける ต่างกับ “หูผึ่ง” ที่มีอรรถลักษณะแสดงเจตนาที่จะกระทำ ส่วน 聞く ต่างกับ “หูผึ่ง” ที่มีอรรถลักษณะแสดงเจตนาที่จะกระทำหรือไม่ก็ได้

5.6 “ฟัง” มีอรรถลักษณะเน้นการกระทำ และสำหรับลักษณะทางความหมายที่เน้นผลของการกระทำและแสดงเจตนาที่จะกระทำ “ฟัง” มีคุณสมบัติเป็นกลาง “ฟัง” เป็นคำที่มีความหมายกว้างกว่า “เงี้ยว” และ “หูผึ่ง” กล่าวคือ “เงี้ยว” และ “หูผึ่ง” เป็นคำลูกกลุ่ม ส่วน “ฟัง” เป็นคำจ่ากลุ่มและเมื่อเทียบกับอรรถลักษณะของ 聞く ที่เป็นคำจ่ากลุ่มในภาษาญี่ปุ่นแล้ว แม้จะเป็นคำจ่ากลุ่มเช่นเดียวกัน แต่พบว่ามีคุณสมบัติเด่นทางความหมายแตกต่างกัน คือ “ฟัง” ในภาษาไทยจะเน้นการกระทำ ส่วน 聞く ไม่เน้นการกระทำแต่เน้นผลของการกระทำ

การจำแนกลักษณะย่อยทางความหมายนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการให้คำจำกัดความที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนภาษาญี่ปุ่นชาวไทยและผู้เรียนภาษาไทยชาวญี่ปุ่นสามารถเลือกใช้คำและสำนวนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้น

เชิงอรรถ

(1) แนวความคิดเรื่อง “การจัดกลุ่มความหมาย” (Semantic fields) หรือ บางท่านใช้ว่า “บริเวณความหมาย” (สุริยา 2544: 330-332) คือ คำศัพท์ (Vocabulary) ในภาษามีการจัดตัวเป็นโครงสร้าง (Structure) และคำในภาษามีความหมายก็เพราะเราพิจารณามันเมื่อมันอยู่ในบริเวณความหมายเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเราคิดคำหนึ่งหา Semantic fields เป็นที่ลงไม่ได้ เราก็ไม่ทราบความหมายของคำนั้น คำสร้างใหม่ประเภทหาความหมายไม่พบ เช่น กระต๊อบ อาราลแล ฯลฯ หาความหมายไม่พบเพราะเราไม่ทราบจะจัดบริเวณความหมายใดให้กับมัน

(2) การวิเคราะห์อรรถลักษณะ (Componential Analysis)

นักอรรถศาสตร์กลุ่มโครงสร้างพิจารณาว่าคำไม่ใช่ส่วนที่เล็กที่สุดของความหมาย คำยังแตกเป็นส่วนประกอบย่อยลงไปเหมือนกับสสารที่แตกย่อยเป็นอะตอม เช่น คำว่า “man” ใน

ภาษาอังกฤษจะประกอบด้วยอะตอม[Human] [Adult] {Male} ส่วนคำว่า “ผู้ชาย” ในภาษาไทยก็จะประกอบขึ้นด้วยอะตอม [มนุษย์] [ผู้ใหญ่] [เพศชาย] จะเห็นได้ว่าอะตอมที่ประกอบกันเป็น “man” และ “ผู้ชาย” มีลักษณะเหมือนกัน สิ่งที่ต่างกัน คือ คำที่ใช้เรียกในแต่ละภาษาเท่านั้น นักอรรถศาสตร์กลุ่มนี้เรียกอะตอมเหล่านี้ว่า “อรรถลักษณะ” (Semantic features) การเขียนอรรถลักษณะจะอยู่ในเครื่องหมาย [] และเรียกการศึกษาคำความหมายแบบนี้ว่าการวิเคราะห์อรรถลักษณะ (Componential Analysis) (Nida 1975: 64-66, 205-207) และเพื่อเป็นการประหยัดในการวิเคราะห์จำแนกความหมายย่อว่าเป็น [Male] [Female] [Married] [Unmarried] นักอรรถศาสตร์จึงกำหนดให้ค่าของอรรถลักษณะเป็นคุณสมบัติ 2 ค่า (binary features) เท่านั้น กล่าวคือ + และ – เช่น ถ้าเป็น [+ผู้ชาย] หมายถึง ผู้ชาย แต่ถ้าเป็น [-ผู้ชาย] หมายถึง ผู้หญิง อรรถลักษณะแต่ละประการที่ประกอบขึ้นเป็นความหมายของคำ จะมีใช้พบในคำเพียงคำเดียว ดังนั้นอรรถลักษณะจะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของความหมายของคำต่างๆได้

(3) ผู้วิจัยไม่ได้ถอดความประโยคตัวอย่างจากภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย เพื่อมิให้คำแปลของผู้วิจัยจำกัดกรอบความคิดของผู้อ่าน

บรรณานุกรม

Nida Eugene A. (1975) *Componential Analysis of Meaning*. Mouton: The Hague.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2539) *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*.

กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.

สุริยา รัตนกุล. (2544) *อรรถศาสตร์เบื้องต้น*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและ

วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

石田プリシラ(2001)『日本語慣用句の研究—慣用句の特性と意味を中心に—』、筑波大学博士論文(言語学)学位請求論文

伊藤眞(1989)「Phraseologie をめぐる諸問題」『福岡大学人文論叢』第 21 巻第 1 号 pp. 237—265

宮地裕(1982)「慣用句の解説」『慣用句の意味と用法』、明治書院。pp. 237—265

村木新次郎 (1985)「慣用句・機能動詞結合・自由な語結合」『日本語学』1月号: 15-27、明治書院

แหล่งอ้างอิงข้อมูลภาษา

MANAGER ONLINE <<http://www.manager.co.th/home/>>

ONLINE JAPANESE THAI DICTIONARY

<<http://www.jtdic.com/2008/japanese.aspx>>

PANTIP.com <<http://www.pantip.com/>>

TNC: Thai National Corpus <<http://ling.arts.chula.ac.th/tnc2/>>

ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างข้อมูลภาษาที่มาจากรายชื่อหนังสือข้างล่าง อ้างอิงจาก 宮地裕編(1985b)『日本語慣用句用例集』(大阪大学 文学部)

『白い巨塔』下: 山崎豊子

『八甲田山死の彷徨』: 新田次郎

『風仙花』: 中上健次

『毎日が日曜日』: 城山三郎

ตัวอย่างข้อมูลภาษาที่มาจากรายชื่อหนังสือข้างล่าง อ้างอิงจาก『新潮文庫の 100 冊』(
CD-ROM 版・1995)

『黒い雨』: 井伏鱒二

『塩狩峠』: 三浦綾子

